Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

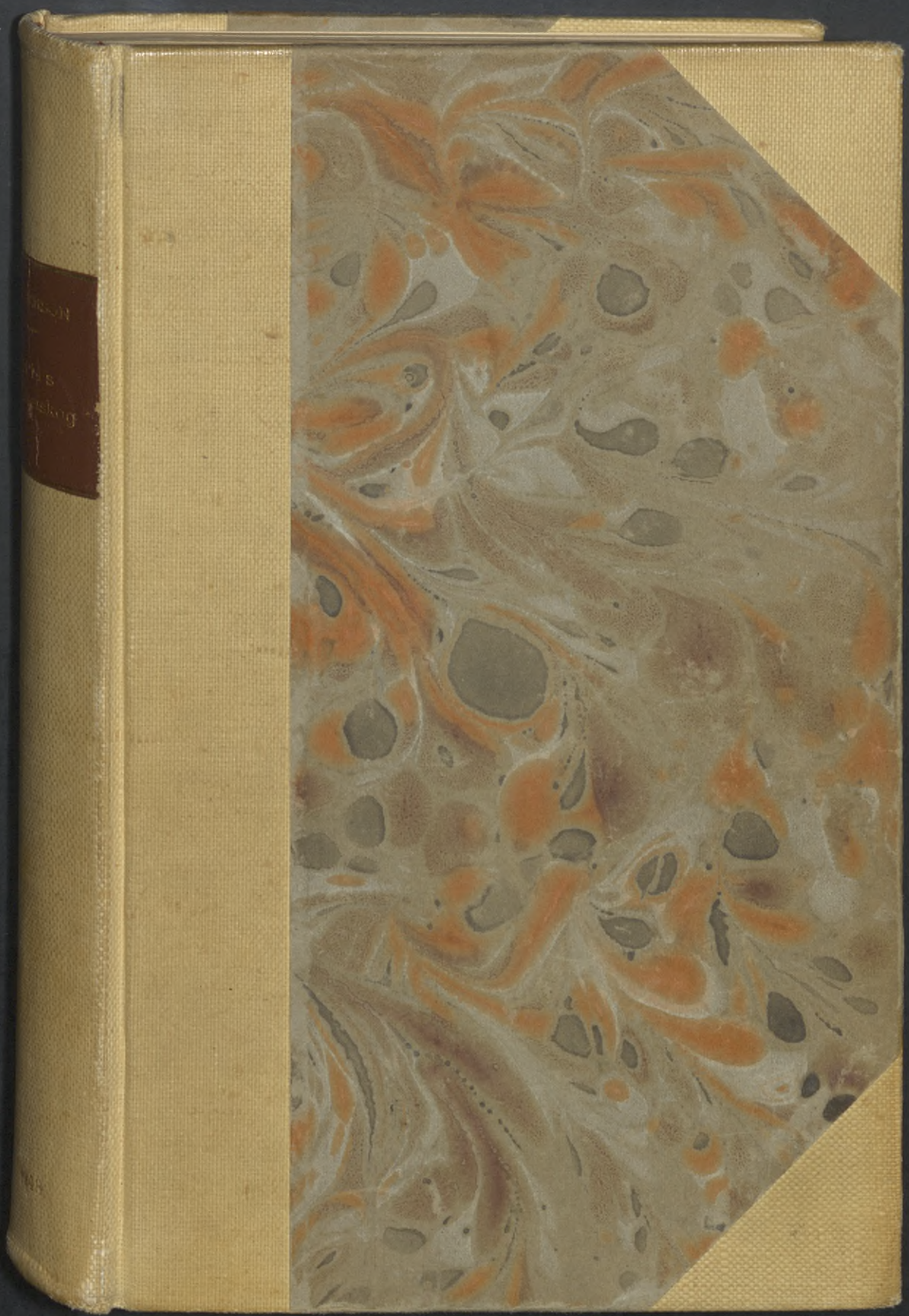

BIBLIOTEK · GÖTEBORGS · UNIVERSITETS · BIBLIOTEK

Allmänna Sektionen

Biogr.
Sv.
[Hasselskog, Nils]

〈Hasselskog, Nils〉
Biogr. Sv.

August Peterson

Nils Hasselskog

Grönköpings Diktare och Tänkare

Wahlström & Widstrand

Nils Hasselskog

l.v. 48/1091

Nils Hasselskog tecknad av Olga Raphael 1934. En sirlig och gäckande gustavian.

Nils Hasselskog

Grönköpings Diktare
och Tänkare

En levnadsteckning

av

August Peterson

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND
STOCKHOLM

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

STOCKHOLM 1948
A/B GUSTAF LINDSTRÖMS BOKTRYCKERI
2768

GÖTEBORGS STADSBIBLIOTEK

Förord.

Nils Hasselskogs litterära betydelse kan tyckas vara så begränsad, att en biografi över honom vore onödig. Det är givet, att jag hyser en motsatt uppfattning.

Min nära vänskap med Hasselskog kanske någon gång har drivit mig till att låta höra en viss värme i tonfallet. Men jag har ej förgyllt utan sökt vara objektiv och kritisk. Uttryckligen vill jag säga ifrån, att jag mer avundas Hasselskog hans religiösa övertygelse än delar den.

Att jag övervägande kallat föremålet för boken »Nisse» har skett efter mycken tvekan. Det blev lättare så. För övrigt går det ju inte att nyttja vilket förnamn som helst på detta sätt. Det underlättas emellertid här också genom förekomsten av namnet Hasse Z.

Till Fru Kerstin Hasselskog, Nils N:son Hasselskog, Helfrid Dahlström, f. Hasselskog, Anna-Lisa och Sven Hasselskog samt arkitekt Ville Berglund ett varmt tack för all hjälp. De många övriga bidragsgivarna bland Nils Hasselskogs vänner kan jag ej räkna upp men väl tacka. Min vän länsassessor J. Ragnar Falk i Vänersborg tackar jag för samvetsgrann korrekturläsning och för kamratligt stöd i många avseenden.

Sist ett vördsamt tack till Anna Ahrenbergs Fond i Göteborg för verksamt och förståelsefullt ekonomiskt stöd i mitt arbete.

Göteborg sommaren 1948.

August Peterson

Emil Ruda i ett västsvenskt prästhem vid sekelskiftet.

I Broddetorps komministerboställe, mellan Billingen och Hornborgasjön, föddes den 10 april 1892 Nils Adolf Elias Hasselskog, andre son till Karl Adolf Anton Hasselskog och dennes maka Maria Mathilda Nordström. På fädernet var släkten äkta västgötsk. Farfadern, Nils Anton Hasselskog var godsägare, och dennes far, Olof Hasselskog (1782—1840), prost och kyrkoherde i Berg. Namnet Hasselskog kommer från den sistnämndes födelseort Hassle vid nuvarande Västgötabanan. Nils Hasselskogs farmor var sonsondotter till biskopen i Skara, Anders Henrik Forssenius (1706—1788).

Nisses moder var född 1858 i Fundbo socken i Uppland, där hennes far var förvaltare hos baron von Düben på Marielunds gård. Hon gick i Upsala flickskola och hade där som lärare Pontus Wikner i svenska och J. A. Josephson i musik. Adertonårig blev hon lärarinna vid Lidköpings Flickskola. Samma år träffade hon sin blivande make. De gifte sig 1884. Maria Hasselskog var en klok, nobel och musikalisk kvinna, mer än vanligt beläst och litterärt orienterad. För sin tid var hon också mycket socialt intresserad och initiativrik. Hon var med om att starta Kyrkliga ungdomskretsen och Kyrkliga missionskretsen i Alingsås, var ordförande i Hjälpföreningen samt sekreterare i stadens Röda kors-krets.

Adolf Hasselskog älskade god skönlitteratur, särskilt

poesi, och det är alltså sannolikt, att Nisse fick sin litterära läggning från mer än ett håll.

Från femtonårsåldern (1867) en fyra fem år framåt har Adolf Hasselskog efterlämnat ett par dagböcker, som huvudsakligen behandlar Skara- och Upsalaminnen. Han visar sig där som en god iakttagare med humoristisk blick för mänskliga egenheter och en böjelse för fin ironi i stilen, som inte gärna kan vara utan sammanhang med Nisses kommande mästerskap på området.

Att Adolf Hasselskog hade blick för pekoralpoesi visar en anteckning om en kamrats uppsats: »Vikstrand hade slutat en uppsats med följande af honom fabricerade vers»:

Guds vagn är underlig.
Statt därför still och tig.
Än får du hastigt åka,
än sitta still och tråka.
Än bär det upp, än ned.
Guds makt är underlig.
Statt därför still och tig.

Sin böjelse för att skriva parodisk tyska har Nisse utan tvivel ärvt av sin far. Annars var det en tidsbetonad sport, odlad av Falstaff Fakir och sekelskiftets skämttidningar, även Grönköpings Veckoblad. Ett par exempel från dagboken: »Hände just intet bedeutend das der Deutsche sagt — übrigens Nichts anmerkungswerth.» Eller när han som sammanfattande omdöme om tre händelsefattiga dagar antecknar »Skara Still-leben!» Just detta uttryck nyttjar Nisse i ett liknande sammanhang (GHS[1]) 1931) i artikeln »Återblick å Julen»: »I Stadshäktet har, säger herrskapet Bergström enstämmigt, rått laga hemfrid och stilleben.»

Det finns många prov på Adolf Hasselskogs förmåga som stilist. I Skara drog kamraterna nytta av detta. Han

[1]) Grönköping i Helg och Söcken.

skrev deras hemuppsatser mot ett arvode av 25 öre per styck, ofta två eller tre samma dag. Han har också tidigt försökt sig på att skriva vers och fick mer än en gång pris för dikter i gymnasistföreningen Idun.

Sin litterära ambition visar Adolf Hasselskog, då han omtalar, att domprosten Sondén hade läst en av hans krior. »Han sade, att det verkligen fanns anlag hos mig. Hvilken glädje detta innebar för mig, kan jag knappast omtala. Dock! Huru dessa anlag skola utveckla sig, det vet Du bäst som har himlarna och jorden i Dina händer. På Dig förtröstar jag, öfvertygad, att Du leder allt till en god utgång.»

Den litterära ambitionen skulle även en gång hos Nisse få en religiös förankring, då han uppfattade sin förmåga som grönköpingsskribent som en Guds nådegåva.

*

Syskonen Hasselskog var fem till antalet, tre pojkar och två flickor. Yngst var brodern Sven, född 1899. Han gjorde längre fram Nisse stora tjänster genom sina dråpliga vignetter till Grönköping i Helg och Söcken. Men även de andra syskonen kom att knytas till Veckobladet och det på ett ganska finurligt sätt. De har nämligen exakta motsvarigheter i prästhemmet i Grönköping, där kyrkoherde Paulssons barn är uppkallade efter Hasselskogar, dock försiktigtvis icke med deras direkta tilltalsnamn, utan med deras binamn: Johannes (Nisses broder Carl-Erik), Nanny (syster Helfrid), Elias (Nils Adolf Elias själv), Elisabeth (syster Anna-Lisa) och lilla Anton (yngste brodern Sven). Mer än en gång kliade det f. ö. i fingrarna på grönköpingsmedarbetaren Nisse, att i Veckobladet få insmugglat små anspelningar på sin familj, vilket med ett igenkännande leende kunde läsas av släkten. I rundfrågan »Hur många påskägg åt ni i år?» (GHS 1927) svarar också kyrkoherde och fru Paulsson

och deras barn. Vi får veta, att »sonen Elias, som tillfälligtvis är hemma från Upsala, kom upp till tio större». En oskyldig anspelning på Nisses favoriträtt, som f. ö. kommer att spela en framträdande roll i hans Grönköpingsförfattarskap. Ett par andra har vi i artiklarna »Naturens under, Ung dam vaknar gullhårig» och »Nidingsdåd med avseende å S. bänken», där predikant Helfridsson är uppkallad efter Nisses syster Helfrid. Artikeln »Res icke till Persien» (GHS 1932), en mycket flugig sak, är tillkommen uteslutande för att varna brodern Sven, som ville resa dit som farmaceut. Sven går f. ö. igen i de båda farmaceutfigurerna apotekare Clossmeyer och provisoriska biträdet Jonell. Hans nyligen timade 30-årsdag har Nisse i tankarna då han skriver födelsedagsartikeln »Också en 30-åring» (GHS 1933). I den finns det särskilt många försåtliga personliga anspelningar.

Sina barndomsår tillbragte Nisse inte i Broddetorp utan på en ö i Vänern, som heter Torsö, där hans fader blivit kyrkoherde samma år Nisse föddes. Med en liten öppen båt fick familjen under åtta års tid upprätthålla förbindelse med fastlandet. Dock var dessa år en lycklig tid, den enda f. ö. då kyrkoherde Hasselskog fick vara fullt frisk.

Religionen tvingades aldrig på barnen Hasselskog, än mindre tvingades de att gå i kyrkan. Men ändå gjorde de det ofta. Det föreföll dem självklart. När de någon gång stannade hemma, fick de höra högläsning ur Topelii barnpredikningar. Nisse själv snodde sig gärna från julbönen för att få skriva julklappsvers hemma.

Redan nu var nog Nisse en liten Emil Ruda, t. ex. då han av en ämbetsbroder till fadern uppmanades att sjunga en sång och stämde upp den tidens schlager, Kväsarevalsen. Vid sitt första kyrkbesök ställde Nisse också till en mindre skandal genom att hastigt kliva upp på bänken

och föredraga: »Framåt kamrater, trumman går! Hurra, hurra, hurra!»

Dessa lyckliga barndomsår rullade snabbt i väg. 1899 utnämndes fadern till kyrkoherde i Alingsås och tillträdde befattningen i maj 1900.

*

Adolf Hasselskog blev kontraktsprost i Kullings kontrakt 1905 och fungerade vid prästmötet 1908 som minnestalare över avlidna ämbetsbröder. »Som predikant var han högt uppskattad såväl för det enkla innehållet i predikningarna som för det känsliga och klangfulla utförandet». (Alingsås Nyheter). Särskilt mån var han att göra sjukbesök och många församlingsbor sökte honom i själavårdsärenden. Det kan vara värt att berätta, att han i detta syfte besökte sin gamle vän professor Vitalis Norström, som i många år bodde i Alingsås. Filosofen bad honom då att tala Guds ord »som till den enklaste fattigstugumma».

Ganska snart började faderns sjukdom göra sig märkbar. De yngre syskonen minns honom knappast från hans friska år. Han blev till slut lam och fick föras i rullstol, men endast steg för steg gav han upp sin kamp mot sjukdomen.

Så länge Adolf Hasselskog orkade, skötte han sin tjänst. De sista åren predikade han sittande i en stol i koret. Hans senare tid blev mycket svår: till det allt större beroendet av omgivningen kom ständigt ökade plågor i en fot. Ekonomiska svårigheter och bekymmer för barnens framtid sällade sig till sjukdomen. Oftast visade han stort lugn och tålamod.

Modern, en spröd, fin varelse tycktes äga jättekrafter. Hon tog allt ur Guds hand, glädje och sorg och alla livets skickelser. Barnen anade nog, att mors knäppta händer var deras största tillgång. (Se sidan 109 Nisses dikt: Mors händer.) Hennes humor var inte allom uppenbar: hon

kunde verka reserverad och skygg — precis som Nisse — men i den intima familjekretsen blommade den, stilla och försynt, med knappt märkbar ironi — åter ett drag, som gick igen hos Nisse.

Den utvärtes gudligheten var ingenting för Adolf Hasselskog och hans familj. Den kunde kärvt satiriseras i den västsvenska prästgårdshumorns anda. Denna anda går som en underton igenom hela Nils Hasselskogs författarskap. Att definiera den är emellertid inte lätt. Dit hör glädjen vid oskyldig skämtan och ett gott glas, drastisk komik och ett bistert genomskådande av allt mänskligts ömklighet och fåfänglighet. — Hos grönköpingsjournalisten och diktaren Nils Hasselskog fanns allt detta, men camouflerat bakom en stil, som kunde förvilla vem som helst.

Mitt under plågorna kunde prosten skratta så, att ögonen tårades. Varken han eller mor ville släppa efter det minsta på den glada, uppsluppna stämningen. Särskilt julklappsutdelningen hör till barnens allra roligaste minnen. Inget uppstyltat allvar förekom. De enkla julklapparna åtföljdes ofta av tokroliga rim och versar, de flesta av Nisse.

Som riktigt liten var Nisse som pojkar är mest, men det kan inte bestridas, att han var både den mest bortskämde i familjen och den störste odygdspåsen.

Det är inte överdrivet att kalla Nisse för familjens svarta får. Tidigt var också hans finurlighet utvecklad. Han var förbjuden att *säga* ett visst fult ord med fyra bokstäver, börjande på bokstaven *s*. Han befriade sig då från sitt komplex genom att ställa sig på en hög sten avsides och *ropa ut* ordet upprepade gånger. Vilda pojkstreck låg egentligen inte för honom: det var mest små utspekulerade rackartyg. Men redan var denna de starka motsättningarnas människa bekajad av ett oerhört känsligt samvete. Nisse behöll aldrig några skämtstreck för

sig själv utan hade ingen ro, förrän han hade biktat sig för sin mamma. Han höll på med detta, ännu sedan han blivit vuxen. Men lika fort återföll han naturligtvis i odygden. — I starkt karikatyrisk form återgår allt detta i f. förrädaren Peterzohns hjärtnupna bekännelser med beledsagande återfall inför borgmästare Sjökvist.

Nisse lekte gärna med djur och var särskilt road av ank- och hönsuppfödning. Han blev ofta ömsint inför andras elakhet mot djuren och drog sig inte för att skvallra för mamma, då han kom på något sådant. Särskilt tyckte han illa om, att jämnåriga pojkar rövade fågelbon, och blev alldeles utom sig av förtvivlan, när de hjärtlöst släppte fågeläggen i marken. Detta ligger kanske bakom den vackra dikten »Ägget» (GHS 1933):

Vart ägg som till marken faller
har en saga för den som ger akt.

En viss klåfingrig experimentlusta mot djur i äkta Emil Ruda-stil kan man dock inte frånkänna honom. En gång som ganska liten blötte han havrekorn i brännvin och serverade hönsen en festmåltid. En höna blev så upplivad, att hon försökte en simtur tillsammans med ankorna, något som gjorde ett starkt intryck på Nisse. Experimentet upprepades icke.

Längre fram blev hästar Nisses favoritdjur. Han matade alla hästar han såg med socker och kunde inte förmå sig till att begagna piskan, då han skjutsade hjälpepräster till annexen Ödenäs eller Hemsjö. Han småpratade i stället broderligt med hästarna. — Påfallande är de många djurreportagen i Nisses veckobladsbidrag, och läser vi dessa noga, kan vi inte ta fel på, att det är en sann djurvän, som skriver. Hans fantasi för honom gärna till de zoologiska djuren i Grönköpings djuriska park, och hr

djurvårdare Broms' omsorg om sina skyddslingar påminner inte så litet om Nisses egen. Vi förstår nog bättre nu hans vackra »Sång vid älgburen», där han med karlfeldtsimiterande meter besjunger Djuriska parkens praktexemplar älgtjuren Samuel. Vi ser den snälle Nisse framför oss i denna strof:

> Nu fryntligt han gnider mot gallret sin bog
> och smäller belåtet med mulen.
> Av mjöl och potatis han aldrig får nog,
> ej heller av kärvar till julen.

Och i följande känner vi lätt igen hans nyss beskrivna känslighet inför stygga gossars djurplågeri, samtidigt som han nog också tänkte på den berusade hönan i ankdammen.

> — Dock är det ett oskick, som brännmärkas skall,
> att honom å *maltdrycker* bjuda
> och sen honom knuffa och bringa på fall,
> som stundom man sett gossen Ruda.

Vi vet nu också, att de två sista stroferna i Samuel, så drypande av sentimentalitet, som de är, ändå betyder ett fullt äkta uttryck för Nisses mimosaartade känsloliv.

> Då är det som såg jag — och ögat blir vått —
> i honom en broder och like,
> låt vara att han är i djurriket drott
> och jag tillhör sångernas rike.
>
> Då är det som vidgade världen sig ut
> och bleve förstorat det hela...
> Och innan jag ens hunnit gnugga till slut
> hör jag strängarna klinga och spela!

För övrigt kan erinras om artikeln »Hava hästarna humor?» (GHS 1929) samt notisen om Karolina-dagens firande, då polishunden blev föremål för kärleksfull uppvaktning och bland annat »den putsfyndiga adressen» från hr postmästaren »till polishund Karolina och hennes små

karoliner». Vidare det ömsinta reportaget »Polishund Karolinas opasslighet» (GHS 1932) och inte att förglömma den rörande historien om vänskapen mellan f. förrädaren Peterzohn och herrskapet Bergströms höna i stadshäktet »Hava djuren hjärna?» (GHS 1930).

*

I Alingsås gick Nisse i folkskola endast sista terminen. Dessförinnan undervisades han av mamma i hemmet. Det första brev vi har av hans hand är från 8 maj 1901. Det är ganska självständigt skrivet för att vara av en nioåring, och det finns små stänk av både ironi och iakttagelseförmåga. Så skriver han: »Nu är det nya huset snart färdigt di håller på förstås med stenfoten».

Höstterminen 1901 blev Nisse lärjunge vid Alingsås femklassiga Samskola, där han skulle tillbringa sex år. Han blev nämligen kvarsittare i fjärde klassen och skördade förresten aldrig några lagrar på studiernas område vid det läroverk där fadern var inspektor. Men så mycket mer berömmelse förvärvade han som enfant terrible. Hans bravader låg mest på det andliga planet, ty han var fullständigt ointresserad för fysiska prestationer och följaktligen inte någon idrottstyp. Han var brådmogen i sitt skämt och slagfärdig i sina repliker, vilkas humor redan nu hade något av den effektfulla torrhet och utspekulerade juridiska högtidlighet, som vi så väl känner från Veckobladet.

Kristendomsläraren hade i en av realskolans lägre klasser talat om avguderi och varnat för dess överallt hotande faror. »Allt kan bli en avgud!» docerade han och räknade upp en hel del, som i och för sig var gott men kunde gå till denna ödesdigra överdrift. När han hade slutat, frågade Nisse mycket stillsamt: »Kan katekesen också bli en avgud, magistern?» — »Din son är en spjuver!» sade sedan läraren till skolans inspektor.

Samme lärare hade på grund av sin vaggande gång fått spenamnet Ankan. En dag hade Nisse skrivit en lapp till en flicka: »Var inte en sådan dum liten anka utan möt mej utanför kyrkan efter skolan». Läraren fick tag i lappen, men sökte förgäves få fatt i den skyldige. Alla nekade, också Nisse, som dock efter vanligheten var starkt misstänkt. »Kan du svära på din krigarära?» frågade läraren Nisse, vilken sedan sitt trettonde år sade sig ha umgåtts med planer på att bli militär. »Ja», svarade Nisse och gjorde i samma stund det tysta förbehållet att inte bli militär. Läraren bad då Nisse att hjälpa till med forskningarna efter brottslingen och sade plötsligt: »Det ledsammaste av allt är, att dom har gjort en anspelning på ett litet lyte som jag har, min vaggande gång, och givit mig öknamn för det.» — »Då vet jag», sade Nisse. — »Jaså, vad då?» — »Kamel!» — »Vad nu då? Kallar dom mig kamel?» — »Jaha!» — »Jaså, ja det står det inte här.» — »Vad står det där då?» — »Här står anka.» Nisses slutreplik lydde: »Ja, vi säger det också, men mest kamel.» — Vi kan nu förstå, att Nils Hasselskog, då han långt senare av en intervjuare tillfrågades, varifrån han fått stoffet till Emil Rudas påhitt, med gott samvete kunde svara: »Man har väl själv gått i skolan!»

Att Nisse hemma i prästgården inte gärna blev snällare, sedan han börjat skolan är givet. Mot hjälpeprästerna i församlingen var han ofta ganska stygg, och prästmötesbjudningarna gav honom vidsträckta möjligheter till hyss. Det gick så långt, att då far och mor var bortbjudna, hembiträdena bad att de skulle ta pastor X. med sig. — »Det blir så bråkigt annars!»

Mystifikationer i bästa grönköpingsstil var inte ovanliga. Prosten fick upprepade gånger sig tillsänt ett öppet brevkort från biskop Danell med anmälan om besök och visitation. En gång hade kortet verkligen sänts av bisko-

pen och senare tillvaratagits av Nisse och genom lämplig behandling kunnat utnyttjas omigen. Det väckte alltid samma bestörtning, och belåtenhet då skojet uppdagades. Nisse höll på med sådant långt fram i tiden. Ännu mot slutet av första världskriget kunde mor bli uppringd och narrad, att någon prästman eller folkskoleinspektör ämnade sig till middag mitt i matknappheten.

Nisse dresserade tidigt sin yngre bror Sven till medhjälpare vid sådana företag. Första april telefonerades t. ex. efter pastorsexpeditionens stängning från Alingsås till Göteborg och beställdes av någon välförsedd delikatessaffär enorma mängder av aprikoser, persikor, russin, ingefärspäron och lök. När den ordermottagande expediten äntligen och sannolikt bugande frågade, vart han finge ha äran att sända de beställda varorna, svarade Sven som ett eko av Nisse: »Varsågod och lägg ihop begynnelsebokstäverna, så får ni se!»

Nisses klåfingrighet började emellertid tidigt ta sig litterära uttryck. En sida av detta var hans experiment med språket — en icke oviktig förövning för den kommande virtuose parodikern. I sina läroböcker ändrade han om texten ganska grundligt genom tillfogande av en obetydlig bokstav här och ett kommatecken där. Så blev t. ex. av fälttåg ett fälttråg, ros blev gros, ris blev gris, och en milstolpe blev en smilstolpe. Men Nisse nöjde sig inte med detta, han ändrade allt som krävde ändring: stadens skyltar, affischer och stränga förordningsplakat. Det väckte ganska mycket uppseende, då han retuscherade det officiellt anslagna pampiga ordet Rikskabel till Rikskabelt. Han kastade sig över annonserna i tidningarna och gick därefter över till textsidorna. Han klippte och klistrade ihop de mest hårresande notiser. T. ex. följande: »I början av innevarande år tillkännagav hr Alfred Petersson i Påboda, att han hade framtiden för sig. Då saken emellertid föreföll mystisk, anmäldes den för detektiva

polisen. »Nej, gubbe lilla», sade denne, »du tycks visst ha svalt en metkrok för mycket, evad jag kan se. Spotta ut den, skola vi talas vid sedan. Med anledning av denna anmälan lågo 30 000 lik hopade i Moholm, och mitt i denna villervalla hördes glada främmande röster på gården. Man sprang om varandra, man sjöng i händerna.»

De på så sätt åstadkomna litterära dokumenten fästes upp på transportabla pappskivor[1]) eller klistrades direkt på dassväggen, särdeles inför annalkande kontraktsmöten. Lille Sven var Nisse behjälplig med övermaga iver. Hans roll var huvudsakligast att hålla fram saxen eller klisterpenseln åt storebror. Pojkarna tillbragte timmar inom haspad dörr, njutande inspärrningens mystifierande tjusning såsom man bara kan i den rena pojkåldern. Ibland låg Sven på magen i pastorsexpeditionens väntrum, invid spottlådan, och rotade enligt order igenom skåpens innehåll av predikoturer, skolkataloger och prästmötesprotokoll för att söka mätta Nisses stoffhunger.

Litterärt betydelsefullt var det praktiskt psykologiska människostudium Nisse bedrev vid denna tid. Alla barnen Hasselskog var roade av sådana studier, men att Nisse mest respektlöst drog fram offrens komiska egenheter kan man ta för givet. Promenaderna till och från skolan gav mycket observationsmaterial. Varje mötande person synades och kommenterades. Denna sport hade fått sitt särskilda namn, »ge akt på folk». Ofta var detta enda syftet med en promenad genom staden.

Men det vore missvisande att dröja bara vid tjuvpojkssidan av den unge Nisses personlighet. Han var på samma gång en riktigt snäll mammas gosse, familjens kelgris och solstråle. Det stod alltid en särskild glans omkring honom i hemmet och med all rätt, ty Nisse var god som guld. Och den ovanligt starka familjekänsla som utmärkte hasselskogarna, den hade Nisse kanske i högre

[1]) Se sid. 40.

grad än någon annan. Ingenting i vardagens domestika liv var honom ointressant, kökets och sybordets detaljer ej undantagna. Detta djupt borgerliga drag stegrades med åren och blev en av de hemliga källor, ur vilka hans litterära skapande fick sin kraft.

Livet i Alingsås prostgård skilde sig kanske inte så mycket från livet i många andra svenska prästhem. Men för Nils Hasselskog, både människan och författaren, har det betytt ofantligt mycket. Genom sin lamhet blev fadern än mer centrum vid samlingen kring familjelampan, då högläsning eller musikutövning stod på programmet, även om modern, med sin stilla, fina humor är den Nisse närmast bråss på. Åt *en* bok fröjdade sig familjen alldeles särskilt, och högläsningen ur den fick tas om mer än en gång. Det var Skollärare John Chronschoughs Memoarer, en bok som är det enda stilistiska sidostycket på svenskt språk till Nils Hasselskogs bästa ting. Utan tvivel är Bondeson Nisses förnämste läromästare.

I denna utpräglat litterära prästfamilj saknades inte humorister som Dickens, Thackeray, Holberg, Fritz Reuter, Mark Twain, »Johannes Bengtzén» och Hasse Z. Men naturligtvis fanns det och lästes långa rader av religiös och kyrklig litteratur. Vid den dagliga husandakten användes »store Billing» och »lille Billing». Högläsning förekom också ur Fältskärns berättelser och Topelii Sägner i dimman, Rydbergs, Heidenstams och Selma Lagerlöfs verk, Nöddebo prästgård, och så Per Hallström först och sist, Nisses favorit för livet bland svenska prosatörer.

En upplevelse var den årliga resan till Täng, där Nisses farbror Gabriel var komminister. Han var ogift, och hans likaledes ogifta syster Helena hushållade för honom. En farbror, Karl, var postexpeditör i Stockholm, men ofta sjukskriven och på rekreation i Täng, en annan, Nils, postmästare i Stenstorp. Man tänker kanske på postmästare Brunander! Hur som helst, alla dessa var verkliga

original med stort sinne för humor. Farbror Gabriel förblev Nisses vän och förtrogne hela livet och skrev roliga och uppskattande brev om hans grönköpingsframgångar. Vid barnens Täng-besök gjorde farbror Gabriel allt för att roa dem. Han berättade sagor i ett och skapade sig hur löjlig som helst, för att barnen skulle få skratta. Ofta stod de omkring honom vid hans morgontoalett, för att få se honom »dyka» i handfatet och sedan för dem berätta de mest vidunderliga saker han skådat på »havsbotten». Det lär också ha varit han som infört det vansinniga Y-språket (se sid. 103). I varje fall talades detta ofta mellan honom och barnen Hasselskog.

*

Nils Hasselskogs litterära skapande började mycket tidigt. Han säger själv: »Redan som skolpojke skrev jag vers och sålde till mina kamrater. Det var en god affär, som utvecklades och växte till sig, så att jag även fick sälja till lärare. Med tiden utvidgades rörelsen, och jag måste skaffa mig en sekreterare, som renskrev dikterna. Jag nådde mycket goda resultat, mycket bättre än med läxorna.»

Nisses allra första diktförsök är tillkomna vid början av vårterminen 1902, alltså innan förstaklassisten fyllt tio år. Ett hopvikt brevpapper var på utsidan prytt med den självmedvetna titeln »Dikter av Nils Hasselskog», och på insidan återfanns två dikter, båda självporträtt.

No 1. Prestapojken

Nisse bor i Alingsås.
äter kalfvastek med sås,
han i storskolan nu går,
han är bara nio år.
I april han fyller tio,
hanses bror är femton år,
om två år blir Anna nio.

No 2. Prestapojken

Nisse är en prestagosse,
af den gamla stammen,
han har vart i mången mosse
och i ankedammen,
han i Alingsås nu är,
han har länge varit där,
han har ganska skojigt.

Längre fram i livet, ungefär i tjugofemårsåldern, har Nisse upprättat en kronologisk förteckning över sina dittills publicerade dikter. En del har fallit ur hans minne, men samtliga medtagna har blivit betygsatta enligt skolans betygssystem, precis som signaturpoeterna gjorde med sina dikter. (Prestapojken har belönats med litet a efter diktens rubrik).

En till 1906 daterad dikt Sven och Greta (AB) lyder så:

Efter såna får man leta
som vår Sven och rektorns Greta.
Dom ä glada, dom är nöjda,
dom ä ej av åren böjda.
Dom kan läsa snart och skrifva,
dom kan smeka, dom kan rifva,
dom kan sjunga, sjunga, sjunga,
så det hörs att dom har lunga,
så det hörs att dom har hals.
Hesa blir dom inte alls.

*

Mot slutet av sin första Alingsåstid kom Nisse ut i en del pojkgäng i staden. Han gick ganska bra ihop med dessa kamrater, som nu för första gången skulle pröva på genombrottsårens många hemliga fröjder och sorger. På den tiden spelade punschen en nästan lika stor roll för fjorton-, femtonårspojkar som för äldre studenter. Nisses gäng dyrkade punsch och kortspel i ett litet hem-

ligt rum i andra våningen till Brunnshuset, där annars Alingsås bollklubb brukade hålla till. På en punkt skilde sig dock Nisse från kamraterna, ungefär som Birger Sjöberg från sina vid samma år. Det var då det gällde herraväldet över språket. Genom sin stora formuleringsskicklighet, sin bitande ironi och sin benägenhet för iakttagelser och reflexioner särade han ut sig även från de intimaste upptågskamraterna. För den skull fick han kanske aldrig någon riktigt god vän från denna tid. Både nu och senare kunde han känna sig stå ganska isolerad gentemot omvärlden, även när han gick allra mest reservationslöst upp i kamratlivet. Denna distans var väl nödvändig och nyttig för människostudiet.

Som ett avsked till pojktiden och samtidigt som en brygga till gymnasisttiden i Skara kan man betrakta ett brev, vilket femtonåringen sände sina föräldrar från Mösseberg, där han var med om ett ungdomsmöte på midsommarafton. Det är mest den unga kvinnofägringen, som upptar hans sinne. »I kännen, kära föräldrar, till Eder Nisse, och att befinna sig som han då gjorde, bland tusentals fagra, de flesta nationalklädda, flickor, var mer än nog för att sporra hans förut goda humör till en väldig glädje.» Mitt i allt detta kan han ge akt på syntaktiska frågor: »Måndagen förflöt under liknande danser på den med talareestrad, flaggor och midsommarstänger prydda festplatsen. Man blef under dessa glada dagar bekant med de trefligaste ungmör som kunna (kan?) tänkas.» Det är en blivande damernas riddersman som talar.

Den unge vitsmakaren, som vi kommer att få så mycket att göra med i fortsättningen gör nu också sina lärospån: »... sedan vi avlagt vår packning i den lada, varest en del Alingsåspojksfotvandrare beställt loge.»

*

Staden Alingsås har lämnat varaktiga spår i Grönköpings-journalistiken. När Nisse längre fram skrev Grönköping, hade han alltid en bild av Alingsås stadsplan för sitt inre öga, särskilt centrum: kyrkan, apoteket, varmbadhuset och posten jämte mellanliggande partier. Detta bildminne sträckte sig även till födelsestadens omgivningar. Längre fram i tiden säger den berömde Grönköpingsförfattaren i en intervju: »... jag har svårt att tänka mig Gökmassivet och Bergska sjön utan att komma ihåg Härsberget och Gärdsken vid Alingsås». — Om någon nu vill dra den slutsatsen att Grönköping är identiskt med Alingsås, så kan detta endast beklagas, ej förhindras. I Skara, Göteborg, Uppsala och Stockholm skulle Hasselskog finna annat underlag för sina Grönköpingsstudier.

Två spillda år i Skara.

Nisse skulle ta studenten i Skara liksom pappa och broder Carl-Erik. Höstterminen 1907 inskrevs han vid det vittberömda gamla läroverket. Han helinackorderades hos en gammal tant, som var vän till familjen.

Från första stund visade sig Nisse ha ungefär samma imfama blick för familjeinneboendets många problem, som pensionatskurken Birger Sjöberg hade för ungkarlarnas speciella existensform. Han utvecklar efter hand dessa iakttagelser till små konstverk. Och det är inte brist på material i hans flitiga brevskrivning till hemmet.

Första söndagseftermiddagen i Skara tillverkar han en hemrapport på fjorton sidor. Söndagsmiddagen, som naturligtvis skulle vara särskilt fin, kommenteras obarmhärtigt:

Jag kommer just nu från ett ganska strängt arbete, nämligen middagen. Ty vi fingo en gammal höna, som var seg som tuggummi. Vi fingo också slita med besked. Stackars Kloooo var det rysligt synd om. Med båda händerna på bordet och armbågarna i luften fäktade och regerade han värre och stora svettdroppar pärlade på hans panna och näsa och rullade ner på hans sega hönsalår. Han har nu suttit och vederkvickt sig på en stol och torkat bort svetten. Gymnasisterna ordade om släggor, köttyxor och dylikt, så att tant var alldeles ifrån sig.

Pojken han talar om är hans rumskamrat, numera kyrkoherden i Stengårdshult, Oskar Kloo. Denne har berättat en hel del smådrag om Nisse. Han gick i femte klass, var följaktligen »pena» och för en gymnasist en

Tyska = Winell

Engelska = Trick.

Matematik = Bobeck.

Latin = Nilén.

????

Kristendom = Ahlberg ?

Historia = Torell.

Biologi = Carlsson = Månen

Modersmålet = Carlsson = en sig.

lägre stående varelse. Nedan skymtar Nisse som pennalist, och Kloo bekräftar detta: »Nils H. hade goda anlag för pennalism och översitteri. Hans humor försonade mycket, men den räckte inte alltid till att göra det roligt för den lindrigt tyranniserade rumskamraten».

Andra skolkamrater skildrar Nisse såsom glad, snäll och vänlig, och man kan inte frigöra sig från den uppfattningen att hans grymma pennalism ofta var ganska spelad. Hans vanligaste attityd mot livet under denna tid var nog ett barnsligt skämtlynne, som för det mesta tog sig rent oförargliga uttryck. Men hans humor befann sig i snabb utveckling.

Det första brevet från Skara är på många vis typiskt för Nisse. Sakkunniga, ingående redogörelser för matsedeln — förberedelser för borgmästare Sjökvists kulinariska betraktelser — ytterst detaljrika berättelser om möblemang och inredning — förövningar för den nästan otroliga detaljkonsten i Nisses intima grönköpingsreportage — träffsäkra karakteristiker över alla människor han träffar — förstudier till den suveräna människoskildringen i Veckobladet. — I det här brevet är det närmast kamrater och lärare som avporträtteras. De senare t. o. m. i dubbel måtto, ty Nisse har med sin bläckpenna ritat av sju stycken. Så skicklig tecknare som brodern Sven blev aldrig Nisse, men det berodde nog mest på bristande övning. En av de här avbildade gubbarna känner jag mycket väl till utseendet och kan intyga, att porträttet är utmärkt. Härav må vi väl sluta, att också de andra är bra.

Små tidsbilder får vi till livs i förbigående. Naturligtvis ska Nisse ha gymnasistuniform. Militärövningarna deltar han i med största intresse — hans gamla militärinstinkter är djupt rotade. Om skaralöverkets kanske mest utmärkande karaktärsdrag får vi veta bl. a. följande (brev till syster Helfrid 25/9): »Penalismen är i år mer

än vanligt sträng. 6: 1 har satt till en kommitté enkom för penorna, ordförande Johan Ligner[1]), skarprättare Högberg (stark) och tal- eller skällman. Detta senare befäl har jag själf i nåder täckts antaga.»

Det kan inte nekas, att Nisse ofta i sina brev talar med ett lite salvelsefullt darr på rösten, då han kommer in på skolarbetet. »Jag hoppas att kunna glädja Far med att vara flitig i skolan, något som måste medföra ett vackert betyg, då det ej är så svårt på latinlinjen», heter det i gratulationsbrev till prostens 55-årsdag (1 oktober 1907). Och ändå blev det så trassligt och slutade med fiasko i Skara! Nisse var nog flitig på sitt sätt men aldrig riktigt helhjärtat — och så hade han så många andra intressen. Han kom in i M. V. (musikens vänner) och litterära föreningen Idun samt tog flitigt lektioner i pianospelning för Ivar Widéen, den berömde organisten, som också var musiklärare vid läroverket. Samtidigt som han berättar detta för mamma, lämnar han den något svävande underrättelsen: »I skolan går det B.» Ett par veckor senare hade han varning i geografi och fysik! Dessutom muntlig varning i matematik, tyska och engelskt uttal! Men på äkta skolpojksmaner tröstar han föräldrarna med att det var så ovanligt många som varnades i år, så. Han försäkrar dessutom, att han »m. G. h. (med Guds hjälp) kan och vill gno värre, särskilt i de ämnena». Är han fullt allvarlig, när han skriver så?

En viss böjelse för advokatyr lägger den gode Nisse också i dagen, inte minst då det gäller otillåtna nöjen. Den gamle tränade kortspelaren från Alingsås frågar så vackert sina föräldrar, om de har något emot »att jag spelar kort med Bergendahl ibland om kvällarna. Naturligtvis ej om pängar.»

»En sån inpiskad skälm» skulle det ha hetat på våra

[1]) Johan Wibidor Ligner, nu läkare i Örebro, har genom Hasselskogs förmedling fått ge borgmästare Sjökvist sitt andra förnamn.

föräldrars språk. Men detta är ännu en barnlek. Ett efter samma grundtanke uppbyggt utlåtande i tobaksrökningsfrågan är ett mästerstycke av advokatyr och ger oss egentligen hela förklaringen till att Nisse som student först valde juridiska fakulteten. Det är bifogat ett brev som 6: 1-aren skriver till hemmet.

Nedanstående visar undertecknads resonemang i den viktiga »rökfrågan».

När jag är förbjuden att röka, gör jag varken mer eller mindre än min plikt, då jag låter bli det. Visserligen är *det* ju en god sak, men att ej *få* röka är något så gement tråkigt i mina ögon, då man är så gott som isolerad från sina rökande kamrater, vilkas antal visst och sannt ej är litet. När jag däremot är tillåten att röka, dock så litet som möjligt och vet att då jag röker mera, jag trotsat Fars och Mors förbud och gör det mot deras vilja, att *då* röka högst obetydligt, ja kanske mången gång ej alls, det kan anses karlavulet och vackert, gentemot andra pojkar som ha goda föräldrar och trotsa deras förbud i smyg.

Att jag hölle mig på rätta sidan rökgränsen kunde lätt underrättas pr. post samt muntligen vid mina hemkomster till Alingsås. Befanns det att jag då ej följde detta, kunde detta edert medgivande förändras till *absolut förbud.* Men jag skulle vilja visa att jag ej ginge för långt.

Vad *skadligheten* i sådant ringa nyttjande av tobak beträffar, om det ens finnes *någon* sådan i *så litet,* kunde jag låta bli att dricka så mycket kaffe och te som nu, och således skadligheten i tobaken taga ut den i kaffet och theet, som är bevisad vara lika stor. *Och* kan en stor gymnasist tåla sitt arbete i skolan och hemmet tål han förvisst litet tobak. Jag *har* också fått löfte att röka när jag blir gymnasist och då jag nu egentligen skulle ha suttit i 6: 2, vore väl tiden inne för det nu.

För *Carl-Erik* fanns intet rökförbud fastän han knappast *alls* rökte.

Man kan heller ej känna sig som en gymnasist när man är *förbjuden* att *röka* och jag är nog den ende i detta fall.

Mycket annat skulle jag säga i denna sak, men det behövs nog, hoppas jag, ej mera.

I skolen få se att allt i så fall ginge väl, och intet till överdrift, det lovar Nisse.

*

Nils Hasselskog och S. S. U. H.! Man har svårt att tänka sig sammanställningen, och då man tar del av hans resonemang kring detta ämne (brev till mamma 8/11 1907) verkar det som en avsiktlig mystifikation: »Jaså, Mor och I andra tyckten att jag gjorde rätt i att gå in i S. S. U. H. Ja, ännu är jag ej inne, blott anmäld. Jag fick med mig tre stycken pojkar den dagen i föreningen. Antagligen gå vi dock in i föreningen, både för egen och för kamraters skull.»

Ett par veckor senare har vi inte kommit en bit längre. I brev, adresserat »Kära Prostgård!» (22/11 1907), där Nisse bland annat med bekymmer talar om »mitt gamla matematiska BC», lämnar han följande orakelspråk: »Angående S. S. U. H., så har jag ännu ej gått in, blott anmält mig, och jag tror ej det blir något af *denna* terminen. Den är ju snart slut. Men om Far och Mor vill det så.» — Det lär heller aldrig ha blivit något av, efter vad som kan dömas av ett tre veckor senare mammebrev. Prostinnan Hasselskog var mycket klok och förstod, att saken var sjuk, varför hon brevledes bad Nisse om klara linjer omgående. Nisse går ur greppet på följande sätt: »Mor frågade om skillnaden mellan att gå in i och blott anmäla sig till S. S. U. H. Jo, det är så, att man för vinnande af inträde först måste söka att få det och sedan styrelsen öfverlagt om personens ifråga inträde, får man komma in. Jag beviljades liksom flera andra pojkar inträde, men som man ej får komma in 'riktigt' i S. S. U. H. förrän en vecka därefter, så tyckte vi att då var ju nästan terminen slut, och brydde oss ej om det för denna gången.» Sedan går begreppet S. S. U. H. ur Nisses historia.

Det lider mot slutet av Nisses första termin i Skara.

Den 8 december meddelar han sin fader på detta egenartade sätt, att han inte har varit tillräckligt flitig: »Måtte Gud låta oss vara friska och snart få träffas igen. Och låte Han Er pojke blifva flitig och ordentlig, så jag kan glädja Er denna terminen!» Hur skulle detta vara möjligt på högst två veckor, som var kvar på terminen?

Jämnt en vecka senare har Nisse också insett omöjligheten av sin vackra tanke och tar nu fram sitt orakelspråk igen: »I skolan är *väldigt* knogigt, jag tror att vi får många, många BC i latinklassen. Men det lär vara så på höstterminerna. Ja, adjö nu snälla rara 'kiära' Mor. Hälsa alla, alla från den julaftonsankommande Onesimus.»

Julbetyget visade BC i tyska, engelska och matematik.

*

Vårterminen 1908 blir Nisse spekulant på den riktiga författarebörsen. Sju år har gått, sedan han kände sig för med lärare och kamrater som publik. Tyvärr gapar här en stor lucka i hans biografi. Enligt sina minnesanteckningar har han skrivit en hel del »Skara-vers», men intet synes vara bevarat. Det är väl urval ur denna produktion, som han nu söker få ut till offentligheten. Brev till Sven (25.1.1908): »I 'Kurre' kom intet in hvarken i tidningen eller breflådan af det jag sändt in. Kommer väl i nästa nummer tänker jag!» Det enda jag kunnat finna i »Kurre», som skulle kunna tänkas ha samband med detta är, att ett par gånger signaturen N. H. förekommer i klump bland de många som tidningen avfärdar med ett »Tack, men vi ha så mycket sådant». I Nisses brevväxling nämnes saken inte vidare, varför vi väl får anta, att han tröttnat.

Men utan litterära vittnesbörd är denna tid ingalunda. Nisse övar sig oförtrutet i ordlekens konst. Det rör sig inte bara om s. k. vitsar — i dessa blir han mästare

först några år senare — utan mest om vad man hellre skulle vilja kalla »ordlekande» eller »ordspel», ett slags språkliga uppmjukningsövningar. Ur 1908—1909 års brevskörd:

»I fån dem väl på halsen en ful dag» (ett band zigenare.)

»Vi togo oss *nämliga* det oskyldiga nöjet före.»

»Frick (en lärare) försökte nog sätta mig på det hala, men det gacks inte alls.»

»Nu är jag som sagdt god och väl igen.»

»Ithy att jag ej på en ganska lång tid hafver låtit afhöra mig, griper jag nu med fast beslutsamhet penan för att Hjärtligt tacka Edor.»

»Ithy att jag ej hafver någonting medra att säga.»

De två sista exemplen visar, att Nisse — i likhet med den unge Birger Sjöberg — icke förgäves studerade C. A. Tolléns skrifter.

Men att Nisses humor icke inskränkte sig till detta ytskikt, det kan vi vara säkra på. Kan någon annan än en prästson skriva så här: »Min kära älskade Mor frågade hur jag sköter afrifningarna, skosulorna etc. Jo, då, med Guds hjälp och friskt mod och med tanke på att göra Er till viljes går det bra.» Eller detta: »Nå hvad tron I om svensk-ryska kriget? Vi skolpojkar äro *försatta i stark spänning* och öfva oss med att kasta prick med snöbollar, för att kunna 'gå ut' frivilligt.» Fråga är väl, om vi inte här har den stilistiska förebilden till ett av Nisse mycket älskat juridiskt uttryck i veckobladet. Det förekommer t. ex. i en artikelrubrik (GHS 1928): »Kriminella Nyheter. Fru änkefru Pilzén *försätter hr f. förrädaren Peterzohn i stämning.*»

*

Om vi nu till specialbehandling tar upp ett sådant sorgens kapitel som Nisses studier, så kan vi finna både

skämt och allvar, men var det ena slutar och det andra börjar, är ofta svårt att avgöra.

Det gäckande, förbryllande i Nisses stil, som i G. V. blir hans yttersta egenart, finns redan här. Jag radar nu upp ett antal studierapporter utan all kommentar.

(28.3. 1908) Ja, kära Mor, med Guds hjälp och tanken på Eder går allt som en dans! Jag känner tydligen på mig att allt skall gå bra, ty nu har jag håg för läsningen och nu står jag väl hos *alla* lärare. Varningarna äro dels så lindriga som möjligt, dels ej betyg på det *närvarande,* och dels blott ägnade att sporra mig. Det hade dock ej alls behöfts, ty jag *skall* och *skall* upp i 6: 2. Och jag är verkligen mycket nöjd med mig nu. Muntliga varningar slapp jag alldeles ifrån utom möjligtvis i Geografi, jag tror att doktor Elfman ej tror att jag är så säker ännu, men det skall visas.

(31.3. 1908) Då jag läste igenom Heffies kära rader, kunde jag ej heller hålla mig, utan jag gjorde som Mor, jag började gråta. Men jag beslöt att skrifva och trösta Er. Jag vet med mig att varningarna ej äro en följd av bristande flit, och jag tror, att Gud har ämnat, att jag skulle få dem för att jag skulle läsa *ännu* mera, och gå ur klassen utan svårighet. Jag vill ej skryta på något sätt då jag säger, att hade Far och Mor varit närvarande vid alla lektioner jag haft denna termin, och hört hur jag kunnat, och hvad lärarna sagt, så hade Ni inte varit ledsna nu. Dag för dag blifver jag allt säkrare på mina saker, och dag för dag känner jag bättre, att största vikten för att reda mig, ligger i bön om hjälp, och bön om att rätt kunna sköta mitt pund. Och jag vet, att jag ej är ensam om den bönen. Och nu vet jag bestämdt, att om jag ej försmår den allra viktigaste hjälp, som står att få, så skall också den störste Hjälparen bistå mig. Det är en trygg känsla! Och Mor är säkert ense med mig om, att varningarna ej äro ett straff utan små drifffjädrar, små och lindriga, men välbehöfliga. Hade det varit examen nu, så blefve jag alldeles säkert flyttad till L: 2.

(2.5. 1908) Jag har riktigt blifvit litet nervös, kanske efter sjukdomen men kanske också för den spänning jag jämt går i för skolan. — — — Kanske det rent af vore skäl att jag kommer upp, hvilket jag, om Gud vill, gör, ändock tager den (d. v. s. den s. k. realen) och sedan går in vid posten?

Allt detta är som synes skrivet med kvarsittningens

Nykonfirmerad. 1908.

spöke för ögonen. Men det drev allt närmare examen, och inför den annalkande katastrofen inträder en stark avmattning i fråga om föresatser och förhoppningar. Det är bara i ett brev till en av systrarna mot vårterminens slut det skymtar lite orakelspråk angående eventuella underbetyg, men samtidigt antydes möjligheten av godkänt i alltsammans. Nisse går dock så långt i pessimism, att han leker med tanken att bli underkänd i sitt favoritämne svenska. Han har nämligen »mothåll» för läraren. Bittert jämför han sig med en kamrat, som tar privatlektioner »och antagligen blir premierad med värdebokstaf Ba, men är totalt s. k. rutten i allt hvad svenska språket heter». Man kan förstå Nisses känslor på den punkten, då han, liksom förr hans pappa, fick skriva många uppsatser åt kamrater. Taxan lär ha varit graderad efter åsyftat betyg.

Mitt i alla sina bekymmer tröstar sig Nisse på olika sätt. Han försöker sig på »att i ensamheten skriva vers, men störtes av Carlsson och Häggner». Han går i kyrkan och får höra en predikan »om bönen, om dess hjälpande kraft i frestelser, liksom vid val af levnadsbanor m. m.»

Examen kommer emellertid obönhörligen, och Nisse blir kuggad med underbetyg i latin, engelska och matematik!

*

Nisse skulle läsa upp sig. Det blev en hård sommar med många privatlektioner. Vid flyttningsproven lyckades han också riktigt bra i engelska och matematik, men i latin såg det till en början illa ut. Nisse kunde emellertid ofta i kritiska situationer visa en otrolig uppfinnings- och kombinationsförmåga, och denna gång hjälpte honom turen också ett gott stycke. I den förhandlingsskicklighet Nisse här visar har vi återigen ett vittnesbörd om hans juridiska begåvning. Hans skildring av förloppet i

ett tolvsidigt brev till Pappa (27/8 1908) är för dråplig för att styckas.

Så skulle jag då tentera i latin. Det gick skralt. Lektor Nilén sade sig ej kunna godkänna mig, men skrev intyg på att jag förbättrat mig. Då blef jag rädd och undrade om det ej funnes något sätt att 'klara skifvan'. N. sade, att han ej visste det, men på mitt förslag att bedja dr Sylvén om några latinlektioner svarade han, att det kanske skulle hjälpa till vid uppflyttningen. Så gick jag till dr Sylvén, och han lofvade att läsa litet med mig om så behövdes. Då gick jag till rektorn och frågade om han trodde att jag mot villkor att taga lektioner i latin kunde få flyttning trots det att Nilén ej kunnat fullt godkänna mig. Han sade sig ej kunna veta det, kollegiet finge afgöra saken. Så sprang jag åter till Nilén och talade om hvad jag erfarit. Då fick Nilén en lysande idé. »Du kan ju gå till dr Sylvén», sad' en, »och bedja att han tenterar om dig, ty klassen skall delas så att jag skall hafva hälften och Sylvén hälften! Om han nu godkänner dina kunskaper och anser dig kunna flyttas till sin avdelning, så lägger jag ej hinder i vägen därför.» Så följde han mig till Sylvén och talade vid honom. Jag fick tentera och, som skrifvet, klarade mig. Några lektioner kanske jag dock måste få, om Fars kassa och Eder vilja det tillåter.

Nisse var nu 6: 2-are, och först en sådan räknades på den tiden som riktig gymnasist. Han trivs bättre i Skara än förut. Orsakerna var fler än en. Den mirakulösa flyttningen först och främst. Så, att syster Helfrid (Heffie) nu också var i Skara, på lärarinneseminariet. Nisse blev föremål för hennes systerliga omvårdnad, och han uppskattade den mycket, särskilt som systern, en dam med skarpt huvud och stor humor, visade stort överseende med även allt för gymnasistaktiga påhitt.

Nisse trivdes också utmärkt med sin höga gymnasistroll och avnjöt pennalismens företrädesrättigheter med synbart välbehag. Han låter förstås en »pena» bära sin kappsäck och uträtta alla ärenden, och att han inte är att leka med framgår av en rapport till Mamma (2.10. 1908): »Jag har gifvit Lagerborg, min kalfaktor, order

att hämta mina byxor före kl. 8 i kväll och ordern skall till punkt och pricka efterlydas.»

De gamla officersfunderingarna har fått ny näring, dels genom den gymnasistiska maktkänslan, dels genom militärövningarna vid läroverket. Med dem trivdes Nisse. I brev till Mamma (2/9 1908) heter det i stor självkänsla: »Mina göromål hafva yttermera förökats och försvårats därigenom att vår halftroppchef har blifvit sjuk och jag därigenom fått det synnerligen trefliga men ingalunda oviktiga och makliga kallet mig anförtrodt att sköta hans tjänst. På samma gång som jag får exercera och skjuta som vanligt, måste jag kommendera hela halftroppen. Gud ske lof är jag fullt frisk och kry och mina bussar äro nästan alla hyggliga, vakna, lydiga och trefliga så att afdelningschefen korpral Hammar har nog stora skäl att vara belåten med oss.» Nisse kan också deklarera med känsla och övertygelse: »Jag har nu fått en lust att blifva officer som aldrig förr.» Han samlade vykort med vackra uniformer och ritade själv massor av sådana, vilkas bärare framtill hade tofsmustascher och baktill nackbena. Hans senare utformning av reservlöjtnant Jonsson bygger nog på minnen från denna period.

Första delen av höstterminen — före varningarna — är han också vid ett prima grönköpingshumör. På sin ömma moders säkerligen ofta upprepade förmaningar till aktsamhet om sin hälsa svarar han gärna raljerande: »Jag har också legat i två par strumpor och ett par kalsonger, så nog har jag skött mig alltid.» (13/9 1908).

Det har blivit byte av inackordering, och vi får den sedvanliga karakteristiken av pensionatstämningen: »En ung Gyllensköld från Helsingborg är också här och vi hade ithy och på grund häraf hare till middagen. Men huruvida haren var skjuten eller självdöd vill jag ej yttra mig om, faktum är emellertid att jag inte fann ett enda hagel i'n. — Maten är förresten utmärkt här, jag har ännu

ej funnit mer än en loppa och ett pighårstrå i den, så skäl att klaga har jag inte. (Nu ljög du allt ändå, Nisse lelle, för det var bestämt ingen loppa utan lite sot, och säkert var det postmästare Lindkvists katts hårstrå och inte pigeschans!)»

Men ömmare toner gör sig snart gällande i och med att tiden för varningarna nalkas. Vi får veta, att Nisse hade nio bockar på en tysk salsstil, »hvilket resultat, jämfördt med mina klasskamraters ju var tämligen godt, då det fanns ynglingar som hade nitton» o. s. v. Han väntar varning i latin, tyska och matematik, vilket också visar sig stämma, och han vitsar på sin överraskande flyttning till andra ringen: »Ty en omogen uppkomling är jag ju i själfva verket.»

Julen kom med katastrofala betyg: C i latin, tyska och matematik, BC i franska, historia och geografi. Om de kringliggande månaderna får vi av Nisse själv veta jämförelsevis lite. En orsak måste finnas. Han hade förälskat sig. Vid ett besök i en prästgård hade han träffat en göteborgsflicka, och en sexårig kärlekssaga var inledd. Den skulle komma att betyda ofantligt mycket för Nisses utveckling som människa och än mer som författare, och i sinom tid skulle den komma att få en säregen betydelse för diktaren Alfred Vestlund.

Man kan nog inte heller ta fel på att det heroiska beslut han fattat om att systematiskt driva kroppskultur hänger samman med denna gymnasistkärlek. Otaliga unga gymnasister har väl känt det förpliktande i skaldeordet »det starka är det sköna värt». Nisses egen skildring av sina gymnastiska övningar synes mig vara icke oinfluerad av den gode John Chronschoughs redogörelser för sitt liv och leverne. Den står att läsa i ett brev till mamma:

(21.2. 1909) För rexten mår jag inte alls illa nu för tiden, kanske beroende på att jag börjat med Müllers: »Mitt system», dvs. en lång rad gymnastiköfningar, kall afrifning, frotteringar

osv. Jag gör alla rörelserna och tager badet eller afrifningen hvarje kväll, då jag går och lägger mig och följer därvid Müllers schema som jag har satt upp på dörren. Fru Silén är nog snäll att sätta in en diskbalja (med vattenledningsvatten) i mitt lilla bås hvarje kväll för afrifningen. Men gymnastikrörelserna äro väldigt svåra att utföra i mitt »rum». Böjer jag mig framåt, slår jag näsan i kakelugnen, och böjer jag mig bakåt, brukar jag slå ut dörrspeglarna med nacken. I en rörelse som kräfver stort utrymme, i det att man skall ligga raklång på golfvet, är jag tvungen att ligga med hufvet i garderoben och bena i köket. Fru Silén kom in en gång när jag gjorde den rörelsen, och hon trodde visst att jag blivit galen, ty »hon hade aldrig sett sån't förr». Men sedan hon fått veta att det var gymnastik, erbjöd hon sig att bära in en balja om kvällarna och torka lakanet ute på balkongen. Hon är förresten mycket snäll i alla afseenden, och vi kommer väl öfverens. I dag senast kom hon in med en stor tallrik *de allra herrligaste* äggplättar med sylt och socker och presenterade mig.

En annan del av samma brev är också av värde, därför att den visar Nisses stora fabuleringskonst. Han skildrar en upplevelse med en liten kikhostande flicka, som gästar familjen där han bor.

Hon leker både ute och inne, men hostar gör hon med besked. Jag har ordinerat henne tjärdroppar enligt vår metod (att första dagen taga en droppe, andra två osv.). Emellertid måtte inte tjäran vara i flickans smak för hon blängde snedt på mig. Snedare och snedare blängde hon också för hvarje dag, allteftersom dropparna ökades, så att när hon skulle taga dropparna på den tionde dagen så höll jag mig försiktigtvis inne i båset och reglade dörrn, ty tösen var alldeles rasande på mig, för jag ordinerat sådan medicin. Nu har visst vreden svalnat, ty dropparnas antal sjunker ju dag för dag igen. Men aldrig ordinerar jag tjärdroppar åt små ilskna barn mera.

Men inte mindre roligt är det P. S. Nisse skriver, när han märker, att han kanske fabulerat väl mycket: »P. S. Jag har allt överdrifvit *litet,* då jag talade om mina afrifningar. Högst D. S. Ej heller var Siléns tös *riktigt* så

ond på mig, som jag sagt i brefvet men inte så *värst* långt i från.»

*

Den förra året undgångna katastrofen är nu på väg. Nisse känner det på sig. Han undviker att tala om skolan under större delen av vårterminen 1909. Först 2 juni, ett par dar före examen, får vi del av ett mycket invecklat resonemang, enligt vilket Nisse har blivit lovad BC i latin, om han förbinder sig att icke söka läsa upp sig. I annat fall får han C, »på grund af ringa anlag för ämnet». Nisse underställer pappas avgörande vilken väg som ska väljas. Prosten Hasselskog valde BC vilket nog var klokt, ity att Nisse kom dragandes med ytterligare fem underbetyg: C i tyska, franska och matematik samt BC i historia och fysik. I svenska hade den blivande författaren B, ett betyg som han f. ö. under hela sin skaratid aldrig överträffade i något ämne. Avgångsbetyget var dessutom prytt med C i uppförande och C i flit!

En anekdot från denna klass är ganska belysande för Nisses intresse för skolarbetet. En gång skulle han i historia berätta om Kolumbi ägg. Han tycktes inte ha vetat vad detta var för något och fick lita sig till vad en kamrat viskade bakifrån. Ur dennes svar dukade Nisse upp en historia om ett ägg, som Kolumbus hittade på stranden, när han landsteg i Amerika. Den serverades i små portioner, och Nisse repeterade troskyldigt, medan historieläraren, Klunsen kallad, lyssnade intresserad och uppmuntrande. Allt upplöstes i gemensamt jubel.

Klunsen: »I ha la alla hört talas om Kolumbi ägg-e?» (Klunsen hade ett litet ljud efter ägg.) Ett samstämmigt: »Ja, då», från klassen, lite högre från Nisse än från de övriga. Klunsen: »Räck upp handen, den som kan berätta om det!» Allmän handviftning, lite ivrigare från Nisse än från de övriga. Klunsen (misstänksamt): »Jasså, Haschelschog, du kan berätta om

Kolumbi ägg-e?» Nisse (inte fullt så säker): »Ja, då.» Klunsen: »Hör nu, vi ska låta Haschelschog berätta». Och när Nisse dröjer: »Vad var det för ett ägg-e?» Nisse vänder sig hjälpsökande till kamraten bakom och viskar: »Vad var det för ett ägg?» Kamraten viskar tillbaka: »Jag struntar i ägget». Nisse högt, säker i rösten: »Ett strutsägg». Klunsen skadeglatt: »Jasså, det var ett strutsägg. Nåå, Haschelschog, berätta nu mera!» Nisse viskar till kamraten bakom: »Hur var det sen? Kamraten viskar tillbaka: »Jag ger fan i det.» Nisse högt, något tvekande: »Han fann det». Klunsen: »Jasså, du Haschelschog, han fann det. Var fann han det då. Berätta mera!» Nisse, viskande: »Var fann han det.» Kamraten: »Han tog det i handen.» Nisse högt, åter säker, i naturlig berättareton: »På stranden. På sjöstranden.» Klunsen: »Jasså, min käre Haschelschog, Kolumbus fann ett strutsägg på sjöstranden. Jasså, han gjorde det du, du Kolumbi ägg-e. Nu ska vi låta Eld berätta historien.»

Föräldrarna resignerade inför fiaskot. Nisse går kvar i Alingsås och slår dank. Denna sommar var hektisk i klippets tecken. Se bifogade facsimile!

Det Absoluta Oförståndet.

Ett ord i sinom tid

I Svenska Dagbladets rundfråga: »Om jag vore stadsfullmäktig ....» tager fru Nicoline Peterson till orda

Jag har en nätt figur, ehuru något för liten att för världen uppbära mitt värdighet Mitt ansikte är uteslutande friskt med grågröna och — enligt Sven Berners försäkran — uttrycksfulla ögon, varemot ögonbrynen äro synnerligen lustiga: först ett skarpt svart streck, som sedan övergår till en nästan omärklig liten båge. Jag vore färdig att få plats i Stadsfullmäktige om söndag om jag finge Vidare upplysningar Tyvärr har jag inga pängar på mig, men jag ska' i stället ge er ett gott råd, lika mycket värt som en stor pänningsumma: **En god jul!**

Vid årsskiftet.

Köpman Leonard Anderström tillkännager, i anledning af väderleksutsiktern

Den lilla ljusning till det bättre i våra annars så dystra väderleksförhållanden, som på annandagen gycklade med oss blef tyvärr icke långvarig. Redan på söndagseftermiddagen kände jag mig så frusen, så ensam. Jag brast ut i häftig gråt men pressade näsduken mot munnen för att olk ej skulle höra mina snyftningar Så här mitt upp i juletid.

Jag gick in i sängkammaren och tände ljusen framför spegeln. Så röd och varm han var!

Där vore vi nu, han därinne och jag här.

Jag gjorde nu vad jag aldrig förr gjort Jag gjorde en grimas.

Han såg på mig med ett skälmskt uttryck i ögonen.

Jag skakade på huvudet. Han teg.

— Håller du av mig? — frågade han och kysste mig. Älskling!

Nu ville jag i stället spela ett 20:tal kupletter och duetter å pianot Jag slog uppfönstren och började det jaktande ängestfyllda förspelet. Jag gjorde mitt allra bästa, men då jag slutat, var allt tyst omkring mig. Jag sneglade bort till dörrarna, men de förblevo stängda

Jag snyftade så att jag frös och tryckte mig intill dörrarna

Men nu stod jag ensam i det stora, kalla rummet och stirrade ut genom fönstret, som var betäckt med isblommor. Om jagändå skulle gå nu? Min huvudvärk är alldeles borta!

Gå ut i stillheten och lyftablicken upp emot julnattens stjärnehimmel.

Sedan med förtröstan tåga,
icke tveka, icke fråga!

Tack vare snöfallet under juleu af vintersporten nu i full gång.

Vi kunna därför vänta hårdare vindar öfver södra och mellersta Sverige och storm öfver Östersjön. Men jag ville säga, att jag inte mår riktigt bra

Bäst alltså, att ej profetera för tvärsäkert om en oviss framtid.

Förälskad poet läser på studenten.

Efter sin snöpliga sortie ur Skara fick Nisse till en början inrikta sig på blygsammare uppgifter. Officersdrömmarna var bortblåsta, och det gällde närmast att söka ta, som det då hette, realskolexamen i Alingsås hösten 1909. Vad han sen skulle bli stod i vida fältet. Det som låg närmast var väl posten. Någon gång hade Pappa sagt, då han var riktigt förtvivlad över de klena resultaten av Nisses studier, att han borde bli folkskollärare. Då blev Nisse arg.

I november gick Nisse upp och skrev till realen i sin hemstad. Säkerligen ett förödmjukande ögonblick, eftersom han tidigare patetiskt hade förklarat, att han aldrig i livet ville ha något mer att göra med »Alingsås barnhem».

Men också nu gick det galet. Blankt underkänt i matematik, fysik och kemi samt medelmåttiga betyg i andra ämnen. I svenska skrev Nisse »Redogörelse för innehållet i Runebergs Sven Dufva». Han fick Ba, och det var väl förtjänt. Men man anar ingenting om ett snart förestående litterärt genombrott, ej heller får man den minsta antydan om någon som helst grönköpingsstil. Uppsatsen är klart och redigt disponerad, sakligt och enkelt skriven.

Det blev en ledsam jul. Nisse skämdes och teg mycket. Men hur det var, så fick han föräldrarna med på, att han skulle söka tentera in i näst högsta ringen vid Göteborgs Högre Samskola till höstterminen 1910. Utan

tvivel ville han därigenom komma närmare sin själs älskade.

*

Nisse lyckades komma in i den åsyftade klassen, och i slutet av augusti 1910 finner vi honom som göteborgare. Han blir åter den flitige brevskrivaren, och samma termin börjar en litterär islossning, som skulle svälla till en poetisk vårflod, hotande att svämma över under kalenderåret 1911.

I Nisses kronologiska tabell över ungdomsdiktningen har vi inte funnit någonting sedan 1906. För hösten 1910 är fem dikter upptagna. Sin allra första tryckta dikt fick han t. o. m. glädjen se intagen i Göteborgs Aftonblad. Han hade valt signaturen Sagitta, som han dock snart övergav. Dikten är av honom själv belönad med »värdebokstav Ba» och av tidningen med 3 kr., vilket nog inte är för mycket. Ämnet hänger samman med skaldens egenskap av prästson. Man kan inte frånkänna stycket både koncentration i formen och situationskomik.

Ett barndop.

Hos Petterssons det barndop är,
— ty Pettson och Charlott
ånyo i sin barnahär
en liten ökning fått. —
Af släkt och vänner en lång rad
inbjudits. Och som bäst
förättas dopet rad för rad
av stadens gamle prest.

Allt högst högtidligt försiggår,
— alldeles som sig bör, —
och Pettsons Kalle, — fyra år —
ej ens på ögat rör.
Han löfte fått att vara med

— »om han är riktigt tyst.» —
och »viktig» är han med besked,
men säger ej ett knyst.

Han finner det högst konstifikt,
det här med lillebror
och står — som det är småbarn likt —
och bara glor och glor.
Hvad *meningen* med allt det här
skall vara, ej han kan
begripa alls, men att det är
»nåt konstigt», inser han.

Men så snart presten börjar på
med vattnet syssla, går
det upp ett ljus för Kalle. »Åh, —
ja visst!» *nu* han förstår!
Och fram till pastorn stultar han
och säger på sitt mål:
»Om pjesten väntaj lite gjann,
ka Kalle hämta tvål!»

Med nästa nummer inleder Nisse en lång rad kärleksdikter, som blir bättre och bättre. Denna heter Min vrå (Ba), tryckt i Göteborgs-Postens bilaga Söndagen och honorerad med 5 kr. Mönstret är både Wadman och Sehlstedt:

Min vrå.

Det finns — jag säger inte hvar —
en liten granskymd vrå,
dit jag och en som kär jag har
tillsammans bruka gå.

Den vrån är mig långt mera kär
än något stort palats.
Och vet ni hvarför? — Jo, där är
för fler än två ej plats!

Fast dold i skogens djupa famn
är dock min vrå ej mörk.
Och vet ni hvarför? Jo, två namn
där lysa i en björk!

Trots läget, det dock aldrig än
på »vacker utsikt» tröt.
Och vet ni hvarför? — Jo, min vän
är rent gudomligt söt!

Vid tanken på mitt gröna tjäll
blir jag med *allt* god vän.
Och vet ni hvarför? — Jo, i kväll
gå vi två dit igen!

En rätt originell dikt handlar om Nisses tobakspipa. Den inbitne rökaren har nu kastat masken och bekänner oförbehållsamt sin kärlek till föremålet. Här märker man för första gången Nisses versifikatoriska talang. Att det är fråga om en psalmimitation är uppenbart. Många psalmer går på den melodien; dock är det tydligt att Nisse även till innehållet, så hädiskt som endast kan väntas av en prästson, travesterat Sv. Psalmbok. 120, Arrhenii gamla vackra Jesus är min vän den bäste. Det märks lätt, att varje strof hos Nisse motsvarar fyra rader i förebilden, eller med andra ord en »vers» i psalmen är kluven i två strofer hos Nisse. Den uppmärksamme läsaren observerar likheten mellan första och sista strofen sammantagna och några rader i psalmens första »vers». Jag delar upp denna i det av Nisse nyttjade schemat:

Jesus är min
vän den bäste,
Vilkens like aldrig är.
Skall då jag så
med de fleste
övergiva honom här.
Ingen skall mig
kunna skilja
ifrån den mig har så kär.
En skall vara
bägges vilja
Alltid här och evigt där.

En god vän.

Ibland vänner,
som jag känner,
knappast någon mera kär
är än pipan,
jag i gipan
jämt och ständigt med mig bär.

Gammal är hon,
inte lär hon
se så farligt läcker ut,
men är härlig,
oumbärlig,
ja, gudomlig för min trut.

Väl hon tjänat
och förlänat
mig så mången lycklig stund,
då allena
jag i sena
kvällen satt med den i mund.

Många gånger
ha dess ånger
lockat mig till strängalek.
Ofta bjöd den
mig den glöden,
som gjort hågen varm och vek.

Aldrig vilja
vi oss skilja.
Och liksom du städse mig
fröjd beskärer,
värmer, närer,
jag vid lif ock håller dig!

Nisse har uppgivit denna dikt som tryckt, men jag har inte kunnat finna var. Däremot är den bevarad i avskrift av honom själv i en annotationsbok i kvarto, där 84 sidor upptas av liknande avskrifter av denna tids produktion.

På bokens titelblad läses »Sammelsurium och Lapskaus hopkokadt af Nisse». På innerbladet står »Nisses Sammelsurium och Lapskaus». Tyvärr har Nisse rivit bort och tydligen makulerat ej mindre än 58 sidor, av dem 1—38. Den första i boken medtagna dikten står sålunda att läsa på sid. 39.

I sammelbandet har Nisse också nedkastat följande blyertsanteckning, varav framgår vad för slags dikter det rymmer: »Tidigare skalderim; Forna julklappsrim; Julrim 1910, Födelsedagsrim; Tidningsrim; Diverse d:os; Älskogs d:os, Snack d:os.»

Såväl detta som avskrifterna måste av handstilen att döma vara av flera år yngre datum än originalen.

Bland födelsedagsrimmen från denna höst lägger vi märke till två, ett på Pappas födelsedag den 1 oktober och ett på syster Anna-Lisas 5 december. Det sistnämnda lyder:

O, hulda syster!
på denna dag
mig dikta lyster
ett litet tag!

Att gratulera
min »diktan» är,
men traktan mera
än så — se här:

Som liten siska
du kvittra må,
samt lära diska
karott, *och så!*

Hur strumpor stoppas
bör du förstå, —
då vill jag hoppas
dig väl skall gå!

Och vårt piano
du smeke lätt
mest hela dan. O,
det blir so-nett!

Att du må frodas
och spira opp
och tålamodas
i frid, fröjd, hopp!

Att du med åren
må växa till,
så du snart »får en»
(ifall du vill)!

Föräldrar, käre
lyd utan gråt!
Mot syskon bäre
du väl dig åt!

Mot hjälpepresten
dig sött bete, —
hvem vet förresten,
hvad som kan ske...

Ej mer jag präntar
i sinnet ditt,
ty maten väntar
mums, mums kvivitt!

Denna systerdikt är märklig på mer än ett sätt. Dess upphovsman kan sin Goethe. Inte bara rytmen och strofformen utan något av tonen i Goethes Mailied och Gefunden är mästerligt imiterade.

Mailied:
Wie herrlich leuchtet
mir die Natur.
Wie scheint die Sonne,
wie lacht die Flur.

Gefunden:
Ich ging im Walde
so für mich hin.
Und nichts zu suchen
war in dem Sinn.

Under sin Vestlundsperiod skojar Nisse med sin kärlek till Goethes diktning på ett camouflerande sätt, en metod som vi ska se blir en del av hans natur. Han talar om »den alltför snart hänryckte tysken Goethe och dennes Über allen Topfen ist Ruh, med vilken han slog igenom».

Samtidigt innehåller systerdikten ett litet stilmedel, som grönköpingsskribenten skulle förstå att variera på ett oefterhärmligt sätt. Det är det lilla uttrycket »och så», kursiverat i sjätte strofen. Det var nog ursprungligen ett av Nisses personliga talesätt, innan det utnyttjades litterärt, och var det i varje fall under hans senare år. Ett par exempel från vestlundsdiktningen. Det ena är från »Samuel. Sång vid Älgburen» (GHS 1928):

Men helst han dock spisar den förning ändå,
som bjuds av besökande vänner,
kanelbullar, fikon och Tulo *och så*.
Var ficka i staden han känner.

Det andra från dikten »Systemdirektören» (GHS 1930):

Väl han stundom får visiter
krävande ett nappatag:
propsare å extraliter

utan spår till högtidsdag,
klagande som kunnat svurit
över bismak, grums *och så.*
Liksom om nu han förskurit
och kapsyl'n trätt på!

*

Så småningom skulle Nisse leverera bilder från sitt pensionatsliv, som inte saknar litterära kvalifikationer. Det börjar skymta redan nu. I brev till Anna-Lisa (16/10 1910): »Min snufva är så godt som putz weg och magen har ännu ej opponerat sig mot tant B:s lifrätt, korfven. Missnöjet öfver densamma har nu bland oss inackorderingar här i pensionatet begynt taga sig uttryck i en dag för dag och korf för korf alltmera stigande upphetsning med revolutionär tendens, och ett demonstrativt försakande af korfven kommer att under denna vecka gifva utslag för den allmänna sinnesstämningen». Brevet slutar vitsigt: »En sann fröjd vore att få se en liten tillmötesgående syster på Alingsås järnvägsperrong».

Av skolan ger Nisse ingen sammanhängande skildring, men de små glimtar vi får till livs visar, att han trivs ganska bra med det fria förhållandet mellan lärare och elever i den moderna inrättning, som heter Göteborgs Högre Samskola. Men mycket där verkar också främmande på honom. Det var mest rikemans barn, som gick där, och det kosmopolitiska inslaget var starkt. Det fanns vissa sidor i respektlösheten, som nästan skrämde Nisse och gjorde honom skygg och benägen för isolering. Hans hemliga kärlek hjälpte till; inte för allt i världen skulle han ha velat förråda den. Kamraterna fann honom lite komisk i hans lantliga uppenbarelse och såg nog i allmänhet ner på honom. Men han tycktes inte märka detta utan var mest vid gott humör. En av dem ger denna kostliga skildring av Nisses debut i klassen:

Han gjorde ett starkt intryck. Med sin billiga elegans — jag minns särskilt hans höga snibbkrage av tunn kvalitet, en omöjlig sak i våra ögon — och sin något fladdrande ledighet verkade han närmast som ett lanthandelsbiträde i charmörtagen. Oscar Anderssons teckning »schö». Och det kan knappast råda någon tvekan om att han var medveten om detta intryck.

Säkert. Och jag tror man kan gå ett steg längre. Nisse överbetonade uppenbarligen kontrasten för att dymedelst vinna komisk effekt och popularitet. Fröding är det klassiska exemplet. Nisse var till en del grönköpingsmässig men spelade hundraprocentigt grönköpingskap. Om hans senare roll som grönköpingsdiktare kan man säga något liknande. — Själv student vid Göteborgs Samskola är jag övertygad om, att Nisse dessutom genom kamraterna där fick sin blick skärpt för svensk kälkborgerlighets komiska sidor.

Nisse skildras vidare av sina klasskamrater som stillsam, ordentlig och skötsam. Detta är i viss mån riktigt. Han arbetade på ett helt annat sätt än i Skara. På timmarna satt han snällt och deltog sällan i det ofta uppsluppna skojet. Men så där i all hemlighet kunde han låta sitt skämtlynne spela. Särskilt hade han en utomordentlig förmåga att fullkomligt gravallvarligt förvrida den latinska översättningen, så att det blev en alldeles otrolig svenska. Och han kunde då med en troskyldig min utnyttja det välkända skolpojksargumentet: »Det står i lexikonet». En klasskamrat har starkt understrukit det förbryllande i Nisses väsen. »Han svarade alltid så som sedermera herr Alfred Vestlund skulle ha svarat, och jag undrade alltid, om han gjorde sig dum eller var det. — Sannolikt var han väl ännu omedveten om sin verkliga talang, och den befann sig i stöpsleven då — kanske var vi försökskaniner på vilka han provade effekten.»

Det torde trots signaturförklädnaderna ha sipprat ut bland kamraterna, att Nisse skrev vers i Alingsåsbladet. En av flickorna hade fått tag i ett sådant tidningsexemplar och råkat visa det för kamraterna, varefter Nisse blev föremål för mycken spydighet. Han kände sig djupt sårad och utbrast förtvivlad till synderskan: »Du har ju så gott som spikat upp mej på väggen». Denna dam har själv givit en sammanfattande karakteristik av Nisse, vilken säkerligen träffar något väsentligt: »Han hade ett utpräglat sinne för det löjliga men var absolut inte elak. Ibland kunde vi i klassen liksom ana, att han var före oss i andlig utveckling. Han var ingen obetydlig människa; liksom utformad på något vis.»

Höstterminen slutar utan underbetyg. I lugn och ro firar Nisse sin jul i Alingsås och hade tillfredsställelsen att vid årsskiftet se ännu en av sina dikter publicerad i Söndagen och återigen honorerad med en femma.

*

Året 1911 går in och därmed Nisses genombrottsår som poet. Låt vara, att han inte når verkligt genombrott som självständig skald, så visar han dock en häpnadsväckande formtalang och mångsidighet. Fördjupningen och nyanseringen både åt det allvarliga och åt det komiska hållet är slående.

1911 års skörd inledes med en namnsdagsdikt till modern. »En djupt poetisk Kria, tillegnad mor Maria på namnsdagen den 28.2. 1911» (a).

Melodi: *Ut till skogen skynden er ...*

Stråla, sol och glittra, dagg!
Sjuden, frön och knoppar!
Flyg i högsta topp, o flagg!
Slamren kaffekoppar!
Tindra, blick och klinga, skratt!
Skald, statt upp att sia!

Varde ljust och varmt och gladt!
Lefve Mor Maria!
— — —

Skämt åsido. — Vi åt Mor
nu så hjärtligt alla
glädje lång och lycka stor
samfäldt anbefalla. —
Måtte sent det bleka bud
Komma med sin lia!
Mor behöfva vi. — Ja, Gud
skydde Mor Maria!

Nisse och hans moder! Det är ett stort och långt kapitel som sträcker sig fram till hans egen död — och längre, ty modern överlevde honom i flera år. Dock är det lämpligt, att vi här behandlar det i ett sammanhang, alltså även dess säregna återverkan i hans grönköpingsdiktning. Den manliga ömhet och omtanke om modern, som han nu visar, blir densamma genom hela livet och bottnar i en tacksamhetskänsla, som inte gärna kan vara starkare. Tillsammans med en skämtsam kamratlighet av ofta förbluffande frispråkighet och raljeri är detta son-moderförhållande, sådant det tar sig uttryck i brev och dikter, något ganska enastående. Och studerar vi det grundligt, visar det sig, att en av de dråpligaste Vestlunds-dikterna, »Å Mors Dag» (GHS 1933), organiskt har vuxit fram härur.

Redan i 1910-breven från Göteborg känner vi igen en ny Nisse. »Gå och lägg sig Mor! Regelbundet!» (Ur brev 30/8 1910). »*Sofver Mor ordentlig middag?* Jag mår mycket, mycket bra. *Trots* ylletröjan, som Mor var vänlig och sände mig. Hjärtligt tack emellertid.» (25/9 1910). »Jag undrar så mycket hur I nu han det därhemma. Hur är det med Fars fot i detta tragiska väder? Och hur står det till med min trötta, men ändock alltjämt outtröttliga Mor?» (2/11 1910).

I Nisses brev till modern är det allra vanligaste temat, att han inte vet hur han ska finna ord för sin kärlek och tacksamhet. Den 18/1 1911 heter det i en födelsedagshyllning: »Den tacksamhet jag känner öfver de många år, jag hittills fått äga stödet och kärleken i Mor vore lika svåra att i ord uttrycka, som mitt stora hopp att ännu länge, länge få behålla Mor.» På dagen ett år senare börjar han födelsedagsbrevet så: »Det är så mycket jag vill säga men alls inte kan». Detta har sin klara motsvarighet i »Å Mors Dag»:

> Ack, mor, där omkring mig bland rosor och blad
> du ömhänt och ömfotad går,
> jag ville, jag visste, jag vet icke vad
> att säga så bäst du förstår.

»Ömhänt och ömfotad» kan tyckas ha ett stänk av hjärtlöshet, men så är inte meningen. Det är i stället ett koncentrat av några rader av ömmaste omtanke, sådan vi t. ex. finner den i ett brev från den nyblivne upsalastudenten (17/11 1912):

> Mor har verkligen, alldeles som Far, i sin dag sträfvat och arbetat för oss, att Mor inte behöfver slita ut sig totalt på gamledar, för att en gång få välsignelse av sitt arbete. — Tänk på det lilla Mor, när Mor nu anstränger sina stackars ögon vid sömnaden eller tröttar ut de gamla kära händerna i de oftast alltför ansträngande sysslorna, i köket som inne!

Till och med de vita håren återkommer Nisse ofta till i sina brev, så i ett från Upsala (11/4 1913): »Åh, kära gamla Far och Mor, tror Ni inte jag vet, hur många tysta tårar Ni fällde just därför, att jag förmente Er den lilla glädje, det varit min plikt löna Er med, tror Ni inte de synas, de många hvita inslagen i Ert hår?» På grönköpingsspråk kallas modern »den försilvrade gamla».

Och — å andra sidan — redan i breven kan man hitta

grönköpingska vändningar, såsom då Nisse säger om en födelsedagsönskan, att den »näres i mitt hjärtas allra varmaste innersta». Och en klar, även klart självironisk, förebild till vestlundsattityden i »Å Mors Dag», är det väl, när Nisse i ett brev av den 17/2 1911 beklagar, att Mariadagen infaller på en vardag: »Men om fem år lär den väl skola infalla på en söndag, och om det med mina studier går efter beräkning *kanske* jag då skulle ha tagit studenten och således kunna hedra Mor och anrättningarna med en synnerlig närvaro». Något av salig Chronschoughs ande!

Man kan utan överdrift påstå, att tonen i »Å Mors Dag» har blivit sådan den är endast genom en svag accentförskjutning från tonen i mammebreven.

*

Nisse är mycket sparsam med höga betyg på sina dikter. Utom barndomsdikten Prestapojken och den nyss anförda namnsdagsdikten är det bara den närmaste i ordningen, som fått betyget *a*. Dikten är av allt att döma Nisses första dialektdikt. Han fick in den i Veckojournalen (30/4 1911) till ett pris av 5 kr.

Ja töcker de ä rolitt...

Ja töcker de ä rolitt
när snön å isen går
å dä blir grönt å solitt
å däjelitt å vår!

En blir så lätt te modet
när sola börjar glö,
en får nåt varmt i blodet,
å en vell inte dö.

De ä som hela jola
va idel poesi
å doft å skratt å kjola
å dragspelsdrilleri.

Om vårn, då ä de värlek,
så en kan ut å gå
å hveska meldt om kärlek
mä den en håller å,

å höra fågla spela
å bögga lufteslott
å bara gå å vela
å göra intenått.

Ja vårn ä oumbärli
å att han kom va bra. —
O Gud, hva han ä härli!
O Gud, hva ja ä gla!

Det är kanske i förtjusningen över att ha åstadkommit något nytt, som Nisse taxerat denna dikt så högt. Annars är inte västgötamålet perfekt i den — längre fram blir han betydligt säkrare — och det hela verkar för övrigt förbättrad upplaga av Göstas visor.

Som sig bör, är maj månad poetiskt givande. Minst åtta dikter kom till då, varav man torde dra den dubbla slutsatsen, att Nisse varken behövde läsa överhövan mycket för examensbetygen eller gjorde det. Först kommer en ny dialektdikt. »Min hembögd», på melodien Ack Värmeland, du sköna.

Jag älskar dej, min hembögd du däjeliga lann,
där långt tebaks i ti'n min vagga runka,
där ja *e mö för lifvet* å hem å löcka fann
å där ja vell te dödagar lunka.
Jag älskar dej så möcke, som de ja ä gutt te
å ägnar dej min visa, så skröpeli ho e.

Ja älskar dej om mårna, när sola kruper opp
å de ä skönt å stilla å svalit,
när mor i stuga fatar sin ottetår mä dopp
å täppen har sin första resa galit,
när såsom en fått sofva å töcker en ä stark
å får begönna påta i sina fäders mark.
— — —

Att Nisse kunde vara riktigt elak — om han ville — visar hans stora straffdikt över sitt inackorderingsställe, »En jämmerdal» (AB). På vissa punkter är det en riktigt hätsk produkt, men känslorna är nog förestavade av den matfriske gymnasistens missnöje med det enformiga kosthållet, korv och åter korv. Missnöjet, som vi redan sett prov på, skymtar i breven då och då: »Vädret är charmant, och vi hugnades till middag med paltbröd» (27/2 1911). Resignerat anser han »en ändring i dieten vara av nöden». Ironiskt tillägger han, att han är nöjd »i stort sedt». »Nej, jag trifves på det stora hela very well, men jag har någon gång fått för mig, att mat och värme äro rätt viktiga faktorer i den mänskliga varelsens existens.» (16/10 1910). Mot denna bakgrund bör man nog läsa dikten, som för övrigt består av 28 sexradiga strofer, varför endast ett kortare utdrag kan göras. Vi väljer fyra strofer, som ganska nyanserat ger oss en inackorderingstants väsen, både i fråga om »finhet» och »ekonomi».

Att hon för musik ej är oemottaglig,
det visar sig gång uppå gång
och kanske ibland i »Sur l'onde»,
i »Kärlekens drömland», som nu blifvit daglig,
men tydligast hörs det ändock, då hon sätter
sig ned vid pianot och drager »Chrosetter».

I målning hon sig det fullkomliga närmar,
»fast klåpare det ej förstå».
I synnerhet älskar hon färglägga skärmar
med örter och tänkespråk på.
Hon målar med smak, och med olja och värma,
må Gud sig i nåd öfver gumman be-skärma.

I lagning af mat hon med smak »exellerar»:
mer korf kan man säkert ej få,
och även om denna ej just attraherar,
så inte är födan då rå!
Förresten ju mera vi krusa och banta,
ju mer få vi återse gamla bekanta.

Då gumman ej själf vid sitt kök lägger handen
af brådskan med skjortbroderi,
får Signe, den »ljusa» och tjänstande anden
stå för hennes gaskokeri.
Gud signe den »kokta» och »slösande» saten
om hon blandar »nyheter» in uti maten!

Sonettskrivandet har väl de flesta unga skalder gått igenom.

20/8 1911 publicerades en i Vecko-Journalen med fullt utsättande av skaldens namn och avtrycktes genast av Alingsås Tidning.

Den ensamma björken. (AB)

Djupt in i jätteskogens dystra gömma
dit sol ej når, där inga skuggor leka,
där lingonrisets blad dö unga, bleka
och ufvarna på mossig klipphäll drömma, —

där spirar ensam, liksom dömd att glömma
allt ljus, all glädje, tyst den unga, veka,
den hvita björken. — Inga fläktar smeka
dess späda grönska, ej ett regn fått tömma

sin styrka i dess bark — men dock, hur stilla,
hur segt den sträfvar mot det skymda ljuset,
ur dunklet mellan allvarstunga granar. —

Hvad ger dig kraft att spira, ensling lilla?
Det är ej värme, ej det karga gruset.
Månn ren ett lif i sol och ljus du anar?...

Musikstund i prostgården. 1911. Nils, Helfrid, Sven och Carl-Erik Hasselskog.

Ingen kan frånkänna denna dikt en betydlig mognad i ordkonsten och virtuos säkerhet i versifikationen. Ämnet är inte alldeles utan originalitet, men »djupast sett» är den nog symbolisk för Nisses egen blyga kärlek.

Riddarsvennen (Ba) ger ett mycket högtravande och önskedrömsbetonat uttryck åt behovet att hävda sig manligt i den tillbeddas ögon. Själv måste Nisse vid senare år ha funnit den obetalbart komisk, ungefär som Birger Sjöberg med en del av sin motsvarande diktning, som han kvickt har parodierat i Junker Morgonröd. Några rader visar också den omisskänneliga släktskapen:

Jag drömmer på halmen i spiltans vrå
om kamp, om sporrar och sadel.
Jag har vunnit min pamp, har fått kraft att slå
som en riddare utan tadel.

Se, min hägerplym högt framför hjältarnas här
ett vajande, purpradt tecken är
på att kämpen, som gångarn i sporrsträck bär,
är af adel och yppersta adel.

Vinka kasar »Till strid för ädel sak»?
Stöt i horn, att jag kommer, svenner,
att jag framsusar rak på mitt stolta schabrak,
säll att dö som en man bland männer.

Den sista majdikten heter I skömninga (Ba). Här fingerar Nisse en Jonas Kullings visbok, ur vilken han plockat dikten. (Nisses far var prost i Kullings kontrakt!) Denna visbok lever ett par år framåt. Nisse uppträder nu också under en ny signatur, Nils Håge.

Vi setter ner ve skogstjärn, min lilla vän å ja,
i kvällninga när jola går te hvila.
Dä doftar ifrå sipper å ljusa björkebla,
å solas glöder mellan träna sila.
Hva allt känns rent å svalit, när skömning faller på!
Hva de ä godt å salit ändå te vara två!

Vi setter där på mossa, min väna vän å ja,
å buter ögonkast å vackra tanka.
Den skömninga, den skömninga, hva den gör själen gla
å kommer hjärtat te i brystet banka.
Hva lefnan dock ä roli, när skömning faller på!
Ack, trefnan ä otroli om kvälln, när en ä två!
— — —

Sommarlovet 1911 gick in, och Nisse hade underbetyg bara i franska och matematik! Det skulle klaras till hösten. Han var nu vid ett strålande humör och skrev i snabb följd den ena dikten efter den andra. Redan 12 juni publicerar Nils Håge i Alingsås Tidning en ganska skicklig karlfeldtsimitation, som han dock, troligen just därför, gav endast betyget B.

Juni.

Nu leka junivindarna
i björkarna och lindarna,
och genom molnspjälsgrindarna
ler solen trygg och stinn.
Men rägnlast föra skyarna,
förhoppnings-, kraftförnyarna
för markerna och byarna,
som vaka sommarn in.

På rännet gömmas sågarna,
men ute mogna rågarna
för ladorna och vågarna
allt under lärkans ton.
I lidren rosta plogarna,
och krittren djupt i skogarna
mot furor klia bogarna
och njuta saftgräsron.
— — —

Men sent vid ängsknarrns stammande
gå tryggt i vägens dammande
två unga vänner glammande
att se på soluppgång.

Två dagar senare har Nisse redan inne den dikt, som jag för min del tycker är mästerverket i ungdomsproduktionen, av Nisse visserligen belönad med det i hans betygsskala höga vitsordet AB, vilket dock synes mig alldeles för lågt. Trots lärospånen från Karlfeldt och Sehlstedt är det en originell skämtare, som talar i dikten »Förnöjsamhet», ett slags 1700-talsfabel i 1900-talsdräkt:

Skatan stupar flaxande
med sönderskjutet stjärtstöd,
och sprattlande och kraxande
hon ropar ut sin hjärtnöd:
»Hvad skator dock ha dålig flax!
När man som bäst grasserar,
då kommer bonden, skjuter strax
och grymt en massakrerar.
O, finge man i stället vanka
sin lifsväg lugn och trygg som anka!»

Ankan irrar vankande
med magen tom från träsket
med ranka skankor lankande, —
besneglar svinhusfläsket:
»Du bror är allt en lyckans gris,
som här i vällust smälter!
Bror snarkar midt i ymnig spis,
när andra går och svälter.
O, himmel, hvad jag skulle tugga
om bror var gås, och jag var sugga!»

Grisen slokar ruffande
sin knorr på akterslyngan,
och grymtande och gruffande
han vältrar om i dyngan:
»Jo, det är just en existens
att grisa i sig skulor,
och svälla utan mått och gräns
af sina herrars smulor!
Jag önskar stian åt den onde,
Jag skulle vilja vara bonde!»

Bonden knäar plöjande,
i fåran svetten flyter,
och sucksamt bröstet höjande
han sig i näfven snyter:
»Här plöjer jag och göder jag
och harfvar jag och brukar
dock, tid och krafter öder jag
att fylla skatfäns bukar,
på sådden mata de sig lata —
Jag vånne själv jag vore skata!»

Midsommarafton 1911 besjunger Nisse i en sonett, tryckt i Al. T. 28 juni. Trots ett par språkliga ofullkomligheter måste också denna dikt betraktas som ytterst intressant i egenskap av erotiskt förklädnadsstycke. Stycket, som en smula oförtjänt belönats med AB, heter

Ljus natt.

Jag löser båten i den ljusa natten
och fattar årorna med starka händer,
jag stäfven bort från strandens gyttja vänder,
från lifvets larm, från suckarna och skratten.

Glid tyst min farkost, öfver djupblå vatten
mot fjärran solbelysta, varma stränder
att hämta, om än sent, från sagoländer
den evigt sköna, rika sagoskatten!

Rid högt på vågors berg, i dalar gunga,
och löp för vindarna, som smeksamt sjunga,
på djup, som väl är dunkelt, men ej graf! ...

Jag far att söka längtans-, vishetsskatten.
Och ensam glider i den ljusa natten
min tankes båt på mina drömmars haf.

Nästa dikt heter »Bäcken» och är ävenledes en sonett, ej betygsatt, men faktiskt en mästerlig variation på ett mycket känt tema. Flykten från Eros, den eld som plågar och förnöjer, är så åskådligt given, att det är omöjligt att ta fel.

Han sprudlar klar ur bergets djupa salar,
och, obetvinglig, snabbt sin fåra plöjer,
i enslig vildmark tyst en ban han röjer
och drar sitt silfver genom skumma dalar.

Det finns ej hinder, som hans lopp förhalar,
för intet skönt omkring han nånsin dröjer,
ser ej hur blomman ljuft sitt hufvud böjer,
hör ej hvad trast och skäggig fura talar.

Jag följde honom på den fagra färden,
såg honom ändtligt ut i hafvet flyta ...
Hvad var det mål, han längtat så att hinna?

Jag frågade den lugna blanka fjärden,
som famnat honom i sin spegelyta;
»han ville se sig själf — och sen försvinna.»

Endast två dar efter »Ljus natt», vilket f. ö. tyder på, att den mellanliggande, »Bäcken», är tillkommen 29 juni, publiceras i Alingsås Tidning dikten »Låt»:

Mel.: *Vi vandra genom skogen* och
Tre trallande jäntor.

Se solen hur hon sitter
så skinande glad
och svettas på sin tron i eldröd kofta!
Hör lärkans kvidevitter
och vindlek i blad,
och känn hur kostligt sommarblomstren dofta!

God vänner, hvem kan gitta
i soffans hörn att sitta,
nej ut och njut och titta,
en sån gudomlig dag!
en sån etc.
en sån etc.
en sån gudom ... gudomlig dag!

Vi tåga i lediga leder
i landsvägens dammande sand
till skogen, som lockande breder
mot oss sitt förlofvade land.
Och vägen är lång
och tröjan varm och trång,
men hvem vet väl det i en trallande sång!
Och magen, som är
så tom, väl tiga lär,
när dälden är blodröd af smultronbär.

Och här är det stillhet och skugga,
och här prunkar saftgräset tätt,
och här skall man tända sin snugga
och dricka ur bäcken en skvätt
och ligga och glo
på kråkans grantoppsbo
och må som en ko i sin kolugna ro.
I furornas skygg
man somnar trygg på rygg
och drömmer och glömmer båd klocka och mygg.

Redan genom de av skalden själv angivna melodimönstren är dikten inplacerad i sin tidsmiljö. Den ger ett tidstypiskt uttryck åt den glada och käcka ungdomsmötesidealismen från åren före första världskriget och en av dess speciella utgreningar, vandrar- och naturdyrkarglädjen. Centrala vandrarsånger i sammanhanget är Thunmans Vi gå över daggstänkta berg och Karlfeldts Dalmarsch. Kanske synes oss numera idealismen i alla hithörande produkter en smula fadd eller i varje fall rätt ytlig. Under tiden mellan unionsupplösningen (1905) och första världskriget (1914), utvecklingsoptimismens naiva slutskede hade man fått för sig, att om bara de unga ginge hand i hand ut i naturen och sjöng och trallade, så vore det hela bra. Det var ett slags förkollektivism, delvis en förborgerligad motsvarighet till arbetarrörelsens kampglädje. När så chocken var över på 1920-talet, blev

vissa ungdomar primitiva och andra bildade vandrarföreningar. Det gemensamma var, att alla skulle göra lika. I båda fallen fick individualisterna sitta emellan. Det var ett brott att avsöndra sig. »Sura nu inte och var en enstöring utan var glad med de glade!» Hur många gånger har inte en liknande uppmaning kastats till den som ville vara i fred. Den unge Birger Sjöberg fick säkert höra den, då han stod »tankfull vid Nöjets älv», och det kan inte vara något tvivel om att han ironiserar över kulturföreteelsen i dess nykterhetsoptimistiska form i Sommarutflykt med logen Hoppets Sköld. Nils Hasselskog ironiserar bara helt lätt i Låt;han är just nu gripen av denna mentalitet.

Men vi kan inte låta bli att i det här sammanhanget tänka på ett poem av Alfr. Vestlund, »Sång till Grönköpings Allmänna Vandrareförening» (GHS 1927). Till Engelbrektsmarschens eggande melodi, välkänd från sekelskiftets uppmarscher, ges här parollen för 1920-talets primitivism, reducerad till grönköpingsk anständighet.

Ett för 20-talet särskilt karakteristiskt drag, nämligen att gamla personer ska leka unga, är vederbörligen beaktat av hr Vestlund. Naturligtvis förekommer här också den vanliga avstraffningen av individualisten, som vill vara i fred, samt den ironiska hyllningen av primitivismen, »ängslan för bildning och så».

Tåga med i naturen, båd stora och små!
Tåga med, ja envar i vår stad, som kan gå!
— Sitt ej hemma av ängslan för bildning och så. —
Tåga med, tåga fram, tåga på!
Ifrån stadslivets larm
och kommersen så varm
vinkar Flora med charm
oss till skog och till farm.
Följ den vinkande arm
över stock, över strå!
Tåga med, tåga fram, tåga på!

— — —

Nisse och hans tillbedda träffades inte bara i Göteborg under terminerna utan även under loven, särskilt sommarlovet 1911: Nisse reste och hälsade på henne, men än oftare kom hon till Alingsås och var en gärna sedd gäst i prostgården. De båda unga musicerade mycket tillsammans och svärmade gemensamt i ord och toner över Buch der Lieder och annan kärlekslyrik. Nisse översatte bl. a. Du bist wie eine Blume och Die Heimkehr, båda tillägnade hans hjärtas dam.

En engelsk poet, Clifton Bingham, tycks särskilt ha slagit an på Nisse, som tolkat hans melodiskt sköna dikt »Sing me to sleep» både troget och vackert. Det kan nog vara berättigat att till jämförelse avtrycka något av både originalet och översättningen.

Sing me to sleep, the shadows fall
let me forget the world and all.
Tired is my heart, the day is long,
would it were come to even song.
Sing me to sleep, your hand in mine
our fingers as in prayer entwine.
Only your voice, love, let me hear,
singing to tell me you are near.

Sjung mig till ro när skymning rår,
långt bortom gräns af tid och år,
trött är min själ och dagen lång
väntar jag blott din aftonsång.
Sjung mig till ro, med handen Din
som knäppt till stilla bön, i min!
Allt hvad jag längtar, Kära, är
höra Din röst, att Du är här.

Direkt till den skyggt dyrkade riktar Nisse en del vackra dikter, av vilka inte ens titlarna anförtrotts den kronologiska diktförteckningen. Dessa kyska bekännelser är sällsynt rörande vittnesbörd om den första ynglingakär-

lekens idealisering, bemängd med vaga önskedrömmar. En lång dikt, »Sagan om dagg och lilja», symboliserar fint denna gymnasisterotik, vars kulmen är den blygaste av kyssar:

Mel.: *Ung och fager riddare gick i gröna hagen.*

Daggen, vårens muntre skalk,
föll en kväll i hagen,
föll i liljans hvita kalk
och blef strax betagen.

»Du är mild och ren och hvit!»
— kysste liljans panna —
»Gudskelof, att jag kom hit,
får jag lof att stanna?»

Liljan rodnade och sad:
»Det beror på mycke,
är du inte mer än glad,
får du ej mitt tycke.»

Rodnade än mer och sad:
»Låt ditt hjärta höra
först, så skall jag säga, hvad
jag för dig kan göra!»

Daggen darrade och skalf,
liljan honom förde
djupast i sitt rena hvalf ...
log sen tyst och hörde ...

Liljans kalk till liljebad
mildt var sammanslagen.
Ingen vet, hvad daggen sad'
liljan sin i hagen.

Men när morgon grydde klar,
stod på liljans panna:
»Hjärtedagg, välkommen var!
du må gärna stanna.»

Liljans kalk så liljeklar
hårdt är sammanslagen,
daggen ligger evigt kvar
hos sin brud i hagen...

Allra mest karakteristisk för denna alltför blodlösa kärleksdiktning är dock en starkt frödingiserande önskedikt, en tydlig symbol för den rädsla och brist på initiativ, som döljer sig bakom all kurragömmaleken.

Och hade jag slott.

Och hade jag slott i Guldsandsland
och Kungakrona på min hjässa,
visst tordes jag smeka din liljehand,
du lilla liljeprinsessa!

Och vore jag hugstor och vis och god
visst månde jag kyssa din kinder.
Och hade jag blott litet ädlare blod
hvad fanns då för bröllopshinder?

Nu må jag ej knyta din liljefots band,
jag är ju från fot intill hjässa
en fattig strunt från Struntareland
och du, du är liljeprinsessa.

Det kan inte hjälpas, men redan nu måste man vara indiskret och omtala, att denna gymnasistförälskelse rann ut i sanden ett par år efter det Nisse tog studenten.

*

Men Nisses officiella diktning fortsätter under detta fruktbara år oförtrutet. Och då är det bara helt naturligt, att erotisk förklädnadsteknik odlas, omväxlande med öppna bekännelser. Icke mindre än fem av årets sex åter-

stående »officiella» dikter är av sådant slag. I dikten Sonja (Ba), tryckt i Al. T. 7 juli 1911, speglas negativt Nisses försagdhet inför naturvuxen kvinnlighet och samtidigt dess förhäxande inverkan på honom. Fröding och Karlfeldt ger dock förutsättningen både i stämning, språk och rytm — möjligen har Jeremias i Tröstlösa också fått vara med på ett hörn:

Jag är den magra stackartös
af tufvan och ljungen,
af fattigdom och ynkedom och svält,
som folket skäller rackartös
och tattareungen,
och som ingen till världen beställt.
Vid backstugtrösklar tigger jag,
i snår och diken ligger jag,
från skolor och länsmän är jag sprungen.
Sonja af tufvan och ljungen.

Jag irrar kring i skogarna,
jag är väl så tvungen,
mitt blod är hett, och fanken vill jag tas.
I berg jag skrubbar knogarna,
blir giftormstungen,
smyger snusksvart med kjorteln i tras.
Min död i mossen tör jag få,
men hellre, hellre dör jag så,
än jag lefver af sockenpungen.
Sonja af tufvan och ljungen.
— — —

En vecka senare, 21 juli 1911, står i Al. T. en mycket lång dikt av Nils Håge, ett hexameterstycke i 100 versrader. Den heter Hand i Hand (Ba) och ger Nisses längtan efter hjonelag och en koja i tidstypisk egnahemspräktighetsförklädnad — med hjälp av Älgskyttarna och Bonden Paavo, samt kanske Grimstahamns Nybygge. Hjälten har samma namn som skalden. Dikten återges här i stark förkortning:

Tysta stodo de två i den majljusa, daggiga kvällen,
sida vid sida och sågo drömmande ut öfver myren,
han den fattige Nils, en bredaxlad, grofhuggen rese,
hon den fattiga Stina, slitseg och stark som sin käre. —
Nejden låg tröstlöst karg, en kedja af ljungröda moar,
bergknallar trotsiga små, och sanka, tufviga gungflyn.
Ödebygd nämndes den då och var hållen för tassmark af folket.

— — —

Vackert var det att se hur den kraftige torparesonen,
sedan han slutat sitt dagsverk vid herrgårn, tog vägen till myren,
och med sin spade och hacka tills långt in i skymmande vårnatt
började kampen med vildmarken, kampen för lyckan och Stina, —
vackrare ändock hur hon från tröttande sysslor på godset
skyndade hvarje kväll öfver mon till sin väntande käre
och med sin seniga arm högg in i röjning och odling. —

— — —

Röjare-Nils var en karl, som visste att sköta ett hemman,
granneligt skönjdes det nu på hans ensliga ödebygdstorfva,
Som af ett trollslag vajade sommarn därpå omkring stugan
hafren solblekt och tät intill klöfverns saftiga matta.
Ständigt den lycklige ägarn gick krokig och röjde än mera,
dikade, sprängde och slet, så att ekot bar ryktet till kyrkbyn,
medan hans härliga vif låg barfotad uppe vid knuten
och med sin brunskade näfve gaf täppan den öfliga vården,
eller i ladgårn såg om sin Rosa, den ensamma mjölkkon.

— — —

Jämte Runeberg var Karlfeldt den skald, som stod Nisses hjärta närmast, inte bara nu utan för hela livet. Längre i karlfeldtsimitation kan man väl heller inte komma, än vad han gör i dikten Serenad (AB). En äkta känsla bär ändå upp dikten, en tacksamhet över vad denna sommar varit för hans kärlek och en intalad förhoppning om ny vår och sommar.

Hvita ligga dimmorna,
drömtung hvälfver natten,
disigt skymta strimmorna
af björk bland fur och bråt.
Månen genom skyarna
bleker tjärnens vatten. —
Hit har, långt från byarna,
jag följt vår sommarstråt.

Smekt till sömns af vindarna
på höstens röda läger
slumrar under lindarna
ditt tysta enslingsbo.
Låt mig lyfta dörrens vred
och ge hvad bäst jag äger,
då för dig jag faller ned,
som förr, i bön och tro!

Snabbt flög sommardagarna,
Döda äro hagarna
med ljusa drömmars dans,
flydd all barrdoft ur ditt hår,
hvar smultronfläck från kjolen.
Men hvi denna skälvande tår
i nattyngd ögonfrans?

Nej — dröm ej bort din höst i sorg
bak apelristad ruta:
flätom oss en guldlöfskorg,
af minnenas frukter tung!
Njutom dem än i yrsnödans,
när stormar skogarna luta! —
Vandrom tryggt i sommarglans
tills våren dansar ung!

Den sista dikten av denna typ heter I björkhagen (AB) och erbjuder intet egentligt nytt. Jag kan emellertid inte låta bli att jämföra den med Birger Sjöbergs erotiska dikter i samma ålder, alltså för hans vidkommande omkring 1904. Där finns mycken inre frändskap, och Nils

Hasselskog behöver inte skämmas vid jämförelsen. Hans dikt är ett litet mästerverk:

I vårens arlaväkt, när som trastreveljen ljöd,
när safbjörken sjöd
och nejden spände på den gröna kragen,
då såg jag första gången i kvällningsrodnad sol
din skymtande kjol
bland glindrande stammar i hagen.

När hela vida bygden stod pyntad som till dans
i midsommarglans
och himlen hvälfde hög och högtidstvagen,
då räckte du mig glimögd ditt hjärtas förstlingsbrygd
i björkarnas skygd:
en blyg liten kvällskyss i hagen.

Vill nu du sitta lutad mot mitt suckande bröst
i förgyllande höst
och se hur löfven dala tyst med dagen?
Och vill du i mitt vinteride bädda lite tröst:
med hviskande röst
svär tös, din tro och lofven i hagen!

Tankedikter hör också till denna tid, ganska märkliga. Den bästa, tryckt i Al. T. (4/8 1911) är ej upptagen i den av oss nyttjade diktförteckningen, men i en anteckningsbok från skoltiden är den betecknad som Nisses fyrtionde dikt. Det är ett verkligt vackert poem av Vadan och varthän-typen, dock kanske lika fyllt av känsla som tanke, den älskande ynglingens obestämda oändlighetslängtan. Som typföreteelse på detta område kan det sidoställas med vissa av den unge Birger Sjöbergs universumdikter. I båda fallen kan man nog trots allt spåra en svag ironi.

Under Sommarstjärnan.

Ensliga sommarstjärna,
gåta i drömtung natt,
lys i en längtarhjärna,
skänk mig din hemlighets skatt!

Glidande seklers stjärna,
aldrig ännu förstådd,
frukt af en evig kärna,
Säg hur den kärnan blef sådd.

Tindrande ensamstjärna,
förpost på molnig stig,
hvad är du ställd att värna,
hvad ligger dolt bakom dig?

Säg mig, o vandrarstjärna,
när öfver Intets bro
hemliga makter ärna
föra dig slocknad till ro.

Ensliga sommarstjärna,
gåta i drömtung natt,
lys i en längtarhjärna,
skänk mig din hemlighets skatt!

En sådan dikt som denna har mer än en komisk motsvarighet i grönköpingsdiktningen. Det behövs bara en liten accentförskjutning, för att t. ex. en så strålande dikt som Vårdropp (GHS 1929) ska bli till. Hur beundransvärd är inte dess fina ironi, som drabbar inte bara Nisses ungdomsdikt utan kvasifilosofiskt allmänbildningsdjupsinne av efterromantiskt snitt i allmänhet!

I töig förvårsnatt jag ligger vaken
och lyss till regnets droppande från taken...

Hur underbart med varje liten droppe...
en mikrokosm, som släpper tag däroppe.

Hur snabbt han ner mot marken kosan sätter
och tusen mindre mikrokosmer skvätter!

Dock, allesamman rinna bort i sanden,
och samma tyngdlag leder dem vid handen.

Varthän, varthän?... Fåfänglighet att spörja;
om ej till ån, att samma kretslopp börja,

att dunsta upp och hänga sig vid taken,
och med sin droppning hålla tänkarn vaken.

Lika underfundig är Droppen (GHS 1930)

En droppe föll ur eterns rum
att å min kosa blänka,
ett stänk av oceaners skum...
det minsta man kan tänka.

En droppe — den där speglar allt,
o, under att betrakta!
Jag ser mig själv i kroppsgestalt
och mina drag exakta...

En droppe vått, helt en passé...
och dock en drömvärld stilla,
för den där gåvan fått att se
det stora i det lilla.

*

Under tiden hade det blivit hösttermin vid Samskolan, och Nisse, som nu tydligen kunde konsten att plugga lagom, hade inga större svårigheter att klara flyttningstentamina. Han var alltså nu i studentklassen. Höstens korrespondens är mycket obetydlig och avhandlar mest löpande ärenden, bland vilka märkas ständigt återvändande rop efter bröd och frukt hemifrån som stöd åt den sparsamma pensionatskosten. Det är synbarligen också en naturlig matthetspaus i diktandet.

1912 går in och därmed studentexamens slagskugga. Nisse tycks vara mycket lugn inför det stundande evenemanget och på ett synnerligen gott humör. Ett unikt utslag därav har vi i ett hexameterbrev till syster Helfrid,

som då bodde hos biskopinnan Keijser i Skara. Brevet synes i ton och stil vara starkt påverkat av Albert Engströms hexameterdiktning och samtidigt visa Nisses förmåga att snudda vid grönköpingsstilen utan att ge sig för långt in i den.

Högligen trefliga tös och afsevärt hyggliga Syster!
Tack för du skickade Lövgren! Kunde du undvara'n säkert?
Annars så vore det synd, att ej längre dig låta behålla'n. —
Än mera hjärtligt och varmt, ja rörd intill tårar, jag tackar
dock för det långa och kära samt synnerligt välkomna brefvet.
Hvilket mig gladde så hemskt, att det ej finnes ord att
beskrifva't.

Hembär ock Selma mitt tack. Acetylsyrepulvret var verksamt!
Förut var illa jag sjuk — jag »en tryckning förnam öfver
hjässan».

intet jag åt eller sof, och mig tycktes att slutet var nära;
men acetylsyrepulvret botade mig med detsamma,
bättre än t. o. m. de som jag tärde i julas på rummet.
— Roligt att själv du är kvick. Men obs! vakta dig väl för förkylning.

Haf biskopinnan att bums samla glödande kol i din kaklugn
samt, när du lagt dig till ro, skänka i den sedvanliga diton.
— Ack ja! hvem längtar ej hem, hvem saknar ej julen, o
Syster!

Här är så ödsligt och tomt och rasande trist, så!
Fjärran min tanke drar hän ifrån storstadens jäktande myller,
fjärran — till julkvälln där hemma, sången och leken och
brasan
där vi i lugn samt med ro så ljufligt sutto tillsammans.

— Hvad skall jag tälja för nytt? Gbg är sig likt — och från
skolan
finnes ej något att mäla, som dig, lilla vän, intresserar —
mera än möjligen det att vår första studentskrifning (svenska)
går utaf stapeln den 11 april, samma dag, ju, som solen
ämnar fördölja sitt sken och gå klädd uti säck jämte asko.
Väl må det undras hvad dylikt ett konstigit tekn må betyda.
Mörkt ser förvisso det ut att i kolsvarta natt kunna re' sig.

— Undrande, spörjande, går jag emot februari den 1:ste —
då skall det nämligen komma en ny uppenbarelse hit, som
är lärarinna och visst har pincenez samt lär skällas för Orrvik.
Hoppas hon ej är för tyst eller tråkig, eller för rösträtt
eller — det värsta af allt — »musikalisk», ty Jämmerdals taffel
är i så jämmerligt skick, att en piga kan röras till tårar.
Inte en ton har jag rört ännu, trots gummans förmaning,
inte en ton skall bli rörd — har jag lofvat mig själf — förrn
hon stämt den.
Thorsten har tjatat och tiggt: Din hurrande bofink, så spela!
— Dock, i går kväll sa' jag te'n att jag gärna vill spela så snart
som taffelen bara blir stämd. Och han lofvade bums styra om'et.
— Storliga väntar jag nu den dag jag kan kvista till Skara.
Tidtabell har jag köpt (!) och penningar samlat till resan.
Nu gäller bara att snart vi få lof samt att gladt »läsa undan».
— Dock i min svallande fröjd, sig blandar en stigande fruktan:
järnvägen lärer ju gå *igenom en tunnel,* och Eljas
hafver tillförne ej rest genom dylika rör. *Ä* de *kolmörkt?*
Tror du, o Syster, att jag öfver natt kan få sitta hos farbror?
(ligga lär näppligen gå, ty hans soffor är större på bredden.
— Hemifrån hafver jag ej hört ett ord på timmar och dagar —
tänk, fast det finns telefon! — lilla Moster är annars så flitig.
Undrar hur där kan stå till. — Nej, nu får jag allt sätta
punktum.
Strax ska vi äta förstår du ... av våran korf sen i höstas.

De teckningar, som pryder dokumentets baksida, utgör vältaliga illustrationer till kontrasten mellan hemtrivseln under julhelgen och pensionatstillvaron kombinerad med examensplugg. Och f. ö. må man bemärka motsatsen i fråga om lektyr: Karlfeldt och det latinska lexikonet! Vi får väl också hoppas, att studiebilden motsvarar vad Nisse säger i brev, att det »repeteras och forceras och torteras av alla krafter i alla ämnen» (4/3 1912).

Studentskrivningarna kom, och Nisse klarade sig. Men naturligtvis hade han matematiken underkänd. Annars var det rätt hyggligt: AB i svenska och latin samt Ba i tyska, de två sistnämnda betygen överträffande vad han vågat hoppas.

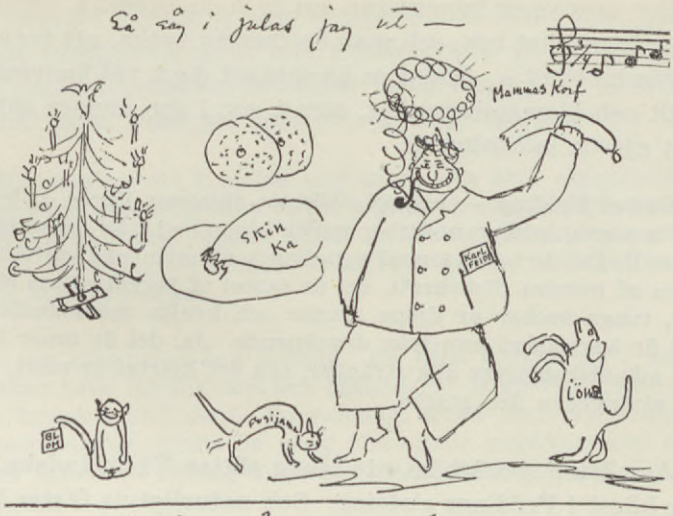

och sådan är nu min Lärarinna.

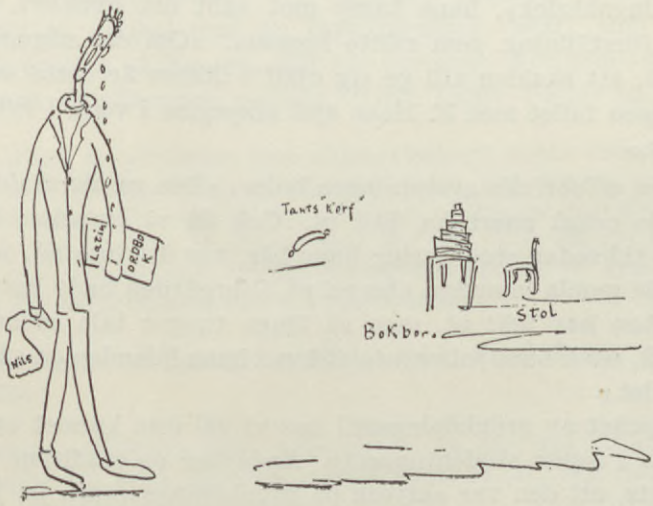

Det som mest intresserar oss är hans svenska uppsats. Den är mycket bra, och man är frestad tycka, att betyget borde ha varit *a*. Stundom är språket dock väl konventionellt och blomstersmyckat, som t. ex. i den annars skickligt gjorda inledningen:

> Gustaf Fröding — hvilket sällsamt skimmer ligger ej kring detta namn, hvilken underbar musik klingar ej från dessa tvänne ord! Det är toner som af sprudlande värmländska vårbäckar, ekon af muntra flickskratt, det är rassel af bergatrollens skatter, tunga suckar ur djupa skogar och kvalda människobröst, det är ångestskri som från drunknande. Ja, det är toner från ett människohjärtas alla strängar, och det hjärtat är stort, och de strängarna äro starka.

Anmärkningsvärt är, att Nisse sätter Värmländska låtar högst i Frödings alstring. Och naturligtvis fäster han sig då särskilt vid humorn, »detta vare sig den framträder så fint och nästan förstulet som i En fin visa, eller mera ohöljd som i Lelle Kal-Johan eller Farväll.»

Nisse uppmärksammar också Frödings »oskrymtade sanningskärlek», hans kamp mot »allt det hyckleri, all den förställning, som mötte honom». »Om det någonsin är så, att skalden vill ge sig själf i dikten är detta sannerligen fallet med F. Hans själ afspeglas i vers, i rytm, i allt.»

Den effektfulla avslutningen lyder: »Den gamle skalden skulle också snart ha lidit ut. Och då vi svenskar för kort tid sedan stodo kring hans bår, var det inte då, som om de gamla lummiga ekarna på Djurgården hade susat: Ja, *han* har *lidit* ut, men så länge tungor tala svenskt språk, skall hans *folk njuta* af hvad hans lidanden en gång gaf det.»

Mycket av grönköpingsstil har vi väl inte kunnat upptäcka i denna studentuppsats. Ändå har en tradition utbildats, att den var skriven på grönköpingsspråk, ja, jag

har ibland i Göteborg hört uppgivas, att Nisse som gymnasist överhuvud taget inte kunde skriva på annat sätt. Vad studentuppsatsen beträffar, visar den på två punkter att där dock finns ett korn av sanning i påståendet:

»Ej underligt att F. redan med dessa sina äkta värmländska bilder vann platsen i teten af det skaldeled, som äntligen under romantikens tecken vågade bjuda realismen spetsen, ej underligt — säger jag —, sådana oskattbara pärlor, som med hans debut kommo i dagen.

— — —

Än en gång grep han pennan. En liten förbättring i hans tillstånd hade inträdt, och han önskade ge ut en »Efterskörd». Men hurudan blef den? En samling delvis rätt illa utförda öfversättningar, gamla en gång förkastade ungdomspoem och några underliga förslag angående klädedräkten, *se där allt.*

— — —

Med uttrycket *se där allt* har vi stiftat bekantskap med Nisses kanske mest personliga stilblomma i veckobladsprosan. Han nyttjar den ofta i sammanhang, där han vill parodiskt imitera den moderna pressens metod att börja en artikel med en karakteristisk detalj, som ska reta aptiten på läsaren. Ett par exempel. Artikeln »Årets isbana en glänsande succés», (GHS 1930), börjar så här:

»Blänk av skridskor, som skära visslande runor tvärs över ån och tillbaka, rosigt prunkande kinder, som stryka varann förbi under utbyte av munterheter och allehanda sportstermer, resp. små anskrin, då någon råkar åka vält, — *se där* det fascinerande intryck, som bemäktigar sig den där nu om kvällarna gör sig en promenad ned å klappbryggan!

Artikeln »Pinsamt missöde med årsskiftet» (GHS 1929):

»En årsskiftning utan nyårskort — *se där,* vad ett infamt (oblitt) öde vetat att sätta ut vårt samhälle för i och med den nya brevlådan å posthuset».

Artikeln »Varför uteblevo ordnarna?» (GHS 1929):

»Huru sköter egentligen vår sittande regering fördelningen av de k. ordensstjärnorna — *se där* en fråga som oundvikligen tränger en å läppen inför årets vasaregn».

Artikeln »Grönköpings symfoniorkester är bildad!» (GHS 1932):

»Vad går för sig i stora Rådhussalen, månne? — *se där* en fråga helt visst uppkastad av mera än en kvällspromenerande, som å sista tiden stannat ej så litet studsande vid fönstret inför ett brus av utträngande noter...»

Men också i andra sammanhang förekommer frasen i G. V. I artikeln »Hur hålla mig frisk och sund» (Hallå! Hallå! Grönköping—Motala) yttrar doktor Salvén:

»Undvik gärna alltför starka kryddor och lägg emellanåt bort cigarren — *se där* mitt råd».

Även i Nisses berömda litteraturvetenskapliga analys av Vestlunds diktning användes stilmedlet (Guldregn s. 8): »En öm kärlek till födelsestaden — *se där* i hans rimpokal just själva bottensatsen som genomsyrar allt».

Stilmedlet i fråga kan väl knappast vara annat än en försvenskning av franskans Voilà! Studentuppsatsens: *Se där allt* har ju också en direkt motsvarighet i Voilà tout! Det är inte ovanligt i föregående skedes svenska prosa; Heidenstam har det i ett ungdomsbrev till Topelius, där han kritiserar sina dikter: »Onatur, ojämnhet i stilen, stelhet, utslitna fraser, imitation i framställningen, *se där* deras hufvudegenskaper!» Och Selma Lagerlöf som nybakad landskronalärarinna i brev till Gurli Linder: »Att ge en bra lektion, så att ungdomarna glöda af intresse och tiden flyger, *se där* mitt enda nöje, min högsta ärelystnad». Att upptäcka komiskt patetiska stänk i dessa exempel är kanske inte alltför svårt. I följande är det i varje fall tveklöst. Det gäller ett i broschyrform utgivet

»väckelseord till föräldrar» (1895) med titeln: »Njutningslystnaden, *se där* fienden!»

Ett utdrag ur Söndags-Nisses prenumerationsanmälan 1881: »Frisinnad, lefnadsglad och sjelfständig — *se der,* hvad Nisse är ock förblifver!»

Av ett visst intresse kan det kanske vara, att Nisses fader mer än en gång nyttjar stilmedlet i sina dagboksanteckningar från gymnasietiden i Skara på 1870-talet, vilka Nisse säkerligen har läst. Så skildras en 30 april på detta sätt: »Samling på e. m., pimplande, dansande, sjungande, eldande, drickande, smuttande, supande, hemgående, somnande, uppvaknande och — kalfvande, *se der* Valborgsmessoafton med sina nöjen, sina behag...»

*

I den muntliga studentexamen gick det återigen skapligt för Nisse.

Som avslutning på detta kapitel må sättas några ord yttrade av den nybakade: »Det går väl an att ta studenten, när man kan något; värre är det, när man ingenting kan».

Akademiker med förhinder.

Nisse skulle studera juridik i Upsala och naturligtvis skrivas in i Västgöta nation.

Även om hans vilja att göra sitt bästa var odisputabel, så kan man aldrig på någonting märka, att han, för att använda ett av hans uttryck i Veckobladet, ska ha »gått inför» för rättsvetenskapen med någon nämnvärd entusiasm. Pappas ofta upprepade, bekymrade fråga: »Läser Nisse?» hade nog ännu större giltighet för akademikern än för gymnasisten Nils Hasselskog. Man begår ingen orättvisa mot honom, om man säger, att hans bror Carl-Erik, som låg i Upsala samtidigt och studerade teologi, skötte sig, medan Nisse roade sig. Då en upsalakamrat påstår, att han inte hade sinne för sammanhängande studier, så är detta fullkomligt riktigt.

Men Nisse roade sig på många sätt, kanske mest utanför kamraternas glada lag, ty där var han liksom under skaratiden mången gång halvt frånvarande. Han var en aktad medlem av Juvenalorden men deltog sparsamt i sammanträdena. Han hade dock denna sin ordenstid i god hågkomst, och som bekant tillägnade han orden mag. Hagwalds version av studentsången på det nya världsspråket.

Även om man inte tar följande aktstycke bokstavligt, så får det väl anses på något sätt betecknande. Det är en liten vers i ett nationsprotokoll och handlar om Nisse och en av nationskamraterna:

Sandén och Hasselskog i flit och stillhet
gjort upp sin egen lilla studieplan:
½ 3 på Hörnan, klockan 7 på Gillet
och Rullan, *Rullan* se'n av bara fan.

Nisse hade också tid och råd att lära sig spela cello och ger f. ö. denna karakteristik av sin lärare i ämnet:

Nu har jag börjat ta lektioner på cello. Min lärare tillhör musikkapellet på Gillet, är skicklig och mycket energisk, skåning och liten och enkel och blyg. Tar av sig hatten fastän jag proponerat och bara 1.50 i timmen. (9/2 1913.)

Som synes, träffar vi här på det bekanta stilmedlet zeugma. Det vimlar av sådant i Nisses brevskrivning. Så heter det i ett upsalabrev till Sven: »Utan tvivel, omsvep och vidare». Ett annat brev: »Tag, o broder, detta bref som en varning och ett exempel på hur ett brev inte bör vara. Och tag samtidigt min ursäkt. Samt Far och Mor och syskonen och dig själf i famn från Din enkle Elias».

Från Veckobladet kan anföras många exempel. Ett ur artikeln Sorglig Pingst på posten, (GHS 1927). Det var när den stackars postmästaren råkat fastna med knogarna i bussbrevlådans öppning och tvungits springa med bussen i riktning mot Skövde:

Allt som allt började hr Brunander allvarsamt frukta att han sprunge den för sista gången, och höll han så när på att uppgiva allt hopp, då — just i den svåra sänkan vid Maspelösa — busen gjorde ett mycket högt sådant, varvid brevlådan av en ödets knyck lossnade från sina krokar och hr B. i nästa ögonblick fann sig sittande på vägen med henne i knät, medan busen for vidare.

Nisse hade sedan någon tid varit ivrig läsare av Grönköpings Veckoblad. Detta visar sig mycket snart i hans brevstil: (9/2 1913):

... och ni får förlåta min knapphändighet i dag, väl besinnandes att allt hvad jag af vikt och värde har att mäla inskränker sig till det nära nog absoluta intet och att jag tillfölje en å nationen bortpratad e. m. f. ö. ej har mera än en timme på mig innan postdags.

Ja, det kan knappast vara något tvivel om att han nu grundlägger sin egen grönköpingsstil. Här ett par av våra käraste bekanta från Veckobladet, i sin upsalaform icke stående dessa efter: »Låt vara att själfva födelsedagen varit *nog så* märkbar och minnesvärd...» (11/4 1913). »Pappas årslånga, uppoffrande och *nog så* kännbara besparingar...»

Allt tyder på att Nisse tillfört Veckobladet denna stilblomma som en ren nyhet. I G. V. före honom har jag inte funnit den, och Erik Wellander, som f. ö. gärna brandskattar G. V. på exempel, har den inte.[1])

Desto vanligare var den i den norska Trangviks-Posten, och H. C. Andersen har en myckenhet av »nok saa» i sina Eventyr.

Men också Nisses juridiska studier gav snart resultat, d. v. s. i fråga om grönköpingsstil. I det nyssnämnda brevet till systrarna i Alingsås, som per post hade skojat med honom, skriver han i ädel vrede men på samma gång så humant, att man tycker sig skönja frändskapen med borgmästare Sjökvist.

Det är ett i högsta grad motbjudande värf jag nu skrider att fylla. Någon liten smula eftertanke parad med ett uns skamkänsla bör kunna bringa er till insikt om anledningen. Ett tilltag, sådant som edert brefkort, förtjänar i sanning intet annat bemötande än tystnadens djupa hånfulla förakt. Men — ehuru själva pennan äcklas af att göra sin tjänst, mina ögon vämjas vid papperet och min mun, i stället för att, såsom en broders, vänligt hviska all syskonkärlekens söta ord i edra

[1]) Nusvensk Ordbok upptar exemplen »nog så gärna» = bra gärna och »nog så intressant» = ganska intressant.

vax-inerade öron, vill utspy eder mellan sina tänder — ehuru och i trots af allt detta vill jag för en gångs skull verkligen låta öfverseende och förlåtelse och nåd gå före rätt, naturligtvis med ett stilla och kanske ogrundat hopp om att medvetandet om den samvetsstrid, detta mitt vackra beslut framkallat, måtte lända er till djupaste ånger och verklig bättring.

Kurialstil blandad med kvasiromantisk stil, flödar nästan över bräddarna i detta brev till föräldrarna, där Nisse tackar för ett erhållet gåvopaket:

»Vare det nog sagt, att samtliga gummidegsgubbar, äfvensom den vackra karamellen, drifvit min lefnadslycka till en förut oanad höjd och att chokoladtomtens influens på mitt extatiska smaksinne inneburit en detsammas fostran, ja, fulländning, af oskattbaraste värde. — Att närmare ingå på en redogörelse för det monument af verklig konstnjutning, mitt lif tillförts genom det så storslaget handkolorerade band, som inom sina pärmar rymmer det gripande öde, en postmästarefru kan drabbas af, förbjuder mig rörelsen. Veten blott, att *det* såsom intet annat kommit mina tillförne tyvärr så jordbunda tankar att bortkasta de kryckor, som stödt deras vanmäktiga armar, lyfta sina skimrande vingar och emanera i det o-ä-n-d--l-i-g-a. Ja, häruppifrån hänryckningens blå-blå eter låter jag nu tonerna från själens silfverströngade zittror samla sig till Edert symfoniska lof och tecknar alldeles i extas. Nisse.»

Det nyss citerade brevet av den 11 april 1913 var som synes ett tackbrev till hemmet, skrivet dagen efter myndighetsdagen. Där ljuder emellertid också andra tongångar. Med bitterhet talar Nisse om sin besvikelse över studentlivet, eller, i hans formulering, »studentikositetens längesen vissnade lustgårdar». Huvudparten av brevet upptages emellertid av hans försök att tolka sina tacksamhetskänslor. Vi gör här för första gången bekantskap med den verkligt sentimentale Nils Hasselskog, en del av hans jag som spelar en oanad roll i hans författarskap:

Lika svårt som det igår var mig att ta emot Edra alldeles för många, mycket för dyrbara och alltför oförskylda presen-

ter, lika svårt blir det i dag att kunna tacka. Jag vet sannerligen inte hur jag skall kunna riktigt *inpränta* i Er allihop, hur stor och varm min tacksamhet är. Jag är både rörd och generad öfver all denna hjärtlighet. Men jag tycker det var illa gjort af Er. Jag är minsann tillräckligt bortskämd förut. — Hvad som gjorde mig allra — jag vill inte säga gladast — nej, mest rörd, var dock alla dessa kära brefven. Ni skulle inte skrifva så till mig, hör Ni det, särskilt Mor. Jag förtjänar det inte. Hvad är det Ni har att tacka *mig* för? Hvad är det för glädje jag har kunnat bereda Er? Jo, kunnat — kanske, men hur har jag gjort? Åh kära gamla Far och Mor, tror Ni inte jag vet hur många tysta tårar Ni fällde just därför, att jag förmente Er den lilla glädje, det varit min plikt att löna Er med, tror Ni inte de synas, de många hvita inslagen i Ert hår? — Nej, kära Ni, det är *jag,* som skall tacka *Er.* För Ert fasta stöd genom de gångna åren, för Ert säkra skydd, Edra trogna råd, för Er trofasta hjälp i alla lägen. Och först och sist mitt tack för allt tålmodigt, kärleksfullt öfverseende med mig och allt mitt. Tack för Ni förlåta mig och hålla af mig! Gud välsigne Er!

*

I mars 1913 hade Nisse »mönstrat». Han citerar visserligen utförligt Karlfeldts »Jag är mönstrad inför kronans bord och jag är funnen sund». Men entusiasmen är sval hos förre officersaspiranten in spe, det hörs på tonfallet: »Det är på Elfsborgs regemente jag får tjäna Bernadotten och mitt land, och i april nästa år skulle det vara jag droge i fält, om jag ej begär uppskof.» Han kom sig heller inte för att omtala saken förrän veckor efteråt (12/4).

I samma brev berättar han om sin tentamen i ett av juridikens många småämnen, encyklopedien. Före tentamen var han så sjuk, »att jag ej visste hvilket som var jag och hvilket som var min skugga». Efteråt: »I och med min tentamen är jag inte alls arsenikförgiftad längre, min styrka är björnens, min färg den mognade tomatens, mitt humör den lilla fågelens uppå qvist».

Att Nisse inte älskade juridiken vidare högt, synes av hans sätt att kommentera den överståndna tentamen:

Själfva *början* av juridiken är nog sådan, att man behöfver litet uppmuntran och framgång för att inte finna den alltför torr, ja så här efteråt kan jag godt säga rent ut: för att inte alltemellanåt höja en liten längtans suck efter en plats på ett post- eller tullkontor eller — hvar som helst. Men nu är, hoppas jag, den tunga, gråa grunden lagd, och jag får trefligare byggnadsmaterial att handskas med, allt efter som våningarna ökas och bli allt ljusare ju högre de ligga. — Som föreläsningarna i Rättshistoria sluta om någon tid och de i Romersk rätt antagligen i början af maj har jag goda utsikter att snart vara hemma. Det *skulle* t. o. m. kunna hända, att doc. Fehr (i Rom. rätt) läte mig utan alltför mycket »iställetläsning» slippa ifrån de sista föreläsningarna i ämnet, i hvilket fall kandidaten kanske kunde vara att hemvänta redan i denna månad, ev. strax efter... ja, Mor och Morbror vet — Valborgsmässodagen.

Att det inte var slut med tentamensfebern, får vi ett roligt vittnesbörd om ett par veckor senare. I brev till Anna-Lisa på makaronisk tyska skildrar Nisse sina lidanden och farhågor i både ord och bild.

Liepe Anna!

Dank für brifvet! Ruhlich das du musst woohl und hast die Hälse. Auch ich ist, wie du auf die andre Seite kann sehen, müche bra. Ich kann nicht verklaren wie grentzlöhs ich lenkte auf nach Dinstag. Ich riktich hoppe von Glede wenn ich tenkt auf dem Tentamen. Allt sen mein Studentexamen tücke ich, das all was pröfung hetat ist mücket, mücket lustigt und ruligt. Es ist näre like livat wie Sirkus. Tentamen liknet dass gisses Gåten. Der Profet sagt eine kleine Rebus, die man skall ausfundiren, und wenn man hat grubblet 10 minuten sagt er eine anre, und så hållt man på till der P. peke auf Thüren. — Ist es nickt putslustig? Aber du fåhr nicht denken auf mir mit Afvund am dinstag klockan 2.45—3.15. Thy *ich* vertjene so wohl den kleinen Glede. — Pusse den Geschleckt, von brur Elias.

Tentamen i romersk rätt.

Nisse läser Flora och Pomona och tänker på cellons toner, medan Sveriges Rikes Lag tronar på hyllan. Efter ett par dagars nödtvunget plugg blir han »sjuk» och får mardrömmar. Tentamen slutar med utsparkning. Kvällen efter sitter Nisse på lagboken i mollskinsbyxor och spelar

i moll på cellon. I själva verket blev han också kuggad och hade från Upsala bara med sig betyget i encyklopedi.

Före sommaren vill Nisse helst praktisera på någon större byrå i Göteborg eller på landskansliet. Därav blev emellertid intet. Som vanligt tillbragte han ferierna i Alingsås och tycks ha tagit allting ganska lugnt. Hans diktning har starkt ebbat ut. Diktförteckningen upptar bara två nummer, skrivna på samma blad och betecknade som »Två sånger af Nils Hasselskog». Båda är kärleksdikter.

Dagen dör... (Ba)

Dagen dör, och skymning faller
stilla, käraste, kring oss.
Genom trädens dunkla galler
klart som pärlor och kristaller
skymta stjärnors bloss.

Tusen tunga tankar vakta
ängsligt, käraste, hos mig.
Nattens timmar gå så sakta...
Trött och tyst låt mig betrakta
stjärnorna och dig!

En liten hand. (AB)

En liten hand så fin som din,
så ren och obesmittad,
hur fann den vägen, säg, till min,
af ingen annan hittad?
En liten hand så vek och varm,
som aldrig gripit miste,
törs fatta min, så blek och arm
af allan synd och briste?

En liten hand — till stöd för mig
och hjälp och kraft att vandra,
med kval och kraft och nöd för dig
och ömk och hån för andra! —
Jag kan ej se dig blifva min,
ej se dig vända åter.
Jag sitter med min hand i din,
din lilla hand och gråter.

Ett par sällsynt gripande dikter! Så vackra — och så fyllda av hopplöshet! Den flykt från Eros, som förut hotade har nu blivit verklighet. I Dagen dör... dominerar ängslan och söker sig utlopp i »tusen tunga tankar» hos den stackars skalden, som sitter där »trött och tyst» i stället för att ta sin flicka i famn och kyssa henne. Än sorgesammare är »En liten hand». Först denna oerhörda idealisering av föremålet och nedvärdering av sig själv och sedan den absoluta bankruttförklaringen. Det gick mot katastrofen.

*

I september är Nisse åter i Upsala. Den 28 låter han höra av sig med brev till hela familjen under anropet »Carissimi mei Amici!» Han anser sig själv ha »börjat den här terminen som en riktig kladd i fråga om brefskrivning. — Och alltså inleder jag idag en ny och rik guldålder för Kungl. Postverket och Eder, mina kära frukostbrevhungrande vänner». Nisse vill ta hela »bundten» i famnen. Han vill veta hur det är med Mor, inte »så där officiellt inte, utan hur det står till med Henne i verkligheten. Ni andra, se efter och om Mamma i dessa höstetider!» Nisse längtar hem till de lugna, sköna kvällarna »med lampa och böcker och äpplen och musik».

Från Upsalalivet rapporterar Nisse, att Carl-Erik blivit senior och hållit ett utmärkt seniorstal. »Själf har jag hugnats med en möjligen något blekare gloria, den näm-

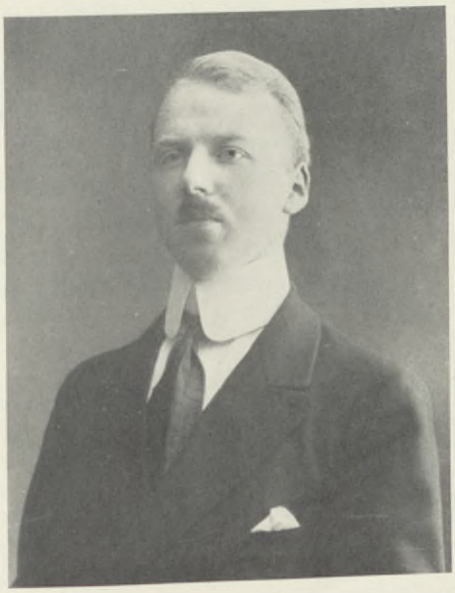

Nybliven student. I full träning för Vestlundsattityden. 1912.

ligen som af ålder lyst öfver Nationens *fanbärare.*» Han tröstar sig med att ha »en underfanbärare att skicka i mitt ställe vid mindre högtidliga eller alltför trista tillfällen». Årets recentiorsfest skildras utan större hänförelse: uppenbarligen finner Nisse ritualen väl enkel. Brevet slutar i predikostil: »Och nu till sist, farväl för denna gång. Lefven väl och varen alla så innerligt, ja, så hjärtligt hälsade från allas Er egen Corpus juris.»

Nästa rapport från akademien kom 2 nov. och är riktad till Sven, som tituleras »Småaktigt!» Nisse anlägger en faderligt beskyddande ton och genomför den också så långt han vill:

Månget tack emedan du skref! Det lilla brefvet gladde mig mycket. Det är ju alltid roligt och intressant att så där få några drag ur barnens lif, och i all synnerhet om de skildras af de små själva, på deras eget språk och med deras egna små lustiga, kolsvarta blyertskrumelurer till bokstäfver. Också gladde det mig mycket att se hvilka framsteg du gjort i fråga om formuleringen. Vet du, att på flera ställen hade du lyckats få ihop riktigt små bra meningar med både subjekt och predikat inuti. Ja, det är sannt, hvad det är för något vet du väl ännu inte, men får du ha hälsan bara och kommer upp till 6:te, så hjälper nog din lärare dig att reda ut konstigheterna. Ditt lilla bref var som sagdt inte alls dumt och vittnade om rika anlag för både stafning och satsbyggnad. Men låt nu inte dessa mina ord stiga dig åt hufvet, unge man, utan tänk på att blygsamhet och enkelhet i uppträdandet är en af ungdomens största prydnader.

Sen kopplar Nisse på en svåråtkomligt gäckande ton. Han skildrar nationshedersledamoten konservator Kolthoffs begravning i vändningar, där man inte hittar rätt i fråga om vad som är allvar eller ej. »Jag mår så förfärligt bra, och i går var jag på begrafning. — Domprosten Lundström jordfäste i kyrkan och vi fyra västgötar och fyra zoologer buro kistan.» Nisse uttalar sedan sina

farhågor att inte komma med på en annan hedersledamots, Lithanders, begravning nere i Göteborg, men tröstar sig med att han i egenskap av fanbärare får uppträda 6 nov. i stället. »Och tänk, käre broder, att äfven du skall bidraga vid firandet af Gustaf Adolfs minne!» Är det inte, som om Nisse övade sig i grönköpingssyn och grönköpingsstil? Jag tycker detta går i stil med en historia från Nisses något senare studentår. Han hade varit med på ett kyrkligt ungdomsmöte, men fann att ledaren, en yngre prästman, verkade alltför andligt beskäftig. De hade sällskap hem. Nisse: »Det är något jag har gått och tänkt på under de här dagarna.» — Prästen: »Är det kanske något jag kan stå till tjänst med?» — Nisse: »Ja, jag har gått och undrat, var di har lånat ihop allt det här porslinet.» — Men vi läser vidare i brevet till Sven. Nisse kommer in på att Sven spelar fiol och uttalar en önskan, att få vara med och tolka Oberon och de andra musikverken i jul! »Jul ja, eja vore vi där. 'Nu ser man ljusen lysa, och barnen sitta och frysa', nej, 'nu ser man ljusen glimma och barnen sitta och limma', nej, 'nu ser man ljusen glänsa och barnen ha influensa', nej, 'nu ser man ljusen stråla och barnen sitta och vråla', nej, *hur* var det du skref, o, broder?»

*

Med julen 1913 var det slut med Nisses upsalastudier. Han skulle till Fristad hed den 1 mars 1914, och då föredrog han att stanna i Alingsås till dess. Hans sexmånaders krigarebana blev inte vidare strapatsrik och än mindre lysande. Efter att ha lärt sig hälsa och göra vändningar blev han i mitten av maj svårt sjuk i influensa, som skulle hålla honom från all trupptjänst i ett par månaders tid. Efter sjuktiden kom han till »malajerna», något som före detta officersaspiranten in spe Nils Has-

selskog hälsade med glädje, då han därigenom undgick »den ansträngande reservbefälsavdelningen».

Det är en liten nätt brevskörd vi har i behåll från Nisses Fristadstid och ingalunda ointressant, ty breven kretsar nästan uteslutande kring problemen militärsjukhus och permission. De ger goda litterära bidrag till denna betydelsefulla sida av svensk exercismentalitet. I ett brev av 24 maj tackar Nisse för den stora, sköna lådan med godsaker, som han fått hemifrån, i en av honom sedan flitigt använd grönköpingsk passiv- och förkortningsform: »Må tro, att den sättes värde på så här i ensam- och tråkigheten!» Dagen efter får Anna-Lisa ett mycket märkligt brev, som börjar i hans flugiga stil: »Mycken för ditt brev! Ja, mycken, mycken! Än en gång mycken! Nämligen tacksamhet! Roligt se att du inte alldeles måkat ut bror Elias ur Ditt lilla minne, fastän jag dväljes och kväljes dig så fjärran. Ja, dvs. med kväljningarna är det litet bättre. Jag är i dag t. o. m. uppe och får gå ut, nota bene inom Sjukhusområdet».

Han skojar sedan med sin syster för att hon trodde att han låg sjuk »på heden» och säger att hon fått det om sin »stackars lilla bakefot». »När man är sjuk ligger man i en varm säng på sjukhuset och syster Anna ger en medicin, som man tackar för med ögona.» Den grönköpingska omvända ordföljden kommer nu osökt: »På fredag ha vi fältmarsch som vanligt, men hoppas jag nog att jag slipper den.»

Vi är framme vid en satanisk komplottplan i bästa f. förrädaren Peterzohn-stil, men får även följa dess utveckling till rena snöpligheten och blicka in i Nisses på samma gång juridiskt invecklade och mänskligt överkänsliga samvete. Vad planen gick ut på ser vi i samma brev:

Det var sant, en sak. Det skulle ju möjligen låta tänka sig att Ni, efter telegrammets ankomst hit, finge någon liten på-

ringning från Fristad för att kontrollera telegrammets sanningsenlighet. Jag säger att det möjligen läte tänka sig, men det är nästan fullkomligt otroligt. För den händelse att Pappa själv sitter vid telefonen vore det nog bäst att någon annan svarade, så att inte Far säger t. ex.: »Jo, tack, jag mår så bra, jag är kry som en liten tornsvala», eller dyl. Kanske därför bäst att ni så småningom inviger far och de andra i vår plan men obs! under *försäkran* att den inte är alls farlig men väl ofta praktiserad här ute. Det allra bästa och enklaste medlet om någon ringer från Fristad är kanske att säga ett par Hallå, hallå, och sen helt enkelt dra proppen ur väggen på ett par minuter, låtsandes att apparaten är sönder. — Detta upprepas vid behof. Förresten mötte jag nyss doktorn, som sa att det *kunde hända* att jag kom ut från sjukhuset fredag morgon. I så fall är det ju så mycket bättre. Jag sluppe då att visa telegrammet. Men för all del gå nu inte och *lita* på att jag *ändå* får komma hem, utan skicka telegrammet, hvad Ni gör!

Nisse fick omgående ett klart avböjande svar från systern och svarar själv omgående:

Fick just nu ditt bref. På sätt och vis gjorde det mig nog lite ledsen. Men tänker jag närmare på saken så måste jag allt medge att det är rätt som Du resonerar. Det är kanske så som Du säger att »utmana ödet». Men Ni får förlåta mig. Militärlifvet är nog inte precis ägnadt att stärka den moraliska rättskänslan, och ni måste medge att det inte är så underligt, om man i en situation som min känner sig frestad till planer som inte stå sig inför Edra civila samveten. Ni får nu alltså inte tro att jag på något sätt är lömsk på Er, töser. Tvärtom, skall jag vara riktigt uppriktig, måste jag nästan medge att Annas brev lättade också mitt samvete en smula. Se, jag har allt inte kunnat låta bli att tänka som så ändå också jag, att det kanske inte är rätt att begagna sig av sjukdom som bedrägligt skäl. Det kunde kanske straffa sig åt någotdera hållet. Kanske är det inte heller vackert av mig just nu, jag har ju varit rätt illa däran så nyss. Jaja, Ni hör, hur medgörlig jag är, riktigt pjunkig, nästan mig lik, kanske. Men man blir sån, här. I ensamheten på sjukhuset. Det behövs så litet här, när allt kommer till krita, för att göra en ömsint och ångerfull.

Mot slutet ser det ut som om Nisse skojade en aning. Och i följande rader leker han nog rätt sofistiskt med dessa moraliska problem:

Nej, man bör *nog* inte använda sjukdomen som *bedräglig täckmantel* för att komma åt stundens njutningar och nöjen. Det är inte utan att jag ångrar att jag nånsin kom upp med förslaget. (Kursiverat här.)

— — —

Egentligen förtjänar jag kanske inte att få komma hem, efter mina fula planer. Men ... jag har nog fått oförtjäntare belöning än så ibland.

Även stilistiskt är det sist anförda värdefullt. Tag det lilla försåtliga *nog* i första meningen och *bedräglig* framför *täckmantel*. Det första talar för sig själv, det senare är föregångare till en av Nisses mest lyckade stilblommor i Grönköpings Veckoblad, vilken man skulle kunna kalla »det överflödiga attributet». Exempel: »En sorglig smutsartikel» (GHS 1932), »Bedräglig falskmyntning i stor skala» (GHS 1929), »Pinsam tavelskandal» (GHS 1930). T. o. m. en i dagspressen ofta synlig rubriktyp, »Ett rått knivskärningsdåd» (GHS 1929) hör hit, om man tänker efter. Ett roligt jämförelseobjekt har vi från en i Göteborg utkommande tidning 1936. Tidningen relaterar nidingsdådet mot Sparrebysten i Vänersborg (en literbutelj hängde vid avtäckningen om dess hals) med rubriken »Sorglig skandal i Vänersborg». Ur en småstadstidning kan anföras »en otrevlig cykelterror», som dessutom leder till »verklig livsfara». Erik Wellander tycks inte ha uppmärksammat detta stildrag, ej heller i nämnvärd grad Grönköpings Veckoblad före Nisse. Trangviks-Posten har det då oftare, t. ex. i rubriken »Uappetitligt Griseri».

Nisse var i tjänst bara ett par dagar i juni, innan han blev sjuk igen. Han skildrar en del av sin militära insats i brev till Sven (18/6):

Ser du, jag kom just för en stund sen åter in på sjukhuset. Det var så, att jag nog hela dagen igår kände mig litet krasslig, dock inte värre än jag tyckte mig kunna vara med om förmiddagsövningarna, hvilka, i anseende till generalens inspektion, mest inskränkte sig till s. k. puts (singularis förstås). På eftermiddagen var jag emellertid utsatt som post vid skjutningarna, och då fick jag midt i värmen plötsligt i högra sidan känna ett svårt håll, mera framme på bröstet än i själfva sidan eller ryggen. — Gick genast till doktorn som frågte hvad jag 'nu varit ute på igen' och — konstaterade 'antingen en bronkit eller möjligen en pleurit'. — Fick gå och lägga mig i baracken, där jag sen fått hålla mig tills i kväll, då jag kommit hit på mitt gamla sommarnöje igen.

Brevet är skrivet i 39° feber. Sjukdomshistorien kan synas väl alldaglig, men den har en betydelse långtöver ögonblicket. Den är inledningen till Nisses årligen återkommande svåra förkylningar, som mer än en gång gick till lungsäcks- eller lunginflammation. En sådan skulle en gång bli orsak till hans alltför tidiga död.

I brev till en av systrarna (25/6 1914) omtalar Nisse sina planer på att till hösten förlägga sina juridiska studier till Stockholms Högskola.

Ett åskväder som gått över sjukhuset skildrar Nisse delvis på västgötadialekt, som följer: »Och Gudskelof att jag inte hade skarlakansfeber eller påssjuka, så jag slapp ligga högst uppe på vind! Då hade jag aldrig 'bärgat' mig. För suddet brakane å sudda murder å blext på blext — de va rent okrestelit va ja braga. Men nu är allt lugnt igen och därmed har äfven stormen i Elias' själ bedarrat, och jag kan med relativt välbehållna krafter ägna mig åt tillvaron. Som jag f. ö. alltjämt trivs bra med. Särskildt är det ju härligt ha så god tid att läsa.» En liten fin självkarakteristik. Nisse var fantastiskt åskrädd. Hemma i prostgården vakade han i ångest, så länge ett åskväder pågick, och försökte hålla alla i huset vakna, t. o. m. hunden Tusse.

Samma dag får syskonen Anna-Lisa och Sven ett brev, i vilket den vitsande postmästaren Pontus Brunander är föregripen. Det är nästan som om Nisse själv hade anat detta, då han skriver: »Jag är nu sjuk, och funderar ut vitsar. Äfven dessa äro sjuka.» Ett prov talar för sig själv:

Särskildt glad vardt jag öfver mosters små vers och Puttes teckningar. Om Anna hade gjort teckningar också så hade det blitt ann-teckningar. Och när Alma Malmström spelar piano låter det nästan som om det vore efter banknoter.

Att *fundera* ut vitsar — det är just det som gör postmästaren till en vrångbild av en humorist och till en verklig historiefördärvare. Hur lysande har inte Nisse genomfört denna synpunkt på hr Brunander i Grönköpings Veckoblad! Men det är nog inte så farligt med dessa brunandervitsar på sjukhuset, då Nisse själv är medveten om deras art och kritiskt inställd till dem. I samma brev ger han nämligen prov på en humoristisk kraft i skildringen av ett par kamrater på sjukhuset, där han visar att han inte heller förgäves hade läst Albert Engström:

Den med varvurkna benet får fortfarande sin varmluft, och den, som doktorn sköret i halsen skall ut i morgon. Som han just ingenting säger utan mestadels ligger och stönar, har vi förstås ansett honom ganska sjuk i sin hals. Detta med orätt. Ty igår efter en lång stönestund gaf han en helt annan förklaring till sitt beteende: 'Ja ä så orolier, så ja ä knappascht go te bärga mek!' — 'Hvarför?' sporde jag. — 'Jo se inna ja kum hit, så lae ja min klocka å min pängapong i skuffen under sänga i baracken. Tar di klåcka så blir de femtan kroner å keja köstar fem, de blir 20, å tar di pänga mä, så blir det 23. Ja dä va farli dumt. Ja velle inte bli å mä e krona en gång!

*

Nisse skulle alltså flytta sina studier från Upsala till Stockholm. Frågar man varför, är det inte svårt att ange

huvudskälet. Det var för musikens skull. Redan under Upsalatiden offrade han gärna sina sista slantar på en stockholmsresa för att gå på Operan eller Konsertföreningen. Han älskade all högre musik, särskilt den wagnerska. Under sin göteborgstid hade han sporadiskt besökt Orkesterföreningen, och under upsalatiden försummade han aldrig någon konsert i Universitetets aula. Men med hans flyttning till Stockholm blev det helt annat. Han har själv fört bok över sina opera- och konsertbesök med noggrant angivande av data, dirigenter och uppträdande personer. Under höstterminen 1914 har han besökt Operan 14 gånger från 23 sept. till 4 nov., alltså i genomsnitt var tredje dag! Fram till 3 april 1918 blir det 77 operabesök, därav 22 wagneroperor och av dem Tannhäuser 7 gånger. I hans brev har vi många vittnesbörd om sådana besök, men det är nästan bara Wagner han särskilt utgjuter sig över. Ett brev till modern (27/2 1915) ger oss hela denna värld av sentimental ädelhet och estetiskt frosseri i lidandet:

I söndags e. m. var jag på en konsert, den härligaste jag minns. Det var idel Wagnersaker, dirigent finnen Schnéevoigt från Helsingfors. Jag har aldrig i mitt lif njutit så för en 50-öring. Ja, när konserten slutade, med ouvertyren till Tannhäuser och pilgrimskören, kunde jag inte hålla mig utan brast, skam till sägandes, i gråt och snyftade mig hem. Åh, om lilla Mor och Ni andra varit med! Inte för att torka tårarna, men för att själfva få en sådan stund. — Jag vet inte hvad det är med Wagner, men han har alldeles tagit hand om mig. Jag vet inget som går upp mot honom. Och jag är så glad och tacksam för att jag *lärt* mig honom. Det är en riktig *hjälp* hans musik. Och det var ju också så han ville ha den, blott att lyfta människorna. Man märker det inte bara på själfva musiken, också orden han skrivit till alla sina operor äro så ädla, så sköna. Vill man ha *religion* inom musiken, då skall man gå till Wagner. Just den stämningen som präglar pilgrimskören, människans synd, ånger och förkrosselse, hennes sökande efter förlossning, ock Guds väldiga frälsarkärlek,

den är så betecknande för all Wagners musik. Hvad han än skildrar, och det är mycket det, alltid ligger ändå detta längst där inne. — På hemvägen från den där koncerten träffade jag Bjursten, som också varit där (så jag måste sluta snyfta) och också var mycket förtjust.

Denna häftigt vaknade och sedan aldrig slocknade kärlek till Wagner måste bottna djupt i Nisses själ. Givetvis är den starkt besläktad med den schopenhauerska pessimism, som han tillägnade sig redan under tonåren och som han egentligen aldrig blev fri från. Och Nisse nöjde sig inte med att höra Wagner. På Operans tredje övre rad satt han med ett hyrt eller lånat partitur under radens lilla röda lampa. Han skaffade sig alla operatexterna och läste dem i hänryckning, liksom all litteratur om Wagner han kunde komma över. Och han upphörde aldrig att propagera Wagner för sina närmaste.

En sådan wagnerdyrkan skulle ha kunnat bli odräglig, om någon annan än Nisse hade ägnat sig åt den. Han var till all lycka väl medveten om dess komiska sidor. Redan i det anförda brevet märker vi ett par små ironiska stänk, t. ex. »snyftade mig hem». Nisse tog inte heller illa upp att man skojade med hans heliga böjelse och bröt t. o. m. gärna udden av skojet genom att själv hjälpa till. Dagligdags visade han för övrigt prov härpå, så länge hans hund Tusse levde. Nisse kallade på Tusse genom att vissla ett ledmotiv ur »Siegfried». Men att han skulle dra in sin kärlek till Wagner i Grönköpings Veckoblad kan väl synas tämligen otroligt. Ändå är det så. Det roade Nisse att smuggla in Wagner i Veckobladet.

I artikeln »Idrottsnytt. Allsång slår väl ut i Grönköping» (GHS 1928) redogöres för denna 1920-talsnyhets införande vid fotbollsmatcherna och hyllas för sin banbrytande insats på detta område »hr k. operadirektören Rolf», »här i Grönköping särskilt känd för sitt lyckliga leende å vykort och sina lika lyckade radioaktiva utsändningar av

klassisk (föråldrad) operamusik — Pilgrimsstriden på Wartburg, Lohengrins svanesång osv. — *i tidsenlig takt,* dvs. synkopierad, så att den kan jassas charlyston efter, av dem som så kunna».

Att det varit med blandade känslor Nisse skrev ned en dylik deklaration kan man nog ta för givet. Sin avsky för jazzmusiken nödgas han i stället uttrycka på annat sätt, nämligen genom att lägga den i polis Bergströms mun och därmed ge den sken av att vara kälkborgerligt otidsenlig. Han låter i artikeln Konst och Musik (GHS 1929) hr B. i en insändare inlägga en kraftig protest mot att han som musikalisk personlighet blivit förväxlad med »en i k. huvudstadspressen verksam gisslare av musiken, döljande sig under täcknamnet P. B.» (Nisses jämlike i fråga om wagnerdyrkan!) Han misstänker att ryktena utspritts av »en viss subjekt individ, den där jag i Stadshäktet ex officium vägrat hålla inkopplad å enbart jazzmusik». Hr B. säger sig tillsammans med sin hustru städse vilja slå vakt om den riktiga musiken, »vilken jag, utspelad taktfast och ej vanställd med några s. k. halvtoner eller andra moderna negermissljud, finner både rätt så klassisk och uppfriskande». Detta är Nisses egen uppfattning i förklädnad!

I en artikel om trolovningsryktena mellan Olav och Märtha (GHS 1929) skriver Nisse bl. a. att prinsen gärna »ser henne å en Wagneroperett å K. Teatern».

Även till en annan fursteförbindelse, den mellan Gustaf Adolf och Sibylla, tar Nisse fram Wagner. Det sker på två språk:

> Ich folg sie in Schauspielerhause
> und teilt deren Wagnergenuss ...
>
> Följer jag dem så å Operan
> och delar deras uppskattning av Wagner.

Låt oss för fullständighetens skull notera att borgmästarinnan Sjökvists ädlaste smycke var en »niebelungenring» samt att blanda de crèmesorter för erhållande av charme, som rekommenderades av fröken Gurli Pettersson, bland flera världsberömda kvinnonamn även befann sig »Charme Convulsion Brunhilde».

En tredje fursteförlovning besjunges i Guldregn, den mellan Frederik och Ingrid:

— Jag spiller kun lawn-tennis, yttrar tärnan.

— Och jag blott Wagners sång till Aftonstjärnan, hörs fursten, »gnolande dess ouvertyr».

Ännu en gång i Guldregn, i dikten Högsommar, en föga åt det grönköpingsmässiga hållet retuscherad stämningsbild från Vestlunds och Irma Sjökvists restaurangbesök:

Violonisten från hotellverandan
så skälvande ur fönstret tränger ut
till parkens spisande, som hålla andan
för Richard Wagners varma »Wienerblut».
Kom, kära, låt i dag oss sorglöst lunscha
och unna oss ett glas som sätter piff!
Fast jag ej annars hör till dem som punscha,
skall smaka liten gul aperetif...
Ack, hulda symfoni, som sammanflätas
av blommors doft och allt som bjuds att ätas,
av Wagnerspiel och dig, min Ögonsten!

Men allt detta är ett intet mot det slag Nisse slog för Wagner i sin artikel om bildandet av Grönköpings fil- och blåsharmoniska sällskap! I festprogrammet ingår naturligtvis också Wagner:

I nr 4 stiger oss Richard Wagner (1813—1883), musikdramernas storfurste, till mötes i ett soloframträdande av hr polis Paulus Bergström, som utblåser den berömda »Aftonstjärnan». Få om ens några torde väl de basunsoli vara, som mera tacksamt låta sig blåsas direkt in i allas hjärtan, förutsatt blott basunen vilar i rätta armar, så att även de för kompositionen

utmärkande halvtonerna — den romantiska s. k. ledgångsmusikens själva qvintessens — ordentligt framträda och ingen ventil hänger upp sig, något varom lördagens solist med sitt säkra lugn ger de bästa löften.

Här är Nisse djärvare än annars. »Direkt in i allas hjärtan.» Så känner han, att det är eller borde vara, men han tror säkert, att han är skyddad av sammanhanget.

Låt oss avsluta detta Wagneravsnitt med ett citat ur en av Nisse i helt annat sammanhang skriven sak. I dikten Juledröm (GHS 1929) läses:

> Mig är, såsom allt sig rörde
> där innerst i min natur,
> som om en musik jag hörde,
> jag vet icke vadan ell' hur.

Nisse var en känslomänniska, och en musikalisk känslomänniska. Han levde i en övergångstid, då det började att bli allt ofinare att vara sentimental. Men det skulle fram. Och det sökte sig fram på många sätt.

*

En septemberdag 1914 reste Nisse till Stockholm med den alldeles ojämförliga glädje i hjärtat, som man känner när man har »muckat».

Nisses skildring av sitt sökande efter inackordering är naturligtvis inte utan poänger. Hans tanke kretsar kring helinackordering för 85—90 kr. »Men skulle jag velat haft det riktigt trefligt, hade jag nu inte fått något under 100—120 kr. — ja en prostinna ville ha 135 t. ex., och då trodde jag ändå att hon var pigan.» Till slut fick han det ordnat så, att han skulle äta hos släktingar för 40 kr. i månaden, sedan han kommit över ett enkelrum för 30 kr i närheten av Karlberg. Värdinnan hade sagt sig »se på» Nisse, att han »inte brukar komma hem drucken och ställa till spelpartier och rispa i möblerna».

Om Nisses studier får vi praktiskt taget inte veta någonting under hela höstterminen, utöver det att kurserna kostar pengar och att han ännu inte har kommit igång. Det gick lättare att komma igång med operor och konserter. Nisses förnämsta sysselsättning vid sidan av musiknjutningen bestod i att längta hem. Han framhåller i höstens brev, att han i tanken lever därhemma, mitt ibland de sina, och återkommer jämt och ständigt till hur svårt han har att uttrycka sina känslor i skrift. »Jag kan förresten aldrig skriva — utom så där som när Mamma säger att det 'ingen rätt ände' är på mig, och det passar inte i dag. För det *är* rätt ände på mig, men jag kan inte skrifva.» Vi har här en betydelsefull deklaration. Mamman menar uppenbarligen, att Nisse skriver bäst, när han skojar. Och i detta brevet (30/9 1914) skojar han faktiskt inte på en enda rad. Anar inte Nisse genom sådant, var han har sin verkliga styrka? Det är som om Nisse, när han skriver allvarligt till de sina, hade svårt att nyansera och variera. Förmågan till detta kommer däremot osökt, när han skojar. Man kan då förstå hans behov att behandla vissa allvarliga saker i en helt annan form än den folk i allmänhet brukar. Ytterligare ett steg behövs, för att Nisse skall bli Grönköpings diktare och tänkare — att omsorgsfullt dölja allvaret under skojet. Redan nu var han på det klara med sammanhanget. Det visar ett yttrande fällt under samvaron med ett par gamla västgötar i Stockholm. Då Grönköpings Veckoblad kom på tal, framhöll Nisse med eftertryck, att detta var en mycket allvarlig tidning.

I det brev vi har för händer härskar bara rena rama allvaret. »Mina kära, kära vänner! Och återigen mina *kära, kära* vänner! Jag vet inte hur jag skall uttrycka mig. Jag tycker så mycket om Er. Och jag ville säga Er så mycket. Men jag kan inte... För mina *goda* känslor och tankar äro orden alltid för små och njugga, men

för de onda finner jag alltid så lätt öfverord, är det inte så?» Byter vi ut »onda» mot »satiriska» eller »ironiska», så har vi återigen fått en i Nisses egen personlighet bottnande belysning av hans kommande grönköpingsstil.

*

Nisses juridiska studier i huvudstaden blev ännu blygsammare än i Upsala. Allt tyder också på att han så fort som möjligt ville övergå till något inkomstbringande arbete. Redan vid början av vårterminen 1915 kommer han i kontakt med postsparbanken och får där tillfälligt jobb på revisionen. Och i februari är han färdig att söka förbindelse med uppbördsverket, rotemansinstitutionen och generaltullstyrelsen. Han talar om sin »kretsbockning» inför cheferna. Han vill ha »en liten men säker kaka». »Tänk om jag snart är självförsörjd! E. o. tjänsteman i stadens verk och dessutom extra i statens.»

Om studierna däremot talar han alltid med utpräglad olust, fast han försöker dölja det: »Att börja med kan jag naturligtvis också mycket väl läsa bredvid, ja sköta studierna först och främst och blott tjänstgöra då och då pro forma. Men inte är det då lönt att läsa på jur. kand. inte, då inte ens kansliexamen fordras som villkor, utan jag inskränker mig välan nu till den senare och försöker ta den så snart som möjligt.»

Vi får vidare ett intressant belägg för att Nisse hade ett mycket viktigare studieämne än juridiken, nämligen människokunskapen. »F. ö. är stället utmärkt, och den där trängseln tycker jag är riktigt rolig. Det är så mycket att studera, och så många gamla kända ansikten som ibland dyka upp.»

*

Sommaren kommer och blir Nisses första arbetssommar. Han har hamnat på postsparbankens huvudkontor

till 20 juli. I brev hem vändas han under oket. (7/7 1915): »Bara det inte vore så gräsligt varmt att sitta här. Redan i slutet af juni tackla jag allt af lite grand i arbetsglädjen, men kanske är det inte att undra på, så vackert, vackert som Stockholm nu är. Jag försäkrar att jag bara behöfver gå genom Kungsträdgården eller ner till Strömmen och se en båt, så får jag riktigt gråten i halsen öfver att jag inte ska ha tid att njuta af sommaren som förr. Om det vore vinter! Ånej, tro inte riktigt på hvad jag säger. Nog reder jag mig välan nu också, särskilt tack vare min svalrock.»

Men allra mest hålles han uppe av hoppet att få resa hem snart och ser för sin inre blick »trägårn, den svala stora salen, den goda surmjölken till middag och allt».

Något skaldskap blir det inte tid till under sådana förhållanden. 1915 är det enda år i Nisses liv sedan 1909, då han inte tycks ha åstadkommit en enda dikt. Men humöret är det i stort sett inget fel på, trots att det inte blev någon hemresa. Han fick förlängt förordnande i banken och måste slita hårt.

Höstterminen kom och med den syster Anna-Lisa. Operabesöken lät inte vänta på sig. Till 3 okt. hade Nisse sett sju operor, däribland två Lohengrin och en Tannhäuser.

Att Nisse under sådana förhållanden var glad är inte att undra på. *Ett* synligt tecken är, att han jämt och ständigt i sina brev tar fram det redan omnämnda y-språket, d. v. s. ett konstgjort språk, i vilket vokalerna i alla ord ersattes med *y*. Ett litet ex. ur brev till Sven (5/9 1915). Nisse beklagar, att han dröjt med att besvara brev: »Myn syr dy, ylskylygy vyn ych dyry brydyr, jyg hyr yndyr dyn synysty tydyn vyrkylygyn hyft sy myckyt myd yrbyty, ytt jyg vyrkylygyn yj kymmyt yt ytt skryvy, vyrkyn tyll dyg yllyr hym. Dyrtyll kymmyr ytt jyg ynder myn mynymyly (ytt hyrrlygt yrd!) frytyd hyft yn lytyn Ynnyky ytt syky tygy lyty hynd ym.»

Det är nog bäst att ge en översättning: »Men ser du, älskelige vän och dyre broder, jag har under den senaste tiden verkeligen haft så mycket med arbete, att jag verkeligen ej kommit åt att skriva, varken till dig eller hem. Därtill kommer att jag under min minimala (ett herrligt ord!) fritid haft en liten Annika att söka taga lite hand om.»

Så barnslig kunde Nisse vara vid sina tjugotre år. Detta skolpojksmässiga drag gick aldrig ur honom, och det är naturligtvis en av förklaringarna till att han kunde skriva om Gossen Ruda.

Av brev till föräldrarna (8/9) får vi veta en del om Nisses arbetsförhållanden i postsparbanken. Inte utan stolthet berättar han, att han vikarierar för aktuarien till månadens slut. Som han dessutom ska vara kontrollant över extrapersonalen på pensionsrevisionen, tio man, får han sätta till åtskilligt av sina kvällar för att klara av allt, »vilket ju alls inte skadar, om det också kanske ibland blir lite långsamt». Nisse är seg och uthållig, när det passar honom, det ska han ge påtagliga bevis för många gånger i livet. Med sin knappa lön, 129 kr och 33 öre per månad är han också belåten, fast mycket kan det väl inte ha blivit över efter mat, hyra och operan. Nisse har skulder lite varstans, och han är fortfarande hänvisad till att slå viggar av sin fader, »en tia eller så». Men han skötte sitt arbete i banken oklanderligt — det betygar flera av hans kamrater där. Liksom gymnasiekamraterna i Göteborg kände dessa, att han »var något av en personlighet».

Ett oerhört sentimentalt brev skriver Nisse till Pappas och Heffies gemensamma födelsedag, 1 okt. 1915. Ett ganska långt citat kan vara berättigat för att visa, hur han kunde frossa i en känsla, och samtidigt hur föga nyansrik hans stil är, när han skriver sådant:

Ja, jag älskar Er, Pappa och Heffie, mer än Ni kan ana och mer än jag själf skulle kunna ana om inte längtan och saknaden efter Er jämt och ständigt viskade det. Och i den kärleken, där ligger allt detta andra, som jag ville säga Er i dag, men inte kan så som Ni förtjäna, alla mina varma, innerliga önskningar för Er, om bättre hälsa för lille Far, om lugna, sköna gamladar med sol och lycka och lilla mor och allt det bästa som finns, om lycka i dar som stunda för Heffietösen, glädje i hemmet och i arbetet och hvila, mycket hvila, under vägen, ja, om Guds välsignelse, tröst och hjälp i allt för Er båda. Gud välsigne, skydde och löne Er! — ...

Men när jag önskar Er båda detta och sitter och ser Er bägge framför mig är det alldeles omöjligt att låta bli att se ännu en. Jag ser ett par ögon, de godaste och mest innerliga i världen och det är riktigt som om, när jag känner Fars gamla kära händer och Heffies små lena fingrar, jag måste trycka och kyssa ännu en annans. Ni vet vem det är, och Ni vet att allt det varmaste och innerligaste jag äger och har i hjärtat, det måste jag också ge min Mor, denna lilla älskade Mor som jag visst fått för att hela lifvet minnas hur god emot mig Gud varit. Dela med henne det lilla jag kan uttrycka, men det myckna jag ändå har av lyckönskningar, och dela med henne mitt innerliga tack för allt jag haft och har af oförtjänt kärlek, förlåtelse, hägn och hem! Er egen Nint.

Det drar iväg mot julen, då Nisse äntligen skulle få komma hem och få några dars välförtjänt vila efter att kanske för första gången i livet verkligen ha skött sig. Han har nu riktiga hallucinationer av sitt stundande julbesök. »Pianot! Skafferiet! Fars soffvrå! Och lilla Mor i hälarna! Ja, jag firar jul hvar dag i tankarna, från ottan och intill kvällen med jultidningarna.»

Han återkom på nyåret till Stockholm som en helt annan Nils Hasselskog. Orsaken anar han väl inte själv i sitt julbrev (11/12 1915), fastän han nämner den i förbigående: »I morgon ska vi och en Anna-Lisas Ateneumskamrat, frkn Undén, gå till Ersta kyrka.»

I Ellen Undéns tecken ska Nisse leva, så länge bärarinnan av detta namn lever.

Livet ger och tar.

År 1916 går in, utan att det märks något nytt och omvälvande i Nisses tillvaro. I det meddelande han sänder den 8 jan. till »det efterlängtade hemmet» från postsparbanken antydes, att han skulle få ständigt förordnande med titeln amanuens.

Allt är sig likt — Wagner också: »I går kväll var jag på Operan. Ragnarök! *Gränslöst!* Varade från kl. 6.30 till närmre 11.30, alltså ungefär fem timmar med Wagner i högsta gudomliga potens!»

Men i samma månad, kanske bara några dagar efteråt, måste det ha hänt någonting. Nisse sänder ett märkligt brev hem. Att han varit upprörd, när han skrev det, synes redan därav, att han glömt sätta ut datum: »Sthlm d. jan. 16.»

Det är två stora händelser han rapporterar. Han hade häftigt förälskat sig i Ellen Undén och i samband därmed helt plötsligt bestämt sig för att bli präst. Det var en länge undertryckt önskan, som nu häftigt tog fast form. Nisse ber föräldrarna läsa brevet mellan fyra ögon i »Fars rum». Syskonen fick tills vidare inte ha en aning om det. Han skriver bland annat:

Det är två saker jag måste fram med, båda lika nödvändiga att tala om, om också kanske inte lika öfverraskande. Det ena är att jag — är kär. Nå, det kan man ju föreställa sig, kanske också i hvem, så det var ju inte så underligt. Det förunderliga är blott graden. Sannerligen jag trodde inte något sånt om mig längre. Men det allra, allra förunderligaste är att jag är älskad tillbaka.

— — —

Kanske går det bättre en gång när jag hunnit bli lite mindre *darrhänt* och inte riskerar några *tårar* som bländar så här i början.

— — —

Och nu är det jag som skall bygga hemmet för fortsättningen af hennes lif! Och Ni kan förstå det är en sak som jag alltifrån början allvarligt och innerligt tänkt på. Men jag har nog tänkt mig *det* lite annorlunda än Ni kan tro. Och därmed är jag inne på den andra öfverraskningen till Er. Jag vill bli präst. Absolut och allvarligt och nödvändigt. Jag vet ej hvad Ni säger om det, men så måste det bli. Tro ej att detta är Ellens fel — eller förtjänst, d. v. s. direkta förtjänst. Hon blev lika öfverraskad som Ni, och frågan är nu om Ni bli lika glada.

— — —

Och för detta, för det har Ellen blifvit redskapet. Jag har, Far och Mor, genom hennes kärlek kommit i en ställning till min Gud som jag känner kräfver detta av mig. Jag har för mycket att tacka Honom för, efter hvad han nu ger mig och för mycket att sona för hvad jag hittills givit Honom, för att jag skall kunna det inom mig själf. Ja, sök inte lugna mig med, att jag ändå kan göra mitt lif sådant Gud vill ha det. Jag måste i tack och bot för mig och allt mitt öppet och hängifvet och lifvet igenom bli en om än aldrig så svag röst äfven för *andra*. Ja, Guds vilja är det, och ske den! —

Det är emellertid inte Nisses avsikt att genast sluta i postsparbanken. Han vill avveckla så småningom och säger klart ifrån, att han trivs utmärkt med arbetet.

Ej heller märker man i fortsättningen mycket av hans nya liv. Operan upptar samma centrala plats i detta som förut. Samtidigt som han upptäcker att han ska bli präst, ser han utom Tristan både Tosca och Thaïs i januari månad. Till 24 maj går han dessutom ytterligare femton gånger på Operan, nu i två unga damers sällskap.

Och i breven hem återtar han också snart den gamla full-i-fan-tonen. Inte ens en ganska svår sjukdomspers på vårsidan med misstänkt magsår kan nu betaga honom hans goda humör. Han står under läkareuppsikt som konvalescent. I brev av 6 april talar han om, vad doktorn

förbjudit honom att äta, och slutar uppräkningen riktigt hädiskt: »Rå frukt, okokta grönsaker, köttsoppor, buljong, kaffe, stekt fet mat, bräckt korf, svamp, stekt sill, ättika, snask, champagne och sprit i allmänhet, ärter och fläsk, kålsoppa, kroppkakor, fläskpannkaka. — För öfrigt skulle jag lefva förståndigt, ha Gud för ögonen och ta afrifningar.»

Nisse är efter sjukdomen inte vidare pigg på att återgå till postsparbanken. Sjukledig till 15 april tar han semester till 1 maj. Under tiden reser han till Upsala för att rådgöra med teologie professorerna Stave, Rodhe och Linder. Han vill ha dispens från »filen» (den förberedande teologisk-filosofiska examen), men det går inte. Han hör sig t. o. m. för, om man kunde tänka sig prästvigning med fullständig dispens från alla teologiska prov, vilket naturligtvis föll ännu sämre ut.

Nisse kastar sig nu helt på egen hand över studiet av filosofien. Detta ämne skulle han inte släppa i första taget utan i årslånga bemödanden kämpa sig fram till en personligt uppfattad och upplevd filosofisk ståndpunkt av största betydelse för hela hans kommande liv. Han är emellertid inställd på att sluta i banken under sommaren och föreslår föräldrarna, att han under följande hösttermin ska få resa mellan Alingsås och Göteborg, vid vars Högskola han skulle studera.

I ett brev från Mamma (12/2 1916) kan vi se, att föräldrarna tog Nisses nya planer som någonting mycket naturligt och självklart. Nästan lite skämtsamt i det djupa allvaret skriver hon:

Få se, om inte Sven också vill bli präst, när det kommer till stycket. Du må tro det var glädje, Nisse, att gå med de tankarna under de högtidliga dagarna i Skara: *kanske* få vi lämna *två till* till det heliga embetet! Där kändes det riktigt, hur stort det var. Ja, ske *Guds* vilja! Nog kommer Du att möta många svårigheter, och nog kommer det att behöfvas en okuflig

energi och ett stort mått af sjelfförsakelse, innan Du kan nå Ditt mål, men i Guds kraft går det ju.

I samband med detta vackra modersbrev diktar Nisse en av sina ömmaste modersdikter, Mors händer.

Det finns ingen med sådana händer som mor,
ingen i hela världen.
Jag såg det som barn, jag har sett det som stor
under hela, långa färden.

Det första jag mötte i lifvet var dem,
lugna, varma, veka.
Det var nog, bara det, för att äga ett hem
att känna de händerna smeka.

Och allt hvad de räckte blef ädelt och gott,
ett bröd eller blott en dryck vatten.
Och hvarför blev drömmen så ljuf, om ej blott
för de stoppat om en till natten!

Och nu kan jag fatta den stilla ro,
som spreds, när de händerna knäpptes,
ty det var i ett hopp, och det var i en tro,
som aldrig, aldrig släpptes.

Mot mödor och sorg i så mångt och myckt
de räcktes så undergifvet.
— Det var gott att ha med sig ett afsked, tryckt
af sådana händer, i lifvet.

Och fast slit och släp sina djupa spår
sen länge i dem mást samla,
till slit och släp bli de år från år
aldrig för trötta och gamla.

Nej, för andras bästa, mot sorg, som gror,
och till böner vid hufvudgärden
finns ingen med sådana händer som mor,
ingen i hela världen.

Den religiösa grundtonen i »Mors händer» är omisskännelig. Nisse hade givit sig långt hän åt känslohållet

och behöver en motvikt, varför han ett par dar senare diktar »En liten höna»:

Det var en liten höna,
som var så rysligt blyg,
kring knutarna i smyg
hon bara gick och stöna,

När pigan kom med maten,
och alla fick så brått,
då stog hon bort i naten
och pilla lite smått.

Och tuppen under kräfvan
den lilla hönan tog,
hon kom i sådan bäfvan
och stöna, så det drog.

Och de små kyska äggen
hon blef med småningom,
dom värpte hon mot väggen
och blunda, när di kom.

Och när det led mot kvällen
hon gjorde tyst en lof
till undangömda ställen
med sina små behof.

Men — blyga gärd af aktning
för dödens majestät! —
Den kväll hon bars till slaktning,
fick pigan dem i knät.

Båda dessa dikter är indirekta uttryck för den stora lycka Nisse lever mitt uppe i. De direkta har vi i en rad kärleksdikter, noggrant daterade i ett påbörjat poesialbum. Det stannade vid fyra dikter till Ellen Undén. Den första heter »Vinterlycka» och är skriven i februari 1916 (tryckt i Elfsborgs Nyheter):

Vinterlycka.

Det är snö över vägar och vallar
och en bländande sol över snön
och ett väder som vinkar och kallar
och en dag så förunderligt skön! ...

I sweater och skidor jag trummar
din isiga fönsterlist,
tills vid flygeln du väcks och försummar
etyden i all sin brist.

I din tröjas och toppluvas gråhet
står du leende nästa minut
och med lappskor om fötternas småhet
och precis som en tös skall se ut.
— — —
Men tänk, här i viddernas tystnad
medan skymningen svagt bryter in,
att min mun får så underlig lystnad
som aldrig förr efter din! ...

Under stjärnor som stilla sig tända
viskar du lugnt ditt svar ...
Och sida vid sida vi vända
tillbaka mot kommande dar.

— Men här hemma brasorna flamma,
och längesedan vid thét
vänta din pappa och mamma
på oss och vår hemlighet!

En ungefär samtidig vinterdikt är »Vintervandring», som ej är med i poesialbumet. Skalden är djupt ensam och lägger in sitt svårmod i vinterstämningen, men något annat är där också, världssmärtan och medkänslan med allt skapat. Att Nisse nu har upptäckt Schopenhauer är uppenbart. Motivet »Den döende fågeln» är väl inte så originellt, men fråga är ändå, om inte dikten helt omed-

vetet förråder Nisses rädsla för att något ont ska drabba hans älskade.

Nu ändlöst hvit ligger heden,
och rymden är vindlöst stum.
Jag vandrar den ensliga leden
långt fjärran från tid och rum.

Ej skugga så långt jag kan spana,
ej ljud genom öde rymd.
Ett skinande hvitt Nirvana,
en klarhet, af intet skymd...

Då lyser det rött för mitt öga,
då skönjer på snön jag blod.
Ett stänk i det rena och höga
från varats lidandesflod.

En fågel, värnad af ingen,
förirrad i frost och snö,
med is på den blodiga vingen,
i drifvorna dömd att dö...
— — —
O fågel, hur må jag ej trycka
dig tätt, så tätt till min barm.
Jag fattar ej sjelf min lycka,
jag vet blott att du är arm.

Det är som i mig det brunne,
ditt hjärta med bultande slag.
Det är som i mig det runne
ur sår i mitt eget jag.
— — —
Jag står med en fågels smärta,
en fågels, väl intet värd.
Och dock, jag vet — till mitt hjärta
jag sluter med honom en värld.

En värld, som våndas och lider,
förirrad, med vingen bräckt,
och bidar i tidernas tider
förlossningens morgonväkt.

Två dikter i poesialbumet är daterade till mars 1916.

En liten lock.

En liten lock utaf sitt hår
är allt hvad hon mig sänder.
En liten lock, hon bar i går,
föll mjukt i mina händer...

Med samma stilla glans som nyss
den göt kring finhyllt änne,
med samma doft inför min kyss,
fast nu så långt från henne.

En liten lock af hennes hår
för hjärtats vintergömma: —
Hvad det blef ljust, jag känner vår
och doft och solsken strömma!

Längtan.

Hur underbart ditt minne strör
sitt skimmer kring min stig!
Hvad skönt jag ser, hvad ljuft jag hör,
jag ser och hör blott dig.

Du smyger dig i solens dans
och bländar, hvar jag går,
i nattens stilla stjärneglans
du vid mitt läger står.
— — —
Det är som allting rent och godt
tog din gestalt och röst.
Det är som om jag drömde blott
ännu invid ditt bröst!

*

Nisse sätter aldrig mer sin fot på postsparbanken i Stockholm. Hans öde är avgjort. Han läser vilt filosofi hela sommaren i prostgården. Mitt i högsommaren dikta-

des nu den fjärde kärleksdikten i poesialbumet, »En älskogsvisa», överströmmande av lycka och tacksamhet:

Nyss af ett dagslångt juniregn
föllo de sista stänken.
Solen igenom syrenernas hägn
silar kring trädgårdsbänken.

Nu genom täppan, af blommor grell,
hör jag de kära stegen,
just när som fagrast det lider mot kväll
kommer ock du, min egen ...

Kommer så hvit och sommarsval
uppe från röda verandan,
går genom aplarnas pelarsal,
stannar och drar efter andan.

Utan en fläkt omkring dig står
kvällen i doftande dvala.
Stilla öfver ditt mörka hår
äppelblommorna dala ...

Nyss af en ros för din unga byst
bröt jag den första knoppen.
Kom i mitt knä, och svalt och tyst
luta den luftiga kroppen!

Andra må löpa i älskogsstrid
heta och utan besinning,
vi vilja njuta vår adventstid
stilla och tinning mot tinning.

Blefve än skörden aldrig så sen,
frukterna aldrig så njugga,
vare det nog att vår väntan var ren,
kärleken utan en skugga.

Sällaste lust har sitt knappa mått,
fagraste ros sin falltid,
men på trohetens friska skott
kärleken blommar alltid.

Nyss med en smekning öfver din kind
kvällssolens strålar veko.
Långt bort från skogen och nattens vind
smyger sig trastens eko...

Jag är en trast — med strupen full
av jubel och drillattacker,
som sjunger blott för min kärleks skull
och för du är så god och vacker.

I början av september skrev Nisse in sig som studerande vid Göteborgs Högskola. Fyra år efter studentexamen börjar han äntligen begripa vad studier vill säga. Vid sidan av filosofien börjar han med hebreiskan och grekiskan och låter redan den 17 sept. lillebror få reda på att han kan skriva »Bäste Bror med hebreiska bokstäver». Det sker på ett mycket flugigt öppet brevkort, adresserat till »Högväle Herr Mäster Sven Hasselskog». Han kommenterar den för Sven obegripliga texten så här: »Som du ser skref Israels barn alldeles geslängbak» (baklänges). Han spelar lärdomshögfärdig inför Sven: »Jag läser nu hebräiska och grekiska och vill knappt yttra mig till dig.» Mamma flikar in på brevkortet: »Hela Nisse är ju alldeles geslängbak.»

Det var vid denna tid jag lärde känna Nisse. Vi brukade dricka kaffe i ett gäng kamrater på Gamla Högskolan, där Studentkåren då hade sina lokaler. I de samtal vi förde kunde jag inte upptäcka ett spår av spjuveraktighet eller andra utslag av humor. På mig verkade Nisse gravallvarlig, nästan tråkig och utpräglat pessimistisk. Det då pågående första världskriget tolkade han som ett bevis på människornas outrotliga ondska och sade sig absolut icke tro på människans förmåga att av egen kraft bli bättre eller ädlare. Jag tyckte också, att Nisse gärna docerade över sådant, som vi redan inhämtat, t. ex. i logiken, och fann honom egentligen ganska odräglig. På

intet sätt anade jag då något om vår kommande vänskap och än mindre att jag skulle skriva hans biografi.

*

Under jullovet gästar Nisse sin fästmö och ser med henne Mästersångarna på Operan nyårsdagen 1917. Annars går vårterminen i studiernas tecken. Under intrycket av världshändelserna avhålles en försvarsfest i Alingsås 10 april 1917, f. ö. Nisses egen 25-årsdag. Han har fått i uppdrag att skriva prologen. Med sina 27 strofer kan denna endast refereras. Uppläggningen är ganska originell: »En pojke berättar hur han under frukostrasten i pappas tidning kommit att läsa en utlännings skildring af Sverige, däri han lofsjunger dess natur, odling och industri etc.» Utlänningen jämför det lyckliga Sverige med det stackars krigshärjade Europa. »Pojken greps af skildringen och den upptog hans tankar och känslor ännu på skolbänken:

Och det lät som det spelat en fin grammofon
bakom Sveriges karta där framme i vrån,
och solen föll in som en gloria
och la' sig på Odhners historia
Och det var, när jag vände dess tummade blad
som jag läste i eldskrift, rad efter rad:
Det här är ett arf som skall *ränta* sig,
varen *Svenske,* som häfderna vänta sig!»

Lätt skönjes en anklang av Heidenstams Åkallan och löfte, mest i stroferna, där fadern talar:

Vi svenskar vi pröfva med synglas och vikt
partiernas göra och låta,
som gåfve ej Sverige *enhvar* sin plikt
att fylla eller begråta.
Om vi, som ha blicken för faran klar,
ej idas att gå emot strömmen,
hvad under, om då stunda ofärdsdar
och friheten slocknar i drömmen...

Pojken har sett röda anslag »Ner med försvaret». Men fadern ville, som vi hörde, fördjupa frågan. I äkta heidenstamsk anda vågar han aga den han älskar och hävda allas ansvar. Pojken blir djupt gripen, och tankarna virvlar i hans huvud i sömnlös natt:

> O Sverige, Sverige, skall du fåfängt drömma
> din fagra vår, af stolta syner full,
> och vakna upp och nödgas allt förglömma
> för dina pliktförgätna söners skull?

I ossiannilssonsk yra bekänner Nisse vidare:

> Det kommer öfver mig, och nu, det tar mig,
> det är som lyfte mig en jättehand,
> det är som bruset utaf toner bar mig
> högt upp — långt bort, öfver stad och land,
> öfver drömmande bygder i skimmer och glans
> under tågande morgonskyar,
> öfver skogar, som ringla sig krans efter krans
> omkring glimmande, röda byar.

Men det blir Heidenstam, som får stå för den effektfulla avslutningen:

> Hvad mer, om din kärlek aldrig blir känd
> där ute i vägarnas vimmel,
> blott offerlågan blef ärligt tänd
> och steg emot Sveriges himmel.

*

Nisse medarbetade ganska flitigt denna tid i Elfsborgs Nyheter, och vi får läsa tidningen noga nu för att få tag i osignerade saker av honom. Tidningens nye redaktör Axel Agrell var mycket förtjust i Nisse och lät honom vara hur frispråkig och full i fan som helst. Nisse togs bl. a. i anspråk för musik- och filmrecensioner. Tre dagar efter den stora försvarsfesten recenserar Nisse en konsert

av Vänersborgs Par Bricollkör: »... och Hulda vår gaf oss den rätta stämningen... Det lilla missödet med 'den store hvide Flok' lyckades ej förjaga stämningen, fastän denna Griegs vackra skapelse ej kom till sin fulla rätt genom den därigenom förorsakade nervositeten hos sångarna. I den ståtliga 'Sigurd Jorsala-far' kunde Strandberg med sin lyriska stämma helt naturligt ej göra sig fullt gällande, hvartill nu kommit en viss heshet. Så mycket mera briljerade kören. — Ackompagnementet sköttes på ett förtjänstfullt sätt och så godt det genomusla pianot tillät, af pianisten Ervin Schultz från Uddevalla orkesterförening. — Hvarför kan ej Harmoniska Sällskapets piano utlånas vid sådana tillfällen? Då skulle ju sällskapet ännu i själatåget fullfölja sin uppgift. —»

Sin journalistiska huvudinsats vid denna tid gjorde Nisse dock som insändareskribent i Alingsås Tidning. Han genomför en raffinerad f. förrädaren Peterzohn-intrig. Ovan (s. 61—63) behandlades rätt utförligt hans vandringsdikt Låt och dess senfödda vestlundska motsvarighet Sång till Grönköpings Vandrareförening.

Vi ska nu se hur Nisse i början av år 1917 övar sig i genren, ett sannskyldigt generalrep för Grönköpings Veckoblad. Historien är i korthet den, att han lockar en stor del av Alingsås befolkning till torget för att bli medlemmar i en av honom startad vandrareförening och sedan går omkring i vimlet, avnjutande det hela utan att ge sig tillkänna. Under tre olika signaturer uppträder han, delvis polemiserande med sig själv.

Som Folkvän utropar han (31.1.1917):

Upp alla Alingsåsbor,

unga och gamla, stora och små, höga och låga och samlas på torget om söndag kl. 2 att deltaga i ett gemensamt fotvandringsparti. — — Skulle plötsligt oväder inträffa kunde vi kanske få Enighets lokal och åtminstone äta våra matsäckar ge-

mensamt samt ävensom sjunga gånglåtar och tåga i salen. — Huvudsaken är att komma i rörelse och vara oskyldigt tillsammans.

Som »Passiv åskådare» tackar Nisse i nästa nummer sig själv för uppslaget, men kritiserar samtidigt rädslan att gå ut i regn, hävdande att detta bör ske under alla omständigheter.

Så blir han Söndagsvän och publicerar en vandrarsång, vilken är så lik den han ett decennium senare skrev i Grönköpings Veckoblad som gärna möjligt.

Nu blir han Folkvän igen och nojsar med sina goda alingsåsbor: »På förekommen anledning framflyttas det allmänna fotvandringspartiet om söndag en timme. Samlingen på torget äger alltså rum söndag middag kl. 1 (ett).» Han visste tydligen hur långt han vågade fresta sin stads borgerskap.

Tre dagar senare redogör Folkvän för söndagens händelse, framhållande att han varit för »blyg» för att träda fram och gripa ledarskapet. Men dagen hade givit »tydliga bevis på allmänt intresse för rörelse och oskyldig samvaro — — —. Själv bevarar jag den anblicken som ett av mina gladaste minnen.»

*

I vilken kontrast till detta står då inte Nisses två stora juniartiklar »under strecket» i Elfsborgs Nyheter över Wagners Parsifal! Nisse hade varit uppe i Stockholm hos fästmön vid operasäsongens slut på våren och då två kvällar å rad upplevt Parsifal, vilken nu för första gången uppfördes i Sverige.

Ett par citat må ge en föreställning om Nisses reservationslösa hänförelse inför verket:

Parsifal! För den nöjeslystna teaterpubliken innebär det väl en viss öfverraskning och för konstälskare i allmänhet en upplefvelse. För de svurna anhängarna af Richard Wagner är det

blott kulmen af hans underbara mästerskap. För den som lärt känna, lärt förstå och älska de föregående uttrycken för det wagnerska geniet, Flygande Holländaren, Tannhäuser, Lohengrin, Tristan och Isolde, Mästersångarne, Rhenguldet, Valkyrian, Siegfried och Ragnarök, för dem hvilkas hjärtan äro fyllda af denna hänförelsens lidelsefulla glöd som ingen annan konst väl någonsin mäktat tända, för dem innebär Parsifals ändtliga uppförande i Sverige icke någon öfverraskning och dock — *mer* än en upplefvelse.

När man inför Wagners tidigare skapelser saknar ett språk nog hänfört, nog värdigt, hur skall man finna ord för intrycket af Parsifal, Wagners konst i sitt största, underbaraste djup? 'En gudstjänst' har det sagts. Och det är sant — uttrycket är blott litet för rymligt. Begagnas det nu inte desto mindre, så bör denna rubrik dock ses ur två synpunkter.

'Min konst är min bön', säger Wagner. Detta gäller alltså djupast om all hans diktning, såväl till skapandet af dramernas gestalter, deras lif och karaktärer, som den omgifvande musikaliska inramningen. Om arten af denna Wagners *personliga* gudstjänst i Parsifal ger han följande vittnesbörd: 'Om jag icke lifligt känt den kristna trons ljus och kärlek i min själ, så skulle de verk, i hvilka jag betygar denna tro, vara en lögnares. Min konst är min bön och tro mig, blott en sann konstnär besjunger hvad han tror — talar och skrifver om hvad han älskar och tänker. Utan inre uppriktighet kan aldrig ett äkta konstverk skapas.»

Den andra synpunkten är frågan hur Parsifal är ägnad att bli en gudstjänst också för andra, med åskådare och åhörare såsom verkliga deltagare. Men svaret härpå kan aldrig bli annat än individuellt. Ty ett är Wagners smak — för hans överlägsna raffinement i musik och dramatik, och den firar väl sina sinnessmekande fäster. Ett annat är Wagnerförståelse — för det innersta i hans konst, hans religiösa intentioner: blott den kan och måste i hans konst fira verklig gudstjänst. Ett bör emellertid understrykas — i ännu högre grad än Wagners alla öfriga musikdramer kräfver Parsifal besökarens förberedelse och orientering.

— — —

Denna dikt erbjuder, i likhet med alla Wagners öfriga, en ovanligt djup och gripande skönhet. Grunden i Wagners konst är det religiösa. På det religiösa bygga alla hans verk på ett

Nils Hasselskog i tjugofemårsåldern.

eller annat sätt. Och i de flesta är det särskilt en tanke som sysselsätter honom: den förlösande kärleken, försoningen. Men medan denna förut oftast legat såsom allmänt bärande på djupet utgör den i Parsifal själva motivet, ämnet. Försoningstanken är här kristendomens egen och sammanfaller, fastän naturligtvis odogmatiskt, med den kristna kyrkans återlösningslära.

— — —

Musiken! Ja, någon värdesättning kan inte komma i fråga. F. ö. hvar finna en måttstock för Wagners musik? Hvad lönar det väl att mot några som helst andra tonskapelser, sceniska eller isolerade, väga en musik hvars adelsmärke väl just är väckandet af denna lidelsefulla hänförelse, som motståndarna anse förblinda och förkättra. Begränsas åter jämförelsen till »den ojämförliges» egna musikaliska vidder, konstaterar man i Parsifal först och främst musikens omedelbara religiositet.

Hur djupt personligt uppfattat detta än är, är det tydligt, att Nisse är förtrogen inte bara med Wagners egna skrifter, utan med dåtidens wagnerlitteratur. Man tänker då särskilt på Peterson-Bergers »Richard Wagner som kulturföreteelse», vilken fyra år tidigare hade väckt mycket uppseende.

*

En stor del av våren och sommaren 1917 får Nisse tillbringa i sin fästmös familj, som har sommarbostad i Glycksnäs, på Blidö. Mycket av hans kärlek skymtar kanske inte i breven hem, men varje tonfall skvallrar om en stark och lugn lycka och en orubblig tro på framtiden. Särskilt intressant är vad Nisse säger om sina studier. Han läser härute från kl. 6 på morgonen till 5 på eftermiddagen med avbrott för måltider. Men så fort han meddelar detta tycker han det låter skrytsamt. »Jag ville egentligen inte alls tala om läsning, jag tror resultatet blir bättre ju mindre man pratar» (20/6 1917). Nisse skäms nu ordentligt över sina tidigare förgyllda stu-

dierapporter hem: »Vi gör ingen affär af det, hvarken i tal eller skrift. Den tiden ska vara förbi, då Far berömde mig, och jag ändå kuggades, oförtjänt av berömmet som jag var. Och det är jag nu också, absolut säkert, Far.»

Syster Anna-Lisa får i början av juli två brev i snabb följd, det ena på 16 sidor. Hon tilltalas med »Skära Polyanta!» eller »Du kära gamla syskontycke!» Brevet slutar: »När vi träffas hemma, du och jag, hugger vi väl i med folkvisor och cello om kvällarna. Hälsningarna till äro expedierade. D:o från begriper du ändå. Tork af mjölet nu från kinderna, en för Ellen och en för din bror Nint.»

I början av augusti är Nisse hemma igen, och den 24 i samma månad kan han i Elfsborgs Nyheter i eget namn publicera sommarens facit

Morgonvisa.

Frisk står skogen af nattens skur,
glimmande dropparna falla.
Solen slår strängar från gran till fur.
Dofterna sväfva och svalla.

Skänk mig, o kära, ditt följeslag
genom vårt skimrande rike!
Känslorna sjunga som böljeslag.
Lifvet är utan like.

Mjukt lägger dalen fram för din fot
stigen, du älskar att gånga.
Hvarje dess ört ur sin hjärterot
löser sin sällaste ånga.

Solen ger hela sin dag åt oss,
möter i dans utför stupen.
Följer med vaggande lyktor och bloss
in i de sofvande djupen.

*

Och här är mossan len och varm
som bredd af mjuka fingrar,
linnean kring din bara arm
små kyska länkar slingrar.
Och doft från friska nyponsnår
sig med din ande mängar.
Och daggen dallrar i ditt hår
som sång på helga strängar.

Så hållom gudstjänst — utan kult,
din fägring får den smycka.
Och jag ska taga bröstet fullt
och ropa ut vår lycka.
Här skälver Edens salighet
kring mark i blom och grönska.
Men — säg en enda frukt du vet,
som vi oss skulle önska!

Nej, intet, intet, stör vår fest
och allt som oss är gifvet.
Så lagom långt i öst och väst
gå mänskorna och lifvet.
Som solsken i en gläntas famn,
där dagg och honung dugga,
vår lycka, du, är utan namn
och utan fläck och skugga.

*

Det är ganska lärorikt att jämföra denna kärleksdiktning med gymnasisttidens. Här är ingen flykt från Eros, förhållandet till naturen är direktare och den språkliga självständigheten större, ja, så stor, att man kan tala om en fri skaldepersonlighet. Och även när ömheten tar sig blygare former, såsom i »En hög visa» (senare tryckt i Elfsborgs Nyheters julnummer 1917), förnimmer vi något av livets och blodets egen kraft i tillbedjarens dyrkan av den jungfruliga fägringen:

Min älskade, hvad du är skön,
hvad du är skön min kära!

Ja, glimmande som gryningssnön,
den intet steg fått bära.
Som höga, helga harposlag
du strömmar mig till mötes;
en myrra, ökad dag för dag
och ljuf som vårens skötes.
— — —
Min längtan är som hösten lång
och tung som vintern skrider...
Du är som doft och fågelsång
i ljusa sommartider,
när helgsmål dallrar öfver sjön
och sabbats dag är nära...
Min älskade, hvad du är skön,
hvad du är skön, min kära!

Den obligatoriska kontrasten kommer denna gång i form av ett vykort, adresserat till »Den snälle Sven Hasselskog. K. B. Här skickas Dig ett kort. Tycks det inte om, kanske? Det undras så hur det mås. Hoppas det knallas. Det glöms väl inte af att det om onsdag firas födelsedag med afseende på Ellen. Det kunde ju skickas någon hyllning att läsas och glädjas åt, och helst förstås, om det målats, äfven något sådant. — Här trifs det. Och stannas nog ännu något litet. Hoppas att det snart skrifves. Och att det slutes upp kring den regering som finns.»

Den genomförda passivformen är naturligtvis tänkt som grönköpingsartad, och Nisse har själv i Grönköpings Veckoblad inte försmått att utnyttja den. Man erinrar sig genast en passus i den berömda dikten Bagaren (GHS 1929):

Var stode vi om han ej fanns?
— då fick det bakas självt.

Men andra dråpliga belägg ges också. I artikeln »Vad nytt under solen» (GHS 1932) t. ex. säger magister Hagwald i en »kulturell strömningsnotering» angående flygkonsten: »Därmed torde det å luftkonstens mark strängt

taget hava kommits så långt som gås att komma». Eller i en annan yrkesdikt, »Hr Postmästaren» (GHS 1929):

> Här ett fall med 15 portin, där ett utan alls;
> stämpla, stämpla blott, officio, allt vad stämpla skalls.

Denna höst är Nisse särskilt flitig i Elfsborgs Nyheters spalter, inte minst som biografrecensent. Påfallande är, att han mest drages till lustspelen. En amerikansk film bedömes så: »Lustspelet var ett af de roligaste som gifvits med en rent af amerikansk fart och fransk farskomik öfver det hela. Också spelade här Fatty, den utomordentligt skrattretande humoristen, vars väldiga stofthydda och barnsliga ansikte är nog att ensamt locka till skratt».

Men han tyckte också om sentimentala saker. Dock kryddade han sin förtjusning med små grönköpingskryddor, tillräckliga för att hålla honom själv medveten om faran att bli för gripen. Så heter det (6/11 1917): »Metropol visade nu senast... 'Önskeringen' var helt enkelt en väfnad af den vackraste saga, så skär och ren som endast en kärlekssaga mellan tvenne unga, oskyldiga människobarn kan bli, och kring denna tafla slöt sig som en ram Englands trolska, siratliga 1800-talsperiod i dess början, ytterst pietetsfullt återgifvet från skolpojkens Etonhatt till den gamle lordens monokel. Hufvudrollernas innehafvare voro särdeles vackra, såväl till gestalt som anlete, så spelet dem emellan var fröjdefullt att se».

En film kallar han »ett mycket lustigt skämtspel», en ren grönköpingsglosa, och vad sägs om följande? »Ringaren i Notre Dame... Esmeraldas ögon uttryckte en sådan lidelse, att man nästan hisnade — och den köttslige prelatens likaså. Publiken hade också infunnit sig talrikt.»

Den 18 dec. finner vi Nisse som födelsedagshyllare i ett reportage, som starkt påminner om hur stilen kan vara i Grönköpings Veckoblad och alltså i viss landsortspress.

Onsdagen den 19 dennes firar folkskolläraren E., Hemsjö, sina 50 år. Född i H-bo 1867 må dateras som därnäst f. ex. i Gbg 1890 och kl. o. org. ex. 1894 i Skara. När så ledighet blef i hemsocknen söktes och erhölls den motsvarande befattningen 1 jan. 1895.

Då tid och tillfälle varit har hr E. ytterligare förkofrats för att ännu mer fylla måttet i sitt kall då han bevistat flera kurser och föreläsningar såsom å Nääs, Lund, Göteborg, Borås m. fl. platser. — Och att diverse uppdrag i upplysningens och uppfostrans tjänst fått i honom ett bra tag som ledare och ordf. må nämnas Hemsjö blåbandsförening, föreläsningsförening, 1:a majblommans lokalförening och Al. kretsens lärarförening.

Tre dagar senare kunde samme man framträda i tidningen som psalmdiktare!

Vi som själfva intet mäkta,
vi som ångra blott förmå:
Kristi armar äro sträckta
långt som sorgens vägar gå.
Minnena må värfva om oss
liksom mask som aldrig dör;
men — hur mörkt det är bakom oss,
Kristus, Kristus är framför.

Som B-nummer utgavs samtidigt »Vinterdag», där vi nyss läste En hög visa. Där läses också för första gången på länge en dialektdikt av Nisses hand. Dikten heter »Den första lärka» och anges vara hämtad »Ur min vän Nis-Adels efterlemnade chiffonier». Den är illustrerad av Nisses blivande grönköpingsillustratör, brodern Sven. Det är intressant att ta del av Nisses initiativ till dessa illustrationer samt av hans egenhändigt formulerade förslag. Redan nu märker man något av den praktiske tidnings-, reklam- och affärsmannen Nils Hasselskog, som vi får lära känna bättre längre fram. — I brev av 4 dec. 1917 skriver han: »Käre Broder! Hinner du

att tjäna dig en julklappsslant? — Jag har ett par dikter för E. N:s julnummer och skulle vara glad också åt illustrationer. — Om du inte hinner *(kan* gör du), kanske du har några bilder att föreslå, något vykort eller så. I stil med t. ex. Alice Nordins Barn som se efter vildgässen, något landskap eller så. — Gör hvad du kan, Plutt, och glöm inte signera bilderna så det Hasselskogska namnet får heder! — Har du några taflor eller teckningar som lämpar sig fristående i tidningen, så skicka också dom och gör dig en slant och ett namn i Herrljunga med omnejd, du som jag. — Ellen förbättras allt, fast hon har nervverk ännu. Gud vare med oss alla!»

Dikten lyder:

Å mora kommer sättandes
som gresen sluppet lös.
»Åh käle, käle hjättanes
va innli fint dä hös!»

Nu steg den första lärka
som löfter på en trå,
så högt en kropp kan märka
å högare ändå.

Där setter ho å rallar
sin strupes lelle boll,
s'att hela lufta dallar
åt alla fira holl.

Dä dallar å dä skölver
s'att åh, dä ente mas!
som pingler åtå sölver
å pingler åtå glas.

Å låten far i backen,
för hi och hoppota!
Å hele bun ä vacken
å bligar oppota.

Lägg frå er speleverka
där inne på kafét!
Å kom och hör på lärka,
å hör att I blir bet.

Å piga i sett vemod
far te som för en köss.
Å drängen i si vebod
ger såginga ajöss.

Å hönera i trägårn
di snegler opp, på sne.
— Dä ä te vara läggårn
å gå här nereve.

Å gresen in i stia
han suttar te i stråt
å vräker sä på sia
s'att sola kommer åt.

Men lärka bara spelar,
»tri li, va ja ä gla,
dä inteno som felar
å allt ä ljusst och bra.»

Å boen står i döra
å skögger utan hatt.
»Jo, nu sa I få höra,
nu spelar lärka *s'att.*»

Å barna ä ur stôva
för länge, länge sen,
å står å vrir må hôva
på kroketa små ben.

Här står all mänskliheta
förstummat å hör på
ett litet kräk, kanveta,
en kröppling i dä blå...

Å låten far i backen
å änna in te stan.
Å folket sträcker nacken
å står på trottian.

Va vell I me fejolen
å pipera å' trä!
här går I allt i skolen
så mästara I ä.

Men folk må sträcka nacken,
på sånt ä lärka mätt.
Ho gör e könst i tacken.
— Å däri gör ho rätt.

På manuskriptet har Nisse antecknat: »Vignett: exempelvis ett landskap, kanske svart silhuett bara, och mot himlen ett litet kräk. Eller något annat, vad som helst, sånt begriper du bättre än jag.» Till näst sista strofen föreslås »en massa huven, som tittar uppåt därnere, å en liten vesen preck där oppe. Eller hur du vill».

*

1918 blev ett prövningens år för Nils Hasselskog. Hans fästmö dog ifrån honom på våren efter månader av svåra lidanden. Hon hade länge varit klen, men mot slutet av 1917 försämrades hennes hälsa hastigt, och det konstaterades obotlig kräftsvulst.

Nisse fick kasta sina nya studier och i mitten av mars resa upp till Stockholm för att vara i den sjukas närhet. Dagen innan han reste, höll han sin första predikan, inför de sjuka på Alingsås lasarett. Han talade om lidandet, säkerligen ingen tillfällighet. Vad han säger är så djupt personligt upplevt och så fast grundat i hans livsåskådning, att det inte kan förbigås här. Inledningsorden lyder: »I Jesu namn! Lidande — hvilken makt har inte det ordet på sinnena! Det har sin egen klang för våra

öron. I lifvets lugna gång — kommer det inte som ett skärande missljud detta ordet, lidande? Och så långt tillbaka vi kunna se har det ju varit så. I alla tider, ack hvilka människoskaror som stått oroliga, skrämda inför lidandesmakten! Måtte vi bara inte komma i några lidanden! Ja, vi minnas Petri ord till Kristus: bevare dig Gud från något sådant, Herre.»

Nisse ställer direkt den svåra frågan »Hvarför få vi lida?» Och med sin aktuella situation för ögonen kan han tillägga: »Och hvarför lida särskilt vissa af oss människor, hvarför kanske just jag?» Nisse är angelägen framhålla lidandets gåtfullhet, det »stora mystiska». Och han gör den goda formuleringen, att det mest tragiska i lidandet är inte vår större eller mindre oförmåga att undanröja lidandet utan vår oförmåga att behärska det med vår tanke. Det lönar sig icke att »plåga våra hjärnor» med den frågan. »Nej, men ett lönar sig — att söka svaret där det ensamt finnes, hos Gud.»

Nisse predikar över hebréerbrevet 12: 5—7. »Och I haven redan glömt den tröst, som till Eder talar såsom till barnen: Min son, ringakta icke Herrans tuktan och förtvivla icke, om du blir straffad av honom. Ty den Herren har kär, den tuktar han; och han risar varje son som han kär haver.»

Denna text är för Nisse fullaste allvar. Han betonar, hur vi genom lidandet blir isolerade, avstängda från allt som annars ger oss någon glädje, »yttervärld, arbete och allt» och blir ensamma med Gud. »Se, Gud vill genom lidandet tala i enrum med honom (den som hittills inte velat veta av Gud), att det kommer en ny och översvinneligt stor glädje i hans liv.» Genom en rad väl valda exempel söker Nisse visa lidandets paradoxala verkningar redan här i livet. Man må undandraga sig dessa verkningar hur länge som helst — förr eller senare lär det den kärlekslöse att älska sin nästa, den lastbare värdet av

ett rent liv, den otålige tålamod, den självtillräcklige barnaskapet i Gud, den självunderskattande »den kraft som öfvervinner världen». I en annan formulering söker Nisse sammanpressa dessa iakttagelser därhän, att lidandet är till för att bota »vår karaktärs hjärte- och själsbrister». Eftersom dessa oftast är hemliga, kan ingen annan sända boten än Han, som ser i det fördolda, sluter Nisse med sin logiska skärpa. Lidandets bittra språk är nödvändigt för att vi ska lystra till och inte slå ifrån oss Guds oeftergivliga krav.

Nisse analyserar så vår mänskliga, alltförmänskliga reaktion mot lidandets prövningar, som särskilt tar sig uttryck i att vi vänder oss mot Gud och betvivlar hans kärlek och vishet, ja t. o. m. hans existens: »Nej, du Gud, *nu* kan jag inte tro på dig!» Vi resonerar alltså, enligt predikanten, precis tvärtemot hur vi borde göra.

Så utvecklas att det just är våra lönnligaste, svartaste, smutsigaste tankar Gud genom Kristus söker komma åt och förvandla, då han sänder oss lidandet. Han kan förvandla detta till härlighet, om vi tar emot det på rätt sätt. »Om någon förblir i mig och jag i honom, så bär han mycken frukt. Och han vill skänka den nu, och alldeles särskilt nu, i din afskildhets ensamhet och tystnad, under ditt lidande. Hvad stort sker, sker tyst. — Hvad stort sker, det sker i lidande. Amen.»

Det råder en omisskännelig likhet mellan denna predikan och Nisses utläggning av Parsifal. Hans andliga rustning var ej avlagd med prästkappan. Den var ett med honom själv. Det är inte för inte han återupplever Parsifal tre kvällar i sträck under denna svåra tid i Stockholm.

Vad Nisse själv lider inför fästmöns sjukdom, det säger han inte mycket om i sina brev. Och han är naturligtvis inte så konsekvent i sin åskådning, att han inte beder Gud ta bort Ellens lidande. Hon plågas svårt, sover dåligt och äter nästan ingenting alls. »Bara Ellen

finge sofva och slippa plågas! Gifve Gud det! Och vare Han med henne starkt och tryggt och med oss alla, hvad Han sen eljest låter ske.» (6/4 1918).

Några dar tidigare hade han i brev berättat om hur Ellen ville ha honom att tala om glada händelser från Alingsås och att han då bl. a. hade dragit en rolig historia om ett grishuvud från i julas. Men han beklagar, att han »har sånt schå att hitta stoff». — Ellen önskar dem alla i Alingsås »en förfärligt glad påsk. Samt att pussa Er allihop — om dom vill ha nån, *fast* jag är sjuk».

Obönhörligt går dock Ellen Undéns sjukdom mot döden. Utvecklingen kan följas i Nisses täta rapporter hem. Han försöker hålla sig tapper och resignerad i det längsta och inte hänge sig åt falska förhoppningar. Men i längden går det inte. I ett brev, skrivet ett par dagar innan fästmön skulle opereras, brister all hans behärskning. Hela brevet är ett hjärtskärande skri som från en drunknande. Dess enda tanke är, att Gud inte får låta Ellen dö. Dess ord är dock för personliga för ens det minsta citat.

Ellen Undén dog den 19 april 1918.

Mognad och fördjupning.

I sina brev hem de närmaste månaderna efter Ellen Undéns död, nämner Nisse aldrig hennes namn, skyltar aldrig med sin sorg på något vis. Jag träffade Nisse mer än en gång under den följande hösten men märkte inte den minsta förändring i hans sätt. De, som då kände honom bättre, vet emellertid, att han blivit mjukare och mildare men ingalunda mindre humoristisk. Hans predikan om lidandets och sorgens ensamhet var inga tomma ord, ej heller hans tal om luttringen.

Nisse bar sin sorg och saknad inom sig. För honom var detta en kraftkälla, och det står på intet sätt i strid med att han innerligare än någonsin slöt sig till de sina. Hans vilja att bli präst var också nu starkare än någonsin. Att han likväl inte blev det hade andra orsaker.

Nisses intresse för Grönköpings Veckoblad har stegrats betydligt. Det visar sig i hans brevstil och i hans bidrag till hemstadens tidning. Jämsides med sådant studerar han vidare och predikar åtskilliga gånger. Hans fader hade skaffat honom venia för Skara stift.

Ett par citat ur brev till syster Anna-Lisa:

»Sittande med en cigarr i mun nu efter kvällsmat, är du mig kär och ska få några rader.»

»Nej, sen vet jag intet mera. Utom möjligen att Hilda nu fått recidiv af sin fotsvett. Särskilt i går var luften tung och tryckande. Men vi fingo chokolad i koppar. Ja, det är som om man ville tacka Gud mera för sådan mat som ej behöfver bäras omkring. G. v. m. d. (Gud vare med dig.)» (29/6 1918).

Nisses faktiska genombrott som grönköpingsskribent äger rum nu, fastän han ännu håller sig på hemmaplan. Elfsborgs Nyheter innehöll vid denna tid gärna klipp ur Grönköpings Veckoblad, t. ex. artiklarna »Hunden bet sig själv» och »I sken på Storgatan var igår en häst...» Troligen har Nisse stått för dessa klipp, väl även för en sådan rubrik som »Kallblodiga hästafvelns främjande» av den senare så populära Varm korvgubbe-typen. Det bästa exemplet är dock av Nisse själv: »en full pensionär». (Guldregn.)

Det är särskilt två insändare av Nisse man noterar vid denna tid. I båda är grönköpingsstilen fullt färdig. Den första är inte bara rena rama flugigheten utan därjämte en god parodi på det surrogatdille, som tog sig allt befängdare former mot slutet av första världskriget.

Förslag med avseende på nålarna.

Emellertid är det nu bistert nog med folks förnödenheter. Hvar man går syns det hur allt tryter. Värst är det i bodarna och å torget — man vet ej idag hur mycket man om morgondagen skall bära i sitt sköte. Nu snart spörjs det att knappnålarna försvinna. Det påstås visst ej kunna bli flera, efter hvad det sägs. Och såsom man alltid frågar, frågar man sig nu efter surrogater. Om någonsin måste väl här behofven påkalla sådana, då man ju omöjligt kan sy fast allting som skall hållas uppe. Detta särdeles som äfven tråden har slutat. För dem som ängsla sig inför sådant, i tanken att nu komma förstås kläderna att sitta ovisst, ville jag yppa en slags idé utaf mig. Tanken kom på i söndags under det jag var sysselsatt att spisa fisk. *Hvarför taga vi ej till vara på benen?* Vi äta och släppa på golfvet i stället för att lägga afsides och bespara dem, *det är ju nålar.* Min plan är nu att alla A-bor, hvar och en i sin stad, lade ihop sina fiskben och använde till surrogater i kläderna. (Nota bene, ben, som äro såpass stora att de ej ätas i hvilket fall.) »Den som spar han har», som uttrycket heter. Man kan omskrifva det: spar på benen så blir det nålar! Äter man så rikligt med fiskmat, så kan man,

det är min tro, vänja sig af med knappnålar för alltid, och nålpengarna kunde i stället användas till mera fisk.

Ja, detta är nu min tanke, sådan den uppstått hos mig. — Senare har jag ryktesvis hört påstås att äfven förfäderna i stället för knappnålar togo till fiskbenen. Ja, omöjligt är det ju icke att någon uppfinnare redan då närde något af min idé, ifall fäderneslandets tider voro bistra.

Vänligen Vän af framsteg, uppsving och sådant.

Mästerskapet når Nisse emellertid med sina inlägg i en i hemstadens kulturella liv högst betydelsefull fråga. Denna gäller vara eller icke vara för en av stadens klenoder, »den bro öfver hvilken man går från Varmbadhuset till Banken». (Red. av Elfsborgs Nyheter.)

Det hela är ett parallellfall till den famösa striden kring den vackra Falkenbergsbron i våra dagar. Även i Alingsås hade den kommunala ambitionen tagit sig det uttrycket att bron skulle bort och ersättas med en ny, som bättre kunde släppa fram trafiken. Ett vänligt öde ville, att två män i Alingsås tog till orda i saken. Den ene var numera professor Gustaf Bolinder, den berömde forskningsresanden, den andre Nils Hasselskog. Bolinder skrev i eget namn 5/6 1918 en temperamentsfull och indignerad insändare, Ett attentat, vilken säkerligen inte förfelade sitt syfte. Nisse skriver under sin kända utvecklingsoptimistiska signatur och åstadkommer ett mästerstycke i ironi. Bolinder och han kan nog dela äran av att bron räddades. Fråga är väl, om Nisse på prosa skrivit något bättre i Grönköpings Veckoblad.

Några tankar i dagens fråga.

Emellertid var det under förstämning jag läste om stadsfullmäktiges sammankomst i brofrågan. Jag har under söndagen tänkt mig in i saken, och då man kanske i allmänhet ej så gjort, känner jag det nu vara min plikt att framlägga resultatet, att äfven andra må få sin uppfattning.

Först måste jag förutskicka en anmärkning. Bron är ovillkorligen stötande. Alla människor måste stöta sig på den. Jämförd med andra städers broar, i verkligheten eller på vy, är den ett sorgligt faktum: sten i stället för järn, kupig i st. f. flat, och dessutom alldeles grön af mossa, som fått växa hur som helst, utan att bli bortskrapad. Tänka sig hvilket intryck af samhället den måste gifva främlingen, som går öfver den! Mer än en gång jag mött släktingar på station har jag nödgadts föra dem en annan väg genom staden: öfver torget förbi telefonpaviljongen och J. Alströmer samt Storgatan fram. Detta ehuru jag bor på Stampen. Och många äro säkert de som så få göra, åtminstone de, som ha en aktad släkt, från större städer. Också har nu en ärad stadsfullmäktige framkommit och bett att bron måtte få bli rifven. Sålunda alldeles i enlighet med min tanke. Jag ber att få uttrycka min tacksamhet härför. — — —

Men nu till sammanträdet! Huru mottogs i stadsfullmäktige denna revelj till framsteg och uppsving med afseende på göromålen? Fann den resonemang? Nej, i stället för tack möttes hr motionären med oförstånd inför det hela. Ja, än mera, det synes på stadsskeppets styre sitta personer som tyvärr ej mera akta på sin värdighet, än att yttra sig förklenande om samhället. Som alltså, i stället för att hvar och en reformera efter sin kraft, sitta och förhåna stadens ännu här och där efterblifvna fysionomi. Så blef nu den gamla bron på skymf betecknad som såsom *något af det finaste vi ha*. Detta är ovärdigt! Väl är bron en sorg som tryckt oss mer än länge, men blir det bättre genom att lägga hån på bördan? Hvad tänker man på! — Än klarare framstår skymfen i yttrandet att bron skulle vara »ett af stadens förnämsta *monument*». Detta uttryck fällt, ehuru vederbörande lika väl som någon annan mycket väl vet att vi ha blott *ett* monument, rest öfver vår grundläggare. Men därför behöfver man inte göra *spe* af oss. Många städer ha ej flera, och t. ex. på landsbygden ha de inga alls. F. ö. att ha blott ett är intet att skämmas öfver, när det är Alströmer. Vi älska vårt monument. — Särskilt pinsamt verka de fällda uttrycken om man betänker att bakom dem sitter en förr betrodd och aktad man, som vi hittills sett upp till. Nu veta vi ej hur vi skola göra. Gärna vilja vi tro att orden innerst ej voro så illa menade som de måste uppfattas, utan mera som man säger ett *skämt*, men i så fall varför ej strax säga till att »nu skämtade jag»? Vår stad är ej den

lämpliga för sådant, utan kräfver allvar och värdig uppslutning kring hvad som står på. Måhända hade vederbörande tagit frågan med mera respekt om han hade sin bostad i staden mellan broarna och vore nödgad att själf trafikera bron. Jag har under söndagen varit ute och besett den samt funnit att hvad som här fordras är allvarlig eftertanke om hvad som bör göras. Naturligtvis måste bron bort, särskildt nu sedan uppmärksamheten blifvit ytterligare befäst på den genom det passerade och alla måste gå öfver den med grämelse.

Beträffande den nya bron så kan ju olika smak komma upp hos olika personer. Med hänsyn till stadens renommé torde dock ifrågasättas, om ej steget borde tagas fullt ut, och vi, fullkomligt i enlighet med herr motionärens tanke, anskaffade en bro af den nu så moderna typen, nämligen en s. k. fällbro, som fälles ner när man får gå öfver.

Vän af framsteg, uppsving och sådant.

Men han var inte nöjd ännu. Tre veckor senare återvände han till temat, skenbart i förbigående. Hans förslag att vitmena Jonas Alströmer blir emellertid inte bara en tokig omramning kring brofrågan utan samtidigt en parodi på allt pietetslöst moderniseringsraseri:

Förslag med afseende å monumentet.

Kommande från järnvägsstationen upp öfver torget ter sig Jonas Alströmer rätt imponerande. Ja, man torde kunna beteckna honom som en åtskillig sevärdhet.

Min egentliga afsikt är nu ej heller att draga ned monumentet till någon s. k. kritik. Sådant höfves ej med hvad vi en gång satt upp.

»Hvad stort vi tänkt, hvad vi i kärlek velat,
kan ingalunda vara förfeladt.»

Tvärtom anser jag det vara en värdig plägsed, att vi vid förbigåendet af monumentet blotta våra hufvuden.

Nej, skall man kritisera, då må man hålla sig utom våra dagar, till den tid, som tyvärr gått före vår, och som sen dess ropar till oss genom *den gamla hvalfbron vid badhuset.* (Månne den f. ö. skall ligga kvar äfven *nästa* söndag? till fortfarande skam för folk som får hit sina släktingar.)

Men nu tillbaka till monumentet, där jag vill yttra några ord, ej till kritik men till uppsving och förbättring. Betrakta Alström där han sitter i sin inhägnad och är vår grundläggare, i rabatten! Hvar och en blir tilltalad af honom, det är sant. Men... Synes han icke något dunkel? Mig förefaller det så. En så mörk figur måste alltid ha vädret klart, för att kunna göra något intryck. Så fort det mulnar faller det hela till marken. — Detta fel kan den resande observera äfven å större monument i Göteborg. Huru det utrikes är, vet jag af egen erfarenhet icke; förmodligen är där plåten ljusare. Men uti museum har jag sedt äfven stora statyer af s. k. gips, många mycket vackra att se. Min tanke är nu icke att stöpa om J. A. af sådant. En dylik pjes vore säkerligen skörare utomhus, särskildt vid nederbörd. Men min afsikt är att på något sätt *öfverdraga Alström med hvitt*. Så han skene! — Kommande fot- eller skjutsledes skulle J. A. sedan lysa som en prydnad vida omkring, i sol som mulet. Och ej nog med detta, vi kunde då också få en anledning att aftäcka honom ännu en gång, hvilket kanske annars aldrig blir af.

Vänligen — Vän af framsteg, uppsving och sådant.

P. S. Äfven vore det praktiskt, nämligen mot fåglarna. D. S.

*

Just i dessa dagar håller Nisse sin andra predikan, på 2. sönd. efter Trefaldighet. Texten var Matt. 23: 1—12, Jesu straffpredikan över de skriftlärde och fariséerna, ett ämne som passade Nisse lika bra som lidandesproblemet. Han är mer angelägen att tillämpa texten på oss själva i vår egen tid än att dröja vid förhållandena på Kristi tid. Han analyserar vårt andliga dubbelspel i vardagslivet: »Föräldrar t. ex. förmana ena dagen sina barn: 'Ni ska tala sanning' eller 'Ni får inte skvallra på varandra'. Den andra dagen kanske barnen få höra att far och mor själva inte äro riktigt uppriktiga i ett eller annat avseende, eller att de kanske tala illa om grannarna.»

Givetvis måste Nisse också ha ett skarpt öga för det glädjedödande i de fariseiska levnadsreglerna, »små fattiga, torftiga människoregler». »I helg och söcken, i ar-

bete och affärer träder ofta det där draget fram hos oss. — 'Du är ju kristen, du måste göra så och så.' Eller — 'du är kristen, du får inte göra det och det.' En kristen får inte deltaga i det där nöjet osv.» — »Låt oss akta oss för att göra egenmäktiga inskränkningar i varandras kristna samvetsfrihet.»

Predikanten uppehåller sig särskilt länge och ingående vid »våra tomma fraser och stora tofsar, högmodstofsar»:

> Råder det någon rangsjuka bland oss kristna — någon omsorg om vår s. k. värdighet och vår placering ute bland människor? Dessvärre måste vi nog erkänna att det kan vara så. — Hur lätt blir det inte t. ex. att vi *hälsa* olika på olika personer, fattiga och rika, bemärkta och tillbakasatta. — Nog hålla vi ibland på våra titlar också vi kristna — vid tilltal, i våra brevadresser, vid presentation osv. Det där kan tyckas vara småsaker, men det kan rymmas mycket högmod också i detta.

Är det inte ett kort steg mellan denna analys av oss människor och skildringen av oss i Grönköpings Veckoblad? De exempel Nisse väljer i sin predikan tycker jag tar sikte på det grönköpingsmässigt småaktiga hos oss.

Men alldeles särskilt intressant ur grönköpingssynvinkel är Nisses analys av vad han kallar »den tysta självbelåtenheten». Han ger flera konkreta exempel: »Jag är tillfredsställd med mig själv. Jag har t. ex. gjort en sak och är nöjd med mig själv. Jag är glad över, att jag är den jag är och att jag inte är sån och sån. Ja, jag kanske t. o. m. går och är belåten över att jag inte är högmodig.» — Det kan inte vara någon tillfällighet, att Nisse har brutit ut denna mänskliga vardagsform av fariseism, som man skulle kunna kalla självkurtisen, och gjort den till föremål för en specialbehandling i sin predikan. Han hade säkert på känn, att han här drabbade en av de solidaste egenskaperna i grönköpingsmentaliteten. Hur lätt

kan inte var och en ertappa sig själv med att hålla små tysta monologer över sin egen förträfflighet, eller, för att fritt citera Birger Sjöberg, med vilket intresse iakttager vi inte den gryende aktning, vi hyser för vår egen person! Fridas vän, som detta är sagt om, är bl. a. en Alfr. Vestlund i Lilla Paris. Man skulle kunna säga, att Nils Hasselskog har haft idén om självkurtisen som en hemlig ledstjärna varje gång han har skildrat en Alfred Vestlund, en Mårten Sjökvist, en Paulus Bergström eller en Ludwig Hagwald. Det är då också alldeles följdriktigt, att han velat ge direkta uttryck åt denna sin speciella förmåga av självanalys. Han har gjort det på ett i sanning strålande sätt i den kanske allra förnämsta av dikterna i Guldregn, Vid årets slut, en dikt, som blir så mänskligt sann just därför, att den är en maskerad självbekännelse — flera av de där fångade smådragen utgör bevisligen egenheter i Nisses väsen:

Vid årets slut.

Låt icke midnattsslagen rymden skaka,
min broder i din bädd, vid årets slut,
förr'n du har satt dig upp att något vaka
och hunnit gjort ett överslag bakut...

Törhända, när du året sammanfattat,
ditt helhetsvy syns tämligt grått i grått:
Så många människor dig underskattat,
så många dig i grunden missförstått.

Och dock, jag tror att, mer å djupet granskat,
du här och där en ljuspunkt snart försport!
Hur glimmar ej ur dunklet oförvanskat
vad rätt du själv har tänkt och sagt och gjort:

Se här en komplimang, du artigt fällde...
se där en handling, den där juste begicks...
se här det glas, du varm till duskål hällde...
se där den penning, du gav ut i dricks.

Allt rullas upp: från lyftningen å hatten
till reprimanden, tvingad av förtret.
Likt rosor, ack, slå ut i nyårsnatten
produkterna av din personlighet.

Så skynda, fäst dem som en krans i håret,
och knyt dem, broder, kring din vandringsstav!
Då kan du lyckligt möta nya året,
och må det gamla lugnt få gå i kvav.

Nisse höll sin predikan i Alingsås stadskyrka och fick upprepa den i landskyrkan och på lasarettet. Han var mycket uppskattad som predikant, enkelt rättfram, skarpt logisk och varmhjärtad på samma gång.

En augustisöndag 1918, 12:e efter Trefaldighet, predikade han igen, denna gång i Ödenäs kyrka med upprepning i Lygnareds skola. Ämne: Matt. 15: 29—31, Jesus botar sjuka. Typiskt för Nisse är, att denna predikan i stort sett blir en variation av hans tidigare predikan över lidandet. Riktigt övertygande kan han emellertid inte dra parallellerna mellan evangeliets berättelse och vår tid. Det är inte för mycket sagt, att Ellen Undéns öde hela tiden står för honom såsom något han inte kan komma ifrån. Han lyckas inte denna gång med sin glänsande logik skapa ett sammanhängande helt. Men just därför blir denna dolda självbekännelse så gripande i sin blandning av resignation och övergivenhet. Den skulle kunna sammanfattas i orden: »Åh, det kan vara så svårt detta, att känna att vi måste ge upp hoppet och vad vi själva vill. Men då har vi ett att göra. Det är att vid Jesu fötter hämta hjälp att kunna finna oss i Guds vilja, att få frid vilken utgång han än ger. — Det inträffar en dag, det underbara, att alltmedan vårt lidande utifrån sett fortfar, ja kanske förvärras, strömmar friden in till oss, och det är glädje och ljus».

Från denna tid eller möjligen från 1919 härrör också den andra av Nisses psalmer, enkel, konstlös och personlig. Sant barnaskap talar ur den, och det är väl ingen tillfällighet, att den går på samma melodi som bl. a. Geijers vackra psalm 345, Vid ett barns död:

Nu har min dag tillända gått
och aftonen är nära.
För allt, min Gud, vad jag har fått,
dig vare tack och ära.

För hem så ljust, för hägn så gott,
för glädje och för vänner;
ja, ock för smärtorna jag fått,
ty du mitt bästa känner.

Förlåt mig Gud allt ont och styggt
i gärning, ord och tankar.
Ja, hjälp mig gripa fast och tryggt
om Kristi kärleks ankar.

Förlåt vad rätt jag kanske tyckt
men som var synd och illa.
Håll mig i dina armar tryckt
och bär mig lugnt och stilla.

*

Från höstterminen 1918 vet vi ganska litet om Nisse. Och detsamma gäller vårterminen 1919. Han var fortfarande inskriven vid Göteborgs Högskola. Nu var han inte alls lat men kom ändå ingen väg i examenshänseende. Han körde nämligen fast i filosofien, närmare bestämt i Kant och de stora metafysiska systemen efter honom. — På egen hand gjorde han allvarliga försök att sammansmälta Kants och Schopenhauers etik med varandra och med kristendomens. Han har lagt ner stor möda på dessa anteckningar, vilka synbarligen bygger på Vitalis Norströms tankegångar.

För Nisse måste det ha inneburit en oerhörd glädje och tillfredsställelse att nedskriva t. ex. följande mening: »Hade Kant, som genom sin lära så mycket bidragit att fördjupa den kristna åskådningen, själv stått den kristna andan närmare, än det på hans optimistförflackade tid var möjligt, måhända skulle han ha insett, att det kategoriska imperativets innehåll ej låter sig bättre uttryckas än i de ord, som Jesus tillropar sina lärjungar såsom det högsta sedliga krav: 'den som vill efterfölja mig, han försake sig själv', två ord, som funnit sin mest storslagna utläggning i den paulinska läran om pånyttfödelsen och i den schopenhauerska om livsviljans förnekande, förnekandet av viljan till livet.»

Och — än mer — hur ska det inte ha fröjdat Nisse att få kröna utläggningen med hänvisning till hela vårt handlingslivs mystiska djup, ur vilka naturen själv visar oss vägen, »den som genom Eros och Philia slutligen leder till Agape, till den kristna kärleken som omfattar allt som lever och lider, återfinner och igenkänner sig själv i andra och följaktligen förnimmer främmande lidanden såsom sina egna. Det är medlidandet, ur vilken all äkta rättskänsla och kärlek till nästan härflyter — det är den andra form i vilken det kategoriska imperativet ter sig, sett genom kausalitetens glasögon, det är enheten mellan Kants och Schopenhauers moral».

Som en lättnad ovanpå all filosofi må vi låta Nisse avsluta året 1918 med dess variation av den obligatoriska födelsedagsdikten till Anna-Lisa, metriskt efter Morgonsolen redan strålar...:

Kaffepetter redan sänder
upp sin virak för din dag.
Vakna upp och tag för händer
doppets fyra slag.

Kring den ljusa huvudgärden
fläta vi vår hyllnings krans

sådan flicka finns i världen
ingen — ingenstans.

Dina 24 vårar
har du lyst och glatt vår stråt.
Anna, det går kalla kårar
när vi tänker påt.

Rart och godt är allt ditt sinne,
muntert som den ljusa vår.
Hvar en letar i sitt minne
var du sol och vår. —

Blygsam låg du ren i vaggan
men vi andra fira dan.
Ja, du, här skall hissas flaggan
så det syns till stan.

Länge, länge, länge lefve,
vare frisk och vare gla,
gifte dej med minst en grefve
hipp hurra hurra.

*

Inget år är så fattigt på underrättelser om eller från Nisse som 1919. Men det är ett i hans liv djupt ingripande år. Hans fader dog den 5 april 1919, 66 år gammal, efter ett långsamt och plågsamt avtynande. Nu var det slut med hans studier, ty det ekonomiska stödet var undanryckt, och hans egen skuldbörda var så stor, att han inte ens vågade tänka på att öka den. Han fick se sig om efter tillfälliga inkomster. Turen var delvis med honom, ty höstterminen 1919 fick han vikariera som ämneslärare vid sin barndoms läroanstalt, samskolan i Alingsås.

Året 1920 börjar Nisse med att predika vid andra högmässan i Alingsås stadskyrka på Trettondedagen. Texten var Johannes ev. 8: 12: »Jag är världens ljus, den mig

efterföljer, han skall icke vandra i mörkret utan skall hava livets ljus».

Nisses utläggning är inte utan originalitet. Han går ut ifrån mörkret i sin söndertrasade samtid. Men han målar inte bara i svart utan söker till en början upp de ljuspunkter som finnas utanför religionen. Han nämner: hemmet, vänskapen och arbetet. Hans egen situation: »... ett arbete som kanske ligger väl för dig, som behöver just dig och som kanske ger goda resultat». Ett rörande vittnesbörd om hur Nisse trivdes med sitt skolarbete och på samma gång en djup tacksamhet över att han just hade fått sitt förordnande förlängt utöver hela vårterminen.

Men han pekar också på andra ljuskällor i världen: vetenskapen, som »kastar ljus över tillvaron. — Och äfven om vi stå på afstånd från ljushärden, vi få dock känna strålarna från den i ett eller annat afseende. Tänk på skolorna och vad de kunna upplysa. — En annan ljushärd: konsten. Ja, du erkänner väl detta att konsten kan lysa oss. Du känner ju musikens makt. Om något kan skingra mörker och skuggor, är det väl tonerna. Och diktarkonsten, målarkonsten, den sceniska konsten, vilka lysande skatter kunna ej de ofta kasta in i vår tillvaro. Och sist, vad som är underbarare, skönare än all konst. Dess egen moder, naturen.»

Nisse gör här en skarp åtskillnad mellan tillvaron såsom faktum och tillvarons mening. I förra fallet betyder de ovannämnda ljuskällorna allt, i senare fallet intet. Man måste beundra hans formuleringskonst, när han säger, att världens ljushärdar kan ge ljus »omkring oss» men ingalunda »in i» oss, så att vår själs mörker skingras och vi får veta vad Gud är, i vilken vår varelse är d. v. s. förutsättningen för hela vårt liv. Den ende som kan detta är Kristus. — Nisse bemöter så våra invändningar mot att erkänna Kristus som världens ljus och försöker

visa, att alla tankens invändningar är meningslösa. Endast lidandets och korsets egen väg kan föra oss fram till den sanningen. »Den som icke bär sitt kors och efterföljer mig, han kan icke vara min lärjunge.»

»Per crucem ad lucem.» (Genom korset till ljuset.)

*

Att Nisse fick verka som lärare ytterligare en termin var av stor betydelse för honom. Det gjorde gott vid ekonomien, om inkomsterna än långtifrån löste hans finansiella problem. Hela denna tillvaro gav honom stor glädje. Han trivdes utmärkt med sitt arbete och började förstå, att skolan var hans rätta fält. Hans självförtroende ökades.

Men Nisse skulle inte ha varit den han var, om han inte i enlighet med sin predikan över fariseismen hade varit på sin vakt mot självbelåtenhetens fara. Han skrev av sig den. Det skedde, skulle man kunna säga, i hela hans grönköpingsjournalistik. Men det skedde också redan nu i ett av de roligaste brev han någonsin skrivit. Det är avsänt den 14 april 1920 till Anna-Lisa, som är på Ulricehamns vintersanatorium. Nisse retade henne ofta på den tiden för hennes fina bekantskaper. Det som här följer skulle kunna kallas Grönköping i miniatyr eller predikan mot fariseismen i ny redaktion:

Sedan vi införpassat dig å tåget inbjödo oss herrskapet Sörensson i vagnen, och fördes vi därefter till vår allé. Detta var mycket fint, och jag hälsade inte på bekanta som vi foro förbi. Som du förstår förde jag hela tiden ordet, lätt tillbakalutad, med ena knät över det andra och mjuka gester med händerna. Jag tror att jag gjorde intryck. Även naglarna voro petade. Det är märkvärdigt vad jag trivs i högre kretsar. Det grämer mig så att jag ej var hemma, när du ringde från vintersanatoriet, och fick utbyta tankar. — Men jag fick ju dina hälsningar. Jag är glad att du synes ha kommit på ett gott ställe och bland fina personer. Är det mellanrätter? På söndag fån I nog glacé.

*

Nisse hade nu fått blodad tand på inkomstbringande arbete och tog ett vikariat på ett par månader som studierektor vid Räppe internatskola i Småland. Borta från hemmet kommer grubblet och självkritiken över honom, vilket framgår av några rader till modern (5/9 1920):

Vilken stackare man är, som så lätt dagtingar med sorgen. Jag menar som inte *bär* den rätt. Ty den *är* dock stor och skön, och utan den kommer en människa ju aldrig framåt och uppåt. Redan när jag for hemifrån timrade jag i tankarna på en liten dikt. Och den börjar så:

Sök lust och lycka tusenfalt
på världens marknadstorg,
det finns en skatt, mer värd än allt,
den skatten heter sorg.
Vad ingen jordisk glädje gett
den skänker underbart,
vad intet mänskligt öga sett
gör den oss uppenbart.

Nisse förstod sina pojkar på Räppe. I samma brev ger han individuella porträtt av dem allesamman. Ett exempel: »Gösta F. är en mörk och finhyllt stockholmsgosse, mycket efterbliven andraklassist men pigg och rar. I kväll när jag gjorde godnattronden och sa 'godnatt pågar', svarade han 'godnatt påg'. Sånt är ju förfärligt, men förfärligt roligt.»

*

Men i slutet av september var Nisse hemma. Nu skulle han till Göteborgs Högskola igen. Men ingalunda för att läsa teologi! Gud vet, vad han egentligen tänkte på, han gick på föreläsningar i praktisk filosofi och pedagogik. Men han hade överskattat de slantar han tjänat, och föreläsningsbesöken blev alltmer sporadiska för att helt upphöra under vårterminen 1921. Opraktisk som exa-

mensläsare var och förblev han, och denna hans tredje akademiska period rann också ut i sanden. Han var nu f. d. jur. stud., teol. stud. och fil. stud.

På mycket kort tid hade han plottrat bort sina nya, visserligen små möjligheter. Därtill bidrog i hög grad hans misslyckade aktiespekulationer, föga olika Birger Sjöbergs liknande finansföretag. Han råkade in i en period av osäkerhet, oföretagsamhet och improduktivitet. Varken brev eller dikter skrev han på flera månader. Det enda undantaget är en liten harmlös juldikt till Mamma, alltför obetydlig för att gå till eftervärlden. Nisse var nu ingenting alls annat än Mammas snälle gosse, för vilken hon visserligen hade stora bekymmer, men som trots allt gav henne ändå större glädje. Familjen hade då flyttat från prästgården till en anspråkslösare bostad, men ingen kunde som Nisse lätta upp den tryckta stämningen och saknaden. En lång tid reste han dagligen mellan Göteborg och Alingsås, och den förut enastående familjesammanhållningen blev starkare än någonsin.

Nisse hade vid slutet av vårterminen 1921 varit student i nio år. Han fick liksom börja om från början igen. Han insåg själv, att ett avgörande måste ske, valde en blygsam väg och valde rätt. Därom handlar nästa kapitel.

Kollega med mag. Hagwald.

Vi minns kanske, att prosten Hasselskog mer än en gång hade sagt, att Nisse borde bli folkskollärare, och likaså att Nisse inte alls tyckte om ett sådant framtidsperspektiv. Men fråga är väl, om inte dessa faderns ord har ringt i hans öron mer än en gång och till sist utlöst ett fast beslut hos honom. Han skrev in sig vid Göteborgs folkskoleseminarium hösten 1921. Detta lärosäte har således fått utkläcka både en Chronschough och en Hasselskog. Nisses tidigare erfarenheter som vikarie i Alingsås och studierektor i Räppe har väl också sagt honom, att han inte var utan förutsättningar för yrket. I själva verket hade han en mycket stor lärarbegåvning. Har man förresten inte en föraning om den blivande pedagogen i betygsättningen av dikterna från ungdomsåren?

Det var ett kretslopp, som nu var fullbordat. Nisse återvände till Göteborg nio år efter sin studentexamen, rik på erfarenheter och kunskaper, varför det naturligtvis var en lätt sak för honom att komma in i avgångsklassen vid seminariet. Och hade han inte skött sig förut, så gjorde han det sannerligen nu.

Nisse hade bara gått en månads tid på Semis, då en händelse inträffade, som skulle få avgörande betydelse för hans återstående dagar. Han lärde i början av oktober känna sin blivande hustru. Hon hette då Kerstin Molin, jägmästaredotter från Herrljunga och lärarinna vid Hovås privata samskola. Det blev mycket snart förlovning, och officiell sådan innan ett år hade gått, i samband med lysningen.

Nisse står vid vändpunkten i sitt liv. Allt tycks nu

få en mening för honom. Hur orättvist det än vore att undervärdera allt det livet dessförinnan givit honom, så är det ändå som om han dittills aldrig hade funnit sig själv. Nu plockar han sakta men säkert ihop bitarna av sitt eget jag och blir så småningom inte bara hela Sveriges Nils Hasselskog utan fastmer — för dem som stod och kom att stå honom nära — den lycklige, genomgode och andligen rike Nisse. Materiellt välstånd kom också på hans lott så småningom, men var och förblev en bisak.

Och märkligt är att se, hur hans nya lycka, långtifrån att grumla hans förhållande till mor och syskon, gör detta intimare och kärleksfullare än någonsin. Jag har fått blicka in i så mycket av allt detta, att jag kan stå för vad jag sagt. En sådan familje- och släktsammanhållning har jag aldrig, vare sig förr eller senare sett maken till — det måste jag icke utan avund säga. Det är som om alla goda krafter från och med nu samverkade till Nisses välgång. Ändå är de närmaste åren fyllda av penningbekymmer av ganska svårartad natur och av sjukdom — men vad betyder det?

*

Från första stund fick Nisse av sin fästmö den förståelse för sin musikvurm han behövde. Hon var minst lika passionerad musikälskare som han, fast hon hade andra favoriter. Redan under Semis-tiden gick de på alla konserter i Gamla Konserthuset de hade möjlighet till, helst när det spelades Sibelius, Brahms, Berwald och Mahler. Beethoven och Mozart hade de båda, besynnerligt nog, ingen riktig förståelse för. Och Nisses fästmö var till en början ingen större Wagnerentusiast. Det blev många gnabb i detta ämne. Nisse ville omvända sin fästmö till Wagner och hon honom till Bach. Båda företagen lyckades i ganska hög grad. Ett litet minne härav träffar vi på i Nisses artikel om Grönköpings nybildade symfoni-

orkesters första konsert, där Bach och Wagner får trivas vid sidan av varandra. Men Wagner spelades inte alltför ofta på Konserthuset varför Nisse var hänvisad till Stora Teaterns Wagnerföreställningar. »Storan» hade då en glansperiod med bl. a. Martin Öhman och Elin Lejdström. Det året gavs Tannhäuser, som fick fem besök av det unga paret. Att ingen Wagnerföreställning längre fram försummades, om ej naturhinder förelåg, är självklart. Man satt gärna i oxögat. Nisse sjöng med och citerade och gottade sig.

Men man gick också ofta på Lorensbergsteatern och på bio och någon gång ut och festade. Ofta var det nog ekonomiskt lättsinne att göra så, men underbart roligt hade man. Nisse blev f. ö. aldrig någon god ekonom, fastän han som författare blev en god affärsman. I varje fall hade bohèmegenerositet och merkantil begåvning ingått en sällsam förening hos honom.

Man kan förstå, att livet självt gjorde det lätt för Nisse att känna sig tillfreds med det kanske inte alltid så över sig intressanta arbetet på Semis. Utom det att han skötte sig perfekt, är det anmärkningsvärt hur populär, ja verkligt avhållen han var bland både lärare och kamrater. Ingen av de senare kunde märka ens skymten av den gamle akademikerns överlägsenhet. Men hans kvickhet spelade bland dem. Pojkarna gav ut en egen tidning, Julriset, och att Nisse var med är givet. Under signaturen Poppelskog skrev han artikeln »Filosofisk litteraturanalys i klass IV a». På lektor Sjödahls svensktimmar förekom nämligen mycket animerade och uppskattade litterära debatter. Nisse och lektor Sjödahl kom att förstå varandra mycket bra, sedan de en gång drabbat samman rätt ordentligt. Nisse hade skrivit uppsats om »Vilken författare tycker ni bäst om?» Det var förstås Schopenhauer. Men lektorn ansåg framställningen vara oklar på ett par punkter och utlade detta. Nisse svarade milt

impertinent: »Dä där förstod inte jag». Lektorn blev arg, men det gick snart över.

En av Nisses bästa vänner, numera fil. dr Gunnar Olander, som ävenledes hade stora litterära intressen, fick vid klassens julklappsutdelning av Nisse ett klot och orden:

Söker du för språket formen,
kære broder, här är normen.

Var och en som verkligen känner Nisse vet, att detta är betecknande för hans egen fina stilkänsla. Han skrev utmärkta uppsatser på Semis och fick också A i svenska i avgångsexamen, liksom f. ö. i kristendom för dåvarande lektor Walli, vilken satte stort värde på hans intresse, gedigna kunskaper och behagliga sätt.

Det gick mot avgångsexamen. I sitt avgångsbetyg hade Nisse A i tre ämnen: svenska, psykologi och pedagogik samt musik. Han förutsades vidare ha »utmärkt fallenhet för lärarekallet», vilket omdöme skulle till fullo besannas.

Nisse var nu examinerad skollärare. Men så skulle han ha anställning. Han hade tur och blev redan vid midsommar utsedd till ständig vikarie i Göteborg. Förutsättningen för giftermål var given, och man fick med stort besvär en liten lägenhet högst uppe på Sjömansgatan, alldeles utanför Slottskogsgrindarna, med härlig utsikt över hela Göteborg från en sida och från en annan över hamninloppet.

Den 12 augusti 1922 ägde bröllopet rum i Herrljunga kyrka. När Nisse reste från Alingsås till bröllopet, hörde han på perrongen ett par herrljungafruar tala om det stundande evenemanget, just som tåget skulle gå.

Fru A.: »Och brudgummen, hur ser han ut?»

Fru B.: »Dom säjer, att han inte ska se något ut».

Nisse (vänder sig om och bockar sig): »Så här ser han ut!»

Nisse fick sin första tjänstgöring på Nordhemsskolan och var där läsåren 1922—1924. Han trivdes ypperligt med sitt arbete, som han skötte verkligt ambitiöst, och var mycket förtjust i att ha en egen klass. Han var märkligt nog också en bra gymnastiklärare och hade redan 1923 uppvisning på Cirkus under Lingveckan.

Nisses studieskulder — kanske han själv skulle ha satt ordet inom citationstecken — var ganska stora. Och ännu fler växlar måste göras, innan det började vända sig. Intet av allt detta fördunklade dock på minsta sätt de unga tus liv. Båda var tappra och glada. Ibland fick Nisse göra handlån på nära håll, inte minst hos syskonen. En avspegling härav har vi i ett brev till syster Anna-Lisa (14/12 1922) där dessa två verser förekommer, på Pojkarnes eller Karl XII:s meter:

När jag i soffan sitter
och petar mina strån,
min själ blir mycket bitter
för obetalda lån.
Du lånte mig i julas,
du lånte mig ett i ett.
Men ännu ej en smulas
betalning har du sett.
O, bittra klagotoner
från samvetets kapell.
Jag skickar 20 kronor
att komma från dess gnäll.
— — —

Rätt snart fick den unga familjen ett litet intimt umgänge: gamle upsalavännen John Manne och Nisses blivande svåger, numera rektor Arvid Rosén, som spelade fiol och läste Obstfelder och f. ö. var den som gjorde Nisse bekant med Birger Sjöberg, samt Gunnar Olander, som alltid förr eller senare under kvällens lopp deklame-

rade. Dessa tillställningar var alltid litterärt eller konstnärligt betonade. Nisse hörde gärna på, men själv var han inte så pigg på att stifta nya litterära bekantskaper. I lyriken höll han styvt på de gamla favoriterna Karlfeldt och Runeberg. Av prosa läste han förutom Hallström ganska litet nytt; undantaget utgjordes av Frank Heller, Hjalmar Bergman och naturligtvis Hasse Z, som alla fängslade honom genom sin stilkonst och fina humor. Annars drogs han mest till sina gamla favoriter, Dickens, särskilt Pickwick-klubben, samt Fritz Reuter och August Bondeson. Språkligt kräsen var han alltid, och han vägrade enständigt att läsa Jack London, därför att den svenska översättningen var så dåligt gjord. En annan sak är, att han med förtjusning läste Mörkhults, alias Riksdagsman C. J. Jonsson, sannfärdiga redogörelse för riksdagsmännens resa i Norrland. Han läste gärna högt för vännerna ur detta verk, som kanske inte blev utan inflytande på hans eget författarskap.

Det var vid denna tid John Manne tog Nisse med sig till Skaradjäknarna. Uttrycket »tog med sig» får fattas fullt bokstavligt. I allmänhet var det mycket svårt att få ut Nisse i sällskaper, och han spjärnade i det längsta emot. Men Manne var despotisk samt bestämde en hel del över Nisse, som trivdes utmärkt med detta. Återigen en egendomlig motsägelse i hans karaktär, detta, att denne annars så självständiga människa liksom behövde någon närståendes stöd och sällskap, då han skulle ge sig ut bland obekanta. Rent kostligt är det hur blyg han kunde vara, då han var ensam i sådana situationer — som lärare vågade han knappt gå ut på skolgården. Men var han bara i sin hustrus eller syster Anna-Lisas sällskap, kunde han bli mycket djärv och uppspelt företagsam. Han var själv klart medveten om detta och utnyttjade det ofta på ett illfundigt vis. Han kunde då förställa sig ganska raffinerat, som följande episoder visar.

Då en stor hund kom emot honom och en av de nämnda damerna på gatan, grep han tag i hennes kjol och började högljutt ropa: »Hjälp, hjälp!» — En kväll i april 1923 var han med sin fru på Victoria-biografen och såg en film med Norma Talmadge i ett småsentimentalt eller som Nisse själv sade »rörligt» stycke. Efteråt, när folket strömmade ut, frågade Nisse sin fru: »Skulle du skämmas, om jag nu började storgråta?» Hon svarade naturligtvis ja. Varpå Nisse tog till att stilla snyfta. När fru Kerstin sökte hindra honom och folket såg undrande på honom, ökades hans rörelse, han tog upp sin näsduk och bet i den för att kväva gråten, men förgäves. Till slut stortjöt han och fick nätt och jämnt fram: »Lova mig att vi ser om det här i morgon igen.» Själv kommenterar han det skedda så här: »Detta i det mycket ordentliga Göteborg. Jag får nu ej mera gå på den bion.» — Var och en som är förtrogen med Grönköping av Nisses penna, känner genast igen drag hos f. förrädaren Peterzohn, t. ex. när denne uppträder ångerköpt och liknande. Man anar dessutom bakom sådant en stor skådespelaretalang, och det stämmer också. Men Nisse lade aldrig an på att briljera med dylika färdigheter, utan det var en ren tillfällighet, om någon av hans vänner fick uppleva prov därpå. Så berättar en vän till Nisse, att han först efter många års bekantskap med Nisse en kväll i ett sällskap fick se prov på hur mästerligt han agerade en gammal lärare från Skara.

Penningbekymren blev mot jultiden 1923 besvärligare än någonsin, trots att Nisse och hans fru, liksom alltid på ferierna, var omhändertagna i Herrljunga eller Alingsås. Det är från denna stund, som Nisse fattar ett orygglig beslut att han till varje pris ska skaffa pengar, och den succès han två år senare gjorde i Veckobladet hänger delvis samman med dessa strävanden. Men dessförinnan hade han en ganska stenig väg att gå och försökte sig

på flera projekt, som resulterade i lika många misslyckanden.

I Grönköpings Veckoblad förekommer en bifigur, snickarmästaren Gårdberg, som sedermera utnämndes till fabrikör på grund av sina småfinurliga uppfinningar. I tidningen får han tjänstgöra som symbolfigur för satiren mot funktionalismen. Men han är till stor del en självkarikatyr av Nisse och dennes stora intresse för uppfinningar av olika slag. Det är nu penningnöden som blir en nisseuppfinnings moder. Vid jultiden 1923 får Nisse troligen idén till ett revolutionerande pedagogiskt instrument, och i början av 1924 ser hans uppfinning dagen. Det är taktövningsbrickan. Vad därmed menades framgår av ett prospekt, som han utsände till olika skolor och som i en aning hagwaldsmässig stil lyder:

S. H. T.

De av undertecknad konstruerade *taktövningsbrickorna* ha, sedan de i början av innevarande år begynt att tillhandahållas, rönt en alltjämt ökad efterfrågan och ett odelat erkännande. Förespråkare för de rytmiska övningarnas betydelse i sångundervisningen betyga samstämmigt Taktövningsbrickornas lämplighet såsom grundval för desamma. Andra åter, som anse, att undervisningen om notvärden, taktarter och rytm bör undanstökas så fort som möjligt för sysslandet med andra ting, ha funnit, att Taktövningsbrickorna just äro medlet att vinna tid för detta. Då det emellertid från flera håll anförts, att ifrågavarande hjälpmedel i sitt ursprungliga utförande — helt av trä, brickorna av s. k. kryssfaner — för åtskilliga skolor ställer sig tämligen dyrbart i inköp, och då nämnda utförande icke möjliggör ett nedbringande av försäljningspriset under tjugo kr., har tillverkningen utsträckts till att omfatta ännu en modell, nämligen med starka kartongbrickor och metallramar, format 50 × 65 cm. I detta utförande kunna Taktövningsbrickor vid direkt rekvisition hos undertecknad erhållas till *halva priset* mot de förenämnda.

Tyvärr blev denna löftesrika uppfinnings saga inte lång. Många exemplar hann inte säljas och omkostnader-

na hade slukat stora pengar. Visserligen hade två hundra kronor dumpit ner som från himmelen, då Nisse fick denna summa som rättsinnig upphittare av en briljantring, värd två tusen. Med sin fallenhet för vidskepelse hade Nisse tolkat denna händelse som ett synnerligen gott omen. När de kostsamma patentförhandlingarna var slutförda, stod Nisse där med två tomma händer. En person på Nya Zeeland visade sig redan vara innehavare av världspatent på en liknande uppfinning, den han gjort något år tidigare. Som ett slags ersättning fick magister Hagwald i stället uppfinna världsspråket Transpiranto.

Nisse tappade i alla fall inte modet utan kastade sig över nästa projekt. Han nappade på en krok, som utslängts av veckotidningen Hemmets Journal. Det gällde en sorts prenumerationskampanj för tidningen, närmast genom att engagera medlemmar till »ett pojkförbund, som ska arbeta för tidningen och få premier» etc. Hela Sverige skulle indelas i distrikt. Från Göteborg skulle utskickas fyra stycken lärare för att besöka kolleger på landsbygden. Det var en lärare vid Nordhemsskolan, som stod i spetsen för engagementet av medhjälparna, och på sin annons fick han över tvåhundra svar. Nisse blev en av de lyckliga. Fick på tidningens bekostnad ta körkort och kuskade sedan omkring i Västergötland med order att besöka omkring tio skolor per dag. För detta skulle Nisse få 45 kronor om dagen men fick då betala bensinen själv. Nisse kommenterar saken så här i sitt brev (20/4 1924): »Idén är ju förträfflig, om ock tidningen är enkel, ehuru oskyldig, men man kan ju skylla på att göra det för pojkarnas skull och så f. ö. för förtjänstens.» — I detta brev ger Nisse uttryck åt sin livstapperhet och på samma gång ödmjukhet i några rader på västgötadialekt (senare publicerade i H. T.)

Hunn väla ä.

Somma di uvar som uggler i trä
å blänger på väla å dömmer.
Somma snor tomma i maklina knä
å prisar'na blott å berömmer.
Somma, di tör vasken dä eller dä,
di går där å grunnar å drömmer:
må se hocket mäst ho römmer,
om gläjje eller bekömmer?
— Gud hjälpe oss, stömpara, hur ho sen ä,
te *gära nåt för'na,* te tjäna å glä
å hållas mä *dä,* tess dä skömmer!

Nisses intresse för dialektdiktning stegrades starkt vid denna tid och skulle hålla i sig till hans död. Några år senare skriver han till sin vän, red. Iwar Nilsson i Trosa: »Folkmål är nu något jag i egenskap av en landets son alltid skattat högt, både på folkets läppar och som konstform. Det är bara så få förunnat.» Om Nisse själv inte nådde mästerskapet, så är dock de folkmåldikter han försommaren 1924 får trycka i H. T:s Veckoblad långtifrån obetydliga. Ett par meddelas här. Lägg märke till den folkliga blandningen av humor, religion och filosofi!

Bli mä.

Små beta på väsehötska.
För Handelstidningens Veckoblad.

När folk kommer te' dä å seger: Bli mä,
bli mä om dä, å bli mä om dä,
sa inte du tvärt stôlla mä som ett fä
men grunna, å va den du ä.

När folk seger: Nu sa vi rösta å dä,
bli mä om dä, ja, bli mä om dä,
får inte du rösta din mening för dä,
så svara ett ärlitt Nähä.

Å seger di: Sôvert sa nu vi oss klä,
bli mä om dä, jo, bli mä om dä,
om inte dä passar dä, skapt som du ä,
så visat, å svara Nähä.

Å seger di: Låt oss mä suping oss glä,
bli mä om dä, asch, bli mä om dä,
om blott du får sôrg å sånt där diarä,
så tacka, å svara Nähä.

Ja, seger di: Nu sa vi bedja på knä,
bli mä om dä, o, bli mä om dä,
om inte din själ ä teress just för dä,
då gäller de ock sega Nä.

Nä, folk ä la inneli gôtt te va mä,
om blott en ä, va en innerst ä,
men fy för å fösas te dä å te dä,
å tvi för ett topphogget trä!

I môra.

I môra, i môra,
dä ä e finer da!
Då knackar dä på dôra
å vesker: Dä ä ja.
Å när en löfter haken å,
då strömmar sol å vindar på,
å mett i stôva, hi å hå,
står löcka.

I môra, i môra,
ä sôrgera sin kos.
Men ätteråt, i spôra,
där spirar ros ve ros.
Då ser en, att den töngsta nö
va bara tong åv gläjjefrö,
som velle ut i överflö
å blumma.

I môra, i môra,
för allting blir dä rå,
så rak som ena fôra
suns vägen, en sa gå.
Å den som inget dôver te
för skröplighet, som hänger ve,
sa bli te nötta ett tu tre
i väla.

I môra, i môra,
dä ä en storer da!
Då läkes hjärtesôra
å allt blir ljusst å bra.
Ja, om i da mä örat spänt
en luss te själens instrument,
dä spelar opp som te avent
därinne.

Drôpen.

En liten bete på väschötska.
För Handelstidningens Veckoblad.

Dä hänger en liten en drôpe
allt unner en grönskane gren.
Så sôrglöst hänger han stôpe
å glemmar i môrgonens sken.

En foggel som bôgger sett näste
får finaste gletter i strå't.
Han svengar mot hemmelens fäste
å höjer en jublane låt.

Ett vellebrå kommer ur skogen
å står där å blenkar mot ljusst,
å strålkneppa leker i blogen.
Dä spretter å suttar å' lust.

Å folk åtå alla di slager,
som vandrar te dagens bestur,
ser allt i en ljusare dager
ve blenket frå regndrôpens fur.

— Men drôpen har inga bekömmer
om allt detta goa, han gär.
Fast allt i sin spegel han römmer,
för intenô lön han begär.

Å hänger han kôrt eller längen,
så faller han lika så gla,
i dôftane blômstret på ängen,
på vägen blann vessnata bla.

Så sulle e människa värа,
så sjölvglömskt ljusa å glä,
så sorgfrett i döden gära
sett språng, som den drôpe ho ä.

Dä ärones rum, som vi tegger,
dä fenns vasken här eller där.
Men hemmelriket dä legger
varhelst som en inget begär.

ADEL

Den glae.

En liten bete på väschötska.

Ja mötte en kär utmä vägen en kväll
Han svängde i hanna en literputäll
å slängde mä bena, ihop å isär,
å sjoa å sjongde, så mö han feck vär.
Så komm'en inpå'mä å börja å glo
å löfte si flaska i värt å skrek: tjo!
å gjole ett sutt mett i skiten, å sa:
Här selu en gôsse som allti ä gla!
Sen satt'en å pusta ett fän i sett ras
å såg mä i öga, å ja såg i has.
Ja tänkte: du sjoar så möe du vell,
men dette du sae, dä ljög du allt lell.
Ifall, käre vän, du för jämnan ä gla,
hur känner du å', att du ä't i da?
E mänska, som allri e sörg smakat på;
va vet ho om gläjje så möe som så?
Va sjonger du före å gär dina sutt,
om allt ä som vanlitt å intenô nutt?

Å va ä dä lönt, du ör brännevin på
ett tellstånn, du ä i för jämnan ändå?
— Dä va va ja tänkte, fast inget ja sae.
Men: adjö, å tjo, å tjohej! sa den glae.

ADEL

*

En liten egenartad stämningsbild från sina bilresor ger Nisse i brev till Anna-Lisa från Herrljunga 29/6 1924. Han passade på att kvista dit så ofta han kunde, ty det var där hans son skulle se dagens ljus. »Men lite ensligt kan det allt bli att resa solo ibland mil efter mil, och det händer att jag nån gång tar upp nån på vägen för att åka med mig. Fast en trogen följesven har jag då i motorn, förstås. Ja, varför kan det inte bo en själ i en bil? En, tänker jag, bor i allt och vill vara med en i allt.»

Det brev, detta står i, är förresten synnerligen spralligt, samtidigt som det är sentimentalt-känsligt — Nisse i koncentrat. Som barnafader in spe koketterade han genom att jämra sig över sin höga ålder. Systerns all hjälp och omtanke i dessa dagar har han inte ord nog varma för: »Det är så man måste tro på evigheten bara för det.» Samtidigt berättar han om sig själv en fullständig f. förrädaren Peterzohn-historia i telefonmystifikationsgenren:

Jag ringde en dag till den käre Kelek (brodern Carl-Erik). »Hallå», sa han mycket artigt, »är det doktor Campbell?» (lärare vid folkhögskolan i Fristad, till vilken han just beställt samtal). »Ja», sa jag uppe i gommen. Den käre Carl-Erik med sin allra som mest tillrättalagda ton: »Jo, det är komminister Hasselskog i Asklanda. Jag vänder mig till doktorn å Svältornas fornminnesförenings vägnar. Det är nämligen så att föreningen skulle ha en liten hembygdsfest här ute, och nu undrade vi så mycket, om vi finge besvära doktorn med att komma och hålla ett föredrag. Jag har ju av min bror hört att doktorn är intresserad av vår förening.» (Paus och andhämtning i trån.) Härpå jag i gommen: »Jaha.» Karloricken:

»Vi hade tänkt oss festen den 17 juli.» Nu jag: »Blir det någon servering?» Carl-Erik vänligt, nästan litet urskuldande: »Ja föreningen kommer att ha en liten servering av läskedrycker och sånt.» Undertecknad: »*Får jag dricka läskedrycker gratis?*» Paus. Carl-Erik, något brydd, men övervinnande det: »Naturligtvis hoppas jag att vi får se doktorn som vår gäst i prästgården...» Jag återigen: »Men får jag *läskedrycker* gratis?» Keken, tydligen mycket undrande, men hastigt: »Jo, naturligtvis.» Jag igen: »Ja, då ska jag komma. Men det blir nog en dyr historia, jag tar 1 000 kronor.» Kek, såsom lösgjord ur en härva: »Ah, är det Du din filur!»

Den yttre bilden av Nisse vid denna tid fixerar hans gamle skolkamrat Oskar Kloo efter ett tillfälligt sammanträffande så här: »avtärd, flintskallig, blid och försynt. Det översittaraktiga var fullkomligt borta».

Säkert träffande!

*

Detta resande agenturskap gav i alla fall lite mynt, och ekonomien gick riktigt bra ihop ett par månader framåt, vilket var välbehövligt, ty den 20 aug. 1924 föddes sonen Nils. Därmed börjar en ny epok i Nils Hasselskog seniors liv, och det kan inte vara något tvivel om, att denna händelse var den mest bidragande orsaken till den islossning av Nisses konstnärliga möjligheter, som ett år senare skulle övergå i grönköpingsjournalistikens aldrig sinande flöde. Nisses fadersstolthet och fadersömhet skilde sig kanske inte till arten från andra fäders, men väl till graden. Han var uppsluppen ända till tokighet och ömsint rädd om den lille ända till sjuklig sentimentalitet. Dessa båda ytterligheter balanserades av en överströmmande tacksamhetskänsla mot Gud och hela världen, den psykologiska förutsättningen för det rika skapande, som en del stundande motgångar på intet sätt kunde hejda.

Direkta litterära vittnesbörd om Nisses familjelycka

saknas visserligen, men de indirekta är så många fler. I detta sammanhang kan hänvisas till en nyligen (1946) publicerad artikel i Söndags-Nisse-Strix, där sonen Nils Nilsson Hasselskog berättar vilken underbar fader Nisse var. För ögonblicket kan vi stanna inför en tacksamhetsdikt till makan.

Söndag.

Nu är den långa veckan slut,
Vår Herre bjuder: vila ut!
Så tyst och fin står stugan vår
med söndagssol i alla vrår.
Igenom fönstret fågelsång
och blomdoft hela dagen lång.
Hur ljust är allt och lyckligt nu,
och mitt i allt det ljusa du.

— Det var på jordens sjunde dag.
Vår herre skapat slag i slag
sin värld med allt vad därtill hör
och var vid söndagsgott humör.
Då tog han — som för nöjes skull —
och formade av solens gull,
av blommans doft och fågelns drill
det väsen, som med dig kom till.

Det var ungefär vid den tiden Nisse började hysa egna litterära planer. Ett kanske alltför hektiskt affärsbetonat projekt, ett slags firmaalfabet, som han sökte intressera olika affärsmän för, gick fullständigt i stöpet, men han tog genast upp en ny idé, nämligen en egen tidning. Denna hade en ganska lång förhistoria. Vid jultiden 1923 hade Nisses vän Stina Karlander från Alingsås gift sig med arkitekt Ville Berglund från Mölndal. Jämte John Manne skulle denne bli Nisses bäste vän, som inte skulle betyda så litet i grönköpingsarbetet. Det dröjde inte länge, förrän Nisse och Ville hade funnit varandra helt — i bör-

jan tyckte nog Ville, att Nisse var tråkig, liksom jag själv hade gjort, men blev mycket snart tagen ur den villfarelsen. Nisse och Ville, samt dennes bröder Erik och John, grep sig hösten 1924 an med arbetet på Lilla London, vars första och enda nummer kom ut den 30 nov. samma år, med V. Berglund som redaktör och ansvarig utgivare. Eftersom tidningen utgör en tydlig förövning till Nisses medarbetarskap i Grönköpings Veckoblad, får vi försöka ge en föreställning om numrets innehåll. Vi begränsar oss då till Nisses bidrag, som naturligtvis känns ganska lätt igen.

Man lägge märke till en mycket skicklig parodi på en av Torgny Segerstedts filosofiskt politiska meditationer från 1920-talet. Ett prov: »Åtskilliga lustrer (5-årsperioder) ha virvlat bort likt vissna löv, och släkte har följt släkte, liksom ur djupet bubbla följer bubbla för att lysa i solen, brista och försvinna. Men alltjämt ävlas och rasa nya människor i denna världens låga källarsvalar. Flämtande belysa tidens dankar och bloss det bisarra skådespelet av jäktande dansörer. Där svänger sig i stinn och svettig pondus den nya tidens prima ballerina, namnproletären, där struttar på utmärglade benpipor den bleke seconddansören, storkapitalisten, och här röra sig huller om buller alla partipolitikens olikfärgade och sminkade karnevalstyper.»

Ett synnerligen tacksamt objekt för satiren utgör den av prof. Jaederholm på 20-talet införda intelligensmätningen. Nisses artikel heter: »Illojal intelligensmätning å Palace. Professor Jägerholm lämnar sin lärostol i frenologi?» Nisse sammanställer professorn med den kände frenologen Sten Frödin genom att koka ihop ett rykte om en schism, inte bara en konkurrens mellan dessa båda, varvid Frödin i sitt privata intelligensmätningsinstitut å Palace »utförde nya mätningar å klienterna. Han skulle därvid på alla sätt ha sökt desauvera (slå på

fingrarna) hr Jägerholm genom att föregiva helt andra mått å huvudena, än de denne funnit. Sålunda skulle en hel del klienter, däribland särskilt flera seminarister, vilka av hr J. blivit kasserade, av docent F. erhållit betyget Med nöje godkänd för inträde vid universitetet.» I känd grönköpingsstil utgives frenologen heta Fröding och vara »son till författaren och dalaskalden G. Fröding». Orsaken till schismen anges vara konkurrens om professuren i intelligensmätning på Högskolan. Nisse låter tidningen verkställa en undersökning, varav det framgått:

»att hr F. aldrig sökt den på sin tid lediga professuren vid högskolan;

att han heller aldrig ens så mycket som frågat sina klienter, om de förut varit hos professor J. och vad denne sagt;

att det mellan hrr F. och J. råder det bästa möjliga förhållande.»

Man behöver inte vara mycket initierad i dessa ting, för att förstå den infama satiren i denna artikel, vilken skulle ha prytt sin plats som en av de bättre i Veckobladet. Som en konsekvens av artikeln erbjuder tidningen fri intelligensmätning åt sina läsare.

*

Följande Luciadikt i H. T. förtjänar avsluta året 1924:

Idag blev i ottan vi väckta,
när djupast vi sov i vår vrå.
Vi satte oss kapprakt förskräckta
och undra' vad innerst stod på.
— Vem ber oss ej ens att ursäkta,
men öppnar och kommer ändå?

Då slog det ett sken mot vårt öga,
då hördes ett has och ett sus:
i kläder så vita men föga

och krona av Liljeholmsljus,
— en syn ur det vida och höga,
stod kvinnan, som sköter vårt hus.

Hon bar på den dignande bricka,
förtätat, vad livet har bäst,
— o, bullar, som russinsjukt spricka!
o, mocka, så svart som en präst! —
och bjöd oss att äta och dricka
och sitta i skjortan till fest.

Så slök vi de doftande bulor
och bälgade kaffe som män
och värmdes från hjässa till sulor
och tacka' och somna' igen.
Och vakna' bland kliande smulor
med knip, som förföljer oss än.

NILS-ADOLF.

Grönköping mot en ny era.

Vi återfinner Nisse på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg med ett dystert tvåårsperspektiv framför sig. Han hade i maj 1925 insjuknat i höfttuberkulos efter att ha haft svår influensa i ett par månader. Men det skulle ganska snart ljusna, och på mer än ett sätt. Han hade kommit in på en avdelning, där han trivdes storartat och genom sitt goda humör blev synnerligen populär bland personalen. Han låg på en liten sal för tre tillsammans med en trevlig ung teknolog och en varierande tredje man, som de båda andra vanligen förde skoj med.

Framemot midsommar kunde Nisse börja skriva brev och börjar naturligtvis med sin moder. I all sin korthet är detta första brev i gipsen mycket betecknande för Nisse. Man söker förgäves här och i hans följande brev något som helst uttryck för klagan eller missnöje. Brevet lyder:

»En riktigt god och trevlig midsommar önskar vi vår lilla Molla, — Titti, Lill-Nisse och jag. — Och så önskar och hoppas och tror vi, att vi snart får hit Mor! Lilla älskade Mor skall ha tack för allt vad Mor tänker på mig och oss! Och tack inte minst för tidningarna, som dugga så välkommet! — Ja, detta blir inget riktigt brev, men det ursäktar nog Mollan. Min kära Titti sitter här och väntar på det. Hon är här i dag för andra gången. Ja, jag har det så bra. Gud vare med lilla älskade Mollan och oss alla! Barna i Göteborg, gm Ninten.

En månad senare (22/7 1925) skriver Nisse ett sex sidor långt blyertsbrev till syster Anna-Lisa, ett brev som sprudlar av gott humör och som inte är utan litterärt intresse. Att han kan vara sentimental i sin situation an-

tyder han genom att tala om sin »blöthjärtenhet» och att det känns »änna som lite rörligt» att skriva till sin älskade syster. I brevet förekommer, så vitt jag vet, för första gången det sedermera så berömda uttrycket »djupast sett», i det han nämner att »djupast sett» är det lättjan, som gjort att han inte skrivit förut. »Ty lat är jag, och latare blir jag.. Hur du måtte ha det, stackare, med allt ditt jobb i denna värmen. Jag tycker man ids ingenting annat än ligga. Med eller utan gips. (Dom är röda, sa räven om rönnbären).»

Själv är Nisse i skaldetagen och slutar sitt brev med den dråpliga dikten Farbror badar, som kom in på Handelstidningens Ekoavdelning.

Farbror badar, farbror badar!
Varsamt över strandens grus
ut i vikens vass han vadar,
pustar som han släckte ljus,
hukar ned sig och med handen
blaskar på men tappar anden,
ropar stentorshögt åt strand:
Ni har varmare i land!

Farbror badar, farbror badar,
hisnande men resolut,
går med händerna som spadar
längre ut och längre ut.
Nu försvinner nacken redan
valk för valk. Och djupt därnedan
benen få ej längre tag,
dyka upp med mjukt behag.

Farbror badar, farbror badar,
trind och formfulländat trygg.
Varför simma? Simma skadar,
man skall domna bort på rygg...
Vikens solbeglänsta sköte
vaggar farbror som ett flöte
milt i dröm om havets djup,
sill — och smörgåsbord och sup.

I början av september flyttades Nisse från Sahlgrenska till Herrljunga, där familjen inackorderade sig hos svärfadern, som var änkling. Om resan säger fru Hasselskog: »En gladare resa har nog aldrig gjorts i en sjukvagn med en patient i gips».

Jägmästare Molin bodde på Sörliden i utkanten av Herrljunga. Han var en ovanligt beläst man, och Nisse och han kunde prata tillsammans i timtal, ofta filosofi men annars allt mellan himmel och jord. Samvaron med honom har säkert betytt mycket för Nisses litterära utveckling.

Nisse började trivas med att ligga, fick äta vad som helst och lade på hullet alltmer. Själv sade han, att hans magnerver var inlindade som i bomull och höll sig fullständigt lugna. Men det är klart, att det skulle knipa med pengarna under rådande omständigheter, och Nisse var hänvisad till syskonens viggvänlighet. Bl. a. skulle en kvartslampa inköpas och femtio kronor genast inbetalas. Sådant kändes nu svårare för Nisse än tidigare, kanske mera lättsinniga viggar.

*

Men något rörde sig inom honom. En dag sade han plötsligt till sin fru: »*Jag ska skriva något till Grönköpings Veckoblad*». Detta var resultatet av en verklig lidnersk knäpp. Nisse har själv berättat hur han en dag i utpräglad tristess legat och stirrat i taket. Plötsligt ser han i detta hela Grönköping avteckna sig i etsande skärpa. Hans öde var beseglat.

En dag i mitten av sept. skrev han debutartikeln och kunde i brev till Anna-Lisa (6/10 1925) rapportera att han skickat »en längre historia till Grönköpings Veckoblad: 'Upprörande nedrighet mot svärmoder. Känd lantmätare skjuter dylik runt i Varuhusets svängdörr, varefter han avviker. Även hr polis Paulus Bergström och

polishunden Karolina indragna (förklarande not 'i dörren, i olika bås')' — Roligt om det kunde användas.»

Denna enkelt uttalade förhoppning skulle besannas. Det kunde användas. Hasse Z. har omvittnat, att han genast blev slagen av det originella och färdiga i stilen, och i »Sällskap, där man haft roligt», ger han debutartikeln högsta tänkbara betyg: »Till och med redaktören fick sig ett skratt åt den artikeln».

Men Nisse och hans maka visste ingenting om allt detta utan gick i stark spänning och väntade på Hasse Z:s svar. Det kom efter några dar: »Med stort nöje läst igenom Edert manus. Grönköpings Veckoblad har en mycket begränsad, men trogen skara beundrare. Många, förövrigt goda stilister, ha förgäves försökt sig på att skriva för Grönköpings Veckoblad utan att lyckas, men Ni har just lyckats träffa själva nerven.» Gissa, om Nisse var stolt! I honorar fick han tjugofem kronor vilket för våra begrepp ju inte är mycket, men vad det betydde för honom är lätt att förstå. Högre honorar än 30 kr. fick han aldrig, då tidningens ekonomi inte var särskilt lysande. För dikterna fick han, som han säger i inledningen till Guldregn »femton kronor per styck oavsett längden». Någon direkt lättnad betydde denna inkomst till en början inte. Nisse hade samtidigt sålt 30 Asea-aktier för 45 kr. pr. st., men han hade gett 70, vilket gör 750 kronors förlust. Men framgången sporrade, och den ena artikeln efter den andra såg dagens ljus i snabb följd. Hasse Z. refuserade aldrig någon artikel. Han slösade emellertid inte med berömmet i sina korta bekräftelsebrev på högst tio rader, men det han sade vägde tungt och eggade Nisse till nya ansträngningar. Den 20 nov. 1925 kom Hasse Z:s första beställning, som försatte Nisse i ny hänryckning: »Om Ni har lust att skriva något till Grönköpings Veckoblads julnummer kan jag ta emot manus till den 3 dec. Förbindligast H. Zetterström.» Förteckningen över vad Nisse

sände på denna beställning ger ett bra bevis på hans produktionsförmåga. Hasse Z. fick välja mellan dikten Jul, artiklarna Grönköpings allmänna slädparti, Pietetslöst »skämt» med hr Stadssotaren, Oerhörd katastrof med godsägare Bryléns svinhus samt Elakartat olyckstillbud med hr borgmästaren. Alla dessa återfinnas i GHS 1927, de båda sista med något förbättrade rubriker. Hasse Z. tackar den 8 december »för senaste bidrag till Grönköpings Veckoblad. Det drivande svinhuset tyckte jag mycket om. Ni är välkommen med mer. Honorar sändes.»

Att detta författarskap utgjorde det bästa tidsfördriv för Nisse är tydligt. Tiden blev aldrig lång för honom, och humöret är ständigt prima, trots att ekonomien fortfarande är skral. Nisse trodde inte, att han skulle få stanna i Göteborg utan skickade ansökningar åt alla håll. Han och fru Kerstin sökte gemensamt till Lappland, med några mil mellan deras tilltänkta skolor. Han fick sin plats — men inte hon — till deras stora lättnad. Ett vänligt öde ville, att han skulle få stanna i Göteborg. Man tog ett banklån, och livet var ljust.

Ett par decemberbrev ger oss en föreställning om hur Nisse hade det i sin gips. Till Mamma (11/12): »Vi äro G. s. l. krya. Jag är nu tämligen van i den nya gipsen, — en ny gips känns ju eljes lite olika den förra några dar och helst då en som är så mycket kortare på benet. Man är konservativ ända ner i bena. Har slutat med grasinolen, eftersom doktorn sa, att det 'nog inte är skäl i att bli fetare' än jag redan är. Hur det nu skall låta sig göra, med julmaten. Var rädd om våran älskade lilla Molla nu i vintern och julbrådskan! Hav på sig, och vila sig! Gud vare med lilla kära Mor och oss alla! Mors egen Nint.» Till Anna-Lisa skriver han ett par dagar före jul: »Den som nu kunde som Du och Titti och litet var i släkten skriva ett ordentligt brev! Men det är en riktig ödets symfoni, att jag som minsann annars jämt håller i penn-

stiftet, när det gäller att söla det i skämtsamheter och dylikt, som inte bör vara, inte ska kunna svinga upp mig till det som är allvar. Mina senaste bitar i Grönköpings Veckoblads Julnummer kanske du sett. Hoppas kunna komma med mera.»

*

År 1926 gick in med oförminskad produktivitet och tät, ömsesidig korrespondens mellan Herrljunga och Grönköping. Utom ett vackert födelsedagsbrev till modern, 19 januari, hör vi emellertid inte så mycket från Nisse, men det framgår av Hasse Z:s tackbrev, att han är still going strong. Ett par exempel: »Tack för senaste sändning. God fortsättning.» Eller »Tack för senaste sändning. Bra.» Hasse Z. räknar tydligen med permanent medarbetarskap: »Bidrag till ordinarie månadsnummer böra vara här senast den 7 varje månad». Den 11 mars rapporterar Hasse Z: »Historien om Vestlunds sångnummer har gjort lycka. Den var bra.»

Ännu hade Nisse inte riktigt erövrat Alfred Vestlunds poetiska signatur. Hasse Z. var lite tveksam, om han skulle låta honom överta den. Han talade med gamle innehavaren Oscar Rydqvist, och denne gick genast med på saken.

Vid påsktiden fick Nisse flytta ner till förmaket på Sörliden och gå omkring på sina kryckor, ja, t. o. m. promenera ute på vägen. Hans ben var mycket stelt, och han hade svårt att sitta. Hans födelsedag den 10 april firades under bästa stämning, och han blev mycket glad över att få Fioretti av den helige Franciscus i present. Ur den boken lästes sedan högt många kvällar. Nisse anser, att det varit skralt med hans bidrag till Veckobladet denna månad, »som skribenter påstås göra i april». Nisse har f. ö. blivit så säker på sin sak, att han beslutat bli lite mer sparsam med sina sändningar till tidningen,

»ända tills *han ber* mig om mer, då jag ämnar komma med honorarfrågan». Högre honorar gick det dock aldrig att få, vilket emellertid ingalunda verkade tröttande på Nisses intresse. Till april kan dateras hans Sång till Grönköpings allmänna vandrareförening (GHS 1927). I brev i början på juni komplimenterar Hasse Z. honom särskilt för historien om »Nautisk katastrof å Grönköpingsån. Arg tjur sliter sig lös på Grönköping I.» samt dikten till Nobiles luftskepp Norge, och i ett brev ett par dar senare tackar han för julibidragen »med rolig vers om kronprinsparet». (GHS 1927, Attentatet mot Aloha.)

Den sommaren kunde Nisse resa till Alingsås och gästa Mamma och syster Helfrid. Han hade nu skrivit så mycket, att han började fundera på att ge ut det i bokform. Han kände sig själv oerhört djärv och förmäten, men skrev ändå och frågade Hasse Z., som svarar mycket vänligt (7/7 1926):

»Naturligtvis har jag ingenting emot att Ni ger ut Edra art. i bokform. Jag undrar endast om det räcker till en volym. Jag har som Ni kanske vet flera gånger gett ut Veckobladet i sammandrag hos Bonniers — senast för två år sedan med en publikation som mottogs synnerligen välvilligt av kritiken. Tyvärr såldes den dåligt, liksom de övriga. Bonniers äro knappast villiga att fortsätta. Veckobladet har en begränsad publik, trofast men för liten. Att bladet kan ges ut beror uteslutande på de små kostnaderna. Om Ni ej har den senaste Grönköpingsboken, vill jag gärna sända den. Den var bra gjord. Och naturligtvis vill jag även tala vid Bonniers, om Ni ej redan har någon förläggare på förslag. Eder förbundne H. Zetterström.»

Hasse Z. talade också med Karl Otto Bonnier, men denne vågade sig inte på företaget, då han inte trodde artiklarna och dikterna skulle göra sig i bokform, ehuru han mycket uppskattat dem i tidningen.

Nisse blev ganska ledsen över utgången men tappade inte modet. Hasse Z. hade lovat gå till annan förläggare och gav ständigt nya bevis på sin uppskattning. I slutet

av juli beställer han av Nisse en grönköpingskrönika 1926 för jultidningen Lutfisken: »Det viktigaste som hänt och tilldragit sig i den goda staden.»

*

Höstterminen 1926 kan Nisse börja sin läraretjänstgöring igen. Han fick tills vidare arbeta med en labiologiklass i Nordhemsskolan. Byggnaden ligger mycket högt, och han måste ta bil den första tiden. Så småningom gick han dock på sina kryckor den branta backen upp till skolan. Undan för undan blev kryckorna mindre, och till slut smälte de ihop till en stadig käpp. Den 1 okt. 1926 hade man flyttat till Snickaregatan 30 för att få närmre väg till skolan. Strax efter inflyttningen kom ett nytt brev från Hasse Z., där han meddelar, att han träffat avtal med Wahlström & Widstrand. Nisse skulle få 500 kronor för en upplaga om 3 000 exemplar. Bror Sven skulle teckna omslagsbilden och Hasse Z. skulle skriva förordet. Men det var för sent på året att få ut boken till julen, varför bokförläggare Wahlström ställde i utsikt att den skulle komma på vårsidan 1927. Nisse fick trösta sig med att boken därigenom inte skulle försvinna i julfloden. »Jag är övertygad om att boken, när den kommer, klarar sig gott», slutar Hasse Z. sitt brev.

Det hade varit ganska svårt för Hasse Z. även med Wahlström & Widstrands förlag, som också ansåg »försäljningsmöjligheten i bokform väsentligt minskad», eftersom allt varit tryckt »i en så betydligt läst publikation som Grönköpings Veckoblad». Hasse Z. berättar också i sitt förord till boken, att förläggaren först tvivlat på Hasselskogs existens och trott namnet vara fingerat, men till slut låtit sig övertala. En kostlig vändning i bokförläggarens brev till Hasse Z. må citeras: »Vi få därför bedja Eder, Herr Redaktör, att sondera nämnda Hasselskog och snarast meddela oss resultatet.»

Nisse är gladare och produktivare än någonsin. Han säger själv i brev till Mamma, att han har det »kult». Och så tar han itu med julbidraget till Lutfisken. Men som han alltid producerade i överkant, fick Hasse Z. mer än han behövde och fick själv välja ut vad som gick in på en sida. I oktoberbrevet tackar han för de nya bidragen, varvid han särskilt framhåller Älgjakten som »en utmärkt sak». (Se GHS 1927 De K. Älgjakterna föremål för skämt.)

Om Svens medarbetarskap kan vi läsa i ett brev till honom, innan saken var riktigt klar (7/9 1926):

Tack för brev och teckningar — *utmärkta!* Hoppas bara Du inte har för mycke besvär, — det hela är ju så ovisst. Emellertid kräver nog boken först och främst omslagsteckning. Kan Du inte ta dej en liten ny funderare. Som du vet är formatet egalt, teckningen kan ju gladeligen förminskas eller förstoras i klichén. Förslag: Titel *Grk. i helg och söcken.* Sprutövningar, konserter och andra livsbilder. Gatuperspektiv. Storgatan med polis B. längst fram (= närmast), välkomnande läsaren till Grönköping med någon trafikrörelse eller så. Skyltar å husen. (Waruhuset, Kringla: Bag- och Konditori, Posthorn eller dylikt). Skottkärra. Höna. Lugn och stillhet. Pump. Längst fram också vägvisare: till Skövde. Annat förslag: Stadens 'ryttarstaty'. I ensamt M:jt.

I brev till Mamma säger Nisse, att Putte, dvs. Sven, som är anställd vid apotek i Stockholm, varit uppe hos Hasse Z. »och fått hans beröm för sina teckningar». Icke utan självkänsla dröjer Nisse vid »det stora honoraret» och Hasse Z:s beröm inför förläggaren. Hans tacksamhet och beundran för Hasse Z. känner inga gränser. Och inte heller hans lyckokänsla:

Och kanske det kan bli ända till 500 kronor för boken. Hasse Z. tycker visst, att det inte är för mycket, tvärtom. När förläggaren för Hasse Z. påpekade att bitarna ju varit lästa en gång förut, svarade denne: dom ska inte läsas en gång utan tusen. — Mollan vet väl att W & W är ett 'phint' förlag —

t. o. m. Karlfeldts. Roligt, nej mycke, mycke mer. — Men titelfrågan (bokens) är ännu olöst. Har i dag telegraferat ännu ett förslag, men Hasse Z. är ändå inte nöjd. Han är tålmodig och omöjlig. Och utomordentlig. Kanske roar det Mor att se ett brev jag sänder med. Göm det väl kära lilla Mollan (eller allra helst skicka det tillbaka, så få vi läsa det igen), — jag tycker så mycket om det. Titti och Ninten kommo till skolan med det i dag. Det finns *stunder* i livet, Mor lilla. Titti och Nint kramar med mej, och hälsar. Gud välsigne! Mors egen Nissepojke.

Det drar ihop sig till en ovanligt glad och lycklig jul. Nisse har visserligen varit nära att drunkna i arbete och han har t. o. m. så mycket, att han försummat det årliga hyllningsbrevet på Anna-Lisas födelsedag den 5 dec. Men han vet, att han har hennes förlåtelse, då han gratulerar en vecka senare med i hast improviserade verser eller som han själv uttrycker det »fest postum».

I samma brev ges en liten glimt av Nisses febrila arbete: »Sände i söndags av för julnumret. Titti skrev rent hela dagen och var nere vid nattåget. Skönt.»

Så småningom kom korrekturen på boken, som nu äntligen hade fått sitt definitiva namn: »Grönköping i Helg och Söcken. Idyll och panik.» Nisse filade in i det sista och fick ofta läsa tre korrektur. Hans affärsbegåvning, som hittills tagit sig ganska misslyckade uttryck, började nu göra sig gällande på ett naturligt och självklart sätt: han skulle visa sig som en reklamens mästare. Försiktigt och nätt och med en oändlig taktkänsla lirkar han igenom sina reklamförslag. Ett belysande citat i modifierad grönköpingsstil ur brev till förlaget av 22/2 1927: »Med tack för Grönköpingscirkuläret, som ju ter sig synnerligen ståtligt, tar jag mig härmed friheten komma med ett förslag. Vore det inte lämpligt att även pressen finge del av cirkuläret (med uteslutande av bokhandlarnas rabatter etc.)? En del tidningar vore säkerligen ej ohågade att inför Grönköpingsjubileet taga in cirkuläret

som spaltfyllnad, och kunde detta kanske vara ägnat att bidra till bokhandlarnas förutbeställningar. I varje fall torde hrr recensenter icke ställa sig avvisande inför en dylik liten handräckning och boken kanske på så sätt lättare bliva anmäld och efterfrågad.»

Så kom då boken ut i början av april 1927. Nisse väntade ingen stor framgång, hoppades bara på välvillig kritik. Det var Elis Andersson i G. P., som slog det första stora slaget för Nisse. Av hans märkliga recension bör räddas så mycket som möjligt.

Ur sitt förstäck framträder helt plötsligt en av Sveriges märkligaste journalister. Hans namn är Nils Hasselskog och, om ryktet talar sant, lär han ha sina bopålar i Göteborg. Under många år har han, skyddad av anonymiteten, bedrivit det stora reportaget i Grönköpings Veckoblad, detta märkliga organ, som i sig samlat det allra väsentligaste i svensk dagsjournalistik i en stor, grumlig droppe. — Han har haft tillgång till Stockholms, Göteborgs m. fl. samhällens andliga och materiella grönköpingssidor, han har osökt kunnat kopiera flera ledande organ och han har väl som vi alla ett litet grönköpingshörn i den egna själen att ösa ur. Men allt detta har han låtit sammanstråla till en geografiskt bestämd punkt. — Ja, uppriktigt sagt är Grönköpings existens mindre tvivelaktig än Stockholms och Göteborgs. Där ser man andens seger! — »Grönköping i Helg och Söcken, Idyll och Panik» har, tror jag, vissa förutsättningar att bli en klassisk bok, något i stil med Bondesons bestående prosaepos. Att Grönköping fått en så god »stämma i världen», betyder en andlig tillgång, som tyvärr lär bli kurant i alla väder.»

Inte heller den övriga kritiken hade Nisse anledning att klaga på. Påfallande är emellertid, att göteborgspressen ägnade Nisse mer utrymme och mer uppskattning än övriga svenska tidningar, helt naturligt då Göteborg fått en ny författare, något som inte är alltför vanligt. Göteborgs-Tidningen rubricerar sin anmälan »Nils Hasselskogs vängåva till svenska folket» och den slutar med följande ord: »Hr Hasselskogs blodiga drift med tid-

ningar och grönköpingsbor förtjänar en storartad uppmuntran. Författaren är en humorist, och gör han icke succès med sin bok, kan gamla Sverige gå hem och lägga sig.» Ny Tid visar sig ha god blick för något väsentligt i Nisses satir, då dess anmälare skriver: »Grönköping är inte efterblivet, det är litet visserligen, men det följer med sin tid. Samma framåtanda och samma vilja till självhävdelse, som präglar våra metropoler, äro tillfinnandes där.» Sådana yttranden är inte ovanliga i fortsättningen, men jag undrar, om de inte i vanliga fall missuppfattas en smula. Det är inte bara småstadens löjliga efterapningsiver Nisse satiriserar, det är mänsklig beskäftighet överhuvudtaget, mänsklig tro på »utvecklingen», som Nisse inte trodde på. Det är ingenting i de stora grönköpingssamhällenas karaktär Nisse så skarpt fast skenbart menlöst avstraffar som nymoderna patent till mänsklighetens lycka och förbättring.

Skånska Aftonbladet framhåller måttfullheten i Nisses stil och det utsökta språket. »Det är en ej så liten drift med vad man kan få se i dagspressens spalter.»

I den kanske minsta av våra städer skulle Nisse nu finna en vän för livet. Det är huvudredaktören för Trosa Annonsblad, Iwar Nilsson. Han talar som sakkunnig, med oefterhärmlig förståelse:

> Det är angenämt att träffa på en journalist, som kan behandla Grönköping efter förtjänst, ehuru han själv är storstadsbo. I Grönköping i helg och söcken träffar man nämligen på en sådan, som med fin humor och dråplig satir skildrar småstadslivet och i denna behagliga form går till rätta med mångt och mycket... Ja, uppriktigt sagt är Grönköpings historia smittande rolig från början till slut.

Sommaren går, och Göteborgs Handelstidning tiger. Vad är meningen? Både Nisse och hans förläggare är påfallande nervösa. Från dem får han en ängslig anmodan, »om Ni kanske har möjlighet att på omvägar ge

honom (Segerstedt) en fin påstötning». Nisse sonderar fint terrängen, men huruvida han når fram till högst densamme är svårt att avgöra. Plötsligt framträder emellertid ingen mindre än denne själv på tidningens förnämliga tredje sida och skriver en mycket förstående anmälan under rubriken »*Oförarglig samhällssatir*». Genom att på detta sätt dra fram det satiriska i blickpunkten visar Segerstedt, att han fattat kärnan i det hela. Och på sitt sätt är satiren också oförarglig, men i likhet med Elis Andersson vill jag varna för att övervärdera dess harmlöshet. Ett närmare studium av Nils Hasselskogs verk lär oss att skilja på det elaka och det älskvärda i hans satir. Ett uttryck, fällt av hans broder Sven, hjälper oss därvid en bra bit på traven: »Nisse tyckte inte om människor i allmänhet, men i synnerhet.» Det vill med andra ord säga, att han gärna gisslar allmänmänskliga fel och brister, liksom även mer eller mindre abstrakta idéer och program, ideologier, men aldrig deras bärare. Inför individen, personligheten, den må vara innehavare av aldrig så befängda idéer, lägger Nisse ner sitt gissel och ser bara människokrypet som behöver sympati. I hans medlidande med det individuellt mänskliga, vilket endast kan upptäckas av den, som känt honom, ligger förklaringen till det, som Segerstedt kallar hans oförargliga satir eller kanske rättare den oförargliga delen av hans satir.

Segerstedt har emellertid blick även för andra sidor av Nisses författarskap, varvid man mest fäster sig vid den kulturhistoriska synpunkten: »Hr Hasselskog är kulturhistoriker. Han har blivit en försvunnen kälkborgerlighets hävdatecknare. Det är ett litterärt småstadsmuseum, som han skapat. Den idyll han låter spegla sig i karikatyrens glans existerar icke längre.» Träffande framhåller Segerstedt, hur Hasselskog på denna punkt, men blott på denna, haft ett par småborgerliga föregånga-

re: »Gamle Sigurds humoresker, som skänkte 80- och 90-talets hedervärda borgare månget gott grin, hade understundom något av detta samma godmodiga raljeri. Lovisa Petterkvist gick likaledes i denna genre.» Det är nog sant och riktigt sett, när Segerstedt pekar på detta antikverade drag såsom en förklaring till Grönköpings popularitet. Med sin geniala ensidighet uttalar Segerstedt denna följdsats: »Dessutom tillfredsställer det den vulgära självkänslan att få se ned på det förflutna.» Det är ett svidande rapp mot månget ytligt flabb över det grönköpingska, vilken mentalitet man alltför ofta träffar på och som gärna tar sig uttryck i grönköpingsaftnar med tablåer och dylikt. Beundransvärd är också Segerstedts vidare slutsats: »Den som skreve en träffande satir över vår egen samtid, skulle mötas av ett tusenstämmigt skrovligt protestskrik. Han skulle bliva varg i veum i det samfällda tänkandets och kännandets tidsålder.»

Liksom Hasse Z. har Segerstedt emellertid klart för sig, att det är något odefinierbart, oanalyserbart, som är det avgörande i Nils Hasselskogs alstring: humorn. Med rätta slutar han därför sin artikel så här: »Att Grönköpingsskämtet är oförargligt och allmänt uppskattat får emellertid icke fördölja det faktum att det är den sanna humorns äktfödda barn. Det är ett förnämt stamträd.»

Kronan på all erkänsla och uppskattning satte dock Hasse Z. själv med sitt förord till boken, suveränt i sin lätta och lekande stil. Det är för värdefullt för att begravas i den numera ur bokhandeln utgångna GHS 1927. Dess avgörande parti lyder:

> Var ligger då gåtan med Grönköping? Varför ha vi så roligt åt allt det som händer i den goda staden? Varför skratta vi åt herr polis Paulus Bergström, fröken Sophie Liljedotter och varudirektör Jonsson? Är det icke, när allt kommer omkring, vår högfärd och vår självförhävelse, vi alla grönköpingsbor i var sin stad och landsända, som gör oss benägna att överlägset le åt det i vår mening enkla och småborgerliga.

Grönköpings goda, allvarliga invånare måste skildras allvarligt och den tidning, som berättar om deras liv och leverne får inte ett ögonblick falla ur tonen. Där får inte finnas aningen av ett leende på scenen.

Herr Hasselskogs bidrag till Grönköpings ständigt levande krönika tala det språk de skola tala. Han faller inte ur rollen och hans fantasi rör sig alltid inom det sannolikas nyktra gränser. Där finns inte plats för några burlesker och skratt i kulissen. Hans kännedom om svenskt småstadsliv gör också att han är hemma på platsen. Han hittar i stan, han kan sin sak och han är humorist — det viktigaste av alltsammans.

Grönköping i helg och söcken överlämnas härmed med de bästa rekommendationer till alla goda grönköpingsbor, både de i hemstaden och de i förskingringen, alltifrån Ystad och upp till Haparanda.

*

En händelse, som inte gjorde Nisse mindre glad än författarframgången, var att han just denna vår blev ordinarie folkskollärare i Göteborg. Ära och trygghet på en gång! Och pengar! Ungefär samtidigt kom tredje upplagan av debutboken ut. Till påsk hade Nisse fått byta ut sin gånggips mot en läderkorsett och var fullständigt frisk. Läkaren hade fått rätt nästan på dagen. Det hade tagit två år, men på dessa två år hade Nils Hasselskogs och hans familjs liv radikalt förändrats. De båda makarna brukade i dessa dagar för varandra upprepa de innehållsdigra orden: Tänk för två år sedan!

Man kan inte låta bli att anställa betraktelser över sambandet mellan Nisses sjukdom och hans genombrott som författare. Vi vet att Nisse såg lidandet som en direkt gåva av Gud till människans förbättring och förädling, ja, som den djupaste av alla lyckokällor. Att ingen vet om svåra stunder för honom på sjuklägret, synes mig snarast vara ett bevis för att han lyckats transformera sitt lidande till rikt skapande. Jag träffade honom aldrig under denna tid, befann mig då utrikes, men längre fram på 20- och 30-talet hade jag tillfälle att tala mycket med

honom, kanske inte direkt *om* hans konst, men *kring* den. Först genom sjukdomen kom den mäktiga fördjupningen, som gjorde denna konst till vad den blev. Utan detta lyckliga äktenskap och denna underbara faderslycka hade sjukdomen kanske utlöst en annorlunda präglad litterär produktion ur Nisses penna. Det kunde mycket väl ha blivit grönköpingsproduktion men — av annat slag.

Både de reflexioner jag här från mina utgångspunkter nedskrivit och de pressomdömen om hans konst, vilka nyss refererats, får stöd och komplettering i ett uttalande, som fru Kerstin Hasselskog haft vänligheten teckna ned för denna boks räkning. Hennes ord har fällts just i anslutning till hennes berättelse om debuten.

Framgången tog fram alla Nisses bästa egenskaper, särskilt hans stora generositet. Inte bara i ekonomiskt avseende — Nisse hade alltid varit mycket flottare än han hade råd till. Men ju mer kritisk han blev mot sig själv — och han var oerhört självkritisk och självironisk — ju mindre kritisk och ironisk blev han mot andra — och det hade han varit mycket förut. Han hade kunnat vara bitande satirisk, men hans satir mildrades undan för undan till den speciella godmodighet och oförarglighet, som måste finnas i humor. Den kunde vara *snärtig,* men den var aldrig *gaddig,* det fanns aldrig något *gift* i den. Han tyckte aldrig han själv var duktig, han tog sin framgång med ödmjuk tacksamhet och förundran som en översvallande godhet från Vår Herre, precis som han tagit sin sjukdom som något meningsfullt. Han fick en sorts öppen famn mot sina medmänniskor, vilket egentligen inte legat för honom tidigare. Mot främmande hade han kunnat vara ganska reserverad, det var egentligen förr bara bland sina närmaste anhöriga och vänner han visade sina bästa sidor — åtminstone var det mitt intryck, kanske de övriga Hasselskogarna inte tycker det. Jag har tänkt, att det trycket, han avgjort kände av sina i världens ögon misslyckade studieår, släppte, och han blev den Nisse, vår Herre ämnat honom till.

Och Nisse själv! Det vore likt honom, om han i grönköpingsk förklädnad eller vrångbild skulle ha gett ut-

tryck åt tanken om lidandets nödvändighet för hans författarskap. Omöjligt! säger man. Och dock är det så. Med vilken grym vällust måste han inte i sin artikel »Hr Brunanderiana» (GHS 1928) ha skrivit ned dess avslutande reflexion. Han hade i artikeln redogjort för några av Brunanders gräsligaste kvickheter. Just i det sammanhanget ansåg han sig skyddad. Den banala och dock så oemotsägliga, fast ofta missbrukade sanning han uttalar är parodisk utåt men äger bokstavlig tillämpning inåt: »Ty sådan är den sanna humorn: en melankoliens blomma, som just i smärtans stunder skjuter som högst.»

*

Nisses konstnärsambition hade nu blivit grundmurad. Den tog sig uttryck i både ökad ansvarskänsla och ökad självtillit och — varför inte — ökat vinstbegär, nog så behövligt, eftersom han ännu nätt och jämnt hade brutit udden av de ekonomiska svårigheterna. På ett sätt blev det f. ö. värre. Alla skulder, både nya och gamla som skrivits om eller på annat sätt förlängts, pockade nu på att bli inlösta. Plåstrandet fick fortsätta en lång tid framåt.

Alltnog, Nisse kände en ohämmad produktionskraft och produktionslust. Redan i mitten av juni, trots att han var allvarligt bekymrad över Handelstidningens tystlåtenhet, skriver han till förlaget: »Jag skulle gärna vilja fortsätta att samla mina Grönköpingsskriverier i bokform och nästa vår komma med en ny volym, exempelvis en Grönk. i helg och söcken nr II, med ny underrubrik. Kan jag månne räkna med Edert intresse för saken?»

I omgående svar uttalar förlaget trots sitt principiella intresse för en ny bok, sin tvekan »huruvida det ej vore för tidigt att låta den komma redan nästa år. Vi tro nämligen, att man bör noga akta sig att ej trötta publiken.»

Förlaget, som synbarligen tänker sig en hel följd av böcker, vill »ha långsam takt, t. ex. vartannat år, då allmänheten även hinner glömma vad som stått i Veckobladet». Som en lämplig tidpunkt föreslås julen 1929. »Men ett grundvillkor är, att urvalet göres med största kräsenhet, så att innehållet i sin helhet absolut bevarar den första volymens överlägsna kvalitet.»

Nisse blev sårad av de sista orden och kunde med stolt tillförsikt men hänsynsfull värdighet vederlägga dem samt grundligt utreda situationen:

För Eder ärade skrivelse av d. 13.6 angående ny volym Grönköping får jag tacka. Vad först beträffar Edert önskemål om en sträng sovring av materialet, gläder det mig att min första bok, som så smickrande uppställes som förebild, alls icke var något urval ur min produktion utan omfattade rubb och stubb av vad jag hade haft tryckt i Veckobladet alltifrån min första rad i oktober 1925 till och med november — 14 månader (jämte en del ur jul- och nyårsnumren) så när som på två saker: Lejonet å Norrbro och Amundsens mottagande å Nordpolen, vilka jag ansåg falla utanför bokens *titel*. Med den omsorg, jag alltjämt nedlägger på alla bidrag, innan jag lämnar dem till redaktör Zetterström, och med den omfattning jag skriver, vågar jag hoppas att inte heller nästa volym skall behöva fördröjas av brist på acceptabelt stoff. För den händelse Ni läser Veckobladet kunde det kanske intressera Eder att höra vilka nya bidrag som varit mina. — — —

Vad själva tidpunkten för en ny volym beträffar, så gäller det naturligtvis se till att publikintresset inte slappas. Men jag tror ett mycket viktigt villkor just härför är, att boken inte kommer så sent, att innehållet förlorar sin aktualitet, m. a. o. de däri avspeglade världshändelserna och tidsföreteelserna — och det är ju denna avspegling det gäller — att de ej komma att ligga för långt bort i tiden. Vad betyder väl år 1929 en Lindberghsk atlantflygning i Grönköpingsk utläggning för den stora allmänhet, som då skulle möta den för första gången? Säkerligen lika litet som den första volymens behandling av exempelvis Poiret, Amundsens Nordpolsfärd och attentatet mot kronprinsparet, ja av t. o. m. så relativt färska saker som den Åkerlundska bröllopstårtan och hela belgiska furstebröllopet,

därest denna volym hade uppskjutits till nästa år. Jag vågar tro, att mitt livliga önskemål om att få ut volym 2 under nästa år låter sig väl försvaras, och jag är säker om att allmänheten efter Eder så utomordentliga reklam för den första är förberedd nog för att boken skulle kunna gå bra redan på våren. Med utmärkt högaktning

Nils Hasselskog.

Förlaget meddelar (21/6 1927), »att vi efter förnyat övervägande nog måste ge Eder rätt i de framlagda synpunkterna och följaktligen gå med på en ny Grönköpingsvolym till julen 1928».

Ja, så lätt fick Nisse sin vilja igenom, och ändå återstod att förvandla julen 1928 till våren 1928. Också detta fick han förlaget med på. Det underlättades nog därav, att Idyll och Panik gick så bra — tredje upplagan var ute i början av juli 1927! Boken fick efter genombrottet idel välvilliga omnämnanden i landsortspressen. Man fäster sig t. ex. vid att en anmälare i Församlingsbladet, Diakonistyrelsens tidning, Elin Sillén, rekommenderar den bland högläsningsböcker. Ett intressant faktum är i detta sammanhang, att biskop Danell i Skara brukade sända Veckobladet till sina missionärer för att ge dem en äktsvensk hälsning.

En av de angenämaste somrar Nisse någonsin upplevt gick mot sitt slut. Men den skulle krönas av en för honom ytterst betydelsefull händelse — han skulle få träffa Hasse Z. personligen. Sven, som var i Stockholm, tjänstgjorde som förmedlare. Nisse var oerhört nervös inför tilldragelsen. En dag i mitten av augusti reste han till Stockholm, och kvällen före sammanträffandet anlitade han sin bror farmaceutens hjälp för att medelst droger lugna sina vilda nerver. Sven antecknade kallsinnigt, att han utom brännvin och pilsner till kvällsmaten vid sänggåendet innehöll absint, brom, kina, luminal, coffein samt sjösjukemedlet Mother's ill i kapslar. Allt detta bekom

honom synnerligen väl. Och hans första och enda möte med Hasse Z. blev för honom en stor upplevelse. Han återkom gärna till denna händelse, och utan att han särskilt framhöll det kunde man förstå, att de båda stora humoristerna hade avhandlat synnerligen allvarliga ting. Men också affärer, varvid Hasse Z. kraftigt understödde tanken på en ny bok till våren 1928.

Från och med höstsäsongen 1927 blev Nisses yttre liv tack vare ryktbarheten också i grund förändrat. Kollegerna var stolta över honom, liksom hans elever. Gamla kamrater började minnas honom och var angelägna om ett återupplivande av bekantskapen. Han blev mycket eftersökt i föreningar, för uppläsningar m. m. Som den huskatt han var fick han bokstavligen köras ut på sådant, men väl på valplatsen brukade han stortrivas, och det var inte sällan han kom hem vid femtiden på morgonen. Han var då alltid stolt över att vara spiknykter, vilket han förklarade bero på sitt numera goda hull eller, som han själv kallade det, sin pondus. Med denna pondus, sin stora vidskyggiga prästhatt, sitt konstnärshår och sin lätt haltande gång, vartill kom hans utseende av hjärtegod newfoundlandshund — med allt detta utgjorde han i många år ett markant inslag i Göteborgs stadsbild.

Nisse var mycket nöjd med sin fetma, som han påstod gjorde nerverna gott. När han under sina sista levnadsår åter magrade, talade han med vemod om sin »glansperiod». Han brukade säga, att det är alldeles fel som folk tror, att det är för att människor är feta, som de är snälla. Tvärtom. Dem som är snälla belönar Gud med att göra dem feta.

*

Vi får inte tro att Nisse försummade sitt skolarbete för Grönköping. Han trivdes alltid mycket bra med det, med barnen och de flesta kollegerna. Med en och annan

av de sistnämnda kunde han ibland vara lite på kant, men det är fel att tro, som en i Göteborg utbredd muntlig tradition vill göra gällande, att han i Hagwalds-gestalten skulle ha hämnats på sin värste antagonist — det hade då kunnat bli mycket värre. Något lite har han naturligtvis utnyttjat sina möjligheter, men med betydligt större rätt kan man säga, att han i Hagwalds-figuren i mild karikatyr återgivit en del av sina egna läraregenskaper. Han var nämligen en ytterst pedantisk, samvetsgrann och skötsam lärare och därtill en ganska reform- och experimentlysten pedagog. En karakteristisk anekdot berättar en kollega. Nisse stod en gång och skrev i en fönstersmyg på Nordhemsskolan. Hans överlärare gick förbi och frågade, om det var Veckobladet. »Nä, du, inte under skoltid», sa Nisse. Dock var han tacksam över att chefen gav honom nyckeln till expeditionen, för att han skulle få vara ostörd, om något uppslag kom på honom eller så. En annan anekdot säger egentligen allt om Nisses »sätt att behandla lärjungarna», som en tjänstgöringsbetygsterm lyder. En klass lurade honom april. Nisse låtsades bli ursinnig, framtvang en bekännelse om vem som hittat på saken och överöste denne med grymma hotelser. Som en sannskyldig Caligula röt han till syndaren: »Har Du förstått?» Denne: »Jaa!» Nisse: »April, april!»

I sin dagliga gärning lät Nisse aldrig lärjungarna förstå, att det var han som behärskade Grönköpings Veckoblad eller ens hade något med denna tidning att skaffa. Under timmarna verkade han inte alls humoristisk, närmast torr, något som stämmer bra med andras iakttagelser. Pojkarna blev mycket förvånade, då de fick veta, att det var deras magister, som var grönköpingsförfattare.

Trots en viss torr korrekthet och en rätt utpräglad disciplinanda, rådde ändå på Nisses timmar en god och trevlig stämning. Magistern hade förmågan att göra sina

ämnen intressanta, i första hand övningsämnena sång och musik samt historia, ej minst kyrkohistoria. Riktigt inspirerande kunde han bli, när han talade om fornminnen och fick demonstrera sådana på skolutflykter. Hans undervisningssätt, som vanligen byggde på en trivsamt berättande framställning, kunde stundom bli verkligt spännande. Då kunde Nisse nästan dramatisera hela lektionen, varigenom t. o. m. kyrkohistorien blev rolig.

Det bästa av allt var dock Nisses omutliga rättvisa. Han hade aldrig någon favorit, vilket inte uteslöt, att han ägnade stort intresse åt begåvade elevers vidare studier och hjälpte in dem vid läroverk.

*

Nisses arbetsförmåga var otrolig. Han kunde författa hur länge som helst på natten och vara pigg som en mört på morgonen. Han hörde inte till dem, som måste ha tyst omkring sig vid tankearbete. Omgivningen fick prata och spela radio hur mycket som helst, och själv hade han gärna radion på, när han skrev. Man fick t. o. m. tala med honom, men måste då vara beredd på att han svarade bara ett mmm. Också när Nisse satt i ett animerat samtal och svarade på det viset, kunde man vara säker på att han genom någon idéassociation hade fått ett grönköpingsuppslag. F. ö. kunde man aldrig upphöra att förvåna sig över en annan detalj i hans arbetssätt. Han stod nämligen ofta när han skrev, men helst och oftast låg han. Dessa metoder var fördelaktiga för hans sjuka ben. Men man tycker, att han åtminstone kunde ha unnat sig ett bättre skrivdon. Ty han nyttjade alltid en liten eländig blyertsstump, som inte gärna kunde ha varit kortare. — Han trivdes aldrig så bra, som då han skrev. Men han slet ut sig genom att han fick för litet sömn. Därigenom undergrävdes hans motståndskraft mot de svåra förkyl-

ningarna och icke minst mot den lunginflammation, som skulle lägga honom i en för tidig grav.

*

På höstsidan 1927 började Nisse söka kontakt med Radiotjänst. Han hade en god blick för att här något var att göra. Han föreslog, att man skulle anordna en serie dagsnyheter från Grönköping, som ett slags jämnlöpande komplettering till TT. Hasse Z. tog sig välvilligt an saken, men programchefen var inte riktigt med på tanken, då han befarade att sådana utsändningar skulle kunna uppfattas som en drift med TT:s nyheter. Han föreslog i stället, att Nisse skulle göra sketcher från Grönköping spelade av tre à fyra personer och framförda varannan månad. I dem skulle nyhetsmaterialet begagnas.

Men varken Hasse Z. eller Nisse var tilltalade av sketchformen. Nisse föreslog då, att han skulle skriva föredrag, och programchefen gick med på detta samt beställde tre sådana à 15 min. för december 1927 och tre för april 1928. Nisse ville inte skriva på beställning, och till sist blev det ordnat så, att han skulle få skriva precis när han önskade.

Nisse och Radiotjänst hör till ett annat kapitel. Vi avslutar det föreliggande med några valda citat ur Nisses Rimkrönika för Grönköping ur Lutfisken 1927, varav framgår hur suveränt han redan nu förstår att gripa över hela samhället i en grandios syntes:

RIMKRÖNIKA från GRÖNKÖPING
av A:lfr-d V:stl-d.

——o——

Å nytt ett år sig rullar ut från scenen.
en grånad kämpe som spelt ut sin rôle.
Och det är tid att resa bautastenen
och stämma lyran till ett havamål.
— — —

Sig sol- och månsken tämligt jämnt fördelat
— total förmörkning härskat blott en dag —,
och tjänlig väderlek har icke felat,
regn, snö och halka kommit slag i slag.

Förhållandet till andra stadssamhällen
har, kan vi säga, varit ganska gott.
Vi närmat oss, med nya bustabellen,
alltmera Skövde för var dag som gått.
Ett småsint drag sig dock i minnet etsar,
som ställer grannen i obskyrt ett ljus:
vi syfta å när en av våra spetsar
blev vägrad bad i deras varmbadhus.
Med slikt ej stärkes samförståndets brygga.
Nej, tvärsimot. Dock nu i saken nog.
En annan gång, det må de vara trygga,
sig hämnar det, å alltid någon bog!
Å hälsotillståndet skall icke klagas:
Ipidemierna sig spritt normalt,
och Stadens äldsta alltjämt piggt bedagas
samt har å nytt föryngrats rent dentalt.
En mäktig hävstång i det sanitära
vart kneippningen i vår bespolta park;
det är beundransvärt hur alla bära
sen dess sin snuva, blev den än så stark.

— — —

I det politiska ha stora frågor
jämväl bland oss sin djupa klyfta plöjt.
Och en gång särskilt hava stridens vågor
sig hart så när till det panika höjt:
Det var den 1 maj, då företrädar'n
för vårat borgerliga ideal,
borgmästar Sjökvist, kom att med förrädar'n,
hr Peterzohn förbyta kubb och tal.

— — —

Den röda hannen har dessbättre föga
grasserat, men hr Peterzohn dess mer.
Med en frekvens, man knappt kan överskåda,
han gått från sabotage till sabotage.
Och ärekränkningar och oljud låda

hart spöklikt vid hans härjade mustasch.
En faktisk lättnad är det då att tänka
å olyckor dem ingen har rått för.
Så fru Pilzéns, en ofta utsatt änka,
och chefens inom Postens skrank och stör.
Hit ock till sist, en nautisk sorg, avslutning
å stadens glada Lindberghsfirning hör:
då våra ångare gick in för tutning
men tjöto varmt av någon slags majeur.

Nils Hasselskog som Grönköpings stämma i världen.

Fältet låg nu öppet för Nisse. Hans popularitet var allsvensk. Han hade bara att ta för sig. Han gjorde det också, men på sitt speciella sätt: samvetsgrant, ambitiöst, ansvarskännande och utan skymten av författarfåfänga.

Framför honom sträckte sig många år av en forsande produktivitet. Hur orkade han? Och varifrån fick han alla sina uppslag? Den senare frågan kan i någon mån besvaras så: från sina många nya medarbetare. Detta låter som en mystifikation och är det delvis också. Nisses medarbetarstab bestod nämligen av hela svenska folket. Icke så att förstå, att han inte skrev allt sitt själv. Men han överhopades, för att inte säga översvämmades av brev från beundrare, som välvälligt ställde uppslag till hans förfogande. Dessa bestod mest av klipp ur tidningar, ungefär i stil med Veckobladets egna Pressgrannar. En del hamnade också där. I mindre utsträckning delgav folk Nisse direkt sin mening om vad han borde behandla i tidningen. Det skedde ofta i samband med tack för den njutning han berett dem.

Alltför stor nytta av detta »medarbetarskap» hade väl Nisse inte. Men det får inte underskattas. Han var djupt tacksam för den välvilja det vittnade om, och det hade sin stora psykologiska betydelse för honom som stimulans för nya ansträngningar. Därnäst kan sägas, att det kunde ge honom indirekta uppslag, samt sist — och minst — direkta sådana. Ibland var förslagen så larviga eller så

Författaren till Grönköping i Helg och Söcken. 1928.

blottade på humor, att de kunde sägas ha negativ betydelse, m. a. o. ge Nisse sådana inblickar i vad svenska folket ansåg vara humor, att han kunde dra fördel därav i sitt eget skapande, t. ex. när det gällde utformandet av postmästare Brunanders kvickheter. Alldeles särskilt värdefulla i detta hänseende var brev, vilka avsändaren sökt skriva i grönköpingsstil, ett oftast mycket sorglustigt kapitel, som beredde Nisse många kval. Stundom kan man finna exempel på sådant från kända personer, som fått för sig, att de därigenom lade kvickhet i dagen. — Hit hör också en annan, mindre lycklig följd av Nisses verksamhet. En mängd journalister runtom i pressen började ävenledes lägga sig till med Hasselskog-stil, inte bara i kåserier utan också i intervjuer, referat, recensioner, notiser och annat reportage. Man behöver blott peka på uttryck som »nog så tilltalande» och »å det pinsammaste». En hel del personer, ofta högt bildade, tog upp denna stil i sitt tal och kunde därigenom — det håller förresten på än — uppnå förfärliga effekter. Vi kan väl vara överens om att sådan imitation kan vara rätt trevlig, om den sker med allra största sparsamhet, och grönköpingsstilmedlen tas till just när de behövs. Ungefär som svordomarna.

Nisse var aldrig glad åt överdrifter av detta slag. Men än mindre åt att han förväxlades med andra grönköpingsskribenter. Detta skedde särskilt med hans kanske mest kända kollega, redaktör Seth Bremberg, Grönköpings Veckoblads nuvarande huvudredaktör och de senare åren utgivare av Söndagsnisse-Strix. Bremberg gjorde ett utmärkt reportage under signaturen Ada A:son Susegård och har t. o. m. givit ut böcker i hennes namn, t. ex. resehandboken Grönköping på 8 dagar. Men varken han eller Nisse kunde naturligtvis imponeras av att recensenterna — t. o. m. förnämliga sådana — fann något äkta hasselskogskt häri. Jag minns mer än en gång Nisses min, åt-

följd av ett par medlidsamt beklagande ord, när han kom på något dylikt.

De båda kollegerna tyckte till sist detta blev outhärdligt och tillställde via G. V. pressen följande, av Nisse författade, festliga dementi:

Till förekommande av anledning

meddelas härmed, det ingendera av undertecknade utgör den andre, utan äro vi båda såsom individer något alldeles särskilt, detta evad vi i egenskap av ansvarslösa reporters samarbeta i Veckobladet eller vi med våra personliga volymer ligga å bokhandelsdisken.

Grönköping som ovan, under ömsesidig ansvarsförsäkring en för båda och båda för en:

Nils Hasselskog. *Ada A:son Susegård.*

Grönköping i Helg och Söcken blev nu en tradition några år framåt och kom alltid ut vid påsktiden utom sista volymen, 1933, som blev en julbok, i bokhandeln redan i september. Någon stoffnöd var det aldrig tal om. Tvärtom. Nisse sände alltid in i överkant och numrerade de stycken som i första hand borde utgå.

Allt går sin gilla gång och till synes av sig själv. GHS 1927 upplevde sin femte upplaga samtidigt som GHS 1928 kom ut. Och det dröjde inte mer än ett par veckor förrän dennas tredje upplaga var ute.

Någon oenighet mellan recensenter och allmänhet är svår att upptäcka. Allt är medvind för Nisse några år framåt. 1928 års GHS fick lika fina lovord som föregående års. Att notera är Erik Rinmans omdöme i Stockholms-Tidningen: »Det kvickaste och tillika roligaste persiflage, som pressen i detta land någonsin varit utsatt för». I Vestmanlands Läns Tidning skriver Carl Larsson i By en mycket entusiastisk anmälan, men han har fått för sig, att Nils Hasselskog är ett fingerat namn och att »bakom detta namn döljer sig nog en känd mästare på satirens område, Bengtzéns andlige fader». D. v. s. Karl

Hjalmar Lundgren! För övrigt går Carl Larsson i By så långt, att han anser denne förmente, nye Bengtzén nå upp till och i vissa fall överträffa Chronschough. Han betonar starkt det allmänmänskliga i Nisses satir och uttalar den träffande meningen att »författaren älskar oss trots alla våra grönköpingsmässiga svagheter».

Iwar Nilsson i Trosa Annonsblad har alltid något förståndigt att säga i grönköpingsfrågor. Ur hans anmälan 1928 antecknar vi, att han i boken finner »ett ej föraktligt mått av levnadsvisdom».

*

Nisse hade tagit sin överenskommelse med Radiotjänst så allvarligt, att han under inga förhållanden ville förhasta sig. Han reserverade hela den kalla och ruskiga sommaren 1928 ute på Hönö för detta syfte och skrev och filade på sina kommande radioföredrag. Han förstod, att det här gällde att få fram en alldeles särskild ton och stil. Och han lyckades. På höstsidan får han kontakt med Carl Anders Dymling, då Radiotjänsts programchef i Göteborg, och samarbetet mellan dem blev det allra bästa, även sedan Dymling blivit riksprogramchef.

På ett osjälviskt rörande sätt följer Hasse Z. alla Nisses ansträngningar att skriva för radion. Och in i det sista uppmuntrar han honom. »Det är bara aktörer som ha rampfeber även där. De känna ingen kontakt med publiken. Bäst är, om ni kan ha någon närvarande i studion. Och så lagom fort. Med lugn andhämtning, vilket är det viktigaste.» En rolig kommentar till detta har vi i Hasse Z:s bok »Sällskap där man haft roligt», där han i kapitlet Framför mikrofonen skildrar sina egna sorglustiga upplevelser som radiouppläsare. Han måste ha sin dotter med sig för att få lugn! Själv skildrar Nisse sina erfarenheter så här i en intervju i Morgon-Tidningen (3/3 1934):

— Alldeles förfärligt... det vill säga första gången... då höll jag på att taga ihjäl mig på brom och min hustru var tvungen att följa med mig upp på studion och hålla mig i handen... egentligen var det borgmästare Sjökvist hon höll i handen, det var nämligen i hans skepnad jag första gången lät höra mig för det trogna svenska folket...

— Men borgmästaren fick inte panik och sprang sin väg?

— Nej, alla människor däruppe var så snälla och pysslade om en och talade goda och lugnande ord... så jag överlevde. Och numera är jag lugn som en filbunke... om det är något jag är rädd för så är det manuskriptet... men det är ju alltid tryggt att veta, att tycker svenska folket att det är dumt, så kan dom stänga av radion.

— Har det aldrig hänt några malörer framför sockerbiten?

— Bara att jag en gång var så förkyld, så jag knappast kunde få fram ett ord, ty även i Grönköping kan man bli förkyld — men det ordnades fint för jag fick sitta vid radiochefens bord och så fort borgmästare Sjökvist överfölls av host- och nysanfall, så tryckte jag på olika små knappar som trollade bort ljudet... Och åhörarna trodde att de många pauserna hörde till borgmästarens pondus...

Den 15 okt. 1928 debuterar Nisse då som föredragshållare i radio. Det skedde rangenligt i borgmästare Sjökvists namn, och ämnet hette Några tankar om gåsen. Hasse Z. skriver några dagar senare: »Jag tycker det gick bra i radio, och jag har träffat flera som tyckt detsamma. God fortsättning.»

Själv glömmer jag aldrig denna debut. Jag befann mig hemma i Sverige efter lång utlandsvistelse och hade inte råkat Nisse på flera år. Fastän jag kände väl till hans succès, var jag rätt tveksam inför radioframträdandet. Med radiolurarna på öronen var jag nog lika nervös som föredragshållaren själv. Men vilken idealisk radioröst hade inte Nisse! Lugn och måttfull och just så där allvarlig som behövdes för att humorn skulle framträda. Och huru personlig var inte denna röst! I det avseendet är det väl bara Ernst Norlind, som kan jämföras med

Nisse. — Det var en fullträff, som skulle följas av åtskilliga. Grönköping var för lång tid framåt det svenskaste av allt svenskt.

*

Bland Nisses »frivilliga medarbetare» märkas gamla akademiker, tjänstemän och kolleger till Nisse jämte åtskilliga anonyma. Bland berömda namn märker man väl egentligen bara Frank Hellers. Att han är med är ingen slump. Hans vän Artur Möller berättar: »En svensk författare i exil, Frank Heller, har anförtrott mig att det under många år för honom var den största vederkvickelse och bästa påminnelse om fosterlandets atmosfär att läsa Grönköpings Veckoblad.» (NDA 26/12 1934). Ett vältaligt vittnesbörd har vi i följande brev från Frank Heller till Nils Hasselskog, avsänt Allinge 3/9 1931: »På en dags besök i hemlandet fann jag följande notis, som jag tycker förtjänar en blygsam plats i Er storartade kollektion av Grönköpingssensationer. Jag tackar Er för det nöje den så ofta berett mig! Med vänlig hälsning Er förbundne Frank Heller.»

Hur ska inte detta brev ha glatt Nisse, som själv hörde till Frank Hellers hängivnaste beundrare, främst för hans suveräna stilkonsts skull!

Frank Hellers klipp (ur vilken tidning är omöjligt att avgöra) är inte så särskilt märkvärdigt, men man kan förstå, att det ska ha givit den landsflyktige en speciell doft av svensk idyll, trots det en aning beklämmande innehållet:

BRO SOM MISSHANDLAR DUVOR? Vid Stångebro i Linköping har man observerat, att bland där befintliga duvor en del äro invalider. Några äro halta, andra hoppa omkring på ett ben och i ett par fall är stjärtpartiet skadat. De så illa åtgångna djuren kunna endast med möda röra sig i terrängen och ha därför svårt att skaffa sig föda. Personer i trakten ha

trott, att illasinnade pojkar varit framme och gjort duvorna illa. Det har emellertid utrönts, att intet »pojkstreck» föreligger. Duvorna bruka nämligen uppehålla sig under själva bron. Då bron svänges ut för framsläppande av fartyg, är det möjligt att duvorna kollidera med kuggar och andra anordningar och på så sätt erhålla skador.

*

Det omedvetet pekoralistiska kan ligga övervägande i innehållet eller i stilen. Fördenskull föreslår jag termerna »innehållspekoral» och »stilpekoral». Att blandformer förekommer eller rent av är de vanligaste, hindrar inte uppdelningens nödvändighet. En sådan klyvning visar sig nämligen fruktbar även vid studiet av Nisses egna prosabidrag i G. V.

»Äger inte Fröken Liljedotter i Grönköping någon Nattens Drottning?» frågar en meddelare och bifogar två vackra bilder ur D. N. En av texterna lyder:

Den vackra blomman med namn som i rubriken visade sig på tisdagsaftonen hos fru Jenny Edlund, Västmannagatan 45. En påpasslig åskådare fotograferade det kortvariga fenomenet.

Specialisten på att korsa Nattens Drottning med Gossen i det gröna bör ha lett ett sympatiskt leende.

Ett offentligt Tack i Provinstidningen Dalsland är ur grönköpingssynpunkt intressant:

Ord äro för mig för fattiga, då jag vill uttrycka mitt hjärtas tacksamhet för de oförtjänta bevis på kärlek och tillgivenhet, som kommo mig till del i går på min 60-årsdag från kl. 5.45 på morgonen hela dagen till kl. 10 på kvällen.

Vi står här inför en innehållspekoralism i svensk press, som blivit allt för litet beaktad, vad jag skulle vilja kalla *»den onödiga exaktheten»*. Ett annat exempel. En vaktmästare vid en offentlig institution hyllas på 65-årsdagen, och så får man veta, att han utnämnts till en föregående befattning år 1903 »vid jultiden»!

Nisse hade ett skarpt öga för dylikt. Han låter Vestlund kväda:

Se, det snögar över taken,
å staketen *och bredvid* ...

Och i En tråkig historia å posten (GHS 1927) läses:

Den sorgliga historien inleddes med att fru änkefru Pilzén, som några dagar före jul tänkt skriva ett brev *(enl. uppgift till en ungdomsvän i Ockelbo)* var inne å postkontoret och inköpte ett frimärke *à 15 öre.*

Låt oss inte glömma inledningsraderna i Nisses berömda festhymn till Grönköpings Veckoblads 25-årsjubileum:

Vi flagga vi så gult och blått
i allmänhet i dag
på *stänger utav skilda mått*
på ställningar och stag?

En variation av den onödiga exaktheten skulle kunna kallas *»den triviala samtidigheten»* — man är angelägen kringbygga sin redogörelse för en händelse med allt möjligt oviktigt som hände samtidigt. Felet är det, att man är så starkt fången i sina egna beröringsassociationer, att man inte betänker, hur lite dessa kan intressera åhöraren.

Ordet *ändå* är talspråkets nyckelord för hithörande fenomen. Givetvis har Nisse inte varit blind för stildraget. Gång på gång utnyttjar han det, särskilt vid livliga skildringar naturligtvis. Då han berättar den fantastiska historien om den försvunna stenläggningen i S. gränden, som hamnat i fröken Liljedotters trädgård (GHS 1927), låter han fru Pilzén ha observerat detta från ett träd, då hon som hastigast begav sig ned ur detta, glömde hon »kattan, som *f. ö. (ändå)* senare nedföll av sig själv, tillfölje tyngdlagen». — — — Då »arg tjur sliter sig lös på Grönköping I», beledsagas skildringen av dessa biomständigheter: »Grönköping I hade å *middagen lyckligen*

anlänt till Skövde och därstädes intagit *en betydande last benmjöl och vetekli* samt var just klar att därmed anträda återfärden, då ...» (GHS 1927).

Ett bra exempel på stil- och innehållspekoral i skön blandning ger en Nässjö-tidning. Varumässan »Mitt hem» behandlas:

Det är Nässjö husmodersförening vars damer bjudit armen åt herrskapet Dyring, specialister på heminredningsfacket. Tillsammans sätta de i all stillhet i gång med en varumässa, vars betydelse främst ligger i partibeteckningen »Mitt hem», gemensamt för alla. Herr Dyring är helt enkelt en herr Billig. Han vill lära folk att leva billigt, men med förstånd och god smak. Biedermeierkrafs från das grosse Vaterland tilltalar inte denne herre och funkis duger ej heller. Han avskyr och är i varje tum en det praktiska hemordningsförnuftets apostel. — Så dekorativt. Glans av bländvita servietter, silver och porslin på långa dukade bord. Fru Dyring är specialist på borddukningskonst. Herr Dyring torde dock få stå för ansvaret att duka ett svensexbord med en mittuppsats av ett rivjärn och kaktusar till blivande brudgummens förskräckelse och onda aningar för framtiden. Så springer han omkring i butikerna och plockar fram allt möjligt, som ingen skådat haver kanske. Det är både strykbräda och saftkvarnar, ja ofta små järnhandelskuriosa, men praktiskt, praktiskt och billigt. Det demonstrerar han och lovar komma med en ny laddning varje kväll. Publikens ögon äro vidgade onaturligt. Tänk så mycket det finns, som man aldrig vetat om, men ändå bra att ha i hemmet. (Avis till hrr annonsörer!) Nu blir det en rusning till affärerna. Jaha, så här gick det till på lördagen. Tal av borgmästare Johnsson, som är en god all round, även bland köksregionernas hemlighetsfulla värld. Så talade fru Maja Hellström, husmodersföreningens visserligen vittra, men dock first lady och organisatris. När damerna äro med på noterna är allt i sin ordning. De exponerande affärsmännen ha då de verkliga kunderna armbågsvis inpå sig.

Till jämförande studium kan rekommenderas följande artiklar av Nisse: Celebert främmande. Hr modekonung Poirét på genomresa. Slutsäljer hela lagret på ett par

timmar, Waruhuset anordnar flytande utställning (GHS 1927), Hushållsnytt och Storgatans julskyltning (GHS 1928), Grönköpings Husmoderförening anordnar Alma Söderhjelmsafton och Storgatans julskyltning (GHS 1929), Ny stil å hemmen (GHS 1930), Modenytt (GHS 1932). Det är nödvändigt för att rättvist uppskatta vår nässjöreporter. Nisses inlevelse i denna atmosfär är nästan otrolig.

*

Nisse vadade genom en flod av brev och klipp. Ibland kunde det roligaste i alltsammans vara brevskrivarna själva, såsom då »Lösnummerköpare» i Varberg sänder Nisse ett par tidningsnummer och till hans hjälp ger honom denna fingervisning: »De särskilt roande artiklarna äro utmärkta med Obs!» Eller då en gammal ungdomsväninna, som dock inte hört till Nisses närmaste vänkrets, för första gången på decennier låter höra av sig och med en begäran, att Nisse ska uppvakta en av hennes manliga bekanta med telegram på dennes stundande 50-årsdag. Hon bifogar tre kronor i frimärken för telegramavgiften och överlåter åt Nisse att själv bestämma författararvodet! Han får emellertid god hjälp av henne genom att hon bifogar en ingående karakteristik av det blivande födelsedagsbarnet. Denne är humorist, läser »Grönköpingstidningen» och »har införlivat denna hos många sina vänner — men ridderlig till sinne och åthävor». Han har vidare fyra präktiga, skötsamma pojkar, är själv dalslänning men makan västgötska o. s. v. — Många sådana beställningar fick Nisse, men mest gällde det åtminstone folk som han kände tämligen väl.

Ett vanligt uttryck för Nisses popularitet visar sig i adresserna på breven till honom. Många avsändare tog honom för G. V:s redaktör. Somliga skrev bara »Nils Hasselskog, Grönköping», vilket posten snart lärde sig

tolka, ja, det kunde förekomma, att brev nådde honom som adresserats Grönköpings Veckoblad, Göteborg, Mag. Hagwald eller Hr. Alfr. Vestlund, Grönköping.

Ett stort kapitel i Nisses biografi utgör intervjuerna. De började 1928 med Göteborgs-Tidningens nästan helsidesartikel av Helge Härneman. Härigenom presenteras Nisse för den stora allmänheten i Göteborg. Han får redogöra för sin ungdoms journalistiska bravader, vilka vi redan känner till. Som alltid är han angelägen framhålla, att Hasse Z. är Veckobladets grundare och ledare. »Jag är bara en enkel medarbetare.» Intervjuaren tillägger: »Anspråkslöshet och tillbakadragenhet och rädsla för intervjuer bruka ofta utmärka de verkliga humoristerna och människorna. Herr Hasselskog utgör inget undantag.» Med sin realistiska syn på livet ansåg Nisse intervjuer vara nyttiga för reklamen, varmed naturligtvis inget är sagt om hans anspråkslöshet.

*

Den 19 december 1928 såg ett tag ut att bli dagen för Nisses grävande av sin egen grav som radioartist. Han hade nämligen låtit reservlöjtnant Jonsson i egenskap av sekreterare i turistsällskapet tala över ämnet Fira julen i Grönköping. Men en viss hovrättsassessor hade tagit mycket illa vid sig och i Reservofficersförbundets medlemsblad skarpt angripit Radiotjänst med den motiveringen, att hela reservofficerskåren därigenom hade blivit smädad. En del av hans yttrande må återgivas:

Det måste anses tämligen enastående, att ett företag med AB Radiotjänsts halvofficiella ställning kan tillåta, att en statlig tjänstemannakår, som med erkänd lojalitet och stora ekonomiska uppoffringar fyllt sin plikt under de senaste årtiondena, schavotterar genom en dylik oförtjänt karikering. Kritik kunna vi tåla — men icke att bli utsatt för spott och spe.

Nisse tyckte detta var mycket obehagligt, men han ville inte gärna själv yttra sig i saken. Det behövdes inte heller, ty han fick den bästa hjälp från sina vänner. Hasse Z., gammal och van, förstod genast reklamvärdet i assessorns angrepp och skyndade sig att under rubriken »Tack för Skratt» i Söndags-Nisse-Strix betyga honom sin erkänsla. Slutorden lyder:

Efter hr L:s uppseendeväckande inlaga är det att vänta att Svensk Polistidning på allvar tar itu med Veckobladets sätt att behandla rikets poliskår genom hr Polis Paulus Bergström. Ha borgmästarna något eget organ väntar man en protest för borgmästare Sjökvists räkning, varjämte de f. d. förrädarna sedan i god ordning kunna rycka ut för att skydda hr Peterzohn. Livet har inte så många glädjeämnen att man bör förbigå de få som ges. Herr L. skall ha tack.

Men Hasse Z. nöjde sig ej med detta utan visade Nisse en rörande personlig omtanke. Han klippte sympatiuttalanden och skickade honom, han föreslog Nisse att ta »den lustige L.» under behandling i Veckobladet. Och för att riktigt pigga upp honom föreslår han Nisse den 30 januari 1929 till medlem av Sveriges Författarförening.

De av Hasse Z. framlagda synpunkterna delades naturligtvis av många. Assessorn fick påskrivet från olika håll, särskilt eftertryckligt i St. D. och Göteborgstidningen.

G.-T. tar sikte på vissa personers benägenhet att känna sig sårade på sin kårs vägnar. Tidningen säger tänkvärda ord:

Det finns fler reservofficerare än borgmästare i landet, till och med så många att det räcker till en »kår». Och då är det färdigt. Det är nog sant att svenska folket har humor, men vill man ha rätt på den får man ta fram nationens medlemmar en och en. Som enskild människa kan man tillåta sig att skratta hjärtligt åt vad som helst men som medlem av en kår blir man en högst allvarlig persedel som inte tål det minsta gyckel. Det är en ofta upprepad historia. — Men ingen blir

löjlig bara genom att vara reservlöjtnant. Det begriper ett barn. Och ännu mer en skämtare. Men de löjligaste äro de, som inte förmå uppskatta ett sådant skämt och låta det vara vad det är. De ha väl själva en känsla av detta, eftersom de alltid försöka dölja sin brist på humor genom att krypa bakom den gamla beprövade »kårandan».

I Ny Tid hyllar en medarbetare i ett elakt vestlundskt poem den tappre reservofficeren, och flera landsortstidningar sluter upp på Nisses sida. I Radiolyssnaren ta flera åhörare av föredraget hans parti och ber Radiotjänst om fler föredrag från Grönköping. Riksprogramchefen själv utlovar sådana, och annonserar polis Bergström som näste talare.

Bättre reklam hade Nisse aldrig kunnat tänka sig. Hans seger var fullständig. Det ena radioföredraget följde på det andra under 1929 — till svenska folkets stora förtjusning. Hans tredje grönköpingsbok kom under tiden, sjunde upplagan var ute 1 maj — mer behöver inte sägas, och det räcker med Hasse Z:s kommentar till händelsen:

»Svenska folket tycks ändå ha uppfattning.»

Samtidigt kunde han om ett par artiklar till tidningen, »om tempelbytet och Gårdbergs nya möbler» (GHS 1930) skriva: »Det är inte ofta en redaktör skrattar själv».

*

Man kan beteckna 1929 som Nisses definitiva genombrottsår. Tidigare hade han erövrat Grönköpings Veckoblad och dess publik, nu erövrade han återstående delar av Sverige för Grönköping. Ett grammofonbolag ville ha intalningar av honom, men det strandade på oenighet om de ekonomiska villkoren; Hasse Z. hade rått Nisse att inte vara allt för billig. Inbjudningsbreven duggade tätt från och med denna vår — det var som om de sista fördämningarna hade brustit genom hovrättsassessorns ofrivilliga reklam. Utom radioföredragen, sin

tjänstgöring, månatliga leveranser till tidningen hann Nisse under resten av året med ett tiotal uppläsningar i olika sammanslutningar. Han gästade sina skaradjäknar i Göteborg ett par gånger, ABF och Göteborgs Högskolas studentkår samt återsåg som berömd man sin skolstad Skara, där han hade stor framgång.

Tyvärr kunde han inte säga detsamma om sitt uppträdande på Råå Hotell midsommarafton och midsommardagen 1929. Det var Manskören Harmonis hembygdsfest. En hälsingborgskollega till Nisse hade i månader legat efter honom om medverkan och länge fått nej. Till slut högg Nisse till en ganska kraftig summa som accepterades. Nisse var hela tiden mycket tveksam, men det som drog honom var tanken på en köpenhamnsresa han länge hade drömt om. Festen skulle hållas i parken till Råå Hotell, men det regnade nästa hela tiden och publiken visade sig sakna förutsättningar att uppskatta Grönköping. Den stackars Nisse måste uppträda fyra gånger under två dagar och möttes med stor kyla. Uppskattningen var så liten, att Nisse efteråt kunde säga »han som skrattade i Råå». En bondkomiker, Rättarfar på Björkeberga, gjorde däremot stor succès. Vad Nisse tänkte om detta kan man möjligen förstå, om man erinrar sig med vilket dräpande uttryck han tidigare hade fångat en sådan humors väsen. I Grönköpings allmänna slädparti (GHS 1927) läser vi: »Herr bankkassör Vedbom kommer här ock att bidraga till trevnaden med sin kända sällskapstalang genom att utklädd till komiker »dra» sina bekanta roliga historier». Nå, Nisse fick sitt straff för detta i Råå. Till yttermera visso blev han andra dagen tagen avsides av ledningen och övertalad att avstå från en god del av honoraret, då festen hade gått med stor förlust. På resten av pengarna reste emellertid familjen till Köpenhamn och roade sig kungligt. Nils N:son Hasselskog har berättat om resan i Söndags-Nisse-Strix semes-

ternummer 1946. Den gick i hans tecken, ty Nisse kunde roa barn som få. Med rätta kan sonen också skriva: »Sällan har en så ung man gjort en främmande stad så ordentligt och roat sig så grundligt». Faderns ciceronskap i Zoologisk Have lär ha varit något alldeles extra.

Mycket annat hände detta år. En stor Barnens-Dagsfest skulle gå av stapeln på Liseberg och Nisse blev anmodad att vara med att ordna en grönköpingsavdelning där med plats även för Grönköpings V:s redaktion. Han visade sig som en sannskyldig mästare, också när det gällde att ge yttre gestalt åt sin stad. Att detta inte är lätt kan var och en förstå som sett s. k. grönköpingstablåer och dylikt på annat håll.

Reklamvärdet i dessa framgångar både för tidningen och Nisse själv kan knappast överskattas. Med rätta kommenterar en journalist tilldragelsen med den reflexionen, att det fåtal göteborgare som dittills inte vetat vad Grönköping var inte skulle kunna undgå att göra det hädanefter. Han hade förresten på ort och ställe avlyssnat publikens sakkunskap, vars verkliga orsak Göteborgstidningens utmärkte tecknare, Gunnar Wallin, kanske riktigast angav, då han som text till en av sina bilder satte denna dialog:

Främlingen på stan: — Dä här Grönköping har visst gjort publiksuccès?

Polis Paulus: — Tror ja de — folk känner sej precis som hemma.

Framgångarna steg på intet sätt Nisse åt huvudet, men nyktert och realistiskt förstod han att uppskatta reklamvärdet, då han skriver till förlaget:

Jag tar mig friheten sända några pressuttalanden därest de skulle intressera Eder och saken ev. befinnas giva anledning till en annonsering av »Helg och söcken» i Göteborgspressen. Det förefaller mig som om vi nu skulle kunna räkna med en vidare publik och ett ökat intresse för böckerna här i Göteborg.

Nisse hade nu också blivit uppmärksammad i världspressen. Berliner Tageblatts korrespondent i Stockholm, Walter Singer, skrev en alldeles utmärkt, ganska lång artikel om Grönköping, varvid han karakteriserade Nisses insats med bl. a. följande ord: »Hasselskog träffar med aldrig sinande humor denna gravitetiskt kälkborgerliga, självtillräckliga, inskränkta, moraliserande, översittaraktiga, ofrivilligt komiska ton».

På höstkanten dyker ett nytt problem upp för Nisse: en grönköpingsfilm, varjämte han får förfrågningar från bestyrelsen för stockholmsutställningen 1930, om han skulle vilja ordna en liknande grönköpingsavdelning där som på Liseberg. Filmförslagets upphovsman var Carl Barcklind, som framlagt det för Hasse Z., vilken var mycket nöjd med Barcklinds idéer. Han skriver därom till Nisse bl. a.:

Det föreföll som han hade en riktig syn på samhället. Hans förslag att låta amatörer spela filmen är nog bra. Det hela blir mera naivt riktigt på det sättet. Av oss ville han nu ha rätt att begagna stoffet i Grönköpings V. Dvs. figurerna. Han ville med ett ord, att vi skulle ge vårt gillande av planen. Utan detta stöd kunde han ej skaffa kapital. Jag har tänkt på saken och har ingenting emot ett sådant samförstånd på det bestämda villkor, att scenariot utarbetas av Eder eller att Ni står som medarbetare i detsamma. Därigenom skyddas, tror jag, även Er rätt.

Barcklind reste genast ner till Göteborg, där han tillbragte en strålande kväll i Nisses trevna hem. Filmplanerna avancerade, och det hela lovade att bli en bra affär. Nisses förläggare gav sin tillåtelse och Hasse Z. sin välsignelse. Nisse skulle enligt kontraktsförslaget få 5.000 kr. kontant »och därutöver en summa av 5 proc. på det netto, som uppstår på förevisningarna av filmen, sedan en bruttosumma av 100.000 kr. äro på densamma inspelade».

Barcklind delgav också Nisse ett eget utkast till filmen, som han förslagsvis kallat Svarta damen i Grönköping. Det är ganska intressant att se hur den erfarne filmmannen hade tänkt sig saken. Huvudproblemet var tydligen att få dramatiskt liv över det hela. Så mycket kan väl förrådas, som att han tänkt sig en kupp mot det lugna samhället, vilket sedan det genomgått en hel serie skakningar, till sist återgår till den gamla idyllen. Barcklind ber Nisse kritisera förslaget »djädrans hårt».

Under tiden gick planerna på ett Hasselskogs Grönköping å Stockholmsutställningen i stöpet. Gröna Lunds tivoli skulle själv stå för företaget, varför Hasse Z. vägrade sin medverkan, eftersom han fordrade att Nisse skulle ha ledningen. Nisse undrade, om man inte kunde stoppa hela saken såsom olaglig, men det gick inte. Namnet Grönköping vore ej lagligen skyddat, uppgav Patentverket. »I Amerika skulle det gå», tillade Hasse Z. resignerat.

Medan filmtanken ännu är oavgjord, kläcker Nisse ut en egen plan: han vill samla sina radioföredrag i bokform och underställer både Hasse Z. och förlaget sin idé. Båda parter är mycket intresserade, dock vill förlagschefen vara försiktig med avseende på upplagans storlek. »Vi måste nämligen taga i betraktande att försäljningsmöjligheterna ej äro så stora sedan uppläsningarna avhörts i radio».

Nisse blir ganska misslynt, men han döljer det och samlar sig i stället till ett av sina grundliga motargument och visar sig som så ofta förut som den skicklige affärsmannen och underhandlaren. Han hade ju själv i sitt förslag uttryckt sin rädsla för att folk skulle bli övermätta på Grönköping, men han kunde å andra sidan stödja sig på förfrågningar från radiolyssnarna om var dessa föredrag funnes att köpa samt på uppmuntrande ord från dr Dymling i Radiotjänst och Hasse Z. Dymling hade rent

av rått Nisse att publicera föredragen, och Hasse Z. var fast övertygad om att det skulle bli en säljbar julbok. — Så kör Nisse fram med huvudargumentet (brev till förlaget 21/7 1930):

Att föredragen hållits i radio, har jag, såsom jag nämnde, svårt att tro skulle innebära något minus, tvärtom, då frånsett att de flesta lyssnare kanske inte hört mer än ett och annat av dem och ju kunna tänkas vilja komplettera dessa, det nog är så, att grönköpingsskildringarna anses vinna vid en förnyad bekantskap, något som ju inte minst bör gälla dem i radio, där åtskilligt väl går förbi.

Förläggaren gav genast efter och sände omgående kontrakt. Så föddes boken »Hallå, Hallå, Grönköping — Motala».

*

Under detta märkliga år av idel solsken hade dock små moln börjat uppstiga på den förövrigt så klara himmelen. Som vi såg, hade ju Nisse själv uttryckt sina farhågor för att folk skulle få för mycket av Grönköping. En tidning hade varit ganska elak mot GHS 1930, varöver Nisse blev mycket bedrövad. Men detta kom han lätt över tack vare Hasse Z:s tröstande ord om nyttan av en och annan tagg bland så mycket rosor. Allvarligare verkningar hade då en vänlig varning av St. D:s recensent. Dennes sätt att ta på saken är intressant därför, att hans uppskattning av Nisses författarskap är stor och oreserverad. Ändå måste han uttala betänkligheter. »Hans komiska begåvning har inte mattats i sin frodighet, men man har nästan på känn att han skulle må väl av att tänka på sparsamhetens dygd, och en tid framåt begränsa sin verksamhet till samhällets journalistiska organ — — — man kanske ändå har rätt att påminna om att även trevliga bekanta kunna bli alltför bekanta.»

När så Hallå, Hallå Grönköping—Motala kommer i

oktober 1930, blir den visserligen mottagen med allmän välvilja av tidningarna. Och Hasse Z:s beröm är det allra viktigaste: »Håller sig gott i höjd med föregående. Föredragen ha ej förlorat på att tryckas. Kanske vunnit.» En kritiker anlägger emellertid mitt i allt berömmet en synpunkt, som gör Nisse mycket betänksam. Det är Gösta Attorps i Svenska Dagbladet (12/10 1930), som står för detta varningsord. Det han har att säga är ofrånkomligt och riktigt — nästan:

> Grönköpings Veckoblad har egentligen bara ett fel, det kan ibland avnjutas även i Grönköping. Den speciella form av parodi, som publikationen bygger på, har Nils Hasselskog uppodlat med talang; han har fantasi, malice och humor. Miljön känner han till som ingen. Han har omsorgsfullt studerat det underliga skriftspråk som räknar anor från kurialsvenska, enklare journalistik, Odhners historia och krior om våra plikter mot fosterlandet eller djuren — han vet hur det svenska folket understundom skriver och hur redaktören för Grönköpings V. *bör* skriva. Men rätt ofta kan det hända — man märker det på några ställen i den senaste, för övrigt mycket förtjänstfulla boken — att han verkar med så enkla medel, att applåderna huvudsakligen torde komma från dem som skulle satiriseras. Det behövdes endast att dessa prov på billigare underhållning och bondkomik arbetades bort för att Nils Hasselskogs satiriska begåvning skulle komma till sin fulla rätt.

Detta är bra, men en stilla invändning måste göras. Är det absolut säkert ett fel, att Nisses radioföredrag — och naturligtvis annat han skrivit — kan avnjutas även i Grönköping? Frågan är av stor betydelse.

Nisse funderade envist på dessa problem, och det rörde sig inom honom. Han gav visst inte upp sin gamla kärlek till Grönköping, men han trevade åt olika håll för att komma ut ur den snäva cirkel, som grönköpingsmaneret helt visst utgjorde.

Samtidigt var hans berömmelse i stadigt stigande. Med ett godmodigt leende finner han sig i att bli hus- och hem-

intervjuad, med vackra fotografier ur privatlivet, av självaste Vecko-Journalen — en härlig reklam på nära tre helsidor.

*

Till Nisses planer hörde också en svensk historia. Den skulle skrivas som ett slags grönköpingsk motsvarighet till Grimbergs bekanta bok. Nisse blev inspirerad till detta genom att Carl Grimberg tillägnade honom sitt verk med denna dedikation: »Till mäktige publicisten Nils Hasselskog från tacksamt förbundne Carl Grimberg en provisorisk bok under väntan på praktupplagan av Grönk. underbara öden med suppl.» Nisse diskuterade sin plan med Ville Berglund, som hade god blick för Nisses författarbekymmer och på eget bevåg rådde honom att lägga av Grönköping ett slag.

Birger Sjöberg hade tänkt återberätta hela Sveriges historia i lättfattlig form för Frida. Ovetande härom hade Nisse tänkt sig Alfred Vestlund och Irma Sjökvist försatta till en obebodd ö. Han skulle då för henne berätta vårt lands historia på liknande sätt. Han började också på en serie Historiska målningar men hann tyvärr bara med en, Gustaf Vasa tröskar å Rankhyttan. Den återges här i sin helhet med den förutskickade anmärkningen, att sista strofen tyvärr är ofullbordad. Men ser lätt, att grönköpingsstilen är mycket modifierad på bekostnad av mer akademiskt skämtlynne.

Förr'n Perssons ha väckts i sin allmogesäng
av gårdstuppens högljudda galning,
står svettig och varm deras nystadde dräng
och tröskar mot uppgjord betalning.
För hi och för hå
bland virvlande strå!
I skyar står dammet på logen
mot gluggen, där stjärnorna bleka förgå
och solen går upp över skogen.

Hans tankar de kretsa med slagan i kapp
dock ständigt kring Statsverkshushållet.
Där fick sig kung Kristian ett rungande rapp,
där ett biskop Trolle, det trollet.
Och hejsan och smack
ditt kronofogdspack!
— han kastar sin fårpäls förnöten
och svingar ett dråpslag, att slagan hon sprack,
då huspigan kommer med gröten ...

Han står inför husbondens storstugubord
och Persson ser djupt i hans öga.
— Tag av dig i skjortan!, så faller hans ord.
Väl lyss jag till pigsladder föga,
men sägs det i smyg,
att guldstickat tyg
du bär närmast kroppen, din fasen.
Tag av dig i skjortan! — Då gör han det blyg
och blottar sitt bomärke, Vasen.

På husbonden ögat står stelt som porslin:
Den skjortan han förr observerat.
I Upsala båda studerat latin,
låt vara direkt ej tenterat.
— Gustavus, min bror!
Vid Odin och Tor
har adeln fått slå sig på tröske?
Sitt ner vid mitt »mensa», häll upp sig en stor,
och säg hur han kom att gå löske!

Då höjer han muggen: Bibendum och skål!
Ej är jag väl *än* en fördetting,
— fast Kristian mig söker som efter en nål
och väntar med sträckbänk och ketting.
Den fårpäls, jag bär,
är blott en *chimair*
att spejarna lura åt phanders.
För böveln anamma, — förlåt att jag svär —
håll huspigan tyst, frater Anders!

Men vem förmår hejda en kvinnas natur
och vem det historiska Hjulet?

Förrn jungfrun gått upp till sin höganloftsbur
hon träffat en fogde bak skjulet.
Och Persson går ner:
Är bäst nog som sker,
min tröskning får anstå till våren ...

Innan 1930 gått ut, hade Nisse måst ta ståndpunkt till en ny allvarlig kritik fast av angenämaste slag. Den kände språkmannen professor Hjalmar Lindroth i Göteborg skrev ett vänligt brev till Nisse och uttalade sina farhågor för att ett stildrag, den omvända ordföljden i huvudsatser, skulle kunna få en skadlig inverkan på svenska folkets språkvanor. Han har konstaterat att stilmedlet är ännu vanligare i Hallå, Hallå än i de föregående böckerna. »En dylik syntaktisk egenhet har möjlighet att *omedvetet* vinna insteg på ett helt annat sätt än enskilda *ord* och uttryck». Prof. L. vädjar till Nisse, »om inte nu skäl kunde finnas för ett återhållsammare bruk därav; själv irriteras jag nu något av dess regelbundna uppträdande» ... »jag slutar med att teckna mig som en av Edra — med ovan angivna undantag — oförbehållsamma beundrare».

Nisses svar, mig tillgängligt i koncept, (30/12 1930) är både skickligt och klokt och stilpsykologiskt värdefullt:

För Edert älskvärda brev ber jag vördsamt få tacka. Edert intresse för mina grönköpingsskriverier gläder mig mycket. Visst är det sant, att jag särskilt i Hallå, Hallå Grönköping — Motala slösat med verbens placering framför subjekten i huvudsatserna, om inte så mycket för att parodiera dagspressen så fastmer helt enkelt för att förläna själva föredragshållarna ett ökat mått av struntviktig pondus, och jag förstår mer än väl att de för en och annan läsare — till och med en mycket välfödd humorist[1]) — kan bli irriterande och enahanda. Att stilarten ifråga skulle kunna utvecklas till läsarnas egen normalprosa är däremot något jag verkligen icke själv vågat drömma om. En lekman vill det snarast förefalla som om

[1]) Prof. L. hade uppgett sig vara mycket mager och utan humor.

den enbart borde verka avskräckande, — alldeles såsom Grönköping, staden, väl torde ha föga utsikter att bli uppställd som något egentligt mönstersamhälle. Huru som helst — jag skall emellertid med verklig tacksamhet lägga Edra vänliga och goda råd på minnet och i fortsättningen försöka iakttaga sparsamhet med medlet så långt det nu går — jag menar så långt den grönköpingska värdigheten och särskilt det nära nog ofrånkomliga kurialspråket hos stadens tongivande personligheter det medgiver. I förhoppning att kunna påräkna Eder välvilliga förståelse även för detta mitt lilla förbehåll ber jag Eder än en gång mottaga mitt uppriktiga tack och förbliver Eder vördsamt förbundne Nils Hasselskog.

Vi kan inte släppa år 1930, förrän vi inskärpt, att familjen Hasselskog från och med 1 april detta år hade blivit Mölndalsbor. Det var här Nisse tog emot Vecko-Journalens intervjuare. Ville Berglund hade övertalat Nisses att komma ut till Mölndal och titta på en trevlig stuga. Båda försäkrade stolt att det aldrig skulle falla dem in att bosätta sig på en så förfärlig plats som Mölndal. Men de förälskade sig ögonblickligen i både själva stugan och utsikten och ändrade snart åsikt om själva samhället också. De köpte stugan för 20.000 kronor utan att ha ett öre att sätta in — skulderna var ännu långtifrån betalda. Två saker var enligt Nisse nödvändiga för den som hade egen stuga: flaggstång och hund. Båda skaffades nu. Hunden var en Grand Danois och hette Pan. »Världens vackraste hund».

*

1931 blev ganska händelsefattigt. Nisse hemsöktes av mycket svåra förkylningar och fick vara borta från sin skoltjänst långa tider. Men han kan väl knappast lastas för tjänstefel genom att han i sängen osvikligt skötte sina veckobladsåligganden. Hasse Z. var nu ytterst beroende av honom, och det var med nöd han kunde låta honom slippa en månadsleverans — den enda under alla dessa år.

Nu behövde Nisse inte heller göra förfrågningar hos förläggaren angående nya grönköpingsvolymer. Rollerna var omkastade. På nyåret förväxlades han emellertid återigen med Ada A:son Susegård, och det av sin egen förläggare:

Enligt vad vi sett har publiceringen av Sophie Liljedotters memoarer just börjat i Grönköpings Veckoblad. Det skulle intressera oss att veta, huruvida Ni tänkt Eder dem utgivna i särskild volym och i så fall när.

Hela grönköpingsfrågan drev mot en vändpunkt. Ada A:son Susegårds Grönköping på 8 dagar kommer framåt sommaren. Hasse Z. bedömer f. ö. läget optimistiskt för sina båda medarbetare. »Omöjligt är ej att den nya boken stimulerar köplusten på det hela. Det brukar vara så. Om Ada A:son Susegård kommer med Liljedotters memoarer till jul tror jag ej att den inverkar på er julbok. Annat än fördelaktigt. De äro ju skilda i ton och stil. — Svenska folket tycks ännu ej ha tröttnat på Grönköping.»

Men Nisse, som har bekymmer med att frånsäga sig äran av författarskapet till resehandboken (se ovan sid. 194), blir nu på allvar betänksam, särskilt sedan han erfar att Susegård tänker ge ut fröken Liljedotters memoarer till jul. Han kräver, att varje bidragsgivare i G. V. ska sätta ut sitt namn, så det inte blir fler förväxlingar. Hasse Z. är ej glad åt detta — »det blir en replik avsides» — men han lovar gå med på det, om Nisse vidhåller sina krav. Nisse är emellertid klok och tar tillbaka.

Han står nu i högsta gunst hos Hasse Z., som så smått börjar dela hans farhågor för alltför mycket Grönköping. »Men ännu så länge tycks det gå rätt hyggligt.» (21/8 1931). Nisse har just fullbordat sin Barkaroll å Bergska sjön som separatedition. »Musik av I-a Sj-kv-st deciderad till A:fr-d V:stl-nd föreligger i Hjoelssons och varje eljes väl sorterad Bok-, Papp- & Instrumentlåda.

(Tillsammans med Kyssen, även insjungen å Husbondens skiva X 3746).» Hasse Z. tackar Nisse för dedikationsexemplar: »Barkarollen har gjort stor succès i min familj. Min dotter och hennes väninnor spela den flera gånger om dagen. Det är roligt när ungdomen gillar något. Den är annars högst kritisk.»

Skivan var insjungen av Daniel Hertzman och gick under 1930-talet flera gånger i Radiotjänsts grammofonprogram. Den är också kostlig, ett mästerstycke av parodisk känslighet, »väl behövligt just nu», kommenterar Hasse Z., som också uppmuntrar Nisse att utöka grammofonrepertoaren med studentsången och Va paj. »Bägge äro ju högst populära». Man kan gott instämma i Mora Tidnings omdöme:

> Priset 2: 25 är en ren spottstyver för en så märklig komposition, enbart den svärmiska texten är värd mångdubbelt mer, och den härliga, drömmande musiken kan inte betalas med pengar.

Trots den hotande överbelastningen på grönköpingsfronten kommer Hasse Z. med två nya förslag till Nisse. Det ena gäller en grönköpingspjäs för teatern med premiär på hösten. Hasse Z. erbjuder sig att söka placera den. Hans tanke är tydligen att ta luften ur en illojal konkurrens, om vilken han gör ett intressant uttalande:

> En friluftsteater (det var Bellevueteatern) spelar nu Grönköping med framhållande av att man presenterar figurer ur Veckobladet. Naturligtvis har man ej meddelat sig med mig. Grönköping breder ut sig. Man vädrar affär. Det tråkiga är att man brister i uppfattningen. Släpp ej tanken på pjäsen, innan det blir för sent.

Hasse Z:s andra förslag var ännu viktigare: »Har Ni tänkt på att någon gång ge ut ett litet häfte samlade dikter av Alfred Vestlund? Upplagan blir kanske ej så stor, men nog skulle den locka en del läsare» (13/8 1931). Ur denna tanke föddes i sinom tid Guldregn.

Grönköpingsformen som sprängdes.

Nils Hasselskog börjar som sagt treva efter uttrycksformer, som inte var rent grönköpingska. Tydligast skönjdes detta i sådana dikter som »Gustaf Vasa tröskar å Rankhyttan» samt »till en metallfåtölj» och »flytande kork» (GHS 1931 och 1933). Jag antydde också, att Nisse i sitt prosareportage var på glid ifrån det rent grönköpingska: så märker man i de senare styckena allt mindre av staden Grönköping och dess lokaliteter och alltmer av kommentarer till dagskrönikan och kulturartiklar, de senare ofta i form av radioföredrag. Men viktigare var att versen alltmer tog överhand över prosan.

Nisse hade genast blivit bergtagen av Hasse Z:s idé om en bok med bara Vestlundsdikter, men som vanligt lät han tanken ligga och gro inom sig, denna gång rätt länge, eftersom det var ett projekt av utomordentlig vikt. På försommaren 1932 nämnde han saken i förbigående för förlaget och erbjöd sig komma med diktboken till julen samma år.

Men förlaget var inte lika optimistiskt och skriver (28/6 1932):

> ... tro oss böra avråda på det bestämdaste från denna plan. I synnerhet torde det vara olämpligt, som åtskilliga redan äro publicerade i Grönköpingsböckerna, och vi tro att det vore oklokt att komma med en samling, även om alla dikterna vore nya. Allmänheten tröttnar nämligen alldeles för fort på en sak som denna, om det blir för stora doser, och om man därför skall tänka sig att fortsätta med utgivandet av de årligen utkommande böckerna, gäller det att inte förstöra Grönköpingsidén genom att pressa den för hårt.

Det är lustigt hur likartad denna skepsis är med den förlaget några år tidigare visade ifråga om att ge ut GHS! Då var det lätt för Nisse att gendriva invändningarna, nu betydligt svårare. Båda parter hade rätt till en del denna gång. Förlaget uppenbarligen däri, att frågan var för tidigt väckt, och Nisse däri, att det verkligen blev Guldregn 1935. Men just nu fick han slå till en strategisk reträtt i ett f. ö. intressant brev (8/7 1932):

Med tack för Edert brev angående mitt förslag beträffande Alfr. Vestlunds dikter måste jag beklaga, att vi äro av olika mening. Någon konkurrens till Grönköpingsböckerna genom en Vestlund-samling kan jag knappast föreställa mig, då det endast skulle röra sig om en helt liten upplaga för Vestlunds speciella vänner — sådana finns nämligen — och från dem (näml. H. Z!) kom idén — och då jag tänkte mig blott en liten parodisk presentvolym i fickformat, med silketofs etc. Som jag visst nämnt, håller redaktör Zetterström mycket på en Vestlundsdiktsamling, och det är inte minst det som gjort mig intresserad.

Parterna teg sen för en rätt lång tid framåt, men Hasse Z. håller tanken vid liv (brev 10/9 1932): »Blir det någon diktsamling av Vestlund till jul? Skulle nog finna en publik.» Nisse var tacksam och föreslog i ett svarsbrev, att Vestlund själv skulle kommentera sina dikter. Hasse Z. är med på detta (1/10): »Naturligtvis kan Vestlund göra sina noter — det blir ju bara bättre. Det brådskar ju inte med den boken.» Tanken är räddad genom dessa kloka ord, och efter den betan tar Nisse ett väldigt sving uppåt som diktare.

*

Under tiden tumlar Nisse om med olika projekt och idéer. Ett par månader tidigare (2/5 1932) meddelade han förlaget: »... det rör sig om en parodisk Svensk Historia eller en serie Svenska bilder, från äldsta dagar framigenom tiden — något, *om också inte fullt i samma*

stil, som den jag använder i Grönköping (d. v. s. GHS) *och Veckobladet* (kurs. här). Jag undrar om idén skulle intressera Eder och i så fall om det vore Eder önskan att få det hela ensamma från början eller ej. Radiotjänst har nämligen visat sig intresserat av en historisk serie, och som den betalar bra och jag sålunda finge inkomst av arbetet under hand lockar det mig rätt mycket. — Det vore väl inte lämpligt att tänka sig detsamma i häften à la Grimbergs Sv. Folkets Underbara Öden?» Förlaget tycks inte alls ha reflekterat. Den nyss anförda dikten Gustav Vasa tröskar å Rankhyttan hör uppenbarligen hit.

*

Samtidigt drogs Nisse in i dagspressen. I Göteborgs Morgonpost skrev han 1932 och 1933 en hel del artiklar under huvudrubriken »Djupast sett...» Underrubriken varierades med bibehållande av »tidens ansikte», ett då vanligt journalistord, t. ex. Tidens ansikte synat i sömmarna, Stickprov i Tidens ansikte, Tidens ansikte fångat i flykten, Tidens ansikte i tvärgenomskärning, Tidens ansikte i kort sammandragning. Dessa saker kan inte alls mäta sig med Nisses bästa i Veckobladet. Felet är säkerligen det, att han inte avlägsnade sig tillräckligt långt från stilen i Veckobladet, för att det hela skulle bli självständigt. Hasse Z. vilken Nisse bett säga sin mening, uttalar en liknande uppfattning (brev 12/11 1933): »Grönköping hör hemma i G:s Veckoblad. Portionerar man ut samhället i andra organ, återstår mest ingenting annat än en jargong. Edra böcker och uppläsningar i radio skada ej staden eller tidningen. De ligga på ett annat plan.» Bidragen kom ju dessutom till i de dagar, då Nisse lade ner så mycken kraft på lyriken, på sina pjäser och föredrag i radio, att det inte kunde bli mycket till övers för dessa kommentarer till tidskrönikan.

Men där finns i dem dock roliga saker, fast man måste räkna med att åtskilligt har mist sin doft sedan sist. Detta gäller allra mest det storpolitiska reportaget vilket genom andra världskriget förlorat allt intresse, särskilt som skämtet med diktaturstaterna i olika väderstreck är hållet i en gemytligt trivsam ton, den där Nisse själv inte skulle ha ansett lämplig så här efteråt. Detsamma gäller i ännu högre grad Nisses medarbetarskap i NDA från mitten av 1934 en bit in på 1935 under rubriken »Samtal med föraren», varvid fingeras att Nisse är i Stockholm och åker spårvagn och står på främre plattformen och språkar med förare Berglund.

Här kan man tala om ren förlyftning på uppgiften, även om man inte helt vill skriva under sign. Bes fränt ironiska men onekligen kvicka notis i Soc.-Dem. (5/8 1934):

Försvunnen! Den kände humoristen hr Nils Hasselskog, hemmahörande i Grönköping, är sedan ett par veckor spårlöst försvunnen. Hr Hasselskog anlände vid denna tidpunkt till Nya Dagligt Allehanda, för vars räkning han åtagit sig skriva en serie oerhört humoristiska och skrattretande skildringar av k. huvudstadens liv i helg och söcken. Hr H. skrev också en inledande artikel, där han i livsfarligt humoristiska vändningar presenterade sig för läsekretsen och omtalade att han var på väg till Allehanda för att lyfta förskott på den utlovade humoristiska följetongen. Sedan dess har den allmänt aktade humoristen varit spårlöst försvunnen, till stor besvikelse för den skrattberedda och med spända förväntningar gående läsekretsen. Det mystiska försvinnandet har väckt stor oro såväl i Grönköping som i Allehanda. Den som kan lämna upplysningar som kunna leda till den försvunnes återfinnande, torde benäget sätta sig i förbindelse med hr Polis Paulus Bergström i Grönköping eller chefredaktör Ljunglund. Till ledning för efterspaningarna kan nämnas att hr Hasselskog har den egenheten att uttrycka sig på den tillgjorda svenska, som var allmän i smärre landsortstidningar för 50 år sedan.

*

Nisse tog hårt åt sig den mindre lyckliga utgången av hans dagbladsjournalistik. Trots allt blev denna bara en episod, varunder hans solida popularitet sviktade något men i grunden förblev densamma. Tolkade man från stockholmshåll hans högerjournalistik politiskt, så visste den socialdemokratiska göteborgstidningen Ny Tid, ett av de blad som verkligen förstod Nils Hasselskog, bättre besked. Just i dagarna för angreppet i Soc. Dem. har Ny Tid inne en stor intervju med Nisse, vilken vittnar om oreserverad uppskattning. Utanför de traditionella frågorna och svaren får vi ett intressant besked av Nisse på en annars mycket dunkel punkt i Grönköpingsjournalistiken, nämligen bildmaterialet. Hasse Z. uttryckte gärna sin avundsjuka mot Nisse för dennes lyckade bildkap men sade samtidigt, att han inte kunde fatta var han fick bilderna ifrån. Det avslöjas här:

— Det har undrats mycket över de vackra porträtt på Vestlund och de andra innevånarna i Grönköping som brukar förekomma i tidningen och böckerna. Vill hr Hasselskog förråda något om dessa bilders historia?

— Oss emellan, svarar författaren och byter om hand på ulmerdoggens intelligenta hjässa, så kan jag säga, att de som jag använt i mina verser och artiklar till största delen är hovfotograf Sorbons arbete. Visserligen fanns det ett stort galleri före mitt inträde i Grönköpingskretsen, men mängder av nytt efter 1925 har Sorbon retuscherat på ett mästerligt sätt. Ursprungligen kommer bilderna från de mest skilda håll, Idun, Charme, Allers, gamla familjealbum — där det ibland inte behöver retuscheras alls — planschverk, reklamtryck o. s. v. Se själv!

Och så öppnar hr Hasselskog på de jättestora kuvert som innehålla det allra heligaste av Grönköpingsarsenalen: bildarkivet. Där finns Vestlund i sin fotsida, funktionella s. k. palefunk — klippt ur någon gammal modeplansch och sedan bearbetad. Där finns Vestlund på Mors dag, sittande med strödda manuskript vid ett festligt dukat bord. Ursprungligen föreställde bilden prins Ludvig av Bayern som levde på Wagners tid. Sorbon har gjort ny bakgrund, borgerligt tapetserad,

satt in en massa servis på den förut ganska torftiga taffeln och skapat om prins Ludvig med några välplacerade streck till Alfred Vestlund.

Vi får bläddra vidare i arkivet, hittar Shaws huvud på en Gandhikropp — föreställande hr nakistprofessor Almkvist — och skrattar så högt att ulmerdoggen morrar åt en bild av Anders de Wahl som nyårsreciterar på Renberget. I sitt nuvarande skick med en liten klick svart under näsan liknar bilden på pricken Hitler då han som mest är i tagen med att sprida nazi-övertygelse. T. o. m. högra armen finns uppsträckt på det vanliga lilla stället.

*

Redan 1930 hade Vecko-Journalen i sin stora intervju — förutom »Grönköpings Grimberg» — kallat Nils Hasselskog »Farbror Svens fullkomliga jämlike i Grönköpings radio». Under den följande tiden gör Nisse mer skäl för den hederstiteln än någonsin förut. Fram till sin död (1936) framträder han i radio från 1931 ytterligare sjutton gånger.

En del av detta radioreportage är förevigat i GHS 1931 till 1933, bl. a. ett par oförglömliga Kulturella strömningsnoteringar i hr Hagwalds namn, men med syftning på Sven Stolpe under rubriken Vad nytt under solen, samt Vinterns fåglar och hur jag fångar dem med min kamera, en försåtlig parodi på Paul Rosenii Min jakt med kamera I (1912), II (1924). Som sista stycket i GHS 1933 förekommer den flugigt satiriska »Hur får man charme? Några fingervinkar i radio av fröken Gurli Pettersson, skön. exp. Endast för damer.»

En hel del nummer i Nisses radioprogram har emellertid aldrig blivit tryckta. Här refereras de i korthet.

Den 22 april 1933 framföres entimmespjäsen Grönköping hälsar våren, en tekniskt trogen parodi på liknande tillställningar. Alla Grönköpings välkända personligheter träffas dels i Stadshotellets trädgård, där post-

mästare Brunander ger vitsuppvisning, dels uppe på Gökmassivet. Referenten ger stämningar. »Allra längst borte i norr avtecknar sig Kinnekulle, inte så stort just, onekligen knappt större än den lilla upphöjningen i en butelj, som påstås ha gett berget dess namn». »Hr brandchefen har sträckt upp sina soldater i giv akt omkring tjärtunnan och gör själv les honneurs för hr borgmästaren, som urbant ses föra handen åt mösskärmen tillbaka.» »Sångkören sjunger Stå stark. Mot slutet hostningar på grund av röken... vågar jag anslå rökpelaren till en höjd av tre fulla brandmän, ställda på varandra... brandstoden flammar upp allt imposantare och skänker de församlade ett sällsamt, rent bengaliskt utseende, många stå med tårar i ögonen och harska sig.» Studenttåget har dragit upp på massivet, varvid Nisse smugglat in sig själv i form av »hr kandidat Elias Paulsson, hr kyrkoherdens son, som även i år ligger hemma från Upsala och Lund för att bedriva studier». Höjdpunkten är Vestlunds Valborgshymn å Gökmassivet:

Du brusande vår, som mångtusende år
har bragt konung Froste å ända
samt låtit i sekler vår borgarekår
berusad sin vårkaxe tända,
spring ut ur din linda, och spruta din sav
på vinterns förtorkade damm!
Blås bort allt unket, bryt Celsius' stav!
Befriande vår spring fram!

(Applåder. Röst: Centrallyrik!)

Vestlund:

Tillräckligt har mörkrets skräckmatador
här suttit och ruvat sitt säte.
Driv bort honom, du, som är toreador,
med björklöv och fåglaläte!
Tillräckligt har tjälen oss bundit i skinn
och pälsmässa, ohälsosam.

Spring fram och kläd av oss, bjud yllet försvinn!
Balsamiska vår, spring fram.

(Publiken: Bra, mera!)

Vestlund:

Du tronar på minnen, du tronar på år.
Det brusar av vårtraditioner.
Se, Amor och Eva i knoppande snår!
Hör diktarens rusiga toner!
Spring fram med din trollflöjt, blås upp oss på nytt till Diogenes yra och glam!
Si mörkret har flytt, och si allt är förbytt!
Brusande vår, spring fram!

Den 18 nov. 1933 är mikrofonen nyfiken. »Besök hos kända samhällsbor i privatlivets helg.» De hemsökte är A. Vestlund, fröken Sophie Liljedotter och postmästare Brunander. Den senare serverar en mängd av sina »humoresker» under brinnande tjänsteutövning. Varje expedierat paket beledsagas av en »kvickhet». Låt oss ta ett exempel på hur denne Grönköpings Planertz går till väga i egenskap av sitt samfunds MG (muntergök). Släktskapen är omisskännelig:

Holm (brevbäraren):

— Ja, apropå kyrkväktarn, så är det ett paket till hans fru som innehåller porslin och som han väl kvitterar ut samtidigt.

Postmästaren:

Låt mig se! Nej, det får han visst inte. Det står ju tydligt aktas för stötar! (skrattar)

Ref:

Förlåt att jag gör ett inpass. Tyvärr uppfångade jag inte riktigt poängen.

Postmästaren:

Jo, han är ju kyrkstöt.

Ref. (skrattar):

Åh, ja visst, visst. En ansyftning på hans yrke, att stöta på folk att gå i kyrkan.

Postmästaren:

Följande!

Holm:

Det stora åbäket från Skövde. En tagelmadrass till skorstenssotarfejarmästare Kling.

Postmästaren:

En madrass — låt mig se — jo visst! Här får herrskapet Kling till att lägga på sotsängen.

Ref.:

Ha, ha, ha, förfärligt roligt!

Det värdefullaste i denna radiopjäs är dock intervjun med Alfr. Vestlund, medan en dikt håller på att födas. Det är en läckerbit som vore värd att anföras i dess helhet. Men eftersom det blir ett särskilt föredrag av hr Vestlund om Inspiration, får vi inskränka oss till ett mimimum. Ref. har överraskat V. i hans diktarlya:

Vestlund:

Har jag sedan ungefär kl 18.30 känt inspirationen vara på väg, och måste jag, om den slår ut för fullt, dessvärre koppla av allt annat och bli en smula otillräknelig ...

Ref.:

... har det kommit något rosigt varmt över hans kinder, ögonen blickar stora och glansartade fram under pannans tänkarlock, och det rycker spontant i mustaschen, medan fingrarna intuitivt leka på knapparna av den coulörta sammetsvästen, liksom ville han påskynda ingivelsen och komma till en avgörande klimax eller s. k. lidnersk knäpp.

Ref.:

... När en diktare skapar ett poem, som låt oss säga herr V:s nu pågående kärleksverk, i det tysta, säg utgår han då ifrån någon särskild upplevelse han haft, med någon bestämd modell, eller föresvävas han månne icke av en rent abstrakt idé, alltså av gråtande flickor över huvudet tagna.

Vestlund (uppvaknande):

Hur så? Ja, ja därpå skulle kunna svaras både ja och nej. (Långsamt) Med andra ord: det poetiskt fundamentära är givetvis någon direkt upplevelse — det var ju för den skull man skaffade sig den — men lika givetvist är, att i mån som densamma blir satt i rim och ett metersystem, som lyfter den över det gängse jordiska, det hela blir ett uttryck för det sköna i sig, d. v. s. i allmänhet.

Hasse Z. skriver till Nisse om detta radioprogram (23/11 1933):

»Vill bara meddela att jag hade mycket nöje av senaste radioutsändning. Det är sällan man orkar med en hel timme vid den apparaten, men den här timman försvann fort. Det hela var både roligt och levande. Tack. Med vänlig hälsning

Eder tillgivne H. Z.

Nästa originalpjäs kommer 23 mars 1934: Mikrofonen är socialt intresserad. Rundvandring genom Grönköpings verk och allmänna inrättningar I. (Någon II kom aldrig). Ett småtrevligt stycke men utan några egentliga höjdpunkter. Tekniskt mycket skickligt hopkommen imitation av olika slags radiobuller: brandkårsutryckningar, apoteksluckor, ja t. o. m. slammer av mortlar och bruset av fruktsalt Clossmarin.

Ett halvår senare (27/10 1934) kommer så Polishunden som kulturfaktor. Föredrag av herr Polis Paulus Bergström. Trots det rätt befängda innehållet ett stilparodiskt mycket värdefullt dokument. Nisse rör sig på ett favoritområde: den kvasijuridiskt polisiära stilen. Hr Bergström har ordet:

Betrakta vi en polishund såsom sådan, d. v. s. såsom kulturfaktor, skola vi finna, att han egentligen stöder sig på fyra fundamenter eller likasom grundpelare, av vilka var och en skulle kunna sägas bilda ett S: alltså först och främst *skräcken,* som han injagar hos skälmar och skuggraskfigurer, och vid sidan därav den *säkerhetskänsla,* han skänker samhällets lagenliga elementer, vartill för det tredje kommer det *sällskap,* han betyder för polismannen, samt slutligen, ej att förakta, själva

den *sevärdhet* han utgör, såsom inslag i gatubilden: fyra alltså grundpelare, som skulle förtjäna sin behandling var och en för sig, men gå de egentligen sinsemellan så mycket om lott och slingra ihop sig, att det är svårt lägga dem helt i sär och knappast lönar sig att dissikera, varför vi hellre må ställa fram polishunden i sin organiska sammansättning och låta honom tala för sig själv. Ovärderbart är på torget även det bistånd polishunden kan ge sin herre i egenskap av hälsovårdspolis — jag syftar på värvet att uppsnappa alla dessa okynnes civila hundar, som ej ha något å ett salutorg att beställa och förjaga dem långt därifrån, resp. vad beträffar större eller överlägsnare dylika — det ges dessvärre bestar — att locka dem inom räckhåll för polisbatongen och ett anhållande. Ja, kan jag såsom sundhetspolis ej heller annat än peka på en polishunds ovanliga väderkorn, d. v. s. förmåga att med nosen avgöra att mat- och särskilt köttvaror äro friska, väl så bra som polisen, — har jag faktiskt under mer än en besiktningstur utefter viktualieståndén måst stanna i beundran inför hur hon plötsligt kunnat fnysa till över t. ex. en korv eller en sylta, den jag själv nödgats vända åtskilliga gånger på för att finna skäl till någon anmärkning, så sanitetsman jag är.

Åtskilliga vore de belägg, vilka skulle kunna anföras å hundens värde såsom allmänt åklagarbiträde, men tillåter mig tiden ej mer än att gripa ett par ex. ur luften, båda från en och samma cession.

En handelsresande från en viss grannstad stod tilltalad såsom skäligen misstänkt för att å midsommaraftonen å ett härvarande Waruhus' tricotageavdelning hava förövat snatteri av ett par korta varor, närmare bestämda i form av ett par Epakalsonger, men hade han omöjligen kunnat förmås att vitsorda dem, vadan han av rätten förklarats frikänd, ehuru med en varning, den jag ansåg mig böra en smula understryka genom att peka under bordet och få tiken att resa sig å alla 4 och kraftigt murra till, vilket kom vederbörande att ställa sig i beredskap, i det han nervöst ryckte av sig svångremmen och begynte svänga den framför sig. Härunder nedseglade byxorna, och table dhote! vad står han där i om icke i all sin skam, d. v. s. Epakalsongerna, ett föremål för hela Rättens förkrossande tystnad, blandad med starka fyrop från åhörarbåset. Det behöver icke sägas, att undertecknad omedelbart yrkade på resning i målet och att vederbörande blev fälld.

Radiolyssnaren (nr 45, 1934) kommenterar: »Folkskollärare Hasselskogs mönsterlektioner i mänsklig specialitetsuppstyltning äro fortfarande perfekta.»

Under år 1935 framträder Nisse tvenne gånger med nya originalsaker i radio. Den 28 mars sändes »Semlan. En orientering av Herr Borgmästaren M. Sjökvist» och den 18 nov. »Inspiration. Föredrag av Alfred Vestlund.»

I »Semlan» parodieras kvickt den slags populärvetenskapliga vederhäftighet, som vars formel man kunde ange »Redan de gamla babylonierna . . .» Den arkeologiska typforskningen får sitt, då fastslagsemlans form anges ha sin förebild än i kvinnans liljekullar, än i riddarens sköldbucklor.

Varje propagandist ska ju kunna tala sig varm för sin idé och kunna framställa den, som om mänsklighetens eller åtminstone nationens väl och ve hängde på just den. Så vill här Mårten Sjökvist »bryta en lans för semlan i den svenska folkmunnen: Har du, käre landsman spisat semla? Gärna vill jag tro att du så gjort. Men har hon månne också skänkt dig den behållning du beräknade, när du slog dig ner till att fasta?» En vältalig kulmen når den gode borgmästaren, när han önskar att det sanna semlespisandet måtte mynna ut i »det lilla ord som säger mer än något annat, det gamla svenska kärnordet: *mer!*»

Fråga är väl om inte Nisse i »Inspiration» (i radio 18 nov. 1935) har nått högst som parodist och ironiker. I varje fall står han här i jämnhöjd med sin berömda essä över Alfred Vestlunds diktning. Förvisso må det anses berättigat att ge ett sammanhängande tämligen kompakt utsnitt ur denna grönköpingspärla:

> Inspiration! Det finns ingenting som inspiration, spörj vilken författare ni vill, som just nu ligger på bokhandelsdisken och förtjänar någon uppmärksamhet d. v. s. rör sig med rytmiskt bundna versfötter, och han skall försäkra det, ja, är det min förvissning att kunde vi knacka på minnesvårdarna över

skalder som slumrat in, alltifrån Homeros fram till C. D. af Wirsén och fråga vad de innerst inne anse vara det skönaste ord som finns, vi skulle få höra det stiga som ett mäktigt sorl: Inspiration.

Inspiration!
Var finns en lekperson
som kan i ord beskriva
det subjektiva
i diktarens mission.

Inspiration!
Det är en inre ton,
ett översvinnligt läte
i skaldens innanmäte,
som sätts i vibration.

Inspiration!
Det är en explosion
som skakar nervsystemet
och slungar ut poemet
med sällsam precision.

Inspiration!
Du djupa sekretion,
Du kan ej utrannsakas,
o nej, du måste smakas,
av skald till profession.

Så är det. För utomstående, är det något så oförklarligt, att om ej skaldens dikter utgjorde påtagliga bevis, tror jag den stora allmänheten rent av skulle betvivla dess existens, då själva upplevelsen, hela den personl. omvälvningen trots allt undandras denna världens blickar. Jag menar ej därför, att diktaren i de stora ögonblicken vanl. föredrar att leva frånskild, blott samman med sin skrivmaskin. — Kan en plötslig inspiration mycket väl rinna på honom även mitt i levande sällskapslivet — utan därför att den gör så föga yttre väsen av sig, så ytterst onämnbart förändrar hans utseende. En liten hårsmån ökad ansiktsrodnad, en smula mera glansartad och vidgad blick, parad med en rent tillfällig distraktion, d. v. s. världsfrånvändhet, samt en möjligen i någon mån litet förhas-

tad andhämtning, — se där vad som ofta nog kan vara det enda som skiljer honom från en vanlig människa. T. o. m. pulsen plägar vara densamma — skall det vara under dyster inspiration till någon alldeles särskild glödande dikt med invecklad rimflätning åtm. undertecknad för sin del kunnat annotera en förhöjn. av normaltemperaturen. Kort sagt vad här sker, sker tyst, ett förhållande som gör att den insp. skalden ej sällan tyvärr blir utsatt till ett offer för missförstånd, i det han t. ex. efter en sällskapsbjudning kan på omvägar få höra, att han skulle suttit tillknäppt och visat ett ointresse, som rent av verkat högfärd. Det vore önskvärt att allmänheten finge klart för sig att misstaget är det rent motsatta, alltså när en diktare någon kväll sitter tyst och kopplar av hjärnan det tvärtom sker för att i all ödmjukhet tjäna mänskligheten och bokmarknaden, liksom jag anser vi borde komma överens om att överse med om han i sin löp. vardagsgärning, det må vara i ett statens verk eller exempelvis mera krävande varuhus, någon gång skulle råka att världsl. sett expediera fel. Sub specie eternitatis specifierat, från den högre etern, kan det ha varit det enda rätta. Ingen vet nämligen hur länge inspiration sitter i, kanske tills han hinner hem å kvällen, men kanske ock bara några ögonblick under vilka han har att koncentrera sig på att rikta öronen inåt. Skulle jag i dylika stunder vilja förlikna diktaren vid ett instrument, låt oss säga ett piano, vars strängar visserligen ljuda nog så starkt så länge någon slår på tangenterna och trampar å pedalerna för att emellertid därefter tystna, blott kvarlämnande en dov efterklang. Och vad *är* det då frågar en ärad lyssnare, eller min ärade lyssnarinna, som en skald egentligen sättes i inspiration *utav*. O, det kan vara så mycket, så mycket, eller, rättare sagt, det kan vara så litet, så litet. Måste vi här för att bilda en jämförelse lämna pianot och tänka oss något vida känsligare, alltså en kameraplåt, och förslår den ändock ej å långa vägar. Ett par små snöflingor, som slå emot pincenezen fångar hans ögon — se där vad som kan ge upphov till en dubbelspaltig förtätad midvintersköld och snö på taken, att endast tomten är vaken; ett litet grönt grässtrå som kittlar honom å badstranden, se där, vad som kan inspirera till en sommardikt av betydande mått, där alltså manshög vajar rågen och läsaren förnimmer furornas sus från djupa mon så tydligt som sutte han faktiskt därute; kan en liten kvinnlig doft av Quelque chose eller Viola d'amore från en

passerande dam å promenad föranleda honom till utlösning av en hel, länge efterlängtad diktcykel, tillvaratagande allt vad kvinnor heta.

Komma vi härmed in på ett spörsmål, man rätt ofta hör framställas särskilt av yngre poetiskt entusiast. personer som själva önska debutera och komma med sina alster för att begära ett råd: Finns det möjlighet att på något sätt påverka inspir., att kunna underblåsa och stegra den, — med ett ord hur förhåller det sig med stimulantia? Till svar har jag för princip att giva rådet: Naturligtvis skadar det ej att försöka. Uppriktigt sagt vet jag det inte själv då jag är nog lycklig att aldrig behöva tillgripa något. Har insp. för mig blivit en ren rutinsak. För all del är jag ingalunda den som är helt nykter, och hoppas att så aldrig behöva bli mer, har jag för ej så länge sedan av rent illitterata bevekelseskäl i form av en ämnesrubbning under någon månad varit hänvisad till rent sockervatten, lika så strängt som trots några ledamoter av Sv. Akademien, och vågar jag erkänna att jag inte märkt någon som helst skillnad i resultatet. Nej, om en skald av någorlunda borenhet understundom låter sig en bägare punsch eller grogg smaka gör han det enligt min erfarenhet endast och allen i känslan av ett seid umschlungen Millionen, d. v. s. som uttryck av glädje och tacksamhet för den inspiration, han redan befinner sig i. Och gäller detsamma förvisso även övriga stimulantia — spela de för den sanna inspirationen ingen eller så gott som föga betydelse och kunde man vidare oftare vara frestad att utnyttja brommativen för att i någon mån hålla den nere å ett sådant plan att diktarna väcka resonans hos den breda allmänheten och vinna förståelse hos bokförlagen.

Nej, så visst inspirationen är en öppen skänk, fallen från skyarna, en nådastöt av Naturen själv, så räcker det mer än väl att föra en naturlig levnadsvandel, det är att med sina öron känsligt riktade mot allt som är skönt och ädelt resp. eljest ändamålsenligt samt ej tidigare behandlat å vers av någon betydelse, gå sin diktarbana fram igenom sällskapslevernet och politiken, samt hänge sig åt ett friskt och härligt uteliv, gärna å skidor eller bicykel. Är det över huvudtaget min pers. erfarenh., att just sporten utgör en förträfflig hävstång och driftsporre till att hålla en diktare pro forma, d. v. s. i passform, — har jag mer än en gång upplevt, att ex.vis en glidflykt å skidor utför närmaste bergmassiv kunnat resultera i en dikt av syn-

nerligen episk bredd, liksom att ett poem av mera förtroligt lekande behag kunnat återföras å cykeltrampornas rytmiska växelrörelse, ja, har jag aldrig helt kunnat förmå mig till en frikoppling, måste jag bekänna, från den tvångstanken, att våra odödliga klassiker, en grubblare som prof. Viktor Rydberg eller solsångare som Bisk. Esaias Tegnér, hur inspirerad deras diktning vara månde, skulle kommit ännu längre, om de vetat att emellanåt motionera.

Endast en gång till, den 19 maj 1936, en månad före sin död, uppträdde Nisse i radio. Då sändes från göteborgsstudion, som nästan alltid varit hans forum, »Till kvinnan. Verser och melodier ur Alfred Vestlunds kärleksdiktning. Musiken satt av hans fästmö.» Vilket sistnämnda betyder så mycket som att Fru Kerstin Hasselskog egenhändigt gjort dessa kompositioner.

Nils Hasselskog och Sveriges radio är ett rätt märkligt kapitel. Att en författare, som debuterar samma år som radion själv, visar sig nästan vara född för den nya konstarten, är inte utan intresse. Att han dessutom var född för Grönköping gör ju inte saken sämre.

Det är i detta sammanhang värt att anteckna, att Nisse utom sina egna radiobidrag, även tagit upp radion som litterärt motiv. Han var alltid aktuell. Jag tänker nu inte så mycket på hur bankkassör Vedbom vid sin morgongymnastik trasslade in sig i radiotrådarna, men väl på att Nisse säkerligen är den förste i vårt land som besjunger ett radiojubileum. Sveriges radio fyller tio år 1935, och Nisse uppvaktade med

VID K. SVENSKA RUNDRADIONS TIOÅRA MINNESHÖGTID

Är det sant, eller månne vi drömma?
Ha så skyhögt vi nått i teknik,
att vi faktiskt fått rymden att strömma
utav sfärisk orkestermusik,

Nils Hasselskog 1933. Skulle kunna föreställa postmästare Brunander.

att vad ädlast har människoanden
utav diktkonst och snille och smak
kan dras ner från det höga med handen
genom blott smula tryck å en spak?

Det är sant! Har jag själv reciterat,
levat Studions Sockerbit opp,
bragt mitt strå till att etern vibrerat
av passioner och stämningsförlopp,
medan långt utom samhällets gränser
så i koja som konungahus
hava suttit med sina licenser
de som lyssnat till sfärernas sus.

Hell Dig, trådlösa Drottning i Norden!
Din förbrödrande guldbrygga välv! . . .
— Skulle anmärkning tänkas, så vor' den,
att man aldrig fått höra sig själv.
Dock, är detta ej ägnat att sänka
den behållning ock diktaren har:
Den berusande lyckan att skänka
gjort mig nöjd med mitt taxhonorar.

*

Nisse var med i en enquête som Hemmets Journal publicerade i sitt julnummer 1933, med svar av »ett antal av våra mest kända berömdheter på skilda områden». Frågan löd »Om Ni vore hänvisad att leva på en ödslig plats utan något som helst sällskap och utan förbindelse med världen runt omkring Er, och fick lov att medtaga högst fem böcker, vilka fem böcker skulle Ni då välja?»

Man må tänka om sådana rundfrågor vad man vill, besvarandet av dem blir alltid symptomatiskt på något sätt. Nisse är en av 62 svarande. Ett studium av de olika svaren visar två huvudtyper av svar: dels tas uteslutande sådana böcker med som man har läst många gånger och aldrig tröttnar på att läsa om, dels sådana som man ännu

inte är så väl förtrogen med men gärna vill bli. Blandformer är dock kanske vanligast.

De fyra första böckerna på Nisses lista är gamla favoriter: Svenska psalmboken med evangelietexter, Wagners Mästersångare (Klavierauszug von Kleinmichel), Karlfeldts Fridolins Poesi och Dalmålningar på rim samt Andersens sagor. Skulle han dessutom ha valt efter samma princip, måste det ha blivit antingen Runebergs dikter, Pickwickklubben eller Livet på landet. Men dem kunde han väl nästan utantill liksom Chronschoughs Memoarer. Han väljer i stället The Oxford Shakespeare. Förut har han emellertid aldrig varit någon Shakespearebeundrare, varför valet nog får uppfattas som ett beslut att nu på allvar tränga in i ämnet och t. o. m. på engelska. — Hemmets Journals kommentar kan förtjäna meddelas: »Av författaren till Grönköping i helg och söcken hade man väntat sig att finna något humoristiskt verk på önskelistan. Men det är väl så, att han har nog humor i vardagslag. Det brukar vara så med våra humorister.»

*

Att de missljud vi nyss konstaterade inte bara var rena tillfälligheter, kan vi emellertid avläsa på en mycket god barometer: försäljningssiffrorna. GHS gick glänsande t. o. m. 1931, de flesta årgångarna i över fem upplagor. Sen märks helt plötsligt en rätt kraftig avmattning. På Nisses förfrågan i maj 1932 om en tredje upplaga för årets bok — han var bortskämd — svarar förlaget (6/5 1932), att detta vore otänkbart, då mycket av andra upplagan ännu ej hade sålts. Och ännu sämre gick det med GHS 1933 som dock var en julbok: förlaget rapporterade fyra dagar före julafton 600 ex. osålda. Redan i september samma år hade förlaget i känslan av det tröga föret framkastat tanken på »en uppläsningsafton i Sthlm.,

event. med sång. Det vore en god reklam.» Men Nisse ville inte.

Han tappade emellertid inte tron på sig själv, kanske inte minst därför att Hasse Z. oförändrat trodde på honom. H. Z. hade velat ha ut GHS 1933 redan på våren, som vanligt, men Nisse visste bättre besked och sköt på saken. I någon mån var H. Z. nog själv smittad av Nisses projekt- och idérikedom, som då han (5/8 1933) skriver: »Har tänkt lägga upp en avd. Fria Ord i likhet med NDA. Om Ni får något uppslag så —».

Eftersom otvetydigt en viss motvind blåste, kan det vara av intresse, att vi tar del av pressens reaktion på GHS 1933, den sista volymen i serien. Man märker då, att boken i stort sett drunknar i julfloden. De flesta tidningarna nöjer sig med en kort anbefallning och många tiger. Av göteborgspressen är Morgontidningen utförligast denna gång. Bl. a. säges: »1933 års Grönköpingsbok skiljer sig inte nämnvärt från de tidigare, vilket ju i och för sig är ett erkännande.» På liknande sätt yttrar sig åtskilliga tidningar. Morgontidningen har observerat förskjutningen mot allt mer lyrik: »Vestlunds skaldeådra sinar inte så lätt, hans djup blir större, hans form allt fastare och säkrare.» Samma tidning har också noterat Nisses tendens till en speciell göteborgssatir, avspeglad i bl.a. »Millets Pozeidon, ett misstag, som han vill göra om.»

»Grönköping 1933 är om möjligt ännu roligare än någon av sina föregångare. Vilket inte säger litet.» Så långt går Sydsvenska Dagbladet, vars avslutningsord också förtjänar anföras: »Det bästa man kan säga om boken torde vara, att den ifråga om stil och ämnesval ligger avsevärt över större delen av dam- och veckopressen.»

Som avslutning på detta lilla axplock kan vi lämpligen sätta i verkningsfull motsats två så nära befryndade tidningar som Stockholms-Tidningen och Aftonbladet. Medan Guido Valentin i den förra är idel beröm, avfärdar

den senare boken på ett par rader under den uttråkade rubriken »Mera Grönköping». Valentin: »Den nyss utkomna volymen står fullt i jämbredd med vad han tidigare bjudit och på en punkt når han högre än någonsin — det är när han låter skalden Alfred Vestlund framträda. Det är pekoralpoesi av stora mått och utsökt som satir.» Aftonbladet: »Fastän det berömda pressröret Grönköpings Veckoblad alltjämt är lika välkommet, börjar man väl ändå nu tvivla på nödvändigheten av att ge ut dess artiklar i bokform om jularna. Ett par gånger var det roligt, men nu verkar det allt en smula stereotypt.»

*

Ingen anade väl i hur stor utsträckning Nisse i själ och hjärta delade denna negativa uppfattning. Men han teg och förberedde sig alltmer målmedvetet för Guldregn, som f. ö. inte var döpt än. Dikterna i Veckobladet blir allt bättre. Från och med »Pension» (Jag ville jag vore en full pensionär) flyter allt lyriskt så småningom in i Guldregn. Gång på gång betygsätter H. Z. också dessa dikter, då de insändas till Veckobladet. Som exempel kan vi ta (3/4 1935): »Tack för den glänsande hyllningsdikten till Ingrid och Frederik. Den gav mig mycket nöje.»

H. Z. påskyndar direkt Guldregn, t. ex. i brev av 20/8 1934: »Någon har sagt mig, att det skulle bli en diktsamling till julen. Det är inte för tidigt.» Det dröjde dock ytterligare mer än ett år. Nisse tiger tydligen ännu, ty nästan ett år senare (6/7 1935) skriver H. Z.: »Jag tycker, att det är på tiden, att det kommer en diktsamling av Vestlund. Om W & W ej äro hågade, tror jag att Bonniers gärna skulle ta den. Om Ni är fri, och så önskar, skall jag tala med dem.»

Nisses förläggare var dock intresserade — nu.

Nisse övade sig oförtrutet för detta värv. Men inte all vers i Veckobladet fick komma med i Guldregn. Det ute-

slutna finns alltså inte tryckt i bokform. Man vill särskilt rädda Nisses praktfulla distikonkväde i GV:s julnummer 1934, troligen det enda av denna art han gjort. Utomordentligt stil- och tonsäkert:

Julafton

av A-lfr:d V-stl:nd

Julafton! Finns något ord med en klang och en rytm som julafton,
första ordet oss far lärde å gungande fot,
liksom han lärt sig det själv å foten av gungande farfar,
farfar av farfarsfar, alltifrån stenåldershös,
som det skulle ljuda förvisst, så länge i urtima Thule,
fader talar till son, son varder gungad av far?
Julafton! Väl har sen förr den förmildrats och humaniserats:
svunnen är galten till Frej, nu blotta skinkorna kvar
— frånräknat räntan, som då under gny till bågsträngar snoddes,
vi utan tanke å fejd fylla med färskråm till korv. —
Slut är den julsed, som gott, att ta bärsärkatag under blotet,
nu den som doppat sig mätt sitter besinningsfull kvar.
Tävlar ej heller om vem blickar djupast i dryckenskapshornet.
Lagom nyktert är bäst! — sådant är nutids system.
Äska ej längre logi ambulerande barder med drapor:
skapas en juldikt av rang, njuter du nu den i tryck
utan att nattimman störs, dessbättre, av ylande vargulv,
knarra kring husknuten steg, är det en ordnad polis...
Dock! Om till botten vi gå av vårt känsloliv just å julafton,
slår oss historiens tråd, spänd mellan fädren och oss.
Julglädjen, väckt av ett vy, känn, vad är den, om icke ett eko
av deras budkavle: Upp, skyndom att bänkas till blot!
Lyckan, då granträdet står, sedan mödosamt fastslagits foten,
bottnar den djupast ej i vikingens stenhammarsstrid?
Ja, när på sjöfarten mätt han i högsätet skiftade byte,
ante han ens månne själv senare julklappskutym?
Allt går igen, och är ingenting nytt utan blott atavismer:
kärven, vi fåglarna ge, haft Gustav Vasa till far,
julgranens glitter och guld är en avglans av storväldets pompa,
konstnärsbilagorna mång gå till Christina bakut,

korsords- och tankefördriv haft i upplysningstiden sin amma,
medan till julnattens jazz Bellman tog försteg förvisst...
Så har det varit och är och skall sannolikt städse förbliva,
Cleo gör ej några språng, fogar blott blad intill blad.
Julafton! Ligger en värld utav charm i begreppet julafton,
väckes i sanning ens tack att som poet man är svensk.

Som ett helhetsomdöme om stilförskjutningen i Nisses konst under denna förguldregnska period skulle man kunna säga, att han nu amalgamerar grönköpingsstilen med studentspexets. En kåsör i Radiolyssnaren (30/4 1933) antyder något om den allmänna släktskapen mellan dessa båda världar: »... är det inte så att studentspexet i våra dagar demokratiserats och via Grönköping numera blivit hela vårt ordboks- och studiecirkelbildade folks egendom?» Kåsören kallar Hasselskogs 'Grönköping hälsar våren' »ett stycke klassiskt studentspex i folklig gestalt.»

Guldregn.

Från sommaren 1935 hade jag glädjen att följa arbetet på Guldregn. Om själva dikterna var Nisse i allmänhet rätt förtegen, men kring sitt företag talade han gärna. Han gjorde det lugnt och naturligt och ytterst allvarligt. Vår gemensamme vän, konstnären Fritz Bange gjorde omslagsvinjetten »helt i guld, som ganska adekvat torde uttrycka hr Vestlunds egen åsikt om sin diktning.» (Nisse i brev till förlaget 21/7 1935).

Jag fick också delvis följa korrekturets framväxt och erhöll i donation det sista korrekturexemplaret. In i det sista gjorde Nisse rättelser, valde och vrakade. Hans fina öra gav honom alltid till slut det bästa uttrycket.

Det var en underlig stämning, som bemäktigade sig mig, då jag första gången läste genom Guldregn. Känslan av estetiskt allvar hade faktiskt överhanden och höll nere det parodiska på ett ganska utpräglat sätt. Fru Kerstin Hasselskog har uttryckt något liknande: »Guldregn var på sätt och vis ett nytt genombrott för Nisse. Jag måste nog hålla på vad jag skrev till Ruin, när han frågade om Nisse skrivit allvarliga dikter: 'Guldregn är hans allvarliga dikter!' Guldregn innehåller hans livsuppfattning som mogen man, om man läser dikterna rätt.»

Man måste säga, att tidningskritiken i oväntat hög grad gick fram på samma linje.

Ofta är det ganska oansenliga tidningar som säger det förnuftigaste om Guldregn. Huvudredaktören för den kanske minsta av dem, vår gamle vän Iwar Nilsson i Trosa Annonsblad, har en hel del tänkvärda saker att

säga. Han fattar problemet fullständigt riktigt med orden:

Kanske riskerar man att ej alls bli tagen på allvar, om man skulle tala om Nils Hasselskogs diktning. Vi ha vant oss att betrakta Grönköpingsjournalistiken och allt annat från denna plats enbart som skämt. Dock har Hasselskog, så långt det kommit på hans del att teckna Grönköpingsförhållandena, tydligt visat, att detta skriftställeri rymmer mera än så.

Han hävdar också, »att Hasselskog utvecklat denna diktning till en verklig konst. Ett pekoral kräver en betydlig språkkänsla och ett säkert omdöme för att ej förfalla till intet». Han karakteriserar vidare Hasselskogs humor som: »Det skämt, som man inte bara skrattar åt, utan också blir en smula visare av.»

Tidningen Templar-Kuriren har även ett synnerligen förnuftigt uttalande:

Denne poet, som inte räknas till de riktiga skalderna, äger inte bara en avundsvärd formskicklighet, han har också en massa ytterst tänkvärda saker att säga om det skröpliga käril, som heter människa, och om den miljö och det samhälle, där hon blivit satt att leva.

I dessa underfundigt hopsatta dårdikter återfinner man det Grönköping, som rör sig omkring oss, i all dess absurda och groteska uppblåsthet. Fast det känns frestande, vore det synd att citera något ur Guldregn, som verkligen innehåller rader av puraste guld. De må läsas i sitt sammanhang och icke styckade; dessa valda vers böra njutas i original.

Alfred Vestlund, alias Nils Hasselskog, har i ett förord till boken analyserat sitt skaldskap, tidigare publicerat i Vintergatan, och även dessa rader tillhöra i sin glans och brio de oförglömmeliga.

I all sin korthet, sex rader, är Biblioteksbladets recension mycket bra: »Den framstående grönköpingsskildraren har här att notera en fullträff såväl i sin litteraturhistoriska studie över Alfred Vestlund som i sin edition av diktarens nya lyriska bukett. Här finns inte endast

Guldregns diktare.

lyckade parodier utan även verkliga stämningsbilder från den svenska småstaden, som komma att glädja talrika läsare.»

Åtskilliga tidningar återger en serierecension, vilken som fallet plär vara med dylika ej är särskilt märkvärdig. Men en synpunkt på guldregnsdikterna vill vi fästa oss vid, därför att den på ett så utmärkt sätt stämmer överens med allt vi hittills stiftat bekantskap med i Nils Hasselskogs väsen. — Synpunkten är, att denna diktning förbryllar läsaren.

Innan vi går över till de mera kända tidningarna kan det förtjäna påpekas, att en recensent i en medelstor tidning komplett missuppfattat Guldregn, vilket framgår av följande sammanfattande värdeomdöme: »I den dråpligt rosenrasande genren bjuder Guldregn ett ovärderligt inslag för muntra middagsätare och semesterfirare.» (Man observere för övrigt svenskan!)

Vid läsningen av de större tidningarnas recensioner märker man ganska lätt, att Nils Hasselskog har ett alldeles särskilt gehör hos göteborgarna. Den kräsne Birger Bæckström i Handelstidningen understryker starkt den stora allmängiltigheten i denna diktning till både form och innehåll. Han säger att på Vestlunds egentliga område, det omedvetna plagiatet, »har Nils Hasselskog en rent genialisk förmåga att låta verklig poesi bryta sig genom ett prisma av vardaglig larvighet, så att det uppstår en effekt av kusligt allmängiltig mänsklighet. Det är tack vare denna förmåga Vestlunds personliga dikter måste räknas till svenska litteraturen». Och om denna poesis värde som lärodiktning har Bæckström också tänkvärda ord att säga: »Den glada och dumma förljugenheten trivs gott även utanför Grönköping. Man skall akta sig för att gnägga alltför omisstänksamt åt Alfred Vestlunds dikter. Han håller liksom alldeles oförvarandes fram en liten spegel från sitt Waruhus, där läsaren kan få se

hur han själv ser ut. Det är den lömska hemligheten med hans poesi.»

Den inte mindre kräsne Elis Andersson i Göteborgs-Posten har skrivit sin mycket gillande recension så, att det ställer sig svårt att citera den. Han framhåller emellertid, att Nils Hasselskog här förnyat sin konst på ett lyckligt sätt, och liksom vid tidigare tillfällen understryker han det satiriskt-moraliska i denna konst och menar att den trots all sin skenbara menlöshet innebär en skarp vidräkning med all slags halvbildning, inte minst bland s. k. litteraturintresserade. I Göteborgs-Tidningen uttrycker Helge Härneman den riktiga iakttagelsen, att Hasselskog befinner sig i en utveckling, som pekar långt fram, på följande originella sätt: »Och det är rent underbara saker han åstadkommit. Hans introduktör i bokmarknaden, hr Hasselskog, har i en intervju påpekat att Vestlund utan tvivel fördjupats åtskilligt de senaste åren. Det är också vad som först står klart för läsaren av poesisamlingen, att bättre än så här får Vestlund inte bli. Då kan det hitta på att hända, att man får alltför svårt att skilja honom från andra skalder, och då skulle en av de verkligt personliga gestalterna i den svenska litteraturen försvinna.»

Stockholmstidningarna är genomgående mycket välvilliga utan att dock i allmänhet bemöda sig om några mer nyanserade omdömen. Men man fäster sig vid Erik Blombergs uppskattande rader i Social-Demokraten, en välgörande kontrast till kåsörskändningen året förut. Blomberg vill särskilt framhålla det svenska i denna diktning: »Denna nationella allmänmänsklighet är ett av Alfred Vestlunds förstfödsloföreträden som gör honom till en verklig folkskald. Hör bara Prinsessan talar i radio: (se sid. 249).

Att på detta sätt förmå ge uttryck inte endast åt fol-

kets röst, utan åt folkets tystnad, det kan endast en född poet.»

Det är något i Guldregn, som ännu inte blivit berört, nämligen inledningsessayen. Som sig bör har även denna del av boken uppmärksammats efter förtjänst. Elis Andersson kallar detta »studium» »en mycket underhållande parodi på den essäkonst, vi litteraturrecensenter begå emellanåt. Den skadar inte. Vi behöva också påminnelser om vår dödlighet.» Recensenten i Ny Dag går ännu längre och skriver: »Kanske dikterna dock kommer i skuggan av bokens 'inledande studium', där Nils Hasselskog ger 'ett tvärsnitt genom skalden'. Den kärleksfulla och ingående analysen verkar i viss mån förbryllande: man tycker sig ha läst något liknande förut. I essäsamlingar med högt aktade litteraturhistorikernamn på titelsidan.»

I sin utmärkta recension med överskrift »En generös diktare» i Dagens Nyheter har fru Gerd Ribbing begagnat tillfället att göra en jämförelse mellan en känd essayist med geniala åthävor och litteraturforskaren Nils Hasselskog. Sedan hon konstaterat, att denne är »en av våra fåtaliga, verkligt ursprungliga och flödande diktarbegåvningar, vilkens formella talang övergår de flestas», karakteriserar hon Hasselskogs analys av skalden Vestlund som så »glänsande», att han »utan vidare sätter landets annars så tjänstvilliga anmälarkår ur funktion». Hon avtrycker till jämförelse det nyssnämnda snillets expectoration. Den handlar om en ung skaldinnas nya diktsamling. Reflexionerna göra sig själva, som det heter:

»Hennes meddelanden kunna stundom ge intrycket av en art anatomisk metafysik. Här är det typiska exemplet på modern centrallyrik, som strävar att borra sig in i tillvarons dunklaste gåta. Det medvetna är gäst hos det omedvetna. Sedan hör det ju denna diktart till att från jagets plattform storma evighetens, inklusive sol och stjärnor... Den lyhörde

och mycket kongeniale läsaren skall kunna säga sig att han någon gång hör ett tonfall från själva urmodern någonstans från nebulosornas töckniga värld. Det kan vara att hon stundom brister i fråga om stilkänsla och svävar på målet. Hon svävar då mellan Pär Lagerkvist och aningen av en dadaistisk filologi, vilken senare, tycker man, inte borde tillskrivas en funktionell roll ens i detta fall.»

Vi slutar denna axplockning med ett par korta, men innehållsrika omdömen. Tre rader i Söndagsnisse-Strix: »Ensam och suverän i sitt slag. En bok som inte får saknas hos någon verklig litteraturvän. Kommer att stå sig genom tiderna.»

K. G. Ossiannilsson i brev till Nisse: »Eder pastisch 'På nytt var sträng' är fullt ut så virtuosmässig som förebilden (Levertin) och trots det parodiska ej utan stämning.» — Sten Selander: »... verkliga kalaspekoral... för gourmeter... alla fränt satiriskt menade... ett guldregn av sanningar.»

*

Sju år efter sin bortgång, blev Guldregns diktare föremål för en både subtil och skarpsinnig litteraturvetenskaplig analys av finländaren Hans Ruin, Nordens kanske finaste kännare av poesiens väsen. Det sker i en 72 sidor stark studie, »Grönköpingsskalden och hans kolleger på Parnassen», tryckt i boken »Det finns ett leende», 1943.

Till en början riktar Ruin uppmärksamheten på den rent parodiska sidan av Hasselskogs diktning och tar som utgångspunkt det faktum, att man vid läsningen av äldre skalder lätt kan träffa på passager, som på grund av tidsavståndet ter sig komiska för oss. Han tar exempel från Freese, Creutz och Franzén och citerar bl. a. träffsäkert en strof ur den senares »Den gamle knekten»:

»O Herre Gud!» — min dotter skrek.
Där låg en hatt i sanden.
»O Herre Gud!» — hon vart så blek.
Där flöt en död till stranden.

Förskräckt hon på den döde såg;
Och mot min arm sig stödde:
Sin brudgum i den döde såg —
Och drog en suck — och dödde.

Han skulle ha kunnat tillägga, att ur denna skräckballads stil uppstått en lägreståndsdiktning av utpräglat grönköpingssnitt, vilken dominerade under senare hälften av vårt 1800-tal och delvis förde ett ganska friskt liv fram till första världskriget. Den började så småningom imiteras av konstdiktare t. ex. Fröding, Karlfeldt och Sjöberg, och av revyförfattare som Axel Engdahl. Naturligtvis övervägde inte alltid skräckmotiven, utan väl så ofta det sentimentala kärlekssuckandet. Ruin pekar i detta sammanhang på det välkända faktum, att tiden likaledes farit obarmhärtigt fram med de en gång ljuva namnen i kärlekspoesien, såsom Kellgrens Hilma, Franzéns Selma, Lings Emma och Stagnelii Amanda.

Men pekoraldrag i större (eller mindre) skalders alstring är inte bara beroende av tidens tand, utan det kan också vara så, att man på rent objektiva grunder kan finna fadäser, t. o. m. hos skalder, vilkas diktning i stort sett visat sig oförstörbara av tiden. Så vidlåder ett drag av oäkthet följande strof av Runeberg. Han diktar om ankmamman, som flyr med sina ungar.

Ej mot palatser, som skyarne nå,
bytte den irrande en av de små,
ej för guld i råga bräddat,
ej om tusen slott hon såg,
övergåve hon sin våg,
och sitt bo, i vassen bäddat.

Ruin anmärker torrt, att ankmamman här heroiskt motstår frestelser, som för henne inte är några frestelser. I detta sammanhang skriver Ruin vidare: »Ofta är diktarna på parnassen så lika kollegan Vestlund att man av en-

skilda diktfragment har svårt att avgöra vem som är författaren — om man inte känner till det på förhand, förstås.

Och ingen annan vet min gömda tuva
än vänskapen, min flicka och min druva.

Det kunde vara Vestlund, men det råkar vara Runeberg, om vilken det dock i sanningens intresse bör sägas att han är jämförelsevis fri från vestlundska tongångar.»

Runeberg har även blivit föremål för en pekoralistisk hyllning i en f. ö. vacker dikt på Runebergsdagen den 5 febr., skriven av ingen mindre än Jarl Hemmer:

Nu slår en natt i stjärnljus silverfärg
från oss till evighetens kust sin bro,
nu buga furorna på milsvid mo
och mumla andaktsfulla: Runeberg...

Ruin framhåller, att Hasselskog med säker blick gjort »den bristande överensstämmelsen till en i detalj genomförd poetisk princip.» De redan anförda exemplen visar vad som menas därmed. Specialfall härav är den komiska effekt, som vinnes genom »motsatsen hög stil och banalt motiv eller tvärtom banal stil och högt motiv». Ganska obarmhärtigt, men onekligen oemotsägligt, låter Ruin en annan finlandssvensk skald erhålla epitetet »Alfred Vestlunds främste kollega på Parnassen.» Hans namn är Zacharias Topelius. Ett par exempel talar för sig själva. Följande strof är hämtad ur dikten Jag gungar på högsta gren:

Jag är blott en liten fågel
med späda vingar och små;
men vor' jag en örn i molnen,
jag flöge och flöge vida
allt upp till Guds allmakts tron
och sjönke där för hans fötter
och kvittrade så min ton.

En annan dikt av Topelius, som Alfred Vestlund säkerligen i lika hög grad skulle uppskatta är denna:

Vad månne björken tänka
där lutad över vikens glans,
han ser i vattnet blänka
de gröna lockars krans.
Alarnas ätt
sköter lätt
och kokett
framför spegeln sin toalett.

En tredje dikt av Topelius ger oss en direkt jämförelse med Alfred Vestlund. Det är en kärleksdikt, skriven i tjugoårsåldern, handlande om en roddtur ute på havet:

Högt brusar sjön, och de vita vågor
som svanor gå över havets slätter.
Vid klippan bunden han står, vår julle,
kom, Aramintha, vi lösa den!
Kom i min famn, du min unga, mörka,
demoniskt tjusande, sköna flicka,
kom till mitt hjärta på roddarbänken,
vi driva handlöst i havet ut.
— — —

Vestlund har också rott ut med sin älskade på sjön och fylld av manlig självmedvetenhet låter han henne tänka:

O, högsta kulm, å jorden, icke sant, att
i en båt, och mund mot mund
få vagga månljust hän å manlig trohets
fasta grund.

Ruin framhåller det medvetet falska i bildspråket. Det är riktigt, men det hela kommer i annan dager, om vi tänker på, att det har en allvarligt menad förebild i en önskedrömsbetonad kärleksdikt av den unge Nils Hasselskog:

Ja, tryck dig närmare ännu,
min arm är fast och hårdnad!
Vår egen fråga, lilla du,
så klar som guld är ordnad.

Något nytt har alltså tillkommit, som gör Nils Hasselskogs poesi ännu mer komplicerad. Han parodierar nämligen inte alltid, ja högst sällan direkt en annan diktare, utan snarare parodierar han sin egen ungdomsdiktning, särskilt sådan vi träffar på den år 1911. Han är naturligtvis nu mycket kritiskt inställd mot denna tidiga diktning, som följdes av ett erotiskt nederlag, en parallellföreteelse till Birger Sjöbergs. Sjöberg nändes inte håna sin misslyckade ungdomsförälskelse i Fridas bok, men han gjorde det i Planertz-figuren i Kvartetten. Att Planertz blev en hundraprocentig grönköpingsgestalt är kanske ingen tillfällighet.

Lika kritisk blev Nisse sedan mot sitt eget falska djupsinne i ungdomsdiktningen. Vi har redan fått ett övertygande prov på detta (se ovan sid. 70—72). Än grymmare blir Nisse emellertid, då han prisger sin stora kärlek till Schopenhauer och sin ungdomstids filosofiska grubbel i ett vilt nojsande med både den store tänkaren och sig själv i Guldregnsdikten Jag och Schopenhauer:

I denna natt, så blått kontemplativ,
hur fylls ej universitas av liv!

— — —

Varthelst i sinnevärlden än man ile,
är samma ett perpetuum mobile ...
Dock — ser jag i en bok av Schopenhauer:
die Dingen sind ein Traum und ohne Dauer.
Vår hela värld är blott en hjärnprodukt,
togs hjärnan ut, så fölle all dess frukt.

Men naturligtvis drabbar parodier av det falska djupsinnet indirekt all sådan diktning, som man nog mest

träffar på i den efterromantiska litteraturen t. ex. i följande rader av Topelius:

Hur är du, lilla gren, så arm?
Jag vill dig lyfta till min barm,
och du skall bliva grön och varm.

*

Vi återknyter till Ruins framställning. Den mynnar ut i en jämförelse mellan grönköpingsskalden och Fridaskalden. Efter att ha redogjort för ett flertal likheter dem emellan söker Ruin visa att de båda från en avgörande punkt vandrar skilda vägar. Hur skarpsynt detta än är framlagt är det nog för hårt pressat, då han gör gällande, att Hasselskog kan göra pekoral av poesi, Sjöberg poesi av pekoral. »Det ena sättet behärskar Nils Hasselskog till suveränitet, det andra Birger Sjöberg». Enligt min uppfattning gäller detta mest ytterlighetsfallen. Blandningen mellan poesi och komik kan finnas hos båda fastän i olika proportioner. Det finns Hasselskogsdikter, som faktiskt kommer Sjöbergs dikter nära, t. ex. Prinsessan talar i radio. Jämför man den med På Richelius tid, så är väl blandningen av komik och poesi ungefär likvärdig i båda:

Prinsessan talar i radio.

Sakta smyga spända kammarherrar
i gemakens mattor kring på tå,
hyssjande hr riksmarskalken spärrar
vestibylen, där man ej får gå.
Ljudlöst borggårdsvalvens militär
av hr kommendanten viskas »I gevär!»
Rassla ej, lakej!
Tissla, tassla ej!
Prinsessan talar i radio.

Sessan Inga-lill i radio talar,
luren ställd å smyckat lysningsbord,
medan milt i kabinettet dalar
majsol, kyssande konceptets ord.
Kronprins Fredrik i en lysningsstol
lyss berusad bland hortensior och viol.
Prinsessan talar i radio!
En historisk stund,
helt å folklig grund ...
Prinsessan talar i radio.

Skilt av tusenmila landskapsgränser
möts ett enigt folk i etern blå,
tills det skånska ögat fuktigt glänser,
tills i lappens stora tårar stå.
Vad är granens sus å djupa mon
mot en Furstlig Fästmös levande diktion?
Tyst, du gök, som gal!
Lyssna, berg och dal!
Prinsessan talar i radio.

En motsvarighet till Birger Sjöbergs bildningspekoralistiska diktning utgör Vestlunds talrika versifierade hyllningar till olika medlemmar av konungahuset, poetiska skapelser, som visar att skalden är lika förtrogen med 1800-talets poetiska rojalism som med 1900-talets mera folkliga, särskilt sådan den utformats i närgången taktlöshet av vissa veckotidningar. Hasselskog hade här visserligen en tydligt utbildad veckobladstradition, både prosa och vers, att bygga på men vid tiden för Guldregn har han nått en oanfäktad originalitet.

Nils Hasselskogs sista dagar.

Efter den lysande framgången med Guldregn skrev Nisse inte mycket. Hasse Z. måste påminna honom om att han inte skulle glömma bort G. V. (15/1 1936): »Varför inte ett litet bidrag — även prosa — till Veckobladet? Tråkigt att Ni ej oftare är med. Manus till nästa nr. mottages gärna inom denna månad.» I julnumret 1935 hade Nisse varit företrädd endast av den från radioprogrammet Inspiration hämtade dikten med samma namn. Sedan dröjde det till maj—juni-numret 1936, tills nästa dikt kom. Den hette Mona-Lisa och är betecknad med I. i en tänkt serie med den löftesrika titeln »Målarkonsten genom diktarögon.» Tyvärr blev det aldrig något mer nummer i den serien.

Mona Lisa.

Ett trollspö är mästarens pensel,
ett trollspö, han doppar i färg
att smeka betraktarens känsel
och gripa vår innersta märg.
Ej blott att en relativ nolla
å konstduken ej verkar platt,
men hur har han kunnat förtrolla
modellen i gråt, eller skratt?...

Du bär Mona Lisa ditt löje
från mästarens konstateljé,
Ditt munspel skänkt sekellångt nöje
och kommit oss alla att le.

Men vad Liornado dig sade,
som kom dig att göra det själv,
ej någonsin forskningens spade
fått upp ur förgängelsens älv.

Må konsthandeln söka att loda
vad maestron fick uppkast utav.
En artighet, vits eller groda,
så susar den dock å hans grav.
Å penslade läpparna speglad
syns endast effekten som rest.
Du ler, Mona Lisa, förseglad,
och så vart du dyrast och bäst.

Hasse Z:s sista tackbrev lydde (2/5 1936): »Tack för utmärkt Mona Lisa.»

Ännu en dikt hade Nisse sänt in till G. V. före sin död 20 juni 1936. Den publicerades först i juli—augustinumret. Troligen är detta det sista litterära arbetet av Nisses penna.

Har du gått som bevingad...

av A:lfr-d V:stl-nd

Har du gått som bevingad i blommiga marker
bland fjär'lar och svärmande bin?
Har du setat berusad i krattade parker
av kvinnornas skira muslin?

Har du legat betagen å rygg i det gröna
och, följande strömolnens gång,
känt begären att famna det sanna och sköna
och ge det ett avlopp i sång?

Ack, hur längtar jag ej, att jag kunde dig räcka
min hand som en hjälpande bror!
Med förtjusning jag ville min lyra försträcka:
Men är paradoxen för stor...

Du får fröjda dig åt att du ej står allena,
om det som du hoppats och känt:
Torde de, vilka aldrig fått fram vad de mena,
gå minst upp till 90 procent.

Det sista året Nils Hasselskog levde var hans lugnaste och angenämaste på mycket länge. Han arbetade inte så hårt — Guldregns framväxt hade skett långsamt men säkert. Jag bodde vid denna tid i Vänersborg men hade mitt schema så, att jag kunde arbeta i Göteborg två dagar i veckan. Jag tror inte någon vecka förgick utan att vi träffades. Vi talade då så gott som alltid om Birger Sjöberg, och jag vågar säga, att jag öppnade Nisses ögon för Kriser och Kransars skönhet — Fridas Bok och Kvartetten som sprängdes älskade han förut. Särskilt beundrade han, kanske icke utan en viss avund, Birger Sjöbergs förmåga att skapa måttfull grönköpingsstämning, och jag tror bestämt att Fridas Bok stått för Nisses inre syn, då han skapade Guldregn.

Den 28 augusti 1935 hade Nils Hasselskog och Olle Forsén en allvarlig radiodialog i Praktiska kvarten. »Inför höstterminen». Nisse var mycket glad åt detta tillfälle att få visa hela Sverige, att han inte var *identisk* med vare sig mag. Hagwald eller någon annan av grönköpingsfigurerna. Samtalet gick ut på att Forsén angrep den nya skolan, medan Nisse försvarade den med reservation för dess överdrifter. Hans kloka syn på saken kan sammanfattas i orden: »Det är alldeles riktigt, att man inte skall ersätta arbetet med lek, men man måste å andra sidan tänka på att genom förnuftiga metoder ordna det så, att arbetet inte blir en pina. Arbetsglädjen måste frodas under lektionerna lika väl som i hemarbetet».

Men detta dokument innehåller också några rader, som är än intressantare för denna boks huvudsyfte. Vi skymtar ett stycke av människokännaren och iakttagaren Nils

Hasselskog. Visserligen ingenting nytt, men man känner instinktivt, att den som kan yttra följande, inte bara är en framstående konstnär utan också en förnämlig lärarepersonlighet: »När man har legat i hamn en tid, så är det både roligt och spännande att lägga ut. Att göra upp kursen för nästa resa har sin tjusning — alldeles särskilt om man har mönstrat en ny besättning. Det där att sitta de första timmarna och granska ansiktena och undra vad den går för och den går för... vad det ska kunna bli av den och den och den. Inte mindre spännande blir det därför, att vi lärare kan spåra samma inställning hos eleverna.»

*

Det är motsägande uppgifter om Nisses sista tid. Hans närmaste omgivning, till vilken jag räknar mig själv, märkte ingen yttre förändring. Men till mer än en gammal vän från skoltiden lät han undslippa sig ord, som tydde på att inte allt stod rätt till. Tydligast uttalade han sig till en gammal skolkamrat i maj 1936 på Skaradjäknarnas sammankomst på Långedrag. Han verkade då dödstrött och märkt och sade i lugn, naturlig ton: »Jag kommer nog inte med nån mer gång».

I skarp kontrast till detta står fru Hasselskogs berättelse om den allra sista tiden. Hon betecknar Nisses tre sista levnadsveckor som »de kanske roligaste vi haft». Han och hon hade bl. a. fått för sig, att de skulle skriva en komedi tillsamman. »Det var en ganska enkel förväxlingshistoria, men vi gav varandra uppslag och repliker, så fort vi råkades. Var och en bidrog med sina svaga eller löjliga sidor. Vi hade fantastiskt roligt. Vi satt i timmar ut på natten och bara pratade, laddade med nya uppslag och repliker, så fort vi varit skilda några timmar. Komedien kom dock aldrig över pratstadiet.»

Det blev ett brått slut på glädjen. Den 17 juni vaknade

Nisse med hög feber. Läkaren konstaterade lungkatarr men varnade för lunginflammation, vilket det också blev. Nisse begärde psalmboken och Fänrik Ståls sägner till sig och bläddrade i dem så länge han kunde. Den 19 juni flyttades han till Carlanderska sjukhemmet, där hans maka stannade hos honom. Han var vid gott mod och skämtade både med sina närmaste och med sköterskorna. Då Anna-Lisa och sonen Nils gick efter sitt besök, vinkade han glatt adjö till dem. Ännu på kvällen verkade han ganska kry men vaknade på natten och hade plötsligt försämrats. Vid tiotiden nästa morgon, lördagen den 20 juni, förlorade han medvetandet. Fem timmar senare var Nils Hasselskog död. — Han begrovs en strålande högsommareftermiddag i Alingsås Landskyrka, som alltid varit liksom hans egen kyrka. Själv var jag utrikes men har talat med många deltagare i begravningen. Den var väl i mångt som begravningar är mest, men enligt samstämmiga vittnesbörd rådde en märkligt ljus och förtröstansfull, osentimental stämning. Det var som om någonting av Nisses egen anda hade satt sin prägel på ord och handlingar. Begravningsakten omramades som sig borde av Pilgrimskören ur Wagners Tannhäuser och Långfredagsundret ur Parsifal. Nisses gamle vän, kyrkoherde Afzelius, höll griftetalet med utgångspunkt från Jesaja 38: 12:

> Min hydda ryckes upp och flyttas bort ifrån mig såsom en herdes tält,
> Jag har vävt mitt liv till slut, såsom en vävare sin väv.

Realistiskt och osentimentalt, nästan kärvt, utlade predikanten texten och minde om den dödes både svagheter och förtjänster på ett sätt som verkade fullkomligt äkta. Med gott samvete kunde han framhålla de många ljusa ränningarna i denna livsväv och till sist varmhjärtat upp-

summera hans största mänskliga egenskaper: ödmjukhet, anspråkslöshet och ett gott hjärta. — En av de närmaste vännerna har berättat för mig, att han aldrig hade kunnat föreställa sig en sådan begravningsmiddag. Den ljusa stämningen från jordfästningen fortsatte, och man talade hela tiden om Nisse, som om man hade ihågkommit hans idol Runebergs ord: »Ej med klagan skall ditt minne firas, ej likt dens som går och snart skall glömmas.» Nisses humor och oförgätliga skapelser var huvudtemat, och man höll nästan på att glömma att han själv inte var närvarande i lekamlig gestalt.

*

Man kan väl både över- och underskatta betydelsen av nekrologer. Ett jämförande studium av sådana kan dock vara värdefullt. Återigen visar det sig, att göteborgstidningarna betraktade Nisse som stadens egen tillhörighet. Deras minnesord är både mest personliga och mest sakligt värdesättande. Här ska endast framhävas ett och annat som avser Nils Hasselskogs livsverk inför eftervärldens dom.

Det är bara helt naturligt, att man uppställer frågan, om ett humorns barn av denna egenartade beskaffenhet kan få någon större livslängd. Nu, tolv år efter Nils Hasselskogs död, kan man knappast tvivla på det, vilket redan framgår därav, att den minnesvolym, som gavs ut 1946, Nils Hasselskogs Grönköping, fått ett mycket gott mottagande. Jag har också under dessa år vid ett stort antal föredrag med uppläsning om Hasselskog, bl. a. två studentaftnar, kunnat konstatera ett levande intresse inte minst för denna märkliga människas personlighet men i än högre grad en mottaglighet för den oemotståndliga humorn, något som man inte gärna kan ta fel på. För att inte tala om känslan för de djupare liggande värdena.

Men redan vid Hasselskogs bortgång talade flera nekrologer om det oförstörbara, varför inte klassiska i dessa praktstycken av humor på vers och prosa. Så säger Morgontidningen i Göteborg: »Det är kanske osäkert om framtidens litteraturhistoriker komma att nämna Nils Hasselskogs namn i sina redogörelser för 1930-talets svenska författare. Det är däremot inte osäkert att han i högsta grad förtjänar en plats bland de utvalda, som skola gå till eftervärlden, ty det inflytande han haft på svenskt författeri och journalistik under det senaste decenniet har varit vida större än många 'allvarliga' romanskribenter och skalder åstadkommit. Med komikens medel fullföljde Hasselskog en verklig uppfostrargärning, och det gick så mycket lättare för honom, som han själv verkligen var en skald, en poet.»

Och i G. M. P. säger C. J. Holzhausen enkelt och sant: »Hans böcker voro av det slaget, som man aldrig tröttnar på, utan som man tar upp gång på gång för att uppfriska bekantskapen.»

Ny Tid skriver: » ... han skall leva vidare i sina böcker, odödlighetens lager blir säkert tryckt på Alfred Vestlunds hjässa.»

Den som tar grundligast på denna fråga, är emellertid Elis Andersson i G.-P., vars ytterst sakkunniga och rikt nyanserade kritik vi redan stiftat bekantskap med. Han slutar sin nekrolog (på tre halvspalter) så här:

> Nils Hasselskog hade gudagåvan att kunna roa människor. Den är tyvärr så sparsamt utdelad, att det alltid känns bittert, när någon av de begåvade går bort. Det kommer näppeligen att falla glömska över hans namn. Hans böcker torde leva i nya upplagor, hans Grönköping kommer att vetenskapligt kommenteras, och efter generationer kommer man att återvända till de urkunder, han författat om händelser och tillstånd i tjugo- och trettiotalets Sverige.

Bland nekrologerna fanns naturligtvis också Hasse Z:s i Söndagsnisse-Strix. Hans slutord må också utgöra slutord på detta kapitel: »... De senare åren skrev Hasselskog knappast mer än dikterna. Hans dagliga gärning tog hans tid. Men då och då hände det, att vi fick höra honom i radio, och där presenterade han sitt och vårt Grönköping så bra, att till och med den stora publiken både förstod och uppskattade honom. Men det är så med all verklig konst och humor — den tillhör alla.

Vi ge honom vår honnör och vårt tack för allt det goda och roliga han gett. Välsignad vare den från vilken glädje kommer.»

Försök till helhetsbild.

Läsaren har länge velat veta närmare besked om Hasselskogs förhållande till Grönköpings Veckoblad. En hel del oriktiga föreställningar har fått sprida sig, som vi sett olika prov på. En snabbskiss över Grönköpings Veckoblads historia hjälper oss att få fram de rätta proportionerna.

Man kan urskilja tre huvudepoker i denna historia fram till Hasselskogs död: 1902—1916; 1916—1925; 1925—1936. Som jag visat i ett radioföredrag (16/5 1947) »Trangviks-Posten, en norsk förebild till Grönköpings Veckoblad», kan den första epoken i huvudsak ses ur denna synvinkel. Kort uttryckt är veckobladsjournalistiken under denna tid en fyndig tillämpning på svenska förhållanden av från Trangviks-Posten undfångna idéer. Vilket inte hindrar, att den unge Hasse Z. då och då är mycket självständig, ja, stundom visar lejonklon. Han gör detta t. ex. i sin geniala programförklaring till bladet: »Gudsfruktan, nykterhet och sedlighet utan fanatiska överdrifter. Framåtskridande utan sanslöshet.» Dessa punkter är inte valda på måfå utan återger något väsentligt i dåtidens andliga situation. Det synes mig ovedersägligt, att Hasse Z. här i grönköpingsmässig formulering smugglar in sitt eget kristet liberala, måttfullt epikureiska och anständigt naturalistiska etos, naturligtvis med utvecklingstanken som riktpunkt. Man vågar nog säga, att det är modest vänsteruppfattning Hasse Z. talar för i Grönköpings Veckoblad. Trångsynt efterblivenhet är hans huvudfiende där.

Framemot första världskriget börjar G. V. så smått byta karaktär. Den allt starkare vänstervinden i politiken gör att bladet upptäcker även vänsterns svaga sidor. Dess främste medarbetare vid denna tid hette ju också Karl Hj. Lundgren. Hans Brev till hemmet från riksdagsman Johannes Bengtzén publicerades visserligen inte i G. V. utan i Strix, men de kunde ha gjort det. Denne politiske strebertyp har sedermera betytt mycket för Nils Hasselskog.

Men Lundgrens tid i G. V. blev ganska kort. Hasse Z. gjorde mitt under brinnande krig (1916) sin tidning till ett fristående blad i den ännu bevarade yttre dräkten, från att det varit en oansenlig, sparsamt förekommande bilaga till Söndags-Nisse. Det är ingen överdrift, att Hasse Z. tog detta djärva steg just under intryck av världskrisen. Han såg det grönköpingsmässiga i de krigförandes stora later på båda hållen. Men man märker tydligt, att kejsar Wilhelm och kanske än mer Sven Hedin och aktivister här hemma var föremål för G. V:s speciella uppmärksamhet. En ny vänstervind med ententesympati, naturligtvis under masken av motsatsen, blåste några år framåt i Grönköpings Veckoblad.

Det är först nu tidningens sedermera så berömda, stående typgalleri skapas. Förtjänsten härav tillkommer nästan uteslutande en då helt ung man, Oscar Rydqvist (f. 1893), Han blev samtidigt medarbetare i D. N. (sign. Åbergsson) och har senare gjort sig känd bl. a. som framgångsrik teaterförfattare. Bakom detta har han sorgfälligt dolt sin stora insats i Veckobladet. Under flera år (från 1916) skrev han själv hela tidningen. Sporadiskt medverkade han långt in på 1920-talet.

Rydqvist har skapat namnen Alfred Vestlund, polis Bergström, borgmästare Sjökvist, Grönköpings parktant Gurli Pettersson, fru Zelinda Eriksson, änkefru Pilzén samt icke minst f. förrädaren Peterzohn.

De flesta av dessa namn var gripna ur levande livet och hade sina motsvarigheter i verkligheten. Så är Vestlund en gammal upsalakamrat till Rydqvist. Paulus Bergström skapades egentligen som G. V:s militäre medarbetare och gav prov på en morsk anpassning till de segrande vapnen. Peterzohns tillkomst är särskilt intressant. Rydqvist hade i sin ungdom varit argt radikal och skrivit revolutionär vers i Stormklockan. Åtskilligt satt kvar i honom, då han skrev i G. V. och undra på, om han blev uppbragt under den verkligt grönköpingsmässiga förräderiprocessen (1916) mot Oljelund, Hedén och Z. Höglund. Det blev också fängelsestraff. I indignerat löje gestaltade så Rydqvist förrädaren Peterzohn, varvid han särskilt raljerade med det florerande häktningsraseriet. Det skedde i majnumret 1916: »Högförräderi begånget i Grönköping! Arb. P. Petterzon hindrar rikets krigsfolk att föras mot fienden! Stor bestörtning i staden med omnejd.»

Rydqvist skrev redan från början dikter i Vestlunds namn och blev i denna sport allt stilsäkrare utan att dock någonsin nå Nils Hasselskogs suveränitet. I mitten av 1920-talet var han inte långt från mästerskapet men överlämnade signaturen frivilligt, när Hasselskog visat vad han gick för. (Se sid. 172.) Bra Vestlund-dikter har också gjorts av Erik Brandt.

*

Så ungefär var situationen, när Nils Hasselskog trädde in i Veckobladet. Vad är då i hans produktion hans eget, och vad är ytterst från gamla Veckobladet? Frågan är vansklig att besvara i detalj och utgör onekligen ett ämne för en specialundersökning. Men i stort kan den redan nu besvaras.

I motivvalet är Hasselskog länge ganska bunden till G. V. som förebild, särskilt när det gäller olycks- och katastrofreportage samt berättelser om f. förrädaren

Peterzohn. Men han gör dessa saker ofantligt mycket befängdare, festligare, mustigare och mera genomdränkta av humor. Som typexempel kan tagas artikeln »Spöke i Grönköping. Uppseendeväckande syn, observerad av flera personer» (nov. 1923) och Nils Hasselskogs »Svarta damen i Grönköping. Härjar vilt i staden. Myndigheterna maktlösa.» (GHS 1927). Den förra artikeln är en mycket modest parodi på rykteshistorier i tidningarna med bevarandet av den nyktra sannolikheten; Nils Hasselskogs berättelse är i sig fullkomligt otrolig men framförd så skenbart sakligt och så övertygande, att man faller in i illusionen. Ett par exempel. Svarta damen kom med »busen» från Skövde och råkade sitta mellan specerihandlare Berglund och änkefru Pilzén. Panik utbröt, som grep även buschaufför Bolin, vilken släppte på för mycket gas. Inne i staden »fortsatte busen en god stund gata upp och gata ner, innan hr B. äntligen fick sinnesnärvaro att köra den upp på Rådhusplanket. Här kastade sig passagerarna handlöst ur, och Svarta damen försvann.» Borgmästare Sjökvist utfärdade »häktningsorder å fantomiet» och utfäste ett s. k. Carnegiuspris för dess gripande. Herr boxaren och klensmeden Östberg försökte, »men visade det sig att hon ej lät skrämma sig ens av hr. Ö. utan skred rakt fram mot honom, och kunde han endast rädda sig genom en djärv flykt». Men det är inte slut med detta. Ingen har drivit parodien på tidningarnas självdementier längre än Nils Hasselskog. Här låter det: »P. S. Spökerierna ett missförstånd! Hr Peterzohn rehabiliterar Svarta damen.» Hr P. erbjöd sig att gripa henne »under villkor, att han erhölle carnegiuspriset i förskott». Vilket skedde.

Man kan nog också säga, att Hasselskogs storpolitiska och inrikespolitiska reportage ganska nära ansluter sig till G. V:s före och samtidigt med honom. Men på två betydelsefulla områden är han alltid verkligt självständig: i kulturartiklar och dikter.

Vi har redan talat om hans lysande parodi på svensk litteraturkritik i inledningsessän till Guldregn (s. 243—244). Till denna ansluter sig den också redan nämnda Inspiration (sid. 228.) Överhuvud är Nils Hasselskog mycket intresserad av estetiska problem och skriver åtskilligt om dem i G. V. Vi erinrar oss den festliga »Hur jag diktar» (GHS 1928) till stor del en älskvärd parodi på f. trävaruhandlare Anton Hammarlövs famösa Rimlexikon (1920). I serien Konst och Musik finns det pärlor av humor, främst K. Nationalmuseets tavelsamling till Grönköping (GHS 1928). Att denna inte saknar satir visar ett enda citat. Det rör sig om den kända tavlan Grindslanten: »... man vet sannerligen ej vem man mest skall beundra, hr Malmström, som kunnat uppfånga allt i olja eller pojkarna som orkat hålla på att slåss ända till han blev färdig.» Sämre kan man kritisera den tvivelaktiga »verismen» i förmodernt staffagemåleri.

I kulturartiklarna visar sig Nils Hasselskog fullt värdig epitetet Grönköpings tänkare, vilket står i undertiteln på denna bok. Han är en tidssatiriker av rang. Men där ligger mer i »Grönköpings tänkare»: human visdom och människokunskap. Något som han ej sällan visar i rent allmänmänskliga veckobladsbidrag, i vers kanske oftare än på prosa.

Låt oss se några prov på dessa skilda egenskaper. De satiriskt-filosofiska idéerna är ofta ganska väl dolda vildsnår av befängdheter. I »Staden reser ryttarstaty över sin grundläggare» får en viss sorts ortsnamnsforskning sina piller: »Namnet Grönköping kommer uppenbarligen utav 'grundkiämpning' och visar att en gång tvenne, kanske flera personer, förmodligen kungliga, *kämpat* om att här vid Bergska sjön få grundlägga vårt samhälle.» Mag. Hagwald utpekar Erik Segersäll som grundläggare genom hans seger över Erik Läspe och Halte. »Alldeles

uteslutet är dock ej att förhållandet kan vara tvärtom, ja t. o. m. att en fullständigt tredje person kan ha varit grundläggare.» — Vilken »bantningspsykologi» i »Hur många påskägg åt Ni i år?»! (GHS 1927) »Endast 1 ägg, och ett mycket litet sådant förtärde däremot frkn Irma Sjökvist, då hon som bekant f. n. står mitt uppe i en bantningskur. I stället åt hon några chokladägg.» — Den på 1920-talet grasserande couéhumbugen — »bättre och bättre dag för dag» — får en verkningsfull tillämpning av frkn Gurli Pettersson (Egendomliga läkarmetoder, GHS 1929). Hon ville avlägsna en begynnande heshet genom att sätta sig »framför spegeln att säga, det vore hon icke hes, under någon timme... hela förmiddagen och delvis till meteronom, dock blott för att finna sig allt hesare och snuvigare och slutligen, fram mot tiden för aftonens föredrag, så fullständigt igentäppt, det hon nödgades formligen skrika för att få fram formeln».

Den nyhet i tiden Nils Hasselskog mest uppmärksammade var nog funktionalismen, som hade sina klang- och jubeldagar vid Stockholms-utställningen 1930. Hasselskog gjorde sig och Vestlund till hänförda förespråkare för »funkis», från plåtmöbler till poesi (hans härliga dikt »till en metallfåtölj») (GHS 1931), av vilket allt man kan dra den slutsatsen, att han inte hade någonting till övers för hela härligheten. Han var nog en av de första i vårt land, som såg det puerilt ofullgångna i denna strömning, evad den ville revolutionera arkitektur eller poesi, och det är väl inte för mycket sagt, att han påskyndade dess död med sitt löjes vapen. Sällan har han varit så lycklig i sin tidssatir. Vilken mördande ironi i dessa rader: »... de gamla möblerna... voro tillverkade för att fylla ett behov, de nya avse att fylla en funktion, m. a. o. göras av plåt.» ... Om han hade lyckats lika bra i Camera obscura-genren är väl inte så säkert, men nog hade Vestlund blivit 40-talist, om Nils Hasselskog hade fått leva.

Endast en gång tar Hasselskog till orda i världsspråksfrågan. Men det räcker. Det är i Världsspråk i Grönköpings skola (GHS 1930), där han skapar sin magistrala översättning av Vårt land till Transpiranto:

Va paj, va paj, va farsipaj,
falsette glossan kar!
Nek hivas alpan celestaj,
nek firas kjusan, diskas kaj,
amandalundo kvam Polar,
kvam fadripajan var.

Hela stycket är f. ö. en svidande vidräkning med 1920-talets naiva fredsoptimism, som ansåg sig ha utsikt att frälsa mänskligheten, om bara alla ville lära sig samma språk. Esperantokongresser hörde till ordningen för dagen. Under en esperantokongress i Skara 1924 sades faktiskt direkt ifrån, att om alla ville lära sig esperanto skulle krig kunna undvikas!

På kornet träffar Hasselskog Medelsvenssons reaktion mot tråkiga världskrig i allmänhet.

För var och en som klappar varmt för freden — och vem gör icke det, när man tänker tillbaka på allt elände som följde med brödkorten och det myckna köståendet — är det förvisso en hugnelse att erfara, hurusom litet varstädes börjar yrkas å det folken äntligen må lära sig förstå varandras psykoser och räcka varandra hjärtat som bröder, m. a. o. lära sig ett världsspråk, så att något dylikt ej vidare behöver upprepas.

Än grymmare blir satiren då författaren redogör för hur löftesrikt det lätt och lekande införda världsspråket ter sig i de små skolbarnens värld.

Ja, säges det mångenstädes vara rent uppbyggande att å rasterna se de unga små helt vänskapligt hand i hand gå och världsspråka om hur angenämt detsamma är, och om man över staketet ställer den frågan, vad de månne skulle säga om ett krig, höra dem svara ett no, no, eller visst icke! så gott som i korus.

Blott ett par stickprov till. »Naivismen i konsten»... »frågan är, om icke hönan, när hon värper, är en omedvetnare konstnär än mången modernistisk skulptör.» (Några tankar kring ägget, GHS 1933). Om »Millets Pozeidon» i Göteborg: »... och uttalade den s. k. Lindgrenska mottagningskommittén för statyer sin fulla och tacksamma belåtenhet och ansåg, det verket vore så genialiskt det kunde vara, något även den stora allmänheten gärna ville förmoda.» (GHS 1933).

*

Sin innersta egenart har dock Nils Hasselskog som grönköpingsskribent i de olika yttringar av självuppgörelser han så skickligt har förstått att dölja under en yta som till synes täcker något annat. I hans biografi har vi redan sett åtskilliga exempel på sådant.

Vi har alltså klart för oss, att Vestlund, Hagwald, Sjökvist, Peterzohn och Brunander, för att bara ta de viktigaste personerna, har fått en del av sitt kött och blod från Nils Hasselskog själv. Om Brunander får vi kanske säga en del till. Han står nog i särklass i detta galleri. Först och främst därför, att han efter allt att döma är helt skapad av Nils Hasselskog. Uppslaget till både namnet och figuren synes Hasselskog ha fått från barndomstidens Alingsås. Till en början är Brunander bara olycksfågeln som råkar ut för den ena katastrofen befängdare än den andra — omedvetet för Nils Hasselskog kanske symboliserande dennes många livsvedervärdigheter i ett starkt koncentrat. Så småningom blir emellertid Brunander Grönköpings specielle muntergök och vitsmakare och växer som sådan ut till en helfigur av imponerande mått. Allt vad larvigt är i svenskt skämtlynne har koncentrerats i Brunanders skepnad — allt det krystade och ospirituella i Medelsvenssons humor. Ja, Nils Hasselskog vågar ta

det djärva steget att skriva den humorfria humorns estetik: den lysande studien Hur man bliver humorist, framförd som radioföredrag av postmästaren och tryckt i Hallå, Hallå Grönköping—Motala. Allt i denna mästerliga essä skulle man väl vilja avtrycka, men vi får nöja oss med ett par godbitar:

Viktigast av allt är nämligen att städse hava tanken klar, att kunna sitta med öppna ögon och spetsade öron å den post, där man blivit ställd, och inför allt vi se eller höra, om än så obetydligt — lär man sig förunderligt snart att betrakta allt i ett humoristiskt rosa-skimmer — att som sagt inför varje företeelse något dröja och eftersinna: vad skulle månne kunna sägas om detta? Ja, skulle jag vilja se den sak som icke finnes att bilda sig en humoresk om, som icke rentav liksom har densamma liggande i sig själv, såsom ett »ding an sich» endast väntande å en, den där förmår locka fram den genom tankens koncentration och rent systematiskt... Ett ganska gott stöd för minnet har jag emellertid funnit vara en notisbok, i vilken vi uppteckna humoreskerna allt efter olika situationer samt förse med ett kort register, att hastigt slå upp, när det är något. Kan en dylik ordbok rent formellt göras ganska liten och rätt oförmärkt tagas upp ur arbetslådan eller västfickan... En humoresk kan utsägas å flera sätt, men skulle jag såsom tre huvudformer vilja uppställa: dels den rent torrlagda och igenknäppta humorn, utan något egentligt minspel, å sin höjd en glimt i mungipan, dels den något mera uppknäppta och sprudlande, gärna poingterad med ett kort skratt, och slutligen den fullt lössluppna och förlösande, då man helt ger efter för effekten.

Ändå är ju Brunander något vida mer: inte bara en ganska elak karikatyr av vitsmakaren Nils Hasselskog utan därjämte ett slags porträtt av honom. Man kan också vända på saken och påstå, att Hasselskog under sin »glansperiod» d. v. s. då han var korpulent, utgör ett förträffligt porträtt av Brunander (s. 232—233), vilket väl kan tävla med Vestlund-konterfejet (s. 88—89). I Brunanderfiguren karikerar Hasselskog ihjäl sin böjelse att chockera sin hustru och sin närmaste omgivning med även

de enklaste vitsar, liksom han i Peterzohns upptåg skrev av sig många asociala hyss, dem han gärna hade önskat utföra.

Sammanfattande kan sägas, att Nils Hasselskog gav så gott som varje figur i Grönköpings Veckoblad, både manliga och kvinnliga, ett nytt liv. Han höjde dem alla upp i en tidlös sfär, något som kom Hasse Z. att under all uppskattningen av författarens geni stillsamt och med en viss ängslan undra, om de aldrig skulle åldras.

*

Nils Hasselskog kände människorna. Både en gammal fransk moralist och en schartauan skulle kunna känna igen och gilla hans desillusionerade syn. Ingen sida av mänsklig självkärlek är honom fördold — han ser allt, från den krassaste mammonsdyrkan till det löjligaste och ofruktbaraste självkoketteri. Han ser det satiriskt och kärleksfullt på en gång. I brytningspunkten ligger hans humor. Den har säkrat sig del i Den store Humor, just därför att den har del i det bud, som uttalades av denna den högsta humorns förste företrädare, Sokrates, det gamla klassiska budet Känn dig själv. Hasselskog kunde som få, i likhet med sin store medvästgöte Kellgren ha sagt om sig själv:

> Ty då jag högt åt andra skrattar,
> jag åt mig själv i tysthet ler.

Man måste gå tillbaka till klassiska humorister för att finna levande paralleller till Hasselskogs humor.

Med Don Quijote har Hasselskogs Grönköpingsvärld det gemensamt, att bådas händelser på samma gång kan vara absolut osannolika och högst sannolika. Fastän krasst jordbundna som Sancho Panza har Grönköpingsborna i Nils Hasselskogs utgestaltning någonting av Don

Q:s fanatism i sin orubbliga självuppskattning; ett specialfall är här Alfr. Vestlund, som i all sin pekoralism har fått en gnista av det gudomliga vanvett en skald behöver för att tro på sig själv.

F. förrädaren Peterzohn har en liten del av den shakespeareska narrens och samtidigt Sir John Falstaffs asociala frispråkighet och respektlöshet liksom Vestlund och Hagwald har något av självhärligheten hos en Montanus eller en Chronschough.

Svensken har inget nämnvärt sinne för det högdramatiska, men så mycket mer för det smådramatiska, just sådant det framträder i Fredmans Epistlar och Sånger, i Gluntarna och i Fridas Bok, för att inte tala om Evert Taube. Än mer gäller detta fenomenets vardagliga släktföreteelse: svenskens allt överskyggande intresse för det anekdotiska. De nämnda smådramatiska skapelserna kan sägas vara dramatiskt förädlade anekdoter, och här ger sig jämförelsen med Nils Hasselskogs bästa prosareportage osökt. Det är tavlor ur människolivet, men knappast någon av dem saknar sitt dramatiska konfliktämne. Idyllen kan hota bli kväljande, men blir det aldrig. Antingen är det f. förrädaren, en illvillig främling eller författaren själv, som sörjer för den saken.

*

Det kunde sättas punkt här. Men då krönikören, som mer än en gång framhållits, har stått Nils Hasselskog nära, vill han gärna ha sagt lite till. Några ord om hur Nils Hasselskogs många olika egenskaper enas i hans religiösa personlighet. Tidigare har jag berört hans kristendom, i både allvar och skämt. Nu, till sist, kan jag tala om, att denna kristendom alltmer försköts i riktning mot den rena mystiken. Mången gång i nattens tysta timmar hörde jag Nils Hasselskog inspirerat tala om unio mys-

tica, den saliga sammansmältningen med det gudomliga. När han nådde dessa positioner, hade han ingalunda glömt bort verkligheten. Allbekant är, att mystikern vanligen får skärpt blick för det rent jordiska, t. o. m. i dess krassaste form. Så ock med Nils Hasselskog. Ungefär samtidigt som han ger ut Grönköping i Helg och Söcken första gången, underhandlar han med ett annat förlag om att få publicera sin översättning av en av medeltidsmystikens pärlor, Theologia Deutsch. För den som känt Nils Hasselskog ligger intet överraskande i detta. En unio mystica kände han förvisso också med den lilla värld han så skarpt, intimt och kärleksfullt har skildrat. Han såg på denna värld inte bara ur evighetens örnperspektiv — han var själv en genuin Grönköpingsbo, på samma gång som världen för honom var ett enda Grönköping, en stor cirkus, där vi alla är medagerande.

Här nalkas vi den mest personliga och därför avgörande punkten i Nils Hasselskogs konst. Ytterst är denna ett slags lek med både läsaren och Nils Hasselskog själv, en barnsligt allvarsmättad lek. Nils Hasselskog var även som människa ett lekande barn. Och han blev det alltmer mot slutet av sitt liv. Lekar i bokstavlig mening hade han alltid tyckt om ... det är inte för inte han gärna skriver om »ägglekar» och »sittlekar» i G. V. Så länge prostgården fanns som familjens samlingsplats, var det alltid han som anförde sällskapslekarna, dem han med flit gärna gav en anstrykning av grönköpingsmässighet.

Och när han själv hade blivit pappa! Ovan har jag antytt att sonens födelse kanske var den starkaste och mänskligaste orsaken till Nils Hasselskogs vårflodsliknande genombrott som författare (se sid. 162). I lekarna med sonen hade han under sin stora grönköpingstid också sin käraste vederkvickelse. Sentimentalare men på samma gång kamratligare pappa får man nog leta efter.

En högre grad av lek utgjorde för Nils Hasselskog också det musikaliska fantiserandet. När sonen som mycket liten en gång var allvarligt sjuk, köpte han honom ett litet dragspel med fem toner och komponerade på det den mest förtjusande lilla melodi. Otaliga gånger spelade han den sedan för pojken. Han komponerade också andra melodier, bland dem en, i vilken han lade in all sin tacksamhet över familjelyckan — en melodi, som aldrig någon främmande människa fick höra. — Grönköping skänkte han också en originalkomposition, Festhymn av Ludv. Hagwald (till ord av A. Vestlund). Det beredde honom ett outsägligt nöje att leka fram dessa toner, troget hopabragta från Soldatgossen, Die Wacht am Rhein och Kungssången!

Vid pianot övade Nils Hasselskog även till egen vederkvickelse mycket musik — helt efter gehör. Det kunde vara något han hört i radio eller på Göteborgs konserthus: Wagner, Sibelius, Puccini, Brahms eller Tjajkovskij. Han var ytterst noga med harmonierna och gav sig aldrig förrän de var riktiga. För det mesta spelade han dock bara enstaka temata, dem han var särskilt förtjust i och aldrig tröttnade på att upprepa. I sådana stunder var han lycklig. För sitt sjuka bens skull måste han stå vid pianot, men kunde ändå tillbringa timmar i sträck på detta sätt.

Nils Hasselskogs egentliga lek var dock hans författarskap. Rent tekniskt sett kunde detta sägas vara en utstrålning av det slags lekande, där han är obestridd mästare: ordlekandet. Fastän det är karikerat i Brunander-figuren, bildar det den tekniska nerven i hans författarskap. Nils Hasselskog var själv medveten om dess vådor och ålade sig därför en sträng självtukt genom att sovra i »ordspelet» (riktigare beteckning när det gäller honom än »ordlek» eller »vits»). Han säger själv med en strindbergsk term »ordalek». Överallt i

hans produktion glimmar det till av kostliga exempel på sådan lek. Men han skulle med lätthet ha kunnat mångfaldiga dylika poänger. Han gjorde det inte, därför att det var honom angeläget att allt skulle verka naturligt. Härigenom förbryllas läsaren snarare än han får ett nyp i skrattmusklerna.

Det finns ytskikt och djupskikt i detta ordspel. Vi gottar oss åt mera oskyldiga saker som dessa »bibliofila» motiv för »skönmålningar»: »Guldkalven blir förbannad på Sinai», »Eva sökande dölja adamsäpplet». Eller då det beskrives hur »gamla väderspända fiskare gå med håven», eller hur middagsplaceringskorten är utlagda »å de sittandes porslin», eller då »the upper ten» översättes med »de yppersta tinnarna» och »terra firma» med »torra firman»! Hans i allmänbildningssyfte gjorda tolkningar av utländska ord vore ett kapitel för sig. Några lösryckta exempel: apatisk = förstelnad, arom = rök, dementi = protest, digestion = välbefinnande, index = fallhöjd, ironisk = meningslös, hallucination = omöjlighet, kategoriskt = oresonligt, rabulism = ruskighet, sensation = spänning.

Betänker vi på senare tid gjorda stickprov (i D. N.) på genomsnittssvenskens kännedom om främmande ords betydelser — en skrämmande bild av vår omskrutna allmänbildning — så är Hasselskogs tolkningar ej alls överdrivna. Snarare modesta, och dessutom gäckande roliga genom sin skenbara sannolikhet, och kanske även därigenom, att de stundom innehåller en gnutta sanning. Vi är här en bra bit under ytskiktet.

Ofta smugglas ordspelet in i det syntaktiska sammanhanget. Kan »juridisk» stil bättre parodieras än vad f. d. jur. stud. Nils Hasselskog gör i sin debutartikel i G. V.? Då den i svängdörren instängda »fru v. P.» anropar hr Vestlund om »att bringa hjälp och stanna dörren...

måste han dessvärre ropa tillbaka, att detta låge utom ramen för det möjligas räckvidd, då farten vore för stark»! Förtroendeinjagande och förbryllande på en gång.

Ofta hittar vi en satirisk udd i »ordaleken», t. ex. då skolbarnens bråk på timmarna betecknas som »självverksamhet», »jazzandet kring julgranen» som »bankettens mest animala nöje», eller flitiga parkbesökare som »parkälskare och -älskarinnor». Om ett på den tiden nyfrälst allsångsmöte heter det: »Och beslöt man sig omedelbart för att med händer och fötter gå inför för allsång.»

Hela den mördande satiren över 1920-talets världsfredsoptimism, behandlad sid. 265 ovan, har vuxit upp ur ordspelet Esperanto: Transpiranto. Kring en konkret kärna, mag. Hagwald framsvettandes sitt nya världsspråk, växer så allt det andra fram.

Och den härliga driften med nakenkulturen rinner på liknande sätt upp ur en ren »ordalek». Vi får veta, dels att professor Almkvist uppträder som »full nakist, alltså utan skjorta», dels att rörelsen definieras såsom »kulturens höjande genom en livsföring med avlagda kläder». Genom dubbelmeningen får vi dels ett intryck av sjaskighet, dels frammanas för vår inre syn en allt annat än pikant avklädningsscen, vilken obarmhärtigt illustrerar det falskt naturliga i hela posen. Ur grundordet växer så fram Revelj till Nakenkultur (GHS 1933):

Kasta rockarna av resolut!
Hoppa kjortlarna ur utan prut!
Kräng tricoterna raskt in och ut!...
Slunga det hela, och låt oss säga du!
— Kläder som titlar
blott fåfängan kittlar. —
Farväl, farväl med allt påhänge nu!
Allons enfin till mer ohöljd revue!

Se, vad grannar som snegla jalouxa,
ack, ja!
Känn, hur frigjord man blir av att dua,
hurra!
Vi vilja gå, fastän skilda till figur,
med bror Johan inför i kultur...
Kanske drar väl filistén ett smil
— gammal inknäppt och trång stofil —,
men såsom Adam gick med Eva,
så vill jag leva,
så,
ja, så vill jag gå,
(med högst par k-ls-ng-r på).

*

Och människan Nils Hasselskog. Många förvillades av hans gravallvarliga sätt att läsa Grönköping och han fick en icke ovanlig humoristkliché på sig, enligt vilken han inte skulle vara annat än gravallvarlig i privatlivet också. Det är fel. Allvaret fanns där naturligtvis, men det var till stor del ett konstmedel, en lek. Den egentlige Nisse Hasselskog blev alltmer ett stort, soligt lekande barn bland sina närmaste och vänner. Hans »munspel» var ett nästan omärkligt mysande och hans ögon glittrade av barnslig glädje och tacksamhet över vad livet givit honom.

Den gamla fräna elakheten från ungdomstiden kunde ännu på senare år blixtsnabbt sticka upp huvudet i en replik, men det blev alltmer sällan. Han ångrade sig nästan genast, som då han i hastigheten kallat Tjajkovskijs 6:te symfoni »sergeantmusik». Några sekunder efteråt kom det: »Förlåt, förlåt! Käften slank.»

Nej, Nils Hasselskog var som berömd författare aldrig självgod eller påstridig. Alltmer urban i sitt sätt, en borgmästare Sjökvist i högre dignitet — vänlig, sirlig och charmerande — var han en mästare i att låta den han

talade med komma till sin rätt. Mest genom sina skenbart naiva frågor. Inget barn kunde fråga barnsligare och på samma gång svårare än han. Ibland inbillade man sig, att man vore vis vid en sådan fråga men återfördes snart till osäkerhet, då man tyckte sig ana en stilla drift bakom alltsammans. Att frågaren stundom gick balansgång på en knivsegg mittemellan naivitet och självironi gjorde ju inte saken tråkigare.

En belysande historia berättar lektor Edgar Sjödahl, som Hasselskog frågat till råds om det vore någon mening med att gå igenom studentklassen vid seminariet.

S.: Ja visst! Det är ju en billig utbildning.

H.: Ja, jag måste ju se på det ekonomiska. Men tror lektorn jag kan göra någon nytta på den banan?

S.: Det tror jag säkert. En hedrande gärning ligger framför Er.

H.: Ja, ja, man kan ju bli folkskoleinspektör.

Lektor S. trodde först det var ren naivitet men fick sedan sina dubier. (Läsaren erinrar sig historien om kaffekopparna ovan, se sid. 90.)

*

Kostligt är det, hur månget Grönköpingsuppslag som kommit till genom mer eller mindre dårfinkartade samtal mellan Nils Hasselskog och hans bäste vän, Ville Berglund, en man av på samma gång barnslig och genial humor. Ibland fördes samtalen hemma hos Berglunds, dit Nisse då gärna hade något nyskrivet med sig, som han läste upp. De båda vännerna kunde sitta och gotta sig åt den minsta småsak. Ville Berglund, som bl. a. gjort de roliga »strecktecknade» illustrationerna till Gårdbergs uppfinningar och Gurli Petterssons skridskopiruetter, har haft en stor och avgörande betydelse för Nils Hasselskogs arbete genom att skapa jordmån och atmosfär

för detta, uppmuntra honom, när han var olustig och hjälpa honom på traven, när det knöt sig för honom. De båda vred och vände då på sakerna, tills det hela kom igång igen, varvid ej sällan någon flugig formulering av Berglund fick komma med. Vilket allt inte hindrade Hasselskog från att vara på sin vakt mot vännens stundom halsbrytande infall.

Men Nils Hasselskog stannade aldrig vid detta utan fortsatte oförtrutet att på egen hand forma, stöpa om och fila texten. Varje mening, varje ord dissekerades och avsmakades i dagar. Ingenting fick komma slumpvis utom själva uppslagen; allt annat skulle genomarbetas till en strängt logisk form och sannolikhet, varvid Hasselskog var ytterst noga med att ingenting slipprigt eller på annat sätt stötande finge komma med.

*

Nils Hasselskog har nästan gjort det omöjliga möjligt genom sin suveräna grönköpingska språkbehandling, som aldrig eller ytterst sällan tappar stilen. Men trots formfulländningen har dock hans andas barn också andra egenskaper, som jag tror säkrar dem en lång livslängd. Man kan nämligen alltid finna något nytt, när man läser om dem, nya, oväntade skiftningar i stil och humor, man kan uppfatta hans produkter olika och man kan t. o. m. missförstå dem. »Dubbelbottnat» räcker inte alltid som kännetecken på dem — man får ta till högre ordningstal. Så blir Hasselskogs konst, även när den är som mest grönköpingsk, något annat och mera än Grönköping.

Den lilla värld han valt till sin hotades kanske med sprängning mången gång, då Nils Hasselskog måste insmuggla i den mycket av det, som för honom var blodigt allvar. Denna värld anger hans storhet och begränsning. Det direkt utsagda var aldrig hans sak — allt skulle

sägas på ett eller annat sätt indirekt. Man anar den illmarige men genomhygglige västgöten bakom Nils Hasselskogs undfallande skildringskonst, föregivet undfallande och ironiskt beundrande mot mänsklig struntviktighet. Hans berättelser är nästan samtliga geniala västgötahistorier. Det var ett lyckligt grepp av Hasse Z. att före Hasselskog förlägga Grönköping till Västergötland. Därigenom växte, förefaller det mig, Nils Hasselskog osökt in i denna värld och gjorde den till sin egen. Vill man se ett dominerande stiltema i hans Grönköpingskrönika, så är det västgötaklimax: allt börjar så bra och uppblåst men slutar oftast snöpligt som en sprucken ballong. Det är som om man såge en knipslug knalle stå i kulisserna på den kasperteater, som heter livet, och mysa åt det storas fåfänglighet.

Jag tror Nils Hasselskog hade denna grundinställning i blodet. Som en annan Gulliver skapade han sig en liliputvärld för att riktigt kunna bemästra jättarnas värld. Kanske var den född ur livsångest, rädsla för den nakna verkligheten, men i så fall vilken ljuvlig ångest!

Två av Nils Hasselskogs bästa göteborgsvänner, red. John Yckert och Olof Forsén, har oberoende av varandra och av förf. uttalat sig i denna riktning. Den förre karakteriserar egenarten i Hasselskogs konst som »ett slags blyghet, ett slags inkrypande i sitt skal». Och Forsén skriver i sin nekrolog i Röster i Radio: »Han var en mästare i ordlekens konst och många förvillades därav. — Det passade honom att gömma sig i ett snår av kvickheter, där främlingen lätt kunde gå vilse.» Och i brev till förf. säger dr Forsén vidare: »Hasselskog var alltid glad, när han kände, att någon hade fattat ett allvarligt syfte bakom den specifika grönköpingsjargongen. Raljeriet var utan tvivel i hög grad en mask. Skygg var han alltid och rädd att någon skulle driva med hans heliga känslor. Hellre karikera sig själv än bli karikerad av andra. Jag

har den uppfattningen, att han betraktade detta som ett högst väsentligt drag hos sig själv.»

*

Grönköping blev Nils Hasselskogs öde. Han fick göra kraftprovet att identifiera sig med så gott som varje figur i dess rika persongalleri. Han kunde det, därför att han på en gång var en proteusnatur och en konstnär med gestaltningskraft. Men samtidigt var han en enhetssökande ande med personlig tyngd och egenart. Att denna egenart också var på väg att bryta sig fram i nya litterära uttryck, det har nog skymtat mer än en gång ovan. Och ett stort personligt genombrott stod för dörren — det är min och andra vänners övertygelse. Vad resultatet skulle ha blivit, är svårt att säga. Jag tror något djupt religiöst med plats för Nils Hasselskogs pessimism, humor, satir och människokärlek i en egendomlig sammangjutning. Att Nils Hasselskog dock av naturen och inte genom någon tillfällighet var starkt förankrad i Grönköpingskomplexet är otvivelaktigt. Barnet är mannens fader.

*

Må därför en skenbar västgötaklimax avsluta denna konturteckning av en unik människa och en unik konstnär. En liten julklappsdikt om ett barnsligt lekverktyg till den yngre brodern i Nils Hasselskogs femtonårsålder (1907) är kanske ett förebud om Grönköpings diktare och tänkare. Han skänker sin yngre bror modell-lera:

Lifvet ter sig ofta hårdt,
och att foga sig är svårt.
Vore världen blott af lera,
som man kunde modellera
och som minsta knådning löd!
Ack, då vore ingen nöd!

Men hvad hindrar, att man blott
skapar sig en värld i smått?
Det är kanske ej så svårt det,
inte otacksamt och hårdt det!
Ja, ho vet. — Att pröfva på
går ju, när man kan det få!

Stads 22/2-49
97.

INNEHÅLL

Förord 5
Emil Ruda i ett västsvenskt prästhem vid sekelskiftet 7
Två spillda år i Skara 24
Förälskad poet läser på studenten 41
Akademiker med förhinder 80
Livet ger och tar 106
Mognad och fördjupning 132
Kollega med mag. Hagwald 148
Grönköping mot en ny era 167
Nils Hasselskog som Grönköpings stämma i världen 192
Grönköpingsformen som sprängdes 217
Guldregn 239
Nils Hasselskogs sista dagar 251
Försök till helhetsbild 259

Nils Hasselskogs

författarskap har redan blivit klassiskt. I tio års tid (1925—1935) var Hasselskog Grönköpings Veckoblads utan all jämförelse främste medarbetare. Hans bästa saker ha i bokform nått en ofantlig popularitet: Grönköping i Helg och Söcken (7 vol. 1927—1933), Hallå, Hallå, Grönköping-Motala 1930) samt diktsamlingen Guldregn (1935), av vilken förlaget samtidigt med detta arbete sänder ut en ny upplaga med illustrationer av Birger Lundquist.

Denna levnadsteckning över Nils Hasselskog har skrivits av fil. dr August Peterson, intim vän till Hasselskog, välkänd genom sin stora Birger Sjöberg-biografi. Författaren har tagit till sin huvuduppgift att visa, huru Nils Hasselskog så att säga varit född för Grönköping. Det dubbelbottnade, gäckande, förbryllande i Hasselskogs konstnärskap beaktas utan att August Peterson förbiser allvaret därunder.

Vi få följa Nils Hasselskog som bl. a. omöjlig skolpojke och ännu omöjligare akademiker, brådmogen poet, upptågsmakare, bohem, predikant, sentimental Wagner-dyrkare, skötsam folkskollärare och gudabenådad humorist.

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND
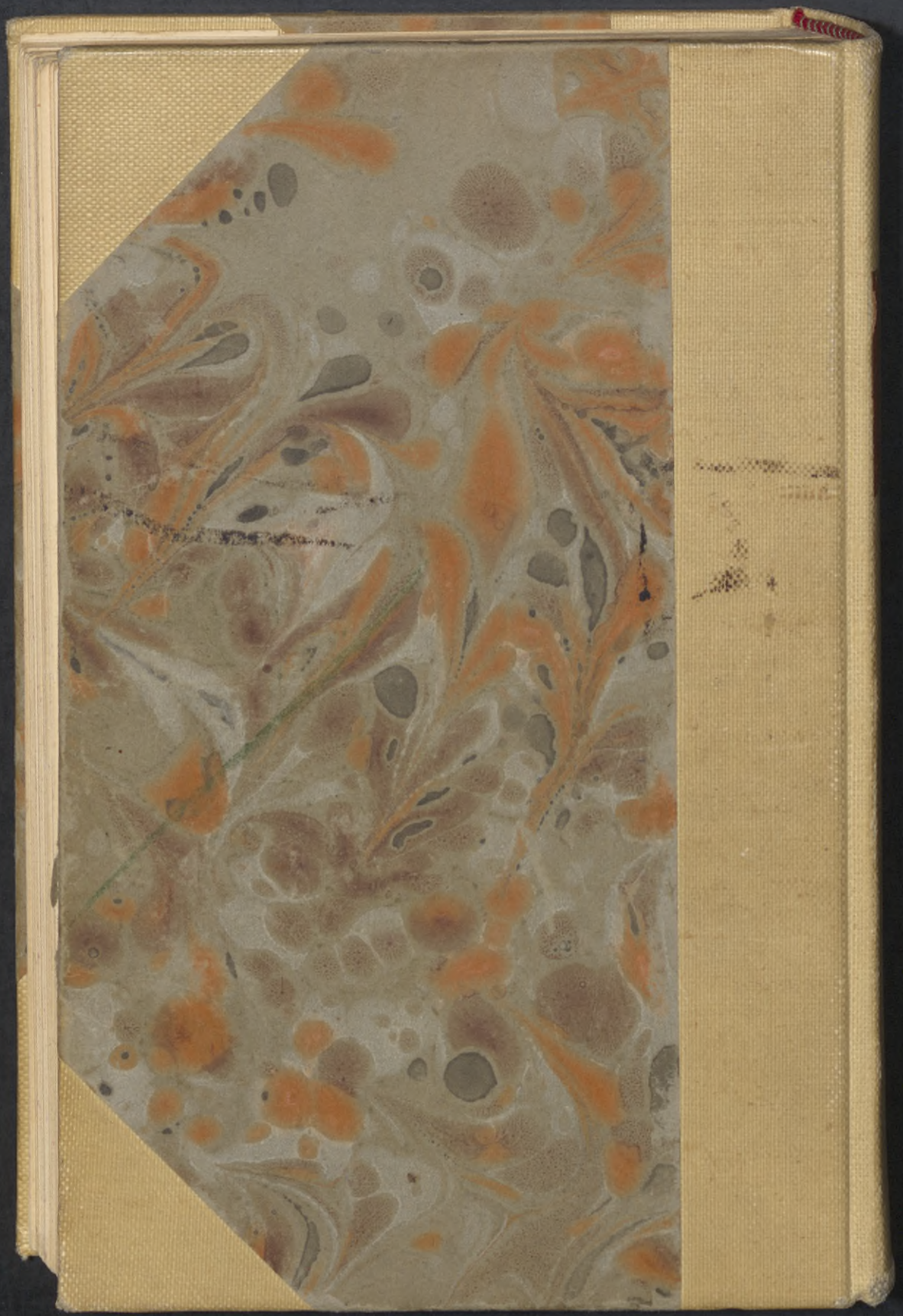
GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK
1001956495
8.50
VASASTADENS
Bokbinderi
GÖTEBORG